MEGJELENIK
MINDEN HÓ
KÖZEPÉN
1912.
AUGUSZTUS
SZEPTEMBER

NYUGAT

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

AZ MMIKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

ÉS DR PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal
Dr. Herzl Tivadar: Újév. (Költ.)	301
Dr. Kertész Sámuel (Béca): Teoriáromok Galileiben	303
Dr. Neumann Ármin: A mi mesénk	304
Ehrl Ditrich Béla: A mesésről	305
Patai József: Az élet zsoltárából: Eljön az ünnep... A mélységekből, Be jól esik az égre nézni (versek)	306
Tompa Mihály: Hiszem hogy lesznek (vers)	307
Ágai Adolf: Magyar zsidó élet. „A pusztaporos zsidó" (közl.)	307
Molnár Emil: Ez néha nálam...	310
Ujságcikkek Tunis, Tripolis és Spanyolországból	310
Szontagh Zoltán: A zsinagóga homlokfala és vérzés (vers)	316
Dr. Singer Leó: Azmodáj (drámai)	317
Dr. Bécsi Sándor: Goldenzeig Károly atyja	323
Turóczi József versei. A szabadságharcból. Az utolsó csatán. Zsidó katona emléke (versek)	325

MAI ZSIDÓK ELBESZÉLŐKBŐL.

Salom Asch: A „Dibuk" (Zsidó lélekmese-történet	326
Nordau: A boldogság. — (Mese)	328
Szabó Imre: Városról városra	330
Somlyó Z.: Temetőcsönd (vers)	334
Várnay Sándor: Egy zsidó szidó (Gráfer Simon)	335
Rilke: Részletek a „Stundenbuch" első könyvéből (Kállay Miklós fordítása)	337
Héber dal (kotta)	337

RÉGI MAGYAR ZSIDÓ KÖLTŐKBŐL.

Beöthy Zsigmond: Rabbi Elisa fogadása (közl.)	338
Szemere Béla: Hajnali imádkozás (kotta)	339
(kotta)	341
Kozma Aladár: Egy kis falusi zsidó gyerek. (Ö. Ivrenek)	341
Dr. Heller Bernát: Tolsztoj és a zsidó irgalom	342

TOLLHEGYRŐL. (Secundus.)

A Sémigotha. Sógyics. Rabbiválasztás Kispesten, Hevesi stb.	343

SZOCIÁLIS MUNKA.

Dr. Pál Jenő: Az O. M. I. K. E. munkája	345
Dr. Lukács Leó: Yemeni zsidók levéldoulása	346

NŐK MUNKÁJA

A Nőegyletek Szövetségének alapszabálytervezete	347
KRONIKA ÉS SZEMLE. Uj tagok, Ujabb belépések az OMIKE-be stb.	348
ÚJ KÖNYVEK. Vértes József: Költői emlékek	356
Ifr. Családi Naptár, szerkesztő Ötvös Károly	358
Lukácsi Lajos: A nagyváradi zsidóság	359
Beküldött könyvek	360
SZERKESZTŐI ÜZENETEK.	
KÖZGAZDASÁG. — HIRDETÉSEK.	
„REMÉNY" A MULT ÉS JÖVŐ IFJUSÁGI MELLÉKLETE.	
Szeltmann József: A Second street gang	45
Szikszay Béla: Kesergő (vers)	47
Réti Sándor: A kis almodó (közl.)	48
MAI ZSIDÓ IRÓK.	
Julia Stenberg: Uj héber állatmese	49
Várnay Sándor: Zangwill	50
Vértes József: Heine a fekvőhelyén	51
Zsidó orgonái (kotta)	52

ILLUSZTRÁCIÓK.

L. A. Gérardot (Páris): Tanítsd szidó nődet! (Olajnyomány). Mellékletül.	
A rotterdami zsinagóga kívülről rontja	303
A Leo-Heremi zsinagóga kívülről rontja	303
Murillo: Rebeka és Eliezer	308
Gentile: Shylock és Jessica	309
11 kép Utiképekhez Tunis, Tripolis és Spanyolországból szóló cikkhez	310—316
Murillo: Mózes vizet fakaszt a sziklából	311
Három kép és egy kotta dr. Bécsi Sándor: Goldenzeig Károly atyja című cikkhez	324—325
Kisfalu: Olvasmány	327
Jehuda Epstein: Samsont elfogják a filisteusok	329
Nyolc kép Szabó Imre: Városról városra című cikkhez	330—334
Két kép a Sémigotha-Almanachból	343—344
Yemeni zsidó	347
A budai zsidó templom terve, három tervrajz	351—353
Dr. A. Berliner (Struck rézkarca)	355
Nyolc kép az Ifr. Családi Naptárból	357—359
Kaszton: Régi mesőfa	Remény 45
Héber leányiskola Jeruzsálemben	Remény 47
Rokhumovszky: Szenvedés	Remény 48
Zangwill legújabb fényképe	Remény 50

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

AZ O. M. I. K. E. KULTÚRBIZOTTSÁGÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

DR. PATAI JÓZSEF

MEGJELENIK MINDEN HÓ KÖZEPÉN. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL BUDAPEST, VI. KER., PODMANICZKY-UTCA 6. SZÁM :: TELEFONSZÁM 146 92.

ELŐFIZETÉSI ÁRA A „REMÉNY" IFJÚSÁGI MELLÉKLETTEL EGYÜTT EGÉSZ ÉVRE 16 KORONA. DÍSZKIADÁSBAN 25 KORONA EGYES SZÁM ÁRA 2 ÉS 3 KORONA.

DR. HEVESI SIMON: ÚJÉV, ÚJ ÉLET.

Izráel ősi szelleme az újév ünnepét nem ujjongás, öröm és mulatozás ünnepévé tette, hanem lelkiismeretvizsgálat, magábatérés és üdvös komoly elhatározások szent napjává avatta. Mi is komoly gondolatokkal köszöntjük a ránk nyiló új időszakot. Nagy lelki ébredést szeretnénk ha hozna ránk ez az új esztendő. A regeneráció munkáját, a lelki megerősödés folyamatát, a hitbeli hűséget tápláló nagy zsidó szellemi élet föllendülését megindítani itt volna már az idő! Oh vajha volna az új esztendőnek — שנת תגער — számértéke gyökbeli jelentése szerint, dörgő, harsogó hangja, feddő szózata, mely megrázza a magyar zsidóság lelkiismeretét és megrendítő hatalmával fölriasztja kábult álmukból a szendergő lelkeket.

A multak tanuságait ha vizsgáljuk, arra az eredményre kell jutnunk, hogy a zsidó életben bizonyos egyoldalúság mutatkozik: — a politikai egyoldalúság. Jó zsidóknak érzik és nevezik magukat azok, akik politikai célokat tűztek ki maguk elé és ebben az irányban dolgoznak — eredménytelenül. Hiszen szükség van ilyen munkásokra is, — ez kétségtelen. De a politizálás meddő és látszatos munkája nem nyelheti el, nem abszorbeálhatja teljesen a zsidóság egész lelki világát, egész lelki életét. És végezetül a külsőségek kultusza maga a főcél nem lehet, legföllebb annak a főcélnak külső segédeszköze. Folyton várfalakat építeni futóhomokból, de családi lakóházat, templomot és iskolát nem építeni, célra nem vezet. A politikai törekvések meddőségét volt alkalmunk a mult évben alaposan tapasztalni az egységesítési törekvések körül kifejtett buzgólkodásokban.

Magyarországon a politikai ambició predominál. Ez a morbus politicus ragadta hatalmába a magyar zsidóságot is. Valamikor olvastam, hogy Franciaországban vannak világraszóló hirü tudósok, akik nem tudják, kik töltik be a miniszteri tárcákat azidőszerint. Ezek előtt a kiváló emberek előtt vannak még magasabb dolgok is, mint a napi politika kérdései. Ezek előtt a világi hatalom csak arra való, hogy a közrend fennálljon, a békés helyzet megmaradjon és igy a polgár hasznos munkájának, a tudós az ő problémáinak, a művész az ő ihletének, a szellemi élet embere az ő magasabbrendü világának nyugodtan és zavartalanul szentelhesse magát.

A magyar zsidóság, ami az ő külső jogi helyzetére és magyar hazánkhoz kapcsoló törvényes viszonylatára tartozik, az emancipáció és recepció alaptörvényében

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

elérte, ha vivmányok, melyek ezekből logikailag levezethetők, nem is regisztrálhatók. Ugyancsak kiépitette a magyar zsidóság hitközségeinek bár sok szempontból kifogásolható, de mégis alkalmatos szervezetét. A jog és törvény bástyázata megvan, itt volna az ideje, hogy a védett területen családi lakóházak, iskolák és templomok épüljenek.

Mit ér az, ha homokból akarunk gyúrni új erődítményeket és belsőleg nem gyarapszunk semennyire, mit ér az, ha fövénnyel akarunk összeragasztani szétvált falazatokat.

Itt az ideje, hogy a magyar zsidóság egyházpolitikai mükedvelősködése átengedtessék a gyöngébbeknek, a magyar zsidóság erős egyéniségei és igazi kiválóságai lánc-sorban fogjanak kezet és vállvetve munkáljanak közre a zsidó hitélet, köztudat, meggyőződés és lelki élet föllendítésén, megszilárditásán. Mindenütt, ahol zsidó hitközség, zsidó nőegylet müködik, meg kell teremteni a zsidó szellemi élet ápolására a kultúrbizottságokat. Vallási világfölfogásunk ragyogó szépségei, fönséges, örökszép eszméi, multunk magasztos tanulságai és fényes emlékei, ethikánk eszményi elvei, megható, bensőséges, mély, gyöngédségében megragadóan emberi, fönségében isteni, lélekemelő motivumai, bölcseink nagy bölcsességének melegfényü érce, irodalmunk, müvészetünk drágagyöngyei mind: kincsek, melyek ott feküsznek berétegezve gazdag bányáinkban, és ha van is, aki öket előaknázza, nincs aki földolgozná, hogy közkinccsé tegye. Az aranyat és a gyémántot sem abban a formában kapja kézhez a közönség, amint bányában lelik. Földolgozni, hozzáértéssel, müvészi izléssel a nemesfémből értékes és hasznos, a jelen szükségletének megfelelő mütárgyat alkotni, mely disze személyednek, disze hajlékodnak, és mint nemesebb életszinvonal jele, disze egész környezetednek, — erre valók a formáló müvészek, a költők, az irók, a népies bölcselők, a kiváló szónokok és előadók.

Bizonyos lelki kapocsnak kell keletkezni a magyar zsidó közönség és azon kultúrmunkások között, kik nem akarnak egyebet, mint hittestvéreiket a zsidóság csodás kultúrértékeivel megismertetni és velük megértetni, hogy van a politikai törekvések szféráján túl egy szebb és magasabb világ.

Egy bizonyos: egy szellemi kapcsolatnak megteremtése, egy lelki világ elővarázsolása, melynek sugarai elhatolnak kunyhóba és palotába, egy gondolatkörnek, egy gondolat-aureolának kisugároztatása, melyben résztveszünk, élünk, lélekzünk és tovább gondolkozunk mindnyájan, egy szellemi világnak kialakitása, mely mindnyájunkat összeköt és melyben lelkileg átéljük a zsidóságnak monotheista világnézletét és megvalósitjuk társadalmat és hazát erősitő ethikai erkölcs- és becsületrendszerét: ez jobban egyesit és jobban erősit minket és több becsületet szerez felekezetünknek, mint minden meddő politikai viaskodás.

Vegye hát szárnyaira a beköszöntő új esztendő kiáltó szózatomat: Erös vallásos zsidó szellemi életet a magyar zsidóságnak!

És minthogy újévkor üdvözölni szoktuk testvéreinket: hadd szóljon üdvözletem a „Mult és Jövő“ szerkesztőségének, mely az „Országos Magyar Izr. Közmüvelődési Egyesület“ kibontott zászlója alatt hiven szolgálja a nagy feladatot: magyar zsidó kultúréletet a magyar zsidóságnak! Nyujtja azt, amihez joga van a magyar Izráelnek, mely tudja, hogy a hit és kultúra harmóniájában van az igazi életerő!

És szól üdvözletem a napról napra növekedő tábornak, azon hittestvéreimnek, akik megértették a szózatot, hogy új életnek kell támadnia Izráelben és a megértő lelkek jövőbelátó hivő hatalmával ragaszkodnak az OMIKE és a „Mult és Jövő“ programmjához.

Az ő együttérzésük diapazonján csendüljön érces erőre, mely sziveket ráz és dermedt lelkeket ébreszt, mint a sófar harsogása, a mi nagy és szent kivánságunk: Jövel újév és véled új munkásság, új élet!

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

DR. KRAUSZ SÁMUEL (BÉCS): TEMPLOMROMOK GALILEÁBAN.

1911 dec. 16-án a Palesztinát kutató társaság keretében felolvasást tartottam[1] a fenti témáról, melyben arról igyekeztem meggyőzni az illetékes köröket, hogy az új életre ébredt zsidóság kell, hogy kötelességének ismerje a palesztinai templomromok fölkutatását. Engedtessék meg, hogy e helyütt is vázoljam a kérdés mibenlétét.

1905-ben a német Keleti Társaság ásatásokat végeztetett a galileai zsinagógák romjai fölött, melyek szép eredményre vezettek. Számszerint vagy 15 zsinagógát ismertünk ebből meg a zsidóság egyik legváltozatosabb korából, az ú. n. talmudi korszakból (100—500 Kr. u.). E zsinagógákban imádkoztak és tanítottak a talmudi héroszok legnagyobbjai, e tisztes falak látták a Barkochba-féle hősök nem egy csapatját, ez istenházak nyögték legelőbb a diadalmas kereszténység támadását.

És e romok fontosak a kereszténység számára is. Az egyikben vagy másikban e zsinagógák közül (p. o. Tell-Húm-Kapernaumban) megfordultak Jézus és apostolai is és egy új világrendnek első jelei tán éppen e falak közt mutatkoztak először. Innen van, hogy a Palesztinát kutató hatalmas társaságok félő gonddal számolnak a multak e maradványaival is, kutatják, fölveszik és leírják őket. Konzerválni, fönntartani őket, persze ők se képesek; az idő vasfoga és nem utolsó tokban az emberek vandalizmusa e reliquiákat is pusztítja.

Ma még nagyszerű romok vannak Karinn, El-Djis, Kefr-Berein, Choraz n, Kapernaum (Tell-Hum), Meiron, Nehratein, Kanátir, Irhid, Ed-Dik stb. nevű helységekben; ma még faragott kőből való magas falak, portálék, oszlopok merednek ég felé vagy hevernek szanaszét a földön — de meddig még? Holnap — szörnyű elgondolni — mind e dísz, apáink jámborságának e művei, elenyésznek, elvesznek.

Szabad-e tétlenül maradnunk? Pénzzel markunkban, ásóval kezünkben kellene megmentésükre sietnünk. Zsidó érzülettel, vallásos áhítattal, a szent föld iránt való kegyelettel kellene munkához látnunk!

Nekünk zsidóknak azok a tisztes romok többet jelentenek, mint érdekes régiségeket. Belőlük hozzánk nemcsak a kő és az épület beszél, hanem a szellem is, mely őket létrehozta, mely őket átlengte, mely nekik alakot adott. Fölolvasásomban több oly építési részletre mutattam rá, melyet róluk és csakis róluk olvashatnánk le. A zsinagógiai építés sok kérdése, vitás pontja feleletet, elintézést nyerne e

A meiruni zsinagóga kiásott romjai.

romok által, ha kellően megkérdeznők őket. — Itt van a zsinagóga *fekvésének* kérdése: magaslaton? víz mellett? Mit mondanak e részt a galileai romok? Aztán az orientálás: vajjon nyugatról-délre voltak-e irányítva? Szabad ég alatt álltak-e, mint a régiségben a legtöbb templom, vagy fedél-

A kefr-bereini zsinagóga kiásott romjai.

lel voltak ellátva? A nagyterjedelmű talmudi irodalom p. o. ez utóbbi kérdésről nem ad fölvilágosítást, de Epiphanius egyházatyától tudjuk, hogy az ő idejében, a 4. században, a zsinagógák Isten

[1] Nyomtatásban is megjelent.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

szabad ege alatt álltak; igaz-e ez állítás vagy sem? Mily jó volna, ha a galiläai romok révén bizonyságot szerezhetnénk e részben.

Erdekes kutatást lehetne ama romokban végezni aziránt is, hogy kik voltak a zsinagógák építői? Községek? Egyesek? Mert úgy irodalmi mint föliratos források hirdetik ama jóltevők neveit, kik hitfeleiknek imaházat ajándékoztak. Kefr-Bereinben igen nevezetes ajtófelirat van, mely a nemes ajándékozónak nevét hirdeti. Hogy ilynemű személyes vonatkozásban nem láttak a zsinagóga természetével össze nem férő vonást, mutatja többek közt azon érdekes mozaik, melyet vagy 30 évvel ezelőtt a Hammán-Lif (Észak-Afrika) nevű helység régi zsinagógaromj ban találtak, amely mozaikon t. i. egy zsidó hölgy örökitette meg a nevét. A talmudban mindamellett vitatkozások folynak aziránt, hogy vajjon az adakozók nevei ott szerepelhetnek-e a zsinagógának fölajánlott tárgyakon, p. o. lámpán, ládán stb. Az élet, igaz e kérdéseket rég megoldotta, mert hisz a mi templomainkban Tóra-függönyök, ablakok, lámpák stb. akárhányszor nevet hirdetnek kegyeletes hangon, de a fontos a dologban az, hogy ez nem abuzus, nem is valami keresztény szokás átvétele, hanem zsidó talajból fakadt ősrégi fejlődmény. A hellenisztikus Egyptomban szintúgy hordanak a régi zsinagógák privát jellegű vonatkozásokat tisztes falaikon, de a hozzáértő ember rögtön kitalálja, hogy az ottani eljárásnak nincs az a bizonyító, döntő súlya, mint mikor ugyanazt Galiläában találjuk. Galiläában, ahol a leghirnevesebb rabbik és tudósok örködtek a vallásos élet tisztasága fölött.

Ugyane fontos szempont teszi jelentőssé azt a körülményt is, hogy a galiläai zsinagógaromok figurális emblémákat mutatnak, melyeknek alkalmazása úgy művészi, mint theológiai tekintetben bepillantást enged az egész akkori kornak gondolatvilágába. A legkiválóbb zsidó emblémán, a hétkarú lámpa motivumának alkalmazásán kivül ama romokon több állatfigurát is találunk, delfint, oroszlánt. bárányt, sast. stb. és mi sem jellemzi jobban az idők változását mint az, hogy később bizonyára a mohamedán világban botrányt láttak e figurákban és lassanként letördelni igyekeztek őket. Ama kor azonban, a talmudi szigorú kor, még hajlott a művészet iránt, még becsülni tudta azt a hatást, melyet a szivet szemet megragadó műalkotás az áhitatra gyakorolni szokott, ama kornak fiai még tanúi voltak egy derültebb, vidámabb világnak, melyben a művészet magával az isteni tisztelettel volt kapcsolatos. A sokszázados elnyomatás, sajnos, kiölte a zsidóságból e hajlamot és szemünkkel látjuk, mily nehézzé válik annak jogaiba való visszaültetése.

A Galiläai zsinagógáknak úgy ez emblémák, mint sok másnemű részlet (oszlopok, exedrák, csarnokok stb.) egyáltalában görög-római stílust kölcsönöznek, aminthogy abban az időben és abban az országban másképen nem is lehetett. De ez mitsem alterálja ama szent épületek zsidó karakterét. Mert a szanktuarium (tóraszekrény), az előimádkozói emelvény stb. az épület célját eléggé kidomborították. Már most fontos volna megtudni, hogy a mai zsinagóga karakterisztikus berendezése, t. i. a nőknek férfiaktól való elkülönitése megvolt-e már a régiségben? Vannak nyomok, melyek ama maradványok jobb megfigyelése által jóval messzebb követhetők volnának, mint az eddigelé történt. Aktuális kérdés, mint az épp emlitett női „karzat", eldönthető volna. ha hozzáértő emberek vennék szemügyre ama romokat.

A mostani hitközségeket semmi sem köti jobban össze a multtal, mint a zsinagóga; ez dokumentálja mindenütt a földön a zsidóság jelenlétét, ez intézmény az, mely által a zsidóság odasorakozik a nyilvánosság nagy műveihez. Itt egyenes kapocs volna létesithető jelen és mult között és hogy ez mit jelent a történeti érzés fejlesztésére, a fajunkhoz való ragaszkodás erősitésére, azt bővebben fejtegetni fölösleges.

Oly kevéssel birunk és oly keveset mentettünk meg, hogy abból semmit se áldozhatunk föl, ami még elnyerhető. Munkára fel! Még nem késő; a nemtörődés — halál; a serény munka — élet és nyereség.

DR. NEUMANN ÁRMINNÉ: A MI MENSÁNK.

Ujra elérkezett az idő, amikor a hosszú nyári pihenő után megint eszünkbe jut, hogy nemcsak saját kedves énünkre illik gondolni, hanem azokra is, akiknek nem igen jutott nyári pihenő, akiknek az időszakok változásában valami mindig állandó marad: a küzködés, a gond. Azoknak, akik a nyár melege elől hüvös árnyékba menekülnek és a tél hidegét boldogságtól és vidámságtól ragyogó termekben kerülik el, gondolniok kell azokra is, akiknek a nyár nem hoz egyebet, mint forró verejtéket, a tél pedig csak dermesztő fagyot.

De mindazok között a karitativ feladatok között, amelyek reánk a közel jövőben várnak, a legsürgősebb az éhezők segitése, akiknek száma a horribilis drágaság folytonos fokozódásával, szinte napról napra nő. Mit is ér nálunk, hogy a termés jó, hogy a szérük alig birják az áldás bőségét befogadni, ha e spekulációs világban a drágaság továbbra is a régi marad? A szegényebb lakosság keresetéből a legszükségesebb tápláló szerekre sem jut és ez a körülmény egyre jobban élesiti ki a máris elég elkeseredetten folyó szociális harcokat. Mert az éhség bizony rossz tanácsadó, feldúlja a békét és az egyetértést és mindenek előtt aláássa a hitet.

Azért nemcsak humanitárius szempontból kivánatos, hanem a lelkipásztori bölcseség és megköveteli a modern papoktól, hogy a szociális munka minden terén minél buzgóbban működjenek. És

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

valóban látjuk, hogy minden konfesszió nagy papi egyéniségei nagyszabású jóléti munka kifejtésére törekszenek és különösen *az ifjúság* körében igyekszenek intenziv jótékonyságot gyakorolni. Mert ha az ifjúságot anyagi és erkölcsi tekintetben egyaránt emeljük, ezzel egyszersmind meg is nyertük annak a vallásnak a számára, amely őt szeretetteljesen felkarolta. Az ifjúság segítése, amely ma a többi vallásoknál szinte dominál, tagadhatatlanul a jövő generáció tömegének a meghódítását is célozza.

A legnagyobb elismerés és hála illeti tehát dr. Hevesit, aki nemcsak a zsinagógában tölti be nagy papi hivatását, hanem az életbe kilépve egyik főprogrammpontjául a szociális munkát tűzte ki és az elhagyatott ifjúság felé fordítva figyelmét, megteremtette a zsidó *mensa academicát*.

Ha tekintetbe vesszük, hogy éppen a zsidóság szegényebb rétegeiben oly nagy a tudásvágy és a művelődésre való törekvés, és hogy ennek következtében oly sok szegény tanuló minden anyagi támasz nélkül indul neki a sok esztendős egyetemi tanulmánynak, bizonyos, hogy tenni kell valamit, hogy keresnünk kell az eszközöket a zsidó diáknyomor enyhitésére, hogy legalább a legszükségesebb táplálékot ne nélkülözzék azok, akiktől a jövőt, sőt talán a szebb jövőt várjuk. És amikor dr. Hevesi a zsidó vallás alapigéjét, a szeretetet, nemcsak szószékről hirdeti, hanem tetté is váltja, egyszersmind a vallása iránt való szeretetet oltja a hálás zsidó ifjúság lelkébe.

Az Országos Magyar Izr. Közművelődési Egyesület pedig, amely szintén dr. Hevesi lelkes munkájának az eredménye, méltán kapcsolta bele kulturális feladataiba a zsidó diákétkező fejlesztését. Mert kétségtelen, hogy a zsidó mensa, amidőn megteremti a tanuló ifjúság számára a tanulás első feltételének, a megélhetésnek alapjait, nagy kulturális missziót teljesit. Hiszen a régi zsidó közmondás is azt tartja: „Ha nincs kenyér, nincs tóra, nincs kultúra".

Működésének harmadik szemeszterébe lép az idén az OMIKE mensája, amely eddig is anyagi viszonyaihoz képest, úgy ahogy, teljesitette a kötelességét. De mindnyájunkat, akik a mensát szeretjük, az a vágy lelkesit, hogy ezt az új intézményünket nagy, kulturális jelentőségéhez képest sokkal szélesebb és teljesen modern alapra fektessük. Az elhagyatott diák valóságos otthont találjon itt. Ebédkoszton kivül kapjon az esti órákban teát és hideg vacsorát is, az étterem mellett elhelyezett olvasóteremben pedig álljanak rendelkezésére az összes bel- és külföldi zsidó lapok, irodalmi és művészeti folyóiratok, klasszikus és modern olvasmányok, sőt esetleg egyetemi tankönyvek is. Az OMIKE mensája tehát igy szorosan egybekapcsolódik az OMIKE könyvtárával, mely különben az egész közönségnek áll rendelkezésére.

Zsidó diákotthonná akarjuk a mensát fejleszteni! Modernül felszerelt tornateremben acélosodnának meg a zsidó ifjúság satnyuló izmai, az előadóteremben pedig zsidó tudósok, irók és művészek előadásai, diskussziók, duplikák és replikák derítenék fel az ifjúság lelkét, hogy kapjunk egy zsidó generációt, melyben valóban megvan a „mens sana in corpore sano".

Egy ilyen zsidó diákotthonban megteremthetjük a zsidó ifjúság számára azt az egészséges miliőt, amely meg fogja óvni minden divatos, beteges és hóbortos áramlattól, amely a zsidóságtól eltávolitja. A zsidó miliő meg fogja erősiteni a zsidó ifjúság önérzetét és összetartását és a zsidó szeretetnek és jótékonyságnak eme műve meg fogja érlelni a fiatal lelkekben a meggyőződést, hogy az igazi szeretet vallása a zsidó vallás.

Ennek a nagy feladatnak a megoldásához kérjük a mindig áldozatkész magyar zsidóság támogatását és szimpátiáját.

BÁRÓ DIRSZTAY B.: A MENSÁRÓL.

Rigi-Kaltbad, 1912 augusztus 8-án.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Hogy is jött Ön arra a gondolatra, hogy én irjak valamit a mi mensánk jelenéről, vagy jövőjéről! Talán csak nem hiszi, hogy az apa rosszat vagy csupa jót fog mondani gyermekéről. De én tulajdonképen - - sajnos — csak az elnök-apa vagyok.

Intézményünk, a zsidó mensa-akad. főleg két nemeslelkü embernek köszönheti létét, az aranyszivü, mindnyájunktól szeretve tisztelt dr. *Hevesi*nek, az OMIKE elnökének, és a fenkölt gondolkozású *Neumann* Amália úrnő őméltóságának. Ők vittek be többeket, köztük engem is a mensa vezetőségébe! Hogy mi mindnyájan rajongó szeretettel csüggünk ezen alig egyéves zsenge gyerekünkön, az nem is csodálandó. Aki naponként három-, egész négyszáz megelégedett arcot lát, az ezt könnyen meg is fogja érteni.

Messzemenő terveink vannak!

Hogy sikerülni fog-e ezeket megvalósitani és keresztülvinni, ez a jövő kérdése.

Én azt reménylem, igen!

Sok jó zsidó-ember van áldott szép Magyarországunkban, kik örömest áldoznak, különösen ha kellő sikeres eredményeket tudunk majd elérni és felmutatni.

Magam előtt látom már *új önálló otthonunkat* nemcsak ebédlő- és olvasótermeivel, hanem mindazon szükséges kellékekkel felszerelve, melyek nemes ifjúságunk lelki és testi fejlesztéséhez és neveléséhez szükségesek. Ezzel eleget mondottam.

Ha sikerül a közérdeket felkelteni — *mihez az Ön szives közreműködése elengedhetetlen* —, akkor megvalósithatjuk majd szép terveinket és senki nem lesz boldogabb, mint Szerkesztő úr tisztelő hive *báró Dirsztay Béla.*

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

PATAI JÓZSEF: AZ ÉLET ZSOLTÁRAIBÓL.

ELJÖTT AZ ÜNNEP...

Eljött az Ünnep,
A várva várt, a rég sóvárgott,
Áhított, szent, nagy ünnep.
Mire szomjaztunk,
Mit esdve esdett fohászteli ajkunk,
Miért epedtünk s égve égtünk,
Derengő lelkünk lobogó tüzével,
Tikkasztó nappal és titkos éjjel,
Borongó szürkületben
S remények hajnalán, —
Eljött az Ünnep!

Fény! Fény! Fény!

Megnyílnak fönt az egek csatornái,
S hull, hull a csillagzápor,
És alattunk és körülöttünk
Millió fényforrás fakad.
A légben szerte
Tündöklő arany sugárszálak
Szállnak, szállnak
S ragyogó hálójukkal
Im összeszövik, összefonják
Örökre, örökre, mindörökre
Sugárlelkemmel sugárlelkedet.

Emelkedünk...

Lebegünk magasan,
Lebegünk, lebegünk,
Eltünnek lent az élet ormai,
Gyönyörök, kínok, vágyak, szenvedések,
Vergődő álmok s fájó megfejtések.
Kacajok jaja s jajok kacagása,
S a Halál kárörvendő gyászdala.
Lebegünk, lebegünk
Körülünk cherubszárnyak csattogása,
Keringő fényhullámok lágy zenéje,
S szivárványhárfák csodás éneke.
Zsong, ujjong, zeng a lég,
Zsong, ujjong édes harmóniában
A Mindenségnek örök orgonája.
S fölöttünk lángoló szemekkel
Ragyog káprázó pirkadatként
Jövendőnk hajnala, az istenember.

Lebegünk, lebegünk,
Mint ima-ihlet, ünnep-áhítat,
Mint mélán zsongó halk fohász,
Mint sóvárgó világ-rapszódia.
Míg beleömlünk örök sugarakként
Az egyetlenegy örök Végtelenbe.

A MÉLYSÉGEKBŐL.

Halk hangok zsongnak, lágyan zeng az éj:
Az Élet nagy. Az Élet medre mély.
Az Élet szép. Tükröző fenekén
A csillagos menny, milljó égi fény.
Az Élet szebb, mint lázas képzelet.
És boldog, ki szeret.

Az Élet szép. Az ár hív, csalogat,
Ott lenn a mélyben nincsen kárhozat.
Vágyón ölelkezik milljónyi hab,
Ki mélyebbre jut, az a boldogabb.
Balga, ki jár a csillagok felett.
És boldog, ki szeret.

Az Élet mély! Boldog ki elmerül.
A kába száll magasba egyedül,
Hajszolva álmot lankadatlanul.
Míg szárnyatörten ő is mélybe hull.
Az Élet szebb, mint lázas képzelet.
És boldog, ki szeret.

BE JÓL ESIK AZ ÉGRE NÉZNI.

Ha kicsordul az élet kelyhe,
S előttem hever minden szirom,
Szivem színültig vággyal telve
És pogány zsoltár ajkaimon: —
Be jól esik az égre nézni!

Ha fáradt lelkem únott, ványadt
S oly meddők mind a rút csaták,
Suhognak hideg halálszárnyak,
S oly feketék az éjszakák: —
Be jól esik az égre nézni!

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

LENGYEL MIKSA: HÁRMAN BESZÉLNEK.[1]

Farkasorditó hideg szélben,
Hózivataros fagyos éjben
Hajtják a csapatot Szibériába,
Az örök szenvedés hazájába . . .

Hatvanan voltak láncraverve,
Mikor elindultak. Most alig van fele.
Az éhség, a fagy, kozákok serege
A száműzöttek számát megtizedelte.
Mintha ragály pusztított volna,
Hullottak el a fagyos hóba.

Nekifeküdve a metsző szélnek,
Hárman beszélnek:

— — — — — — — — —

. . . Mintha ma történt volna,
Emlékszem . . .
A feleségem ott ült az ölében.
A féltékenység elvakított . . .
Lelkem bosszúra áhított.
Nőmhöz ugrottam . . .
S annak a férfinak ölében — megfojtottam.
. . . Elfogtak. Vasravertek . . .
Börtönbe cipeltek pribékek . . .
Ólombányára ítéltek.

Szól a másik: Én diák voltam
S a népet kifosztói ellen lázitottam,
S mert segiteni akartam százezreknek,
Börtönbe vetettek.
Védekeztem, — mindhiába,
Száműztek messze Szibériába . . .

Szól a harmadik, egy aggastyán:
. . . Este volt . . . és imádkozánk,
Mikor fegyveres katonák törtek reánk.
Megölték nőmet . . . szép nagy fiamat . . .
Mi kincsem volt, óh semmim sem maradt.
Kiraboltak . . . koldussá tettek . . .
Kancsukával véresre vertek . . .
Miért? . . . Hová visznek e fagyos uton?
Nem tudom.
Hiszen más vétkem nekem nincsen,
Csak hogy zsidónak teremtett az Isten . . .

Farkasorditó hideg szélben,
Hózivataros fagyos éjben
Megy tovább a csapat Szibériába,
Az örök szenvedés hazájába . . .

[1] Lengyel Miksa egy fiatal zsidó szerelősegéd, aki a napokban éppen új szerkesztőségünk lámpáit szerelte fel, és amikor elkészült a munkával, örömtől piruló arccal adta elő, hogy közben egy nagyon szép verset költött és meglepetésünkre gyorsan papirra vetette a fentebbi költeményt, amely nemcsak telített fantáziáról és mély érzésről, hanem egyszersmind a versírásban való gyakorlottságról is tesz tanúságot. Lengyel Miksa talán szaporitani fogja azoknak a költőknek a számát, akik, mint Morris Rosenfeld, az iparosi pályáról jutnak fel a Parnasszusra. *P. J.*

ÁGAI ADOLF: MAGYAR ZSIDÓ ÉLET. „A PUSKAPOROS ZSIDÓ.“

Dérges szelekben, csattogó hidegben járta be Jónás a vármegyét. Verte az eső, sütött fejére a nyári nap izzó melege, ám azért rózsaszín hangulata soha sem pártolt el tőle. Valamerre járt, ismerték. Jóformán arról számitották már egyes falvakban a hetet, mikor a „puskaporos zsidó“ jelent meg zörgő szekerén a helységben.

Tréfás ember volt Jónás. Tanult emberséggel mindig valami szépet is tudott mondani a lányoknak, jó kedvében fránya dolgokat mesélt az asszonyoknak. Ezek el nem tudták képzelni, azt a ménykü sok tollat minek is vásárolja össze Jónás zsidó.

— Minek? hát puskapornak. Puskaport csinálnak most belőle a franciák. Azoknak küldi a tollút, kiktől ő meg a cifra virágos kelméket kapja, amikért csaknem szivök szakad az eladóknak.

— Olyan lesz benne leányasszony, akár a virágszál. Maga tartsa ide patyolat karját, hadd mérjem böven. Ejnye Éva asszony, igazán úgy beszél, mintha félre állna kigyelmeteknél az erszény szája. Kár azt oly szűkre fogni, mikor úgyis van elég a tulipántosban. Megérdemli a Panníka, dolgos, szemes. Bekeresi búsásan. Tudja Éva asszony, olyat nem is kínálok, ami nem jó. Esztendők óta járok a portájára és tudom, egyszer sem sajnálta meg, hogy vásárolt az öreg Jónástól. No, no látom már, hogy kedvezni akar Panninak, meg is szalajtom kicsit a portéka szélét.

Furcsa ötleteivel sorra megnevettette a népeket.

— Hát azt hallották-e már kigyelmetek, Pesten mit csináltak a télen?

— Vajjon?

— Hogy a városba érek, látom, csakúgy éri egymást az utcán a fütött kályha. Az emberek meg, akik megfáztak melléje ültek, melengették magukat, amikor fölengedtek, megint tovább szaladtak. Ez már aztán város! Másutt még a kemencében is alig van.

Elszidták, gólya hordaná el a mókás Jónását, hogy rászedné már az ember fiát!

Vagy pedig odaállott az öregek közé.

— No, veszedelem éri a vendégfogadósokat meg a kalaposokat egy csapásra.

— Hogy hogy?

— Úgy, hogy találtak föl most egy masinát, akinek három szája van. Az egyikbe azon elevenen lódítják be a nyulat, a másikon nyomban fényes szőrkalapnak a harmadikon meg porhanyó pecsenyének jön ki.

Egy darabig összenéznek, aztán csak elnevetik rá magukat.

— Ejnye erre amarra gézengúzza, milyen fogasokat füllent.

Mondok még egyet, hanem ez aztán már igazán igaz. Olyan igaz, mint amilyen okos ember Ferenc

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

gazda. Láttak már sokágú bicskát, ugy-e? Hogyne láttak volna! Olyan akiben van kanál is. Amilyet a hosszú Lőrinc is árult a cibaki vásáron. Láttam én most olyat, amilyen még nem volt ezelőtt. Van benne fésü, paroplí, csizmakefe, meg köszörűkő, aztán nincs nagyobb, mint egy, — hogy is mondjam hamarjában? — mint a gyűszű.

Erre aztán harsogó kacaj tör ki. Ferenc gazda nagyot üt a Jónás vállára, majd odaszól a gyerkőcnek: egy hamvassal abból a java sarjúból tegyen a Bársony elé, hadd durkáljon benne az a *„fél“* ló.

Aztán elszekerez a szomszéd faluba, megfordul a tanyákon, s viszi a hírt, tréfát és portékát házról-házra.

Kukoricatörés táján még a csőszkunyhó előtt is megáll. Az egész úton nagyon zörgött a saroglya, mert nem nyomta semminémű teher. Látja ezt Nebizdrá bácsi, az öreg csősz, laposan sandalít a zsidóra, s aztán szó nélkül egy pár gyenge csövet lekanyarít s az éhes saraglyába veti, míg kóstolónak rózsapirosra süt meg egyet a parázzsal égő dudvarakáson.

Évelődik a Jónás.

— Zöld bársony a bundája, szőke a szakálla, szász a szeme párja, most is rááll a kend szája! No találja ki micsoda?

— Micsoda? Tudná a találos macska! Tán maga az szomszéd.

— Én ám. Kukorica, kukorica! Lássa kend, még ezt sem tudta.

— Igaz biz a. Nagyon helyösen van kifundálva.

Jónás hála fejében két pakli masinát nyom a csősz kérges markába, amit az öreg Nebizdrá bácsi, aki csak taplóval, kova-acéllal bírja lángolásra a csóvát, mint amolyan fényűzési cikket nagy köszönettel veszen.

Pénteki delelés után Jónás zsidó rúd mellé ragasztja a Bársonyt, közibe vág annak az egy lónak, s mielőtt beesteledik még beér a faluba, ott van az udvarában. Míg a legényhetném, tizenkét éves Kóbi gyerek fogja ki a meghajtott párát, a két kisebbik jól meghempereg a kocsiba s alulról forgatja föl a Ferenc gazda adta sarjút. Azalatt Jónás már térdein táncoltatja a tizhónapos, pufók mosolygós arcú picikét, aki apró vastag ujjaival ugyancsak belekapaszkodik az apja sűrű szakállába.

A hű Mirjam kötényével szikkasztja az ura verejtékes homlokát, s gyöngéden nógatja, hogy

Murillo: Rebeka és Eliezer (Madrid). (Az „Utijegyzetek" című cikkhez.)

bácsi, aki csak taplóval, kova-acéllal bírja lángolásra a csóvát, mint amolyan fényűzési cikket nagy köszönettel veszen.

Pénteki delelés után Jónás zsidó rúd mellé ragasztja a Bársonyt, közibe vág annak az egy lónak, s mielőtt beesteledik még beér a faluba, ott van az udvarában. Míg a legényhetném, tizenkét éves Kóbi gyerek fogja ki a meghajtott párát, a két kisebbik jól meghempereg a kocsiba s alulról forgatja föl a Ferenc gazda adta sarjút. Azalatt Jónás már térdein táncoltatja a tizhónapos, pufók mosolygós arcú picikét, aki apró vastag ujjaival ugyancsak belekapaszkodik az apja sűrű szakállába.

A hű Mirjam kötényével szikkasztja az ura verejtékes homlokát, s gyöngéden nógatja, hogy

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ideje lesz már elmenni a templomba, a deszkakerítésen elkoppintotta Ajren a zsidó harangszót.

Isteni tisztelet után hosszan enyelget a balbószokkal, kik sűrűn kisérik őt házába.

A hét derekán voltak már s Jónás még mindég nem jelent meg a szomszédos Cserjefalván.

Feltünő dolog, mivel a „puskaporos zsidó“ olyan pontos, mint akár az óra. Tán csak nem érte baj? Majd beállit holnap.

De lett abból holnap is, meg holnapután is, sőt kettőt is fordult a hét. Jónás még mindég oda volt.

Oda ám szegény, még pedig egészen.

Az Isten tudja hogyan jött, de amijét rég fájlalta, feje egy napon úgy elkezdett zúgni, hogy ágyba dőlt.

Eleinte csak tréfával ütötte el a dolgot: a Frójem árendás lőréje helytelenkedik benne, vagy hogy a szelesi rabbi droséje (hitszónoklata) maradt a fejében stb.

Fanyar mosoly meghazudtolta kendőzött humorát.

A baj komoly lett. Az izmos ember ereje fogyni kezdett, lélekzete elszorult. A helybeli sebész jól megpiócázta ugyan, eret is vágott a két karján. Petákné a híres bába, nyüvetlen kendert tett a küszöbre s háromszor olvasta le róla a nyavalyát. A kétségbeeső feleség még a babonához is folyamodott. Hernyó van a fejében, itt nincsen segitség, édes Jónásné: már csak magához veszi az Istenke. Igy a jeles Petákné.

Tekintetes Somfai Máté uram, a sebész is lemondott róla, miután még kétszer ereszté vérét.

A membrana phlogistica sanguinis azt mutatja, miszerint a causa inflammatoria immár legyőzhetetlen stádiumba lépett, tisztelt ifiasszony. A Jónásban különben nagy a kapacitas vitalis, még jobbra fordulhat a baja.

Nem fordult az többé jóra.

Egy kis vártatva jöttek be egymásután a község vénei és irástudói és elmondták fölötte a haldokló imáját. S mire este lett a faluban, ott feküdt a földön, alatta egy csomó zsupszalma, fejről a pislogó mécses, testének egész merev hosszában fekete posztóval leteritve.

Gottlieb: Shylock és Jessica.

A zsidó örömének kitöréseiben épp oly szenvedélyes, mint amily heves, fájdalmának ha kifejezést ád. Az elnyomott népeknél általában tapasztalható dolog. A cigány is, mint szintén megtagadott faj, kegyetlenül jajgat s mértéktelenül ujjong, anélkül azonban, hogy nála annyira el volnának kapatva vagy illetve megrendítve, mint a zsidónál, kinek fájdalma és öröme nemesebb forrásból buzog.

Amit egy zsidó özvegy érez, azt megrenditö valójában látni, hallani kell. Ott ül az ágy szélén szegény Mirjam is, sápadt arcából nagy fekete szemei rámerednek a kiteritett halottra, ki neki büszkesége, erős vára volt. Előre, hátra hajlong, kezeivel átfogja térdeit, bomlott haja hull vállaira.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Nem jajveszékel, csak úgy tétovázva beszélget magával.

— Jaj, hogy meg kellett érnem! Jaj nekem! Jónás, nézz rám még egyszer! Így akarod itthagyni feleségedet, gyámoltalan gyermekeidet? Jónás magaddal viszed lelkemet, eszemet: az én szivemre sötét éjszaka borult rá. Semah Jiszróel, el vagyok veszve.

Jótékony zokogás fogja el a hangját s holt ura mellé a földre borul. Dávidka sirva áll holt atyja mellett, a két ifjabbik nem tudja mire vélni a dolgot s ijedten ragadja meg anyja ruhájának szélét, mig a legkisebbik árva, tudatlan beszédességében dadog párnái között.

Az udvaron recseg a fürész.

Gyalulatlan deszkából összeábdált koporsóba fektetik a megfürösztött, halotti ruhájába öltöztetett halottat.

Az asszonyok közreveszik Jónásnét, csittitják, bevezetik a másik házba. Egyszerre csak szivéhez kap az asszony, felsikolt és visszahanyatlik.

Az a szög, melyet most vertek a férje koporsójába, az ő szivét is általiárta.

A zsidó temetkezés körüli ridegség faluhely még folyvást tart. Minden a legnagyobb sietséggel történik, s míg valamennyi nemzetnél a halotti szertartás csaknem annyi időbe telik, mint a lakodalmas vigság, ránk zsidókra a törvénytudók bár hideg, de bölcs parancsa csak nem szivtelen gyorsaságot ró. Nagyobb községekben s különösen a fővárosban csak oly cifrán temetkeznek már, mint a többi modern népeknél. Ebben is haladást üdvözlünk. A virág, halottas ének ünnepies zengése vigasztalón ereszkedik bánatos szivünkre.

A Bársony pajtást kapott. Evvel együtt viszi ki kedves gazdáját a „jó helyre".

Temessük el gyorsan.

A temetőcsősz házának egyik külön osztályában olvassuk le a falról a halotti imát. Innen kisérjük be a sirkertbe a „puskaporos" zsidót. Vessünk koporsójára néhány rögöt s emlékül tegyünk néhány fűszálat sirjára.

MOLNÁR ERNŐ: ÉS NÉHA, NÉHA...

És néha, néha int a szürke ég
s szivembe száll a kétlő szürkeség:
hogy életem, e barna, bús hajó,
nem lesz számára dús Pest a folyó;
hogy csillogó hab szélét nem csapdossa,
oldalát víz fodra nem csókdossa,
nem int rá partról ezer tünde fény,
nem bámulják majd pompa közepén,
nem hivogatják holdas ligetek
s futása kiaszott partok közt pereg;
hogy szürke névtelenség szigete várja
s tán ott is fog kikötni utoljára —
s díszes rakománya, lelke bársonya,
nem köt ki méltó helyen majd soha...

ÚTIJEGYZETEK TUNIS, TRIPOLIS ÉS SPANYOLORSZÁGBÓL.[1]

Egy kis bevezetéssel tartozom önmagamnak. Nem vagyok ujságíró és utazásaimat magamnak teszem, nem a publikumnak. Mikor ezeket az útijegyzeteket a meleg szellőjü kelet-afrikai vizeken és az enyhe árnyékú spanyol baldachinok alatt noteszembe papirra vetettem, nem gondoltam arra, hogy valaha nyilvánosságra kerülnek. Hiszen mitsem kerülök jobban, mint a nyilvánosságot. Csak magamnak jegyeztem fel, amit láttam; aztán anyámnak, hogy részint levelekben, részint élőszóval eléje varázsoljam azt az utat, melyet ő korától fogva meg nem oszthatott velem. De e lapok szerkesztője úgy találta, hogy útijegyzeteimet és különösen a magammal hozott képeket hozzáférhetővé kell tennem az olvasóközönség számára is, — hát nem ellenkezem. Bár jól tudom, hogy ma, amikor Carthagóból Tunisba villanyos vasút vezet, nem lehet már Kelet-Afrikát sem felfedezni. Hát még Spanyolországot. Viszont tisz-

1 A kiváló érdekességű útijegyzetek szerzője egy előkelő műgyűjtő és mecenás, aki azonban inkognitóban óhajt maradni. *P. J.*

Tunisi zsidó nő a szövőszéknél.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Murillo: Mózes vizet fakaszt a sziklából (Sevilla).

tában vagyok azzal is, hogy keveseknek kínálkozik alkalom, hogy ezeket a távoli és részben exótikus tájakat bejárhassák, és azok közül, akiknek a sors ezt megengedi, kevesen gondolnak a zsidó-vonatkozások kutatására is. Pedig éppen ezek a zsidó-vonatkozások sok ujságot és érdekességet kínálnak egy ilyen utazásnak. A Baedecker itt fukar és szükszavú. Mintha csupa zsidók számára készülne, akik restellik a zsidó exótikumokat! Pedig az exótikum exótikum marad, akár zsidó, akár nem. És aki a testvéri szeretet szemüvegén keresztül nézi a dolgokat, bizony sok újat, sok érdekeset és itt-ott sok szépet is láthat.

Június (Tunis és Tripolis között).

Végül elhagytuk tehát a „fehérvárost" is, a csodás *Tunist*. Hajónk orra dél felé mutat és csak ma vezet bennünket először be az afrikai melegbe; mert Tunisban inkább hűvös volt az időjárás. Korán reggel utaztunk el tegnapelőtt balra Cap Bon, jobbra Carthago várdombja mellett, amelyen Dido Trója pusztulásának történetét hallgatta egykor Aeneas szájából. Majd a csatornába tértünk, amely a sűrű sósvizű tavon keresztül Tunisba vezet. Mikor végre a flamingóktól népes tó partjára értünk, tarka látvány tárult elénk: fehérburnuszú arabok álltak nagy csapatokban, szerecsenek nehéz terheket cipeltek, és hangos berber és néger gyerekek vettek körül minden érkező utast. A partról egy Belvederenek nevezett dombra mentünk, amelyet újonnan ültetett park vett körül. És én csodálkoztam, hogy itt is nyár helyett tavaszt találtunk. Minden virágzott, a galagea, a feketebors, a narancs, a mák stb. Felséges illat árasztott el bennünket. Mögöttünk terült el a város vakitón hófehéren, kupoláival, minoretjeivel, bazáraival és magánházaival. Később bejártam egyedül az egész várost. Minden fehér benne, az utcák ragyognak a tisztaságtól, kivéve a zsidó negyedet, amelyet a hatóság úgy látszik nem ápol kellően.

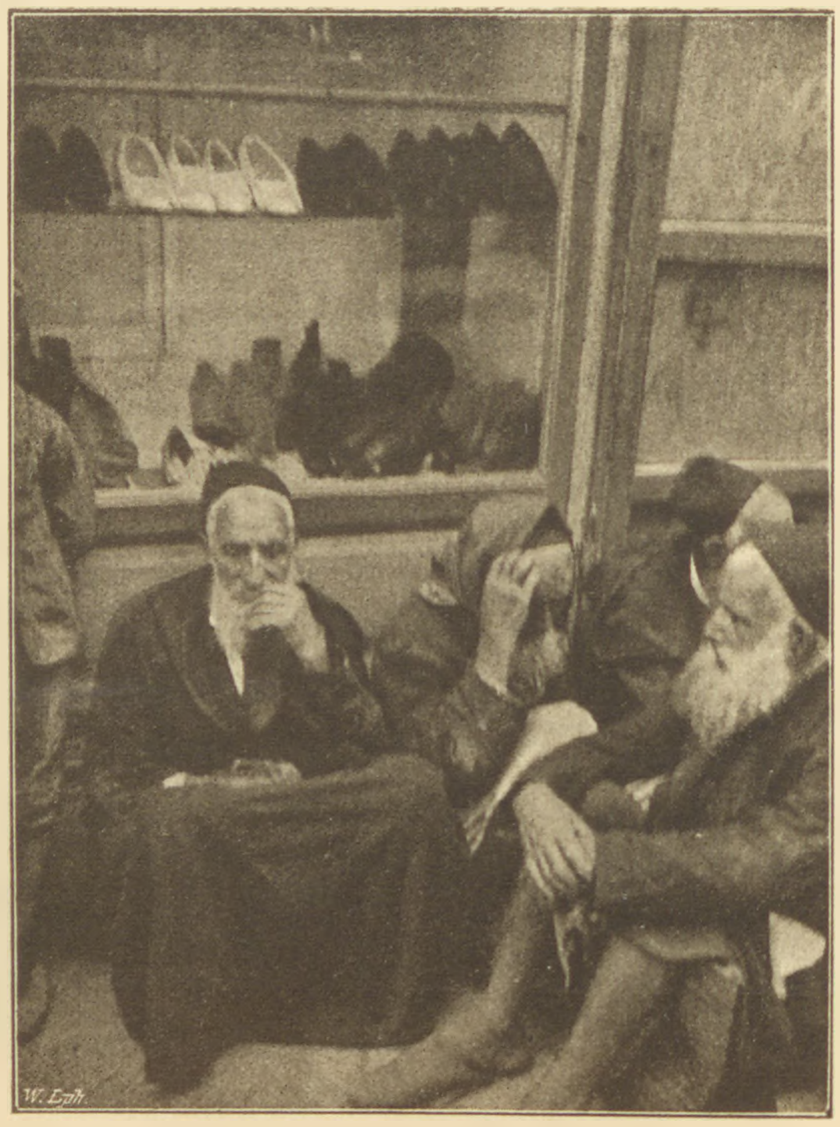
A „Belvedere"-ből az „Elbardo" alá kocsikáztunk, a tunisi bey várpalotája alá, amelyet nemrég múzeummá alakitottak át. Itt nemcsak érdekes arab művészeti gyűjteményeket találunk, hanem nagyon értékes leleteket is a pun, római és keresztény időkből. Minthogy Donggába nem utazhattam, Carthagóból pedig kevés maradt fenn, örültem az innen származó drága mozaik-gyűjteménynek, amelyhez hasonló sehol sem látható. Számos, igen szép római szobrot is őriznek itt a múzeumban és egy egész hajórakományt régi görög bronz- és márványszobrokból, amelyeket három évvel ezelőtt Mehidánál a tenger fenekéről hoztak fel. Ki tudja, mennyi hasonló drágaság szunnyad errefelé a tenger fenekén.

A pun művészet alig mutat valami vonzót. A szemiták kereskedő népek voltak és művészetükben nem törekedtek eredetiségre. A tunisi múzeumban az egyiptomi és krétai művészeti formák utánzatait látjuk. Az „Elbardo" különben gyönyörű, modern arab épület, az ismert áttört mór stilusban, rácsos háremablakokkal, amelyeknek mindegyikéből pompás kilátás nyilik a vakitóan fehér mór városra. Ezután a bazárok felé mentünk, amelyeket soukoknak neveznek. Az élet itt még tarkább és lármásabb, mint Konstantinápolyban, ahol pedig már görög és európai elem is belevegyül a képbe. Tunisban teljesen eltünnek az európai öltözetüek, minthogy itt a zsidók is festői

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Tunisi zsidó nők.

Tangeri zsidók.

arabs viseletben járnak. A zsidók turbánt viselnek, térdigérő ráncos bugyogót, színes övet, tarka mellényt és fehér átvetőt. Az asszonyok kivétel nélkül nadrágszoknyában járnak, akár fiatalok, akár öregek, akár vékonyak, akár vastagok. Az öregeknél és kövéreknél enyhítőn hat a selyem átvető, amelyet viselnek. De legtöbbnyire bicegnek, mint a kacsák és erőlködve hurcolják nehéz testüket látható lábaikkal. Európa asszonyai, jertek Tunisba és nézzétek meg a jupes culottes divatának ősforrását és gondoljátok meg, hová akarnak benneteket a párisi divatkalmárok fejleszteni!

Fejdiszül a zsidó asszonyok legtöbbnyire hegyes, fehér, kúpalakú selyemsapkát hordanak. Általában a zsidó férfiak és nők igen szépek, csak a kövérség rontja le gyakran az arcok szépségét. Azt hiszem, azért híznak meg annyira, mert egész nap otthon és a soukokban (bazárok) ülnek és bizonyára azért olyan feltünően szép és világos az arcbőrük. Az arabok (berberek, mórok) fehér burnuszukba burkolóznak, az egyetlenek, akik a görög tóga-viseletet a mai napig fenntartották.

Tripolisi zsidó nők.

Kitünően illik reá a napbarnította alakokra, a fekete négerekre már kevésbbé. Az arab asszonyok egészen be vannak burkolózva, míg a kabylok más szokásokat követnek. Utóbbiak között vannak leírhatatlan szépségű emberek, arcszínük sötétbarna és szemük ragyogóan fekete. Valamennyien a homlokukra tetovírozzák törzsük kék címerét. A kabylok, a mi cigányainkhoz hasonlóan, a városon kívül laknak részint sátrakban, részint az üresenálló házakban, nomádéletet élve járnak vidékről vidékre és elvégzik mindenütt a mezei munkát, amelyhez ők értenek a legjobban.

A bazárokban (souk) kizárólag zsidók dolgoznak. Ők az iparosok, szabók, cipészek, stb. Mikor Carthagóból, amely Tunisból villamoson fél óra alatt érhető el, visszatértem, magamhoz vettem egy fiatal szabót és elindultam vele a gettóba, amelyet itt „*Harra*"-nak neveznek. Minthogy péntek délután volt, látni akartam a szombat bevonulását a Harrába. (Tunisban körülbelül 25.000 zsidó lakik, egész Tunesiában körülbelül 60.000.) Iszonyatos lárma töltötte meg az utcát, mindenki akart még valami üzletet csi-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Tangeri zsidó nő.

Tunisi zsidó nő.

nálni, mielőtt a szombat bevonul. Az étel-, főzelék- és gyümölcsárusok igyekeztek egymást túlkiabálni. A zajba belevegyült a virágot kináló arabok zsivaja. A fehérburnuszú arabok szinte roskadoztak az apró ágakra tördelt virágok súlyos terhe alatt. A virágot kizárólag zsidóknak kínálják és csakis zsidók veszik. Péntek este ugyanis minden tunisi zsidó kis virágcsokrot vesz, amelyet a füle mögé dug, mint ahogy nálunk a gomblyukba szokás és így viszi a zsinagógába, ahol minden szombaton friss illatos virággal tűzik tele a hívek az almemort. Vagy száz zsinagóga van Tunisban, én természetesen csak hármatnégyet látogathattam meg.

Az egyikben végighallgattam az istentiszteletet, amely sokban eltér a miénktől. A „Lecho dódi" utánig az egész község együtt énekel, a melódia az egyhangú néger muzsikára emlékeztet. Csak ezután megy fel az előimádkozó az almemorra, hogy ugyanilyen ritmusban előimádkozzék.

Különösen megkapott a templomban a zsidók gyönyörű festői szombati viselete. Sokan a fehér burnuszon kívül még egy vöröses-sárga selyemkendőt viseltek a fejük és nyakuk körül és a kendő szélei pompás redőkben omlottak alá széles vállaikra. Az egész istentiszteletnél a festői viseletet bámultam. Az istentisztelet befejezése után a hívek sorban közeledtek hozzám, mindegyikük megrázta a kezemet, azután megcsókolta a maga kezét, míg nekem a saját kezemet kellett megcsókolnom. Ez a tunisi üdvözlet mindenesetre higiénikus szempontból is helyeselhető. A templom kijáratánál állt a templomszolga, a kezében egy csomó frissen tépett mirtusz-ággal, melyet minden hívő megszagolt. Ugyanezt a mirtusz-csomót szagolják meg szombat este is a „havdalá"-nál. Ez a szokás tudtommal nálunk is dívik egyes chászidoknál, de itt természetesen nem igen lehet a mirtusz minden héten friss.

Kép a toledói zsidónegyedből.

Ezután magammal vittem kísérőmet az egyik zsidó vendéglőbe. A főétel a „kus-kus" volt, valami grízfajta, szárazon, nagy tányérban felhalmozva. Ezzel együtt hozták az egész menü többi ételeit az asztalra. A borzasztóan fűszerezett levest, amelyben sok marhahús és főzelék úszott, reáöntötték a grízre, majd belerakták az olajban ki-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Tunisi zsidó nő.

sütött és hússal töltött articsókákat és ezt az egész zagyvalékot kitünő étvággyal fogyasztják el. Az emésztést elősegíti a jó „kóser bor", amely Tunisban terem.

Másnap meglátogattam a Harrán kivül fekvő, roppant terjedelmes zsidótemetőt. A sirkövek, miként a szefard-zsidóknál általában, vizszintesen fekszenek a földön egymásmellett. Az ilyen zsidótemető ennek következtében igen egyhangú képet ad. A sirköveken a héber felíráson kivül különbözo diszeket találunk, leggyakoribbak az indák és rózsák.

Este elmentünk megnézni a hires tunisi hastáncot. A táncosnők között, fájdalom, igen sok a zsidószármazású, aminthogy általában a könnyelmű nők kontingenséhez nagy számmal járulnak hozzá a zsidó nők. Ez ellen kellene valamit az összzsidóságnak tennie. De különösen a zsidó asszonyoknak kellene valahogy fajunkat a prostitucziótól megvédeniök. Zsidó szivemet mélyen sértette az otromba látvány, amint a többnyire éltes, rikitóan kifestett hastáncosnők siralmas művészetüket produkálták.

Másnap a szomszédos négerfalvakba rándultunk ki, ahol a törzsfő állitólagos feleségeivel négertáncot mutattak be a vendégek tiszteletére. A törzsfő és asszonyai mindenféle furcsa szavakat ordítottak felénk és holtra nevették magukat rajtunk. Bizonyára csúfoló szavak voltak. A négerkomédia dacára a vidékre tett automobiltúra nagyon szép volt. Habár mindenütt csak szántóföldeket látni, azok is tele vannak hintve különféle exótikus virágokkal. Némelyik tábla egészen égkékszinű, tele kék és violaszin növényekkel, a közepén fehér csillagokkal. A kertek kerítésein óriási kórisfaágakat látni vörös és sárga szinben.

Ma egész nap csudaszép verőfényes idő és tükörsima tenger mellett folytattuk utunkat. Most a holdvilágos, csillagos éjszakában ezüstösen csillognak a habok, de a csillagok mégis ugyanazok, amelyekre ti is most áhitattal tekintetek fel, csakhogy itt a csillagok képei mélyebbek, a Göncölszekér mélyebbről néz le most reánk, mint nálatok, hazánk egéről.

Július (*úton Tripolisból Malta fele*).[1]

Tripolis! Olyan volt, mint egy rege az Ezeregyéjszakából! A távolból az oázis datolyaerdői bólogattak felénk. Nehézterhü tevék karaván jai vártak bennünket a tengerparton. Barna és fekete embereknek egymást keresztező kiabálásai, amint az érkező utasoknak kocsit, lovat, szamarat és öszvért kinálnak. Arabok lovagolnak, fehér burnuszaik a fejükre átvetve és amint a ruha a fejük körül dagadt, azt hittük, száguldó római lovasokat látunk magunk előtt. Utazásunk a sivatag széléig vezetett egy kilátási pontig, ahonnan elénk tárult az oázis és a sivatag egyszerre. De én be akar-

[1] Utazásomnak ezt a részét az olasz-török háború kitörése előtt tettem meg.

Tunisi rabbi.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

tam hatolni a sivatagba is. Először lovat kerestem magam és egy kisérő számára, de minthogy ez nem volt kapható, gyalog indultam el kisérőmmel a sivatag belseje felé. Körülbelül két óráig gyalogoltunk és az út igen érdekes volt. Előttünk láthatatlan messzeségben elterült a vöröses-barna homoktenger, amelyből csak itt-ott emelkedik ki egy-egy alacsonytermetű, vastaggyökerű növény. Fát egyáltalában nem látni, a vadricinus-bokor a legmagasabb, ami itt terem. De a mélyedésekben, a fövenyhalmok között beduinok ütötték fel sátraikat és várják az esőt, hogy néhány gabonakalászukat nőni segítse. Nagyon érdekes képet rögzítettem meg itt a lemezemre. A sátor előtt egy teve áll, mellette egy hófehér fiatal kis teve és emellett két beduin fehér burnuszokban. Csak a harmadik hiányzik, hogy a „három keleti király" látogatásának valóban pompás képét adja. Fölmásztam a legközelebbi dombra és átláthattam az egész vörösbarna sivatagot és a távolban a tripolisi oázist, magas datolyaerdőivel. A mi kertjeinkben, vagy Abbáziában, vagy a Rivierán nem illenek bele ezek a datolyafák teljesen a tájképbe, de itt, ahol majd magányosan, majd csoportosan emelkednek a magasba és finomtollas óriási törzsükről végtelen lapályra, a városokban pedig vakitóan fehér házakra tekintenek le, — itt különösen szép hatást tesznek a szemlélőre. A domb mögött, amelyen állok, vezet a karaván ok útja. Éppen jön egy tevecsapat két arabtól kisérve. Megmondom nekik, hogy be szeretnék menni velük a városba. Az egyik fekete legény reá parancsol egy tevére, hogy letérdepeljen. Én felkapaszkodom a hátára, de vigyáznom kell, hogy amikor a teve feláll — először felsőtestét emeli fel —, el ne veszitsem az egyensúlyt.

Az utazás a teve hátán különben elég kellemes, csak a lábakat kell túlságosan szétterpeszteni, minthogy a teve háta meglehetősen széles. A tripolisi kertek előtt leszállok és gyalog megyek az oázis kertjein keresztül, melyeket a kutak kerekeinek folytonos nyöszörgése tölt meg. Körös-körül sárga kaktuszok, viruló gránátok és olajfák tarkitják a datolyaerdő képét. A datolyák alatt főzelék és burgonya terem, utóbbiak hozzánk kerülnek, a mi piacainkon mint maltai burgonyát adják el. A kertekből a bazárok felé vezetett az út, itt bementem egy arab vendéglőbe, ahol yoghurthot ittam és utána pilafot rendeltem, majd egy arab kávéházba tértem és itt egy nyugalmazott török katonatiszt, aki az okkupáció előtt Boszniában szolgált, megínterjuvolt egy tolmács segitségével, hogy miként állanak az ügyek most Boszniában, amelyet Stambulból — fájdalom — pénzért adtak el Ausztriának.

Tunisi imádkozó zsidó.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Tripolisi pék.

Maga a város, amely szinte szabályos ötszöget alkot és amelyet négy oldalról majdnem 12 méter magas spanyol homokkőfal vesz körül, három főrészre oszlik. A kikötőhöz közel, a Strada dei Bastioni körül van a „Marina", amelyet főleg keresztények laknak. Tiszta mohamedán lakosságú a délkeleti rész, itt vannak a főutak, amelyek kövezettel vannak burkolva és éjjel petróleumlámpákkal megvilágítva, míg a legtöbb út vagy utca nélkülözi úgy a kövezetet, mint a világítást. Nyugat felé van a zsidó-negyed, a Harra, amely két részre oszlik, a „Harra kebir", a nagy Harra és a „Harra serir", a kis Harra. A zsidó-negyed felé vezető úton látni azt a nagy római diadalívet, amelyet C. Orfitus konzul Antonius Piusnak tiszteletére épitett, de 163-ban utódjainak Marcus Aureliusnak és Lucius Verusnak ajánlott.

A zsidó-negyedben meglátogattam egy templomot és egy iskolát. Egy tanítócsoport fezzel a fejükön és egy sereg lármázó gyerek töltötte meg a tiszta udvart. Éppen szünet volt és fehasználtam az alkalmat, hogy az egyik tanító kiséretében megtekintsem a „termeket". A bútorzat csupán csak egy párnázott padból áll, amely körülfut a négy falon. A gyermekek keletiesen ülnek, keresztbekulcsolt lábakkal a padon. Csak a tanítónak van rendes ülőhelye. Tóraszekrény is van az iskolában. Minden csinos és tiszta, aminthogy itt általában tisztább a gettó, mint Tunisban. A tanítási nyelv a héber.

Itt is nagyon érdekes az utcai élet. Hiszen, miként az egész keleten, Tripolisban is az utcán vagy a nyitott üzletekben megy végbe minden. A zsidók az utcán végzik szövő-, kovács- és egyéb ipari munkájukat. Itt egy kömalom, amelyet körbeforgó, bekötöttszemű tevék hajtanak. Ott egy hosszúszakállú zsidó pékmester, aki fehér cipókat süt. (De a tüzes kemence mellett rendesen néger ül.) A fehér cipókat bekenik egy sáfrányba mártott spongyával, hogy szép színe legyen. Itt négerek fonnak kosarakat, arabok készítenek sárga kötött sarukat, ott zsidó ezüst- és aranyművesek dolgoznak a sajátságos ékszereken. Itt egy fiatal ember strucctollakat kínál az idegeneknek, mellette társa hosszú pléhdobozokat, hogy a tollakat belecsomagolják. Mindegyik arcáról leolvasható az öröm és a remény: „ma sok az idegen, ma sok üzlet lesz".

Az elutazás nagyon vidáman folyt le. A hajó kommandánsa meghívta teás koncertre a tripolisi honorációrokat, akik nagy számban jelentek meg a hajón. Zsidó férfiak és nők is voltak közöttük, akik nagyon örültek, amikor mint zsidó mutatkoztam be nekik. Aminthogy általában a legnagyobb figyelemmel vettek körül azelőtt is a zsidó-negyedben, ahol utcáról utcára adták a hírt, hogy egy idegen zsidó van a városban. (FOLYT. KÖV.)

SOMLYÓ ZOLTÁN: A VÁROSUNK KAPÚTLAN, SZÉLES VÁROS.

Már nem viaskodunk kemény haraggal:
megkeményedett, megbékélt zsidók.
Falaink közt hűvös baráti fényben
élnek idegen embermilliók.

A városunk kapútlan, széles város,
az utcán hemzseg a sok kósza nép.
Nem arcpirító sárga folt a jel már
S a szégyenfolt már lelkünkön nem ég.

Megyünk előre; harci fegyverünket
nem látni most: a vérünkben pihen.
Kezünkben munka arannyá szőtt szála
és csönd a lelken, béke a szíven.

Hív dicsekvés nem kél most ajkainkon.
A választottak némasága: bölcs.
A némaságban szörnyű szók fogannak
és megér egyszer mindenik gyümölcs.

Az idők teljén, a mézes szüretkor
magától harsan meg a harsona;
zsidók szüretje: az isten szüretje
és örömök és kincsek tarsolya.

A forró vér, nagy forradalmak vére,
idők végéig forradozva forr.
S mind súlyosabb, mind részegítőbb lészen,
mint pincék árnyán az ó-aszúbor . . .

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

DR. SINGER LEÓ: ASMODÁJ.[1] (DRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN.)

SZEMELVÉNYEK AZ ELSŐ FELVONÁSBÓL.

Bölcs Salamon király tanácsosait gyülésre hívja. A gyülekezők aggódva halljákaz orvos jelentését, hogy a király beteg, láz gyötri, nincs nyugta sehol sem: mégsem hajlik a szavára, éjjel-nappal mindig dolgozik. — Valamennyien a gyűlés elhalasztását kívánják és felkérik Batsebat, a király anyját és Abisagot, a király kedvenc szerelmesét, hogy a királyt erre rávegyék. A hölgyek hiába próbálkoznak, a királyt kötelessége szólítja, — pihennie nem szabad és megnyugtatja őket.

Betegnek mond az orvos, mert nem ért,
Egyetlen tagja testemnek se fáj.

A hölgyek hivják, menjen közéjük, ők majd felvidítják.

Salamon: Anyám, Abiság, ne gyötörjetek,
Magányomat vinném közétek is,
De mért komolyra fogni itt a szót?
Mindenre megjő a kellő idő,
Hisz az időnek tengerébe oly
Sokszínű és számos patak folyik,
Helyet nyer benne mind s meg nem telik.

Ily gondolatokba merülve, kéreti a tanácsosokat, akik mind jó híreket adnak tudtára. A főpap a szentély áldásos hatását festi, a kancellár a kincstár búsás jövedelmeiről számol be. A kereskedelmi hajók dús rakománnyal tértek vissza. A király izgatottan, magába mélyedve hallgatja. Még sem boldog.

Salamon: Bocsáss kenyért a vízre és idők
Multával sokszorozva vissza jö.
A holt anyagból vert nehéz hajó
Leküzdte a vihart, helyére ért.
Az élő ember küzd és dolgozik
Verejtékével sok veszély között
Azért, hogy pontosan fizesse le
A rá szabott adót. S boldog legyek!

A munkafelügyelő a robotmunkáról számol be és kiemeli, milyen jó a munkások dolga, most már nemcsak idegenek, hanem a zsidók is jelentkeznek és kérdi: „vegyünk népünk közül valót?“ Salamont e kérdés még inkább izgatja.

A munka sok, a barbár meg kevés
S a nép kenyérért rabmunkára vágy,
Megérzi mind, rabok függők vagyunk.
A szolgaság szerintük egyre megy
És igába népem még nem engedem,
Szabad szél lengjen a szabad hazán.

A tanácsosok erre éltetik, a király fölriad:

No lám, hogy viszlek mind a légbe fel!
Szabadság kell a népnek, nem kenyér?
Adót izzad, robotba menni kész
S a nép elégedett? Azarja, szólj,
Az éhes nem rabol, boldog talán?

Az ítélőmester megnyugtatja: Csend van mindenütt. Bűn, vétek nem fordult elő. Csak egy eset kéri a bölcs döntését.

Salamon: Bölcs szem és igazság! Ó, ha tudnátok
Egymástól mily távolra estenek.

Bevezetik eléje a két anyát, mindegyik a maga számára kéri a sírdogáló gyermeket. A király izgatottságán alig tud uralkodni, ünottan hallgatja, majd gyorsabb beszédre nógatja az asszonyokat, végre felkiált:

Benaja! Vágd ketté a kis fiút
S add mind a két anyának a felét!

Azelszörnyedés hallatára megnyugtatja önmagát:

Jobb a halálnak napja, mint amely
Világra szült.

Az ítélet megszólaltatja az anyát:

Felséges úr, ne vágd szét, irgalom!
Főúr, ne vágd szét, inkább oda adom!

[1] Dr. Singer Leó zsidótárgyú drámája, amely a Mult és Jövőben jelenik meg először, irodalmi körökben már eddig is feltűnést keltett. Az akadémián nagy elismeréssel emlékeztek meg róla és Rákosi Jenő a magyar irodalom kiváló új értékének mondotta a művet. A zsidó irodalom nem nagyon gazdag drámákban és azért különös nyereségnek kell tekintenünk az Asmodájt, amely a szó legszebb értelmében zsidó dráma. Érdekes tárgya, emelkedett stílusa és szinte operai zenére kívánkozó lendülete meg fogja ragadni az olvasóközönség lelkét is, de a dráma igazi sikerét majd a színpadon fogja aratni. A dráma egy mély értelmű talmudi (legszebben Gittin 65.) és midrasi legendának a feldolgozása. Salamon a bölcsességével nyeri meg Istennek különös kegyét. Ért a fák és állatok nyelvén. Uralkodik a szellemeken is. Asmodájt, a démonok királyát, az istenneves gyűrű segítségével hajtotta igájába. De a sok tudás, a folytonos kutatás megingatja hitében és Asmodáj, aki az ördög is, e gyengeséget felhasználja és Lilitnek az éj királynőjének, a kéj megtestesítőjének a segítségével lecsalja kezeről a gyűrűt, Salamon elbukik, góluszba menni kénytelen. Képmásában Asmodáj uralkodik és törekszik az emberiség, a zsidóság megrontására. Kéjlakokat épít, zsarolja a népet, ezer hölgyet gyűjt maga köré, elveszi Fárao leányát feleségül, királynővé teszi, beviteti Astarte szobrát a szentélybe. Meg akarja rontani Abiság tiszta szerelmét is. Ember alakjában azonban emberi érzelmek kelnek az ördögben. Asmodáj beleszeret Abiságba, gyengévé lesz, de emberré, kinek ajkára jő istent hívó éneke, mire Salamon jő, most már a maga góluszjárt erős hitével. Megküzd Asmodájjal, visszanyeri gyűrűjét. A dráma tehát szinte a zsidóság szimbólikus tragédiájának mondható. *P. J.*

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A tanácsosok megindultan kiáltják:

A gyermek anyja, asszonyom, te vagy!
Szíved szavát váltotta ki a bölcs.

És zúgó dörgéssel éltetik a bölcset.
A jelenet fölött elgondolkodó királyt az éljenzés teljesen kihozza sodrából és két meghitt hívén kívül kiküldi tanácsosait.

*

Salamon; *Benaja* (hadvezére); *Zabud* (pap, a király barátja).

Salamon: Beszédem van veled, Natan fia,
Apád prófétaszellemét talán
Örökbe vetted és tanácsot adsz?
Zabud: Bár a fia, próféta nem vagyok,
Gyarló szolgád szádról a szót lesi.
Salamon: Barátom vagy, nemcsak tanácsosom,
Nem szolgám vagy, de lelkem jobbfele,
Hallottátok, betegnek mondanak?
Zabud: Hallottam róla — fájdalom s ne vedd
Zokon gyűlés alatt magam láttam jelét.
És kérlek én is, hogy kissé pihenj!
Salamon: Hagyd el, amíg a test megbírja azt,
Pihenni a királynak sem szabad,
Mert nem testem, de lelkem vonszolom.
Zabud: A lelked vonszolod te bölcs király?
Salamon: Ugyan, hagyjátok már „a bölcset" el,
Undor fog el, ha hallom ezt a szót.
Már annyiszor megtiszteltek vele.
Ne lépj te is a hízelgők közé.
Benaja: Uram, király, e név közszólássá
Lett néped ajkán szerte Judeán,
Mint közmondássá minden bölcs szavad,
Lángelméd terhe az, viseld tehát
Jogos tudattal és azért ne kérd,
Őszinte szót, ha hallani kívánsz,
Hogy lelkünknek igaz csodálatát
Magunkba fojtsuk, öljük teljesen.
Zabud: Én hízelegni néked sem tudok,
Önkéntelen jött nyelvemről a szó,
De ami sokkal jobban érdekel,
Beteg, ha nem vagy, mondd, mi a bajod!
Salamon: Boldogtalan vagyok, de nem beteg
S ha ez betegség, van ép köztetek?
Benaja: Boldog vagyok, ha tégedet, király,
Vígnak s lelked boldognak mondhatom!
Szívemnek dobbanása a tied,
És benned népemé. Ha azt tudom,
Hogy érted s érte mindent megtevék,
Boldog vagyok. Ha felhő is borul
Fejem fölé, napod sugára von
Lelkembe újra fényt, derűt. De most...
Salamon: Hagyjad Benaja! Ismerlek. Tudom,
Hogy hű érzésed őszintén igaz,
De megbecsülni benned sem tudom
Az ebhűségben embervoltodat,
Az énedet, magad veszíted el...
S ezt látom mindenütt. Magamban is...
A forma fojtja el a lényeget.
Hűség — üres beszéd! S kimondanom
Nehéz, mert fáj, — hiúság minden itt!
Kutattam, mert szerettem a létet,
Megúntam mert nem leltem életet,
Nem leltem üdvöt semmiben, sehol!
Egyáltalán nem is születni meg
E földön tán egyetlen üdv s öröm,
S élveznünk ezt az egyet sem lehet!
Zabud: Nem, nem tudok hinni fülemnek! Mert
Rémhangokat hallottam, amiket
Egy fáradt szív végső vonaglásban
Hörgött, mint bűnös végrendelkezést!
Mert bűn a szó, mit ajkad mond, az ész,
S bűn Isten ellen is. Az unalom — halál
S fásult érzése máris lázadás!
Salamon: Nem értettél te sem! Nem érzitek,
Magára únó lélek is
Csak élni vágy, sőt jobb életre vágy!
Nem érzitek, csak én hordom tehát
Magamban ezt a vágyat egymagam.
Mert únom már hiú küzdelmemet:
Megúntam, élni emberek között
Kik földön járnak a fejükkel is,
S maguk tépik le a nagy gondolat
Magasba vágyó röpke szárnyait;
Kik emberéltet öntudatlanul
Békókban élnek végig boldogan;
Kik nem sejtik, nem érzik, hogy régtől
Előre megszabott korlátok közt:
Szűk térben és időben érzenek,
Akarnak és cselekszenek, — hiún!
Benaja: A nagyság átka és fény árnya ez,
Azért érzed magadban és magad.
Salamon: Nem érzi senki hát, hogy a lélek
Hazug játékot űz, ha boldognak
Elégedettnek mondja az urát?
Bűnnek mondod az Isten ellen is,
Kinek lelkem mélyéből hódolok,
Hogy hiúságba ölni lényegem
Többé már nem tudom, mert isteni,
S az ész ellen, mivel beismerem
Kétségbeesve, hogy eszem, — ha van —
A földhöz vonzza egy rejtett erő:
Nem szállhat mélybe, hogy kilesse azt,
A mélység mondja, hogy ne itt keresd;
Nem szállhat a magasba sem, mivel
Azt mondja, üdvöd bennem sem leled;
Azt zúgja mind: ne mozdulj, ne haladj!
Zabud: Te mondod ezt, ki a magasban ülsz,
S hozzánk leszállsz, ki a lelkekbe látsz,
Ki érted azt, mit a madár beszél
S tudod, mit mond a zörrenő levél?
Salamon: Azt tartják róla, szél mozgatja csak,
A természet nyögése, mondhatom:
Mert törvényhez van kötve szelleme,
Mert formamedrét túl nem lépheti.
Lekötve ott is az erő! Hiú
Az élet mindenütt! Minden hiú!
Benaja: Engedd meg, hogy megmondjam én, [miért

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Érzesz csak kint, s üdvöd miért nem leled,
Belőled nagy szellem tudása szól,
Mely azt felejti csak, hogy ember is!

Zabud: Az embert vágya arra vonzza csak
Amije nincs, de már megsejthetett. —
S minél többet lát, annál többre vágy.
Minél magasb helyről tekint alá,
Célját annál kevésbé éri el!

Salamon: Hogy én feledtem embervoltomat?
Építék házat, kertet ültetek,
Szereztem szőlőt, szántóföldeket;
Gonddal neveltem rózsafáimat;
Zsákszámra gyűjtöttem a kincseket,
Szereztem hozzá szolganépet is.
S mi hasznát látom sok munkámnak itt
Verejtékem áztatta földemet,
Majd itt hagyom én épp úgy, mint fiam.
A föld marad, de népe változik
Hiúság minden, szerfölött hiú!

Benaja: Nem nyujt e még elég szépet neked
A völgy pázsitja, bérc zordon foka?
Madár dalában sem lelsz már gyönyört,
Amellyel lantod versenyt énekelt?
Kit annyian szeretnek, téged már
Nem boldogit költészet, szerelem?

Salamon: Hallottam én leány s madár dalát:
Galambbúgást, pacsirtaéneket.
Méhzümmögést, verébcsiripelést:
Hogy mint ordit a vad, üvölt a szél,
Ám éltem üdvét, titkát nem lelém.
Magamba szivtam rózsák illatát,
Megizleltem a méz minden faját,
Megismertem a női szenvedélyt,
Élveztem már leányajak hevét.
Láttam vágyát, mikor csirázott és
Mikor legédesebb volt, hogy veszett!
Hiúság minden, minden elmúlik!

Zabud: A fű elszárad, szintúgy a levél,
Örökké csak az Úr, az Eszme él,
Keresd lelked hitében s megleled
Amit földön kerestél: üdvödet!

Salamon: Az üdvöt abban sem kereshetem,
Hisz az öröknek végtelen kicsiny,
Mulandó porszeme vagyok csupán.
Aztán meg az Idő, meg én, örök
Ellenségként egymást ütjük agyon.

Zabud: Ne hidd, míg a világ, él a neved,
Mert alkotásod egybeolvasztá
Dicső multaddal az örök jövőt!
Már áll a mű, az Úrnak temploma,
Lényed valóját abba fektetéd.

Salamon: Boldog lehet talán, ki tudja azt,
Hogy alkotása istení s övé.
Én azt sem mondhatom, hisz Asmodáj
S a szellemek nyujtottak ott segélyt,
Bár szolgámmá tevém, hatalmas ő,
Én semmi sem vagyok, s ő óriás!

Zabud: Hittél az Úrban — és legyőzted őt,
Remélve küzdj és győzni fogsz megint.

Salamon: Ó, hol van a reménytől még az üdv!
Remélj! Hisz a remény csak oly öröm,
Mely jönni fog és boldogságra vár.
Az élet is csak folytonos csalás
Ha füstbe nem ment a remény, abban
Csalatkozunk, mit elnyerénk
Hiú a test, hiú a lelkem is
Ó, hiúságok hiúsága mind!
Megúntam mindent, mindent gyűlölök.
Jó emberek, már nem birom tovább!

Zabud: Únsz már mindent, nincs már mért
[küzdened?
Te Izráel legelső embere,
Te vagy hivatva néped tanait
Hirdetni s értük síkraszállani!
Amíg a föld minden népének Ó
Az Egy lesz majd egyetlen Istene!
Van célod: az Erkölcs, az Eszme, Hit:
Igazra, jóra, szépre ez tanit!

Benaja: Te, Izráel legelső embere
Úntad meg az élet küzdelmeit?
E kis maroknyi nép vitéz, nemes
És öntudattól büszke szelleme
Megvivta eddig még a létcsatát,
Akarni tud, szivós természete!
De száz ellennel kell harcolnia:
E tejben mézben folyó szép hazát,
Néped kivánja mind elfojtani.
Van célod, nagy, nemes: Élj népedért!

Salamon: A földi Erkölcs, Hit, Nemzet, Haza,
Kicsiny fogalmak a nagy mindenség
Előtt, eltűnnek benne mind. A lét
Kicsiny és érzékelhető terét
Nem tudja hagyni gyarlóságotok
Lehúz, levonz a föld: a gyengeség!
Uj eszmét adjatok, vagy új gyönyört!
A földön nincsen új, minden hiú
A földön nincs tudás, nincsen gyönyör!

Zabud: Király, megállj, az örvény szája int!

Salamon: De mit tegyek, ha isten elnyomott!

Benaja: Elég! Uram, ne izgasd fel magad!

Salamon: Elég? S ha mind utamba álltok is
Tudjátok meg hát balga lelkűek,
Vastollal vessétek sziklába jól:
Korlátaim le kell már döntenem!

Zabud: Falat ki tör, tudod, kigyókra lel,
Király, megállj!

Salamon: Lelkem megáll majd ott
A por felett, a csillagok között
Ahol megláthatom, mit tudni vágy
A szellemem, hol megtalálhatom
Az élet célját az üdvöt, tudást,
Vagy elbukom! Sülyedjek akkor el
A nagy világot fojtó semmibe!
Gyengék, gyávák, csalódtam bennetek!
Hadd küzdjek önmagammal, menjetek.

Zabud: Király, vigyázz! Az Ég legyen veled! (El.)

Benaja: Azt mondta, csalódott bennem is! (El.)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Salamon: (egyedül.)

Elhagytak ők is, egymagam vagyok!
Csak menjetek ti is, barátaim!
Hiszen mim van, ha nincsen mindenem,
A lant egy húrja még nem ad zenét,
Legfeljebb durva hangot ad. Mi az?

(Kivülről dörgő éljenzés hallatszik. A bölcset élteti a nép, mely meg hallotta bölcs ítéletét. Az előző jelenetben dönt a király a két anyának kérése fölött.)

Mi zúg? a nép . . . A bölcset élteti
Únottságom sivár kiáltását,
Lelkem jaját még bölcsnek hirdetik!
Kiálts dörén a néptömeg közé,
S százszorta ostobább visszhangot ád.
(Kikiált): Hallgassatok! A zaj mindig nagyobb:
Nagy Isten, lásd be, nem birom tovább!
Hozzád kiáltok ősök istene!
Avagy nem hallasz, nem hallod e zajt?
Megőrjít még e dörgő bárgyúság
Mért adtál észt, mért kell megtudnom azt,
Hogy én is rab vagyok, bárgyú vagyok
Hogy mindent látva, semmit sem tudok,
Vagy tévedek, hallod szavam nagy Úr!
Óvd bennem hát, mi már-már elveszett,
Hittem tebenned és magamban is.
(Zúgás.) Itt vagy? Magam vagyok! Te Istenem,
Te zúgsz? Csak lelkem, hallom, szel-
[lemem.
Egy hang: (Asmodáj kivülről) Engem hallasz király!
Salamon: (Körülnéz) Hol vagy, ki vagy?
Asmodáj: (Künn) Úgy rémlett, hívtál, Asmodáj va-
[gyok.
Salamon: Te Asmodáj, te jösz, nem vagyok siket,
Mit lelkem zúg magában, hallod azt?
Én Istent hívtam, nem hallod? S te jösz?
Jer, hadd nézek szemed közé megint.
(Zúgás.) Mi az, morogsz? Te is szabadkozol?
Mi zúg? Vihar süvít tán kivül is,
De. hisz szeretned kell a bősz vihart,
A zúgó szélvész lelkeddel rokon.
(Kinyitja az ablakot.)
Jer kapj fel és vigyél a szél
Gyors szárnyain magasb légkörbe el,
A csillagok fölé! Mit késel hát?

(Miközben kitekint, Asmodáj belép és a nyilt szinen veszi magára Salamon maszkját.)

Nem a vihar süvít, a nép tolong,
A bárgyúság dúl künn s benn egyaránt!

(Megfordul s amint Asmodájt meglátja, a „benn" szónál megdöbbenve kap melléhez.)

Salamon és Asmodáj.

Asmodáj: Hivtál, jöttem, kerestél, itt vagyok!
Salamon: Mi az, ki vagy? Szemem káprázik-e?
Asmodáj: Jól látsz, no ne mereszd úgy a szemed!
Nem ismersz rám, én Asmodáj vagyok!
Salamon: Szellem, más volt előbb ábrázatod!
Ördög, mi az, az én külsömbe bujsz!
Asmodáj: Csodálkozol? Hiszen csak a minap
Találkoztál velem. Künn jártál épp
A parton mélyen elmerülve, én
Meg ott úsztam a tenger felszinén.
Emlékszel-é, hogy kaptad el fejed,
Külsődben voltam akkor is, király,
Bámulsz? Igy szoktam megjelenni, ha
Az ember lelke hiv s nem Istené!
Ördög, kigyó, szellem, manó, démon,
Mindegy, minek mondasz. Lelked
[vagyok,
Hallod, lelked vagyok. Mondd mit
[kivánsz?
Salamon: Te Asmodáj az én lelkem? Nem áll!
Ha Asmodáj vagy, én urad vagyok!
Asmodáj: Úr vagy, nagy úr, hát épp azért beszélj!
Salamon: A porba, féreg, ha urad vagyok!
Asmodáj: Felséges úr! Ne izgasd fel magad!
Maradj nyugodtan, csendesen beszélj!
Salamon: Szellem, mi az, fellázadsz ellenem?
Asmodáj: Te ellened, ki voln' oly ostoba,
Midőn oly ellened van, mint magad.
Salamon: Széttéplek, álnok fajzat, hasra hát!
Asmodáj: Ijesztesz? Azt hiszed, szavadra már
Meghajlik e derék? Széttépsz engem?
Salamon: Az úr nevére, ki mindnyájatokat
Igámba hajtott, hódolj meg, kutya!
Asmodáj: Te porszülött! Ne említsd a nevét
Kiben már nem hiszel!
Salamon: Én nem hiszek?
Magasztos Isten, mindenség ura,
Te csak tudod, hogy téged vártalak,
Hivő lélekkel, hogy kutattalak.
Hiszek te benned, hinni akarok!
Adj még erőt, hogy ezt az ördögöt
Varázsneveddel földre dobjam itt.

(Előveszi varázsgyűrűjét s megérinti vele Asmodájt.)

Hódolj, kutya!

Asmodáj a beszélgetés alatt mindinkább megtörik, a gyűrű érintésére lebukik. Ugyanekkor Salamon is kimerülten dől a zsöllére. Mind a kettő a homlokát törli és szótlanul, meredten néz egyik a másikra. Végre Salamon most már gyengédebben szólitja s megkezdődik újra a küzdelem. Asmodáj szavai kétségét hivják ki, a lelkét perzselik, Salamon mindig gyengébb lesz, Asmodáj lassankint felemelkedik és anélkül, hogy észrevenné, szembe ül vele.

Asmodáj: Hogy úr lehess, nagyobb a többinél
Bilincsre vertél érte másokat.
Tudásod, hogy növeld, megfékezéd
Kéjért, üdvért sóvárgó lelkedet,
Hogy hinni tudj, meg a tudásodat.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Szellem vagy ember légy, de teljesen,
Az élet fája arra jó, hogy csak
Tépjed virágait, gyümölcseit,
Ragadd meg a jelent, éld végig azt!
Ha lelked szűk, magad tágítsd ki azt.
Magadban döntsd le a korlátokat.
Véreddé tedd, forraszd a vágyadat.
Akarj nagyon s a vágy magasba visz,
Érezz nagyon s lejutsz a mélybe is!
Ha érzéseddé lett a gondolat
S mihelyst megérzéd, már akartad is
S amint akartad, máris megtevéd,
Nagyobb leszel és látni tudni fogsz,
Alkotni fogsz s rányomhatod kezed
Lemoshatatlan bélyegét, jegyét
A földre, népre, a világra is!
Leheld a porba szellemed, teremtsd
Magad képére emberbábjaid
S isten leszel magad s a nép előtt.

Salamon: Forró szavad hevíti lelkemet.
Fojtó a lég, folytasd csak Asmodáj.

Asmodáj: Fojtó, mert lelkedet kovácsolom.
Ki fellobbantja pislogó tüzed,
Csak egy orvost tudok, ki életet
Képes lehelni kőbe, fagyba is.
Ki szirtet indít és hegyet ledönt,
Ki csak szemével int, — már tűzbe jösz
S szemet, ha húny, hát vérig ingerel,
Kinek már érintése oly erős,
Hogy érte bércre hágsz, örvénybe mégy
S lázas tüzében, hogyha elmerülsz,
Ha kéjiben veszíted el magad,
Miként az Isten, embert alkotol!

Salamon: A vágy tüzel, megyek, szolgám, vezess!

Asmodáj: Szolgád? Így meg nem alkuszunk, király,
Utat mutassak, hogy a célt elérd
S szolgádnak hívsz, a láncom csörgeted?
Elég tűrnöm, szolgálnom Istened,
Hogy néked is szolgáljak, sok nekem.
Én is megúntam már a csúf igát
Kezdjünk harcot mi is.

Salamon: Te véled én?

Asmodáj: Te én velem! A gyűrűért, tudod?

Salamon: A gyűrű kell? (kezéhez kap)
Védő hitem s mi az?
(Most veszi észre, hogy Asmodáj szemben ül.)
Te kígyó, vélem szemben ülni mersz!

Asmodáj: Kígyó, lehet. De célodat, te hős
Csak testemen keresztül éred el.
A gyáva nyúl kihívja ellenét,
De megszökik, mihelyst amaz kiáll.
Jer harcba hát, az egyikünk bukik,
Ha szent a cél, elbukni is szabad,
Vagy add át békén a varázsgyűrűt
S amit kerestél, megtalálod azt.

Salamon: Távozz sátán, már éget a szemed
Távozz, ne lássam ördögarcodat!

Asmodáj: S ne halljad lelkedet. Még visszatart
Védőhited: Ezt elhamarkodám. (Félre)
Itt nem meggyőzni, itten tenni kell,

mondja a távozó Salamon után Asmodáj, aki nem megy el, csak félrevonul, mert a tanácsosok jönnek, egybehívták a város orvosait, hogy tanakodjanak a király betegsége felől. Asmodáj egy ideig hallgatja őket, majd egy öreg ember maszkjában vegyül a tanácskozók közé. Szót kér és a következő hasonlatot mondja az egymással már-már hajba kapó tudósoknak:

Hallgassatok meg s aztán döntsetek,
Csakis használhat nem árthat szerem,
Mind jó, mit a természetből lesénk.
Láttátok-e néhány nappal előbb
A holdat este, késő éjszakán?
Testében megfogyott. Telt arcából
Alig láttunk egy kis sovány karéjt,
Megdermedett, halvány lett az arca,
Szívünkbe markolt bús tekintete.
Meg is szánták szegényt a csillagok.
Királyuk volt és ők apródjai,
Mind tőle nyert addig meleg sugárt.
Körülvették, melengették tehát
Ezrével szórták rá fénycsókukat,
Lelkéből hőt lehelt feléje mind
S mivel testében csak szunnyadott a láng,
A csók, a tűz felgyullasztá hevét
S ma már vidám megint, az arca telt,
Nézzétek csak mily boldogan mosolyg.

A tudósok megértik, az idea régi, mégis megtetszik nekik.

Gyűjtsétek egybe Juda csillagit,
Vegyék körül Sáron rózsái őt
S kit közülök majd választ szeme,
Lehelje ifjúsága szent tüzét,
Csókolja rózsaillatát bele.

Az összegyültek azonnal távoznak és a terv kivitelébe fognak. Asmodáj pedig Lilitet szólítja, az éj királynőjét, a kéj megtestesítőjét. Vele akarja legyőzni a királyt:

Te légy a tűz, mely lángol és hevít
S amely fagyasztó jégszivet takar.
Sejtesd előtte égi bájadat,
Míg fölhevül, — csak udvarolj neki,
Eped majd érted — te csak ingereld,
Hevítsd, tüzeld, míg képtelen leszen
Hő vére megtagadni, mit te kérsz:
Ujjáról a gyűrűt. S ha megnyered,
Szabad leszek s szolgámmá teszem.
A gyűrűvel enyém a győzelem,
Az embert véle mind megronthatom.

Batseba és Abiság visszajönnek a királyhoz, hogy a tanácskozás után szórakoztassák és ott a tanácsteremben találják Asmodájt és Lilitet. A két nő meglátja és megérti egymást. Asmodáj felvilágosítja Lilitet, hogy Abiság a király tiszta, hű

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

szerelmese, de Asmodáj is rajta felejti tekintetét Abiságon, mert a tiszta szerelem is az ő rabja leszen. Ők távoznak, Salamon kijő a hölgyekhez. Magasztalják bölcs ítéletét és nem is sejtik, hogy ezzel még inkább izgatják. Jó hírt is hoznak neki: testvére Adonija, akit trónöröklési jogától megfosztott, az ítélet és a betegség hírének hallatára meghódol neki és hívévé szegődik. S vele Joab, a volt hadvezér is. Salamont azonban e boldogság újra gondolkodóba ejti. Hiába akarja Abiság dalával felvidítani. A régi dalnak, a szerelem dalának, az énekek énekének nincs már rá hatása. Abiság szívét megsebzi e visszautasítás, de a király megnyugtatni nem tudja.

Szelíd szemed és bájos kellemed,
A szendeség megejtett egykoron,
Azt hittem akkor, ha enyém leszel
S szeretni fogsz, megleltem üdvömet.
Imádtalak, miért remegsz leány,
Imádlak most is, nem elég neked?
Nos hát nekem sem. Tarts lépést velem,
Törj a magasba, szállj a mélybe is.
Szeretni vágyom, nem imádni csak,
Forraszd a vérem, keltsd fel vágyamat,
Csókoljon szád, öleljen a karod,
A lelked add!

Felelgeti Salamon Abiság kétségbeesett közbeszólásaira. De a felhevült izgalom e percében megjöttek az összegyűjtött lányok. A tanácsosok engedelmet kérnek a királytól, hogy Judea áldozatát neki felajánlják. A királyt meglepi a látvány. A lányok táncot lejtenek előtte. Lilit a lányok között szeme villámával megigézi őt. Hozzámegy és maga mellé viszi. Abiság hiábá kéri, Salamon elbocsájtja látogatóit, Lilittel marad.

Salamon: Mit lelkem képzelt, im valóra vált,
Ha ez való, mily kéjre ébredék,
Jer édes lányom, ülj hozzám közel,
Bús életemnek kéjes üdve, jer!
Lilit: Mit lelkem álmodott, valóra vált,
Ha ez való, mily fényre ébredék,
A nem remélt boldogság megzavar,
Kábít a fény, le kell ülnöm hamar.
Salamon: Lelkembe szívtam rózsák illatát,
Megízleltem a méz minden faját.
Mióta élek, rólad álmodom,
Téged kerestelek szép angyalom.
Lilit: Falunkban éltem eddig egyszerűn
Nem láttam még én ennyi fényt, derűt,
Álmot szövék, mint más leánygyerek
S álmom hősében most rád ismerek!
Salamon: Fényben, pompában téged vártalak,
Epedtem érted, bár nem láttalak,
Mások karjában lestem lángodat,
Más ajkáról az égő csókodat!
Lilit: Álmomban néked szólt hívó dalom,
Kitártam érted sóvárgó karom. (Kitárja karját.)
Csókot leheltél homlokomra és —
Oly kínos volt a gyors felébredés.
Salamon: (Közelebb húzódik hozzá.)
Szeretsz, szerelmem, édes angyalom?
Lilit: (Merengve tovább.)
Hogy újra jösz, magam vigasztalom.
Salamon: (Meg akarja ölelni.)
Ragadd meg a jelent, éld végig azt!
Lilit: (Megfogja kezét.)
Kié e kéz, mely álmomból riaszt?
Salamon: Forró kezed fogásán érezem,
Kebled zihál, véred forr, édesem,
Szemed tüzes villámokat lövel.
Ébredj én szépem, kedvesem jövel!
Lilit: (Merengve tovább.)
Álmomban is érted dobog szívem,
Jer, pálmatestemen száz kéj terem,
Az üdvnek árja foly erembe már,
Az ajkam ég, szerelmesére vár.
Salamon: (Átkarolja.)
Ébredj én szépem, kedvesem jövel!
Ébredj leányom, itt vagyok közel!
Érzem testednek édes illatát,
Lelkem lobog, vágyó kéj hatja át!
Lilit: Szép álmom hőse, el ne hagyj, ne menj!
Ó jer, ó jer, éldelni édenem.
Csüngvén csókokra vágyó ajkamon,
Ó mondd: enyém vagy, édes angyalom!

(Salamont már-már átöleli, de mint, aki álmából felriad, visszahökken.)

Salamon: (Tüzesen.) Enyém, enyém vagy, ó, de [miért vonod
Így félre kebled, tiszta homlokod?
Tüzes szemeddel égesd lelkemet,
Tüzes csókoddal lobbantsd véremet!
Lilit: Felébredék, álmom mi szép valál,
Mért is riasztottál fel jó király?
(Salamon hozzá simul.)
Hagyjál, oly forró a leheleted.
Álmomban csókod úgyis égetett.
(Felnyitja leplét s legyezgeti magát.)
Salamon: (Megfogja.)
Bohó leány, még ördöggé teszel.
Semmit sem adsz és mindent sejtetel.
Lilit: A bölcs királyról megfeledkezél
Hozzám csupán a nagy beteg beszél.
Salamon: Ha nagy betegnek tudsz, add át magad
Lázálmaimnak, hadd gyógyuljanak.
Komor lelkem hadd teljék bé veled,
Add, ha szeretsz, lelkeddel testedet.
Lilit: Tied vagyok, a közszemlére is
Alattvalói hódolat hozott.
Salamon: Ne légy ilyen kegyetlen angyalom!
Légy az enyém, eléd varázsolom
A nagy világnak minden ékszerét.
Csak engedd szívnom forró ajkadat,
Ellenkezésed szítja vágyamat.
Lilit: Ékszert is adnál, jó, beteg király,
Hisz égő testem csak téged kíván,

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Tied leszek, mihelyt te ép leszel,
Vágyad, miként én, addig fojtsad el.

Salamon: Azt mondta mind, te lész az orvosom,
Gyógyítsd meg lelkemet. Eléd hívom
A szellemek királyát, Asmodájt,
Mit csak szemed, szíved kíván, óhajt,
Mi szép, mi jó, mindent hozzon neked.
(Előveszi a gyűrűt.)

Lilit: Uram, csak most ne hívd, csak ezt ne [tedd,
Anyám beszéli, vannak szellemek,
(Súgva.) Akik füledbe súgnak vágyakat
S lelkedbe máris mérget oltanak.
Ne hívd, félek tőlük, add a gyűrűt.

Salamon: Mellettem édes, mit se félj tőlük,
Előttem mind hódolni kényszerült,
E gyűrű szent, csak ezt nem adhatom,
Hatalmam ez a szellemen, nagyon
Ó édes angyalom, kérj bármi mást.

Lilit: Ó jer közel, testem remegni lásd,
Csak őt ne hívd, gyűrűd se kell, se más,
Te jöjj, a szellem mind hamis,
Legyen gyűrűd, hatalmad rajtam is.
Hideg lel, jer közel, karolj, ölelj,
Fázom, király, ne hagyj el, el ne menj!

Salamon: (Tűzzel.) Csókolj, karolj,
(Átöleli.) Jerünk, az üdv velünk.

Lilit: Szoríts, a kéj hevít, a vágy dagad,
Keresd az ajkamat, add ujjadat!
(Lehúzza Salamon ujjáról a gyűrűt.)
Lehúztam gyűrűdet, nézd csak király!

Salamon: (Öleli, csókolja.) Hagyd most a gyűrűt, [csüngjél ajkamon,
Enyém vagy végre, édes angyalom!

Lilit: Enyém vagy végre, szellemem jövel!
(Asmodáj jő.)

Salamon: (Erősen szorítja, őrjöngve csókolja, Lilit vonaglani kezd.)
Menjünk... ó édes álom... vár reánk!
(Lilit elhal kezeiben.)
Mi az? Roskad, vonaglik, mondd mi [bánt? (Élettelenül leteszi.)

Salamon. Asmodáj.

Asmodáj: Ez őrült csókban lelkét adta ki!

Salamon: Meghalt? Te itt? Mi van velem?

Asmodáj: (Elveszi a gyűrűt Lilit kezéből.)
Ne félj, nem halt meg, szellem volt [csupán.

Salamon: (Mikor meglátja a gyűrűt).
Gyűrűm, védő hitem!

Asmodáj: Eladtad azt,
Magadba szívtad érte szellemem.
(Salamon neki támad, de Asmodáj legyűri.)
Legyőztelek, hódolj meg, porszülött!
(Salamon mereven áll s hallgat.)

Asmodáj: Mi az? Nem szólsz, nem egyezel velem?
Képedben akkor én leszek király
S te menj mint koldus, járd be földedet,
Bolyongj a nagy világon szerteszét,
Üdvöt, békét, hazát sehol se lelj!
De élj, mint féreg hullaszagból élj,
Dicsőséged holt romjain legelj
Évezredeknek kínját éljed át.
Érezni vágytál, tudd meg hát mi az:
Csak kínban élni, mint eddig nekem.
Érezd ha tested tűzzel égetik,
Érezd ha gyenge véredet veszik,
Csúfoljanak meg, rágalmazzanak
Üldözzenek bár és kergessenek,
Kiálts nagyot — nem hallják meg jajod.
Te csak tűrj és érezd a kínt, zsidó!

Salamon: Legyőztél kígyó, buktam, elmegyek.

Asmodáj: Kígyó! Megint a régi szó! Győztem
S gyönyört valóban most sem érezek,
Eh, mit! Csak könnyű volt a győzelem!
(Függöny legördül.)

BÜCHLER SÁNDOR: GOLDMARK KÁROLY ATYJA.

A zsidó templomi dallamok mesterei, kik a XIX. század első felében a magyar zsidó közönség áhítatát, esdeklését, örömét tolmácsolták a zsinagógákban, túlnyomólag lengyel származásúak voltak. Az ó-budai hitközség kántora Weintraub Salamon, a megcsodált zeneértő, korának legünnepeltebb zsidó énekese, kinek koloraturájához fogható az időben nem akadt, Ó-Kostantinból eredt és szülőhelye után nevezték „Kastan"-nak. Népszerűségben vetekedett vele Strelitzky Dávid, aki mint a sokat magasztalt Brodi Dávid forgott közszájon; a szabadságharc évében halt meg működési helyén, Pesten, ahol sírkövén a következő méltányló szavak hirdetik nagyságát: — Er hat es verstanden, die gantze Leidensgeschichte des Judenthums in einem Ton zu erzählen.

Weintraub és Strelitzkynél fiatalabb volt honfitársuk, Goldmark Szimchá Rubén. Jeles, szintén dédelgetett énekes volt, de nem oly tüneményes hangú, mint a két előbbi, egyben azonban azok meg sem közelítették: az európai műveltségben, mely lényének jellemvonása volt.

Goldmark módos, intelligens lublini családnak volt gyermeke. Házassága után egy darabig kereskedést folytatott, de üzleti veszteségei következtében csakhamar világgá ment, hogy mint kántor keresse meg kenyerét. Hazánkba vetődve huzamo-

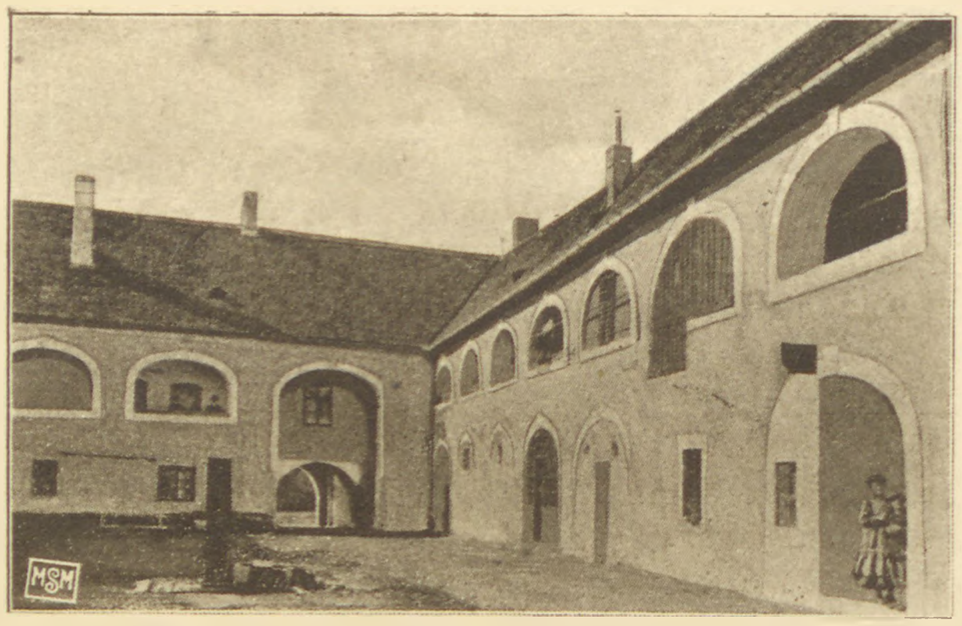
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

san Pápán lakott, ahol másodszor megnősült, feleségül vevén ott Krausz Máriát.

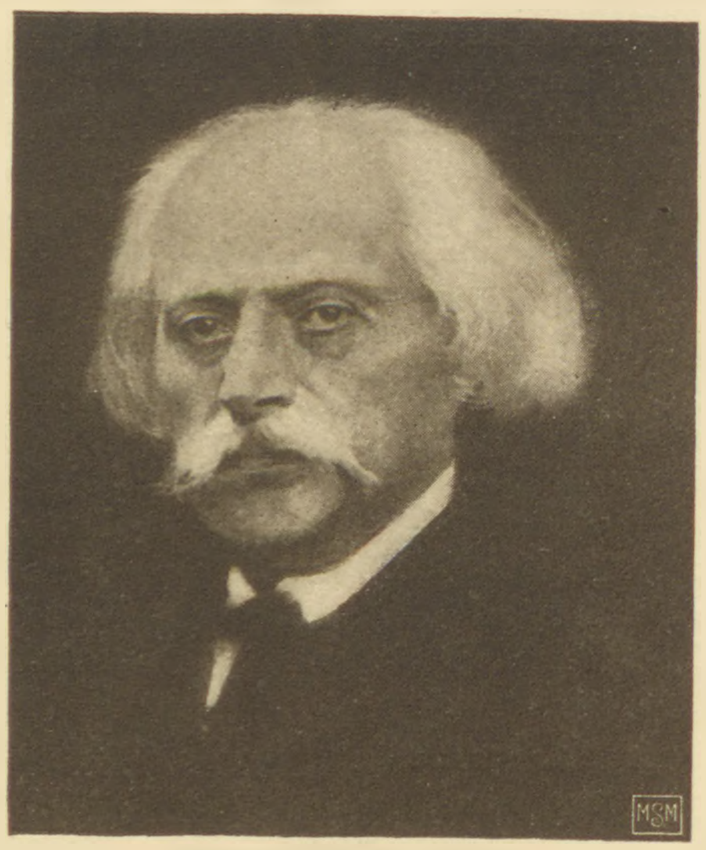
1825-ben a keszthelyi hitközség kántorának választotta, emellett a metszői és jegyzői teendők végzését is kötelességének keretébe utalta. Amint az idén elhunyt Löwinger József keszthelyi főkántor hátrahagyott történeti munkájában megemlíti, Goldmark szellemi kiválóságánál és felvilágosodott gondolkodásánál fogva korát messzire túlhaladta. Jó hírt nemcsak kellemes, behízelgő hangja és zenei készsége szerzett neki, hanem az is, hogy széles tudású kultúrember volt. Németül oly folyékonyan fejezte ki gondolatát írásban, mint héberül. Talán magyarul is értett valamit, ami nem pusztán abból következtethető, hogy a fogékony agyú férfiú tősgyökeres magyar légkörben élt Keszthelyen, hanem némi támaszt nyujt erre nézve, hogy a születési, házassági, halálozási anyakönyvek első lapjain a rovatokat magyarul jelölte meg. A keszthelyi hitközség rendszeres anyakönyvei II. József alatt létesültek. Utóbb abbanmaradtak a bevezetések, de Goldmark jegyzősége alatt, 1828-tól fogva megszakítás nélkül újra folytatták azokat.

A keszthelyi anyakönyvbe Goldmark 1828 február 19. Rebeka, 1830 május 18. Károly, 1831 november 17. Herman, 1833 feb. 10. Cili gyermekeinek születését iktatta be.

Családi ügyek rendbehozatala végett 1830-ban rövid időre visszatért Lublinba, ahonnan magával hozta első házasságából származott József fiát, aki Keszthelyen jeles eredménnyel végezte az alsó gimnáziumot. Goldmark József az orvosi pályára lépett, az osztrák fővárosban végezte orvosi tanulmányait, ahol a fiatal doktor a márciusi mozgalmakban tevékeny részt vett. A forradalomban kifejtett agitációjának következményeitől megfélemlítve Amerikába hajózott, ahol szerencsés vállalata jelentékeny gazdagsághoz juttatta.

Goldmark szülőháza, az ú. n. „zsidó udvar" Keszthelyen.

Goldmark legújabb arcképe.

A Goldmark-emléktábla.

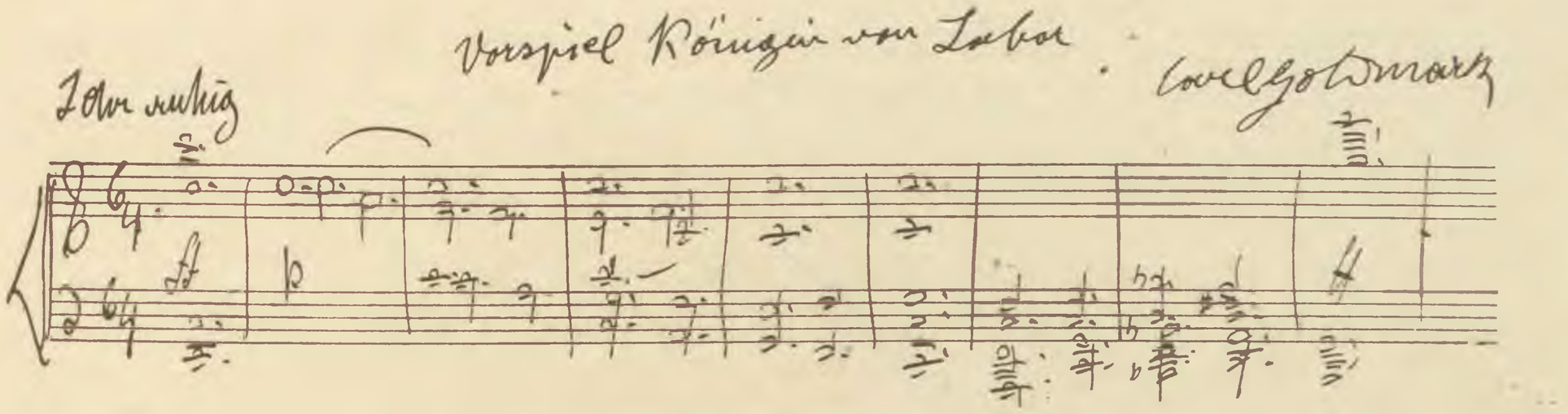
Keszthelyen Goldmark kántor kedvelt tagja volt a társadalomnak. Hívei és más felekezetűek szívesen látták körükben az ötletes, szellemes embert, akivel mint kitünő sakkjátékossal is elszórakozhattak.

Feljegyezve találtam, hogy Goldmark az elsők egyike volt, kik a közönség figyelmét a Balaton és Hévíz gyógyító erejének felhasználására felhívták. Arra azonban nincs adat, hogy a város zenei életébe szakavatottságával befolyt volna. Gróf Festetics György ugyanis a Georgikon alapítója, a helikoni ünnepélyek kezdeményezője, zeneiskolát alkotott Keszthelyen, melybe zsidó ifjak is bejártak kiképeztetésük végett.

Goldmark Szimchá Rubén 1836-ban hagyta el keszthelyi állását.

A „zsidó udvar"-ban, a zsinagóga tőszomszédságában fekvő ősi házat, a Bakacsok hajdani kuriáját, hol Goldmark kántor családjával lakott, Keszthely város közönsége 1910-ben emléktáblával jelölte meg, rávésetvén, hogy abban született a zenevilág jelenleg legérdemesebb alakja — Goldmark Károly. Ebből a zsidó udvarból vitte magával Goldmark azokat a gyönyörű zsidó melódiákat, melyekkel meghódította az egész világot.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Kotta Goldmark kézirataiból.

TURÓCZI JÓZSEF VERSEIBŐL.

A ZSOLTÁRKÖLTŐNEK.

Zsoltárok mestere, e hosszú délutánba
Oly félve siklanak a fáradt hangú szók,
S úgy küldi mind feléd sok ezer év után ma
Új álmai közül egy kései utód.

Behúnyom a szemem, hogy arcod újra lássam,
Aranyló templomod, Cion magaslatát;
S halljak győzelmi dalt, mely úgy dereng csodásan
Mint régi képeken fakó lovascsaták . . .

Az én napom nehéz, bánat kering dalával,
De versed messziről ragyogva halkan ég
S úgy hajlok olykor én föléje szomjú szájjal,
Minthogyha serlegek borára hajlanék.

Az én időm setét, nincs bú talán, mi fájhat,
És nincsen új öröm, amely jöhetne még,
De verseid közül ragyognak régi tájak:
Te énnekem király, új vágy követje légy.

Zsoltárok mestere, e hosszú délutánba
Oly félve siklanak a fáradt hangú szók,
S úgy küldöm itt feléd sok ezer év után ma
Új álmaim közül, egy kései utód.

AZ UTOLSÓ ZSOLTÁR.

Olyan vagy, mint egy álom, melyben élünk
És minden alkonyunk te benned él,
Csak álmokat, szint s képeket cserélünk.

S kiről az ujjad nesztelen leválik,
Lehullván, mint egy fonnyadó levél,
Útlan sodorja sorsa őt halálig.

Más lent sóhajt örökre béna vággyal,
Hol evező kering s a nap nem ég,
S zokog, ha távol őszbe fuvolát hall.

De van, ki csillagot csodálva kémel,
Jövőt jövendölő, ki lenge gép
Ércszárnyain repülni ég felé mer.

Ó, mennyi sors fonódik át, s a részem
Talán több, mint a nappalok sora:
E gyönge mécs, vagy hárfahúr a kézen.

S miért oly messze kell magamban állnom?
Miért hogy már nem láthatom soha,
Ki vélem egy egészen, mint az álmom

S e kék erek kezemnek lankadt ujján?
De mégis: élni szép s e méla gyászért
Úgy küldöm, istenem, ma hallelujám!

ZSIDÓ KATONA ÉNEKE.

Észak haván, fakó homokba nyáron
Megvillan fegyverünk, ha int a cézár,
S őrt állva távol őszbe thrák határon,
Tiéd halk énekem, mely ég felé száll.

Ragyogva leng a hold Itáliában,
Borában forr az ég, mennyboltja mélyebb,
S bénuljon meg fájó dalomra szájam,
Jeruzsálem, ha elfelejtenélek.

Tán szőke gót nyilától vérzem én el,
Tán hún lovas hajít szívembe kopját . . .
Érckürtbe fúna vágyam olykor éjjel
S pajzsomra dűlve mélán gondolok rád.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MAI HÉBER ELBESZÉLŐKBŐL

SALOM ASCH: A „DINAH". (ZSIDÓ BIEDERMEIER-TÖRTÉNET.)

Kis városunkban élt egy fiatalember, kit úgy hittak, hogy Gedalje Klarinét. Gedalje Klarinétnek roppant bő ismerete volt a zsargon irodalom legérdekesebb regényeiben. És ahogy megnősült, az volt az első dolga, hogy egy kis „olvasótermet" rendezett be magának, t. i. egy kölcsön-könyvtárt. De nem ez volt az egyedüli kereseti forrása. Az érdekes regényekből megtanulta a legszellemesebb szerelmi levelezést. És jöttek hozzá a szerelmes fiúk és a szerelmes lányok és irattak vele nagyon szép szerelmi leveleket. Illetve, amilyet rendeltek nála. Egy egyszerű szerelmi levél ára 20 garas volt, de például egy szomorú és tragikus szerelmi levél, amelyben a levélíró kétségbeesetten búcsúzik az ő hőn szeretett angyalától és utolsó istenhozzádot mond neki, mielőtt a rezgő nyárfára akasztja fel magát, vagy mielőtt az ölelő habokban keresi utolsó vigaszát: egy ilyen levél természetesen egy pengő forintba került. Azonkívül volt neki egy fonográfja, amelynek tizenkét csöve volt. És két garasért lehetett kapni két csövet és hallgattuk a „Mi lesz majd, ha Messiás jön" című gyönyörű dalt. És emellett hegedülni is tanított Gedalje Klarinét. Hegedülni, rendesen, kótán.

És Gedáljenek az volt a szokása, hogy az összes életeseményeket, amik a kis városban lezajlottak, megénekelte, dalt irt róluk. Ha valamelyik völegény faképnél hagyta a menyasszonyát; ha bezárták a rituális fürdőt és a zsidóasszonyok kétségbeesésükben a falra másztak; vagy ha hasonló érdekfeszítő dolog történt: azonnal megvolt róla a dal: És minden dal úgy kezdődött, hogy:

„Halljátok emberek, a világon szerte,
Hogy mi történt minálunk" — — —

És Gedálje háza volt a szabósegédek és általában minden szellemesebb és kevésbé szellemesebb mesteremberek és facér emberek otthona. Akik eljöttek hozzá olvasni, vagy kölcsön-könyveket kérni, azok mind megtanulták a legújabb dalt és egy pillanat alatt az egész város tele volt vele. Gyermeket altattak vele, unalmat űztek vele és a varrólányok a Gedálje dalával énekelték túl a gép kellemetlen kattogását. De nem egyszer történt az is, hogy alaposan ellátták a Gedálje baját egy-egy csúf nótáért és úgy kitekerték a nyakát, hogy hetekig sutban tartotta a muzsáját, de nem használt, azaz nem ártott neki. Mihelyt felépült: újra kezdte. Hiába: már ez volt a Gedálje természete . . .

Egyszer lejött Lodzból Gedálje egyik állandó vendége: Leibel sapkás, egy tizennyolc éves fiatalember. Keskenykarimájú kalapban jött a Leibel s ráncos csizmákban, amelyek a legújabb divat szerint csikorogtak, és hozott magával egy új dalt Lodzból. A dal címe: „A hídon" és azt a szomorú jelenetet énekli meg, ahogy „magzatjától búcsúzik a lány, a bűn szülte szegényt, egy tavasz éjszakán" . . . és a fiatal anya otthagyja a kis gyermeket egyedül, a híd karfáján . . . A dal nagy feltünést keltett városszerte: a lányok záporként hullatták könnyűiket és a fiatalemberek nagyon a szívükre vették a dolgot, megjavultak tőle.

„A nap már bíborba öltözködve a hegyek mögé rejtőzött, az ég sötét fátyolt öltött magára s a város már pihenőre tért" és Gedálje Klarinét szobájában ott ültek a műveltség-szomjas cipőkészítők és varrónők, Gedálje olvasóközönsége és az olvasó város fölött ilyen nótát susogott a szellő:

A gróf az erdőben sétál
S lát egy lánykát ahogy áll
Egy nyirfánál, félelemben.
— Lányka, lányka, ki vagy te?
— Egyedül jöttem ide
És az utat elveszítettem . . .

És az olvasótársaságban ott volt a lodzi Leibel is, aki a zsidó színházról mesélt, amelyben ő, Leibel, egészen otthon van. Az összes színészek és színésznők a legjobb barátai és alighogy felgördül a függöny, ő már ott terem a kulisszák mögött . . . És ahogy a színházról beszélgettek, indítványozta valaki, hogy állítsanak ők is össze egy színésztruppot és adják elő a „Barkochbát". Az indítvány általános tetszésre talált és azon melegiben el is határozták, hogy csinálnak tagsági jegyeket. Egy tagsági jegy ára öt kopek és aki be akar lépni a *truppba*, annak minden héten kell vennie egy jegyet öt kopekért és a pénz a „színház" javára megy.

És minden szombat délután összejött a társaság a városon kivül levő kis erdőben, ahol megalakult a színház. Karvezetők lettek a lodzi Leibel és Gedálje Klarinét, akik betanitották a „kórust" a dalolandó dalokra. A szerepekből pedig Leibel kapta a Barkochba főszerepét, Gedálje pedig, mivelhogy folyton hunyorit a szemével és rázza az állát, kis sárga-rőt szakállt ragasztott és igy pompás volt a „Papusz" szerepére. Azután kiválasztották a társaság legmagasabb és legszélesebb legényét, akit Cézárrá avattak.

Csak éppen egy „Dinah" hiányzott még. Erre aztán Leibel azt indítványozta, hogy mindenki

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

járuljon hozzá valamivel, amiért aztán Lodzból hoznak egy „Dinaht".

Másnap Gedálje Klarinét és Leibel bejárták a város műhelyeit és összeszedtek egy „Dináh"-ra való összeget. És mikor már megvolt az összeg, beküldték Leizer küldöncöt a lodzi színházhoz egy szépen megírt kérvénnyel és másnapra, pénteken itt volt látható a „Dinah" ...

És a városban feltünt hirtelen „egy leányka, kinek rövid a szoknyája" és aki rózsaszínű harisnyát visel. A rózsás harisnyák „rá voltak öntve" apró lábaira ... És magassarkú, piros cipőt viselt és egy gyönyörűszép kis férfisipkát rövidre nyirt, de fürtös haján. És aztán tele volt csipkékkel és aranyfüzérekkel és gyöngyökkel ... És egy egész csapat, fiatalember és leány sereglett köréje, utánafutottak és ujjal mutogatták, csodálva és tiszteletteljes távolságból: „ez a Dinah, ez egy Dinah!"...

A „Dinah" természetesen Gedálje Klarinétot szerencséltette vendégségével. A trupp el-ellátogatott hozzá „vizitbe" és mindenki hozott ajándékot a „Dinah"-nak: egy darabka illatos szappant, egy üvegcse parfümöt, vagy egy kis dobozban „londarin cukorkát". A „Dinah" pedig ott ült a diványon és „rózsás harisnyája ki-kivillogott rövid szoknyája alól" ... Mellette egy kis tea-asztalka állt és rajta egy „fölötte érdekes regény". Néha pedig megszólalt és énekelni kezdte „Dinah" szerepét a Barkochbából:

„Míg a kalász zöld és zsenge
„Míg a búza könnyű, gyenge,
„Míg a kalász zöld és zsenge
„Nem kell hozzányúlni ...

És ekkor bejött egy ifjú, mélyen meghajolt és így mutatkozott be:

— Van szerencsém bemutatkozni, Note Sabsovicz a nevem ...

— Részemről a szerencse — szólt a „Dinah" és feléje nyujtotta a kezét.

Az ifjú elpirult és letette az ajándékot a kis tea-asztalkára, aztán leült és „társalogni" kezdett Dreyfusról ...

És a kis városban olyan zenebona támadt, hogy a jóisten őrizzen. A ládák kiürültek, a drágaságok a zálogházba kerültek és szivek feloldódtak, hogy „Dináh"-nak ajándékkal kedveskedjenek. Vőlegények faképnél hagyták a menyasszonyaikat és „Dinah"-nál „víziteltek" és kis fiúk kilopták a pénzt az anyjuk kötényéből és belépőjegyekre gyűjtötték. És az egész város apraja-nagyja beleszeretett a „Dinah"-ba. Félredobták a munkát és Gedálje Klarinét házába özönlöttek és daloltak, énekeltek ...

A város nyugtalan lett. Az idősebbek gondolkodni kezdtek ... és valaki besúgta a dolgot a rendőrségnek, hogy „valami Dinah" jött és a fiúk pénzt harácsolnak neki és hogy szombat délután valami ifjút királlyá kiáltanak ki ...

Krestin: Olvasmány.

Ezalatt pedig a társaság nagyban előkészült a szombat délutáni főpróbára. Mindjárt ebéd után összegyülekeztek az erdőbe egy kies domb tetejére. És a kórus sorba állott és rákezdett egy dalra ... Ezután „kilépett" a magas ifjú a koronával a fején, tetején egy pirosan ragyogó gombbal. A többi ifjak nekimentek és ráültették a trónusra és pontosan elkiáltották magukat, hogy „Éljen Cézár!" Es ekkor kilépett Barkochba és egy nagy karddal a Cézár elé lépett. Egy másik sarokban ott ült a sárgafestékes arcu Gedálje Klarinét és titkos mosolyokat küldött a „Dinah"-nak, aki ott ült rövid ruhával és koronával a fején.

És megkezdődött az igazi játék ... Barkochba egy hatalmas lépéssel odatoppant a Cézár elé és imigyen szólt:

Én vagyok a hős Barkochba,
Kitől a világ reszket ...

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

De . . . Ki az? jaj nekünk! . . .

Jött a rendőr és mögötte még kettő . . . Leibel sapkás, a félelmetes Barkochba, eldobta a „villogó kardját“ és kereket oldott. Utána pedig az egész trupp, a koronás Cézárral, a miniszterekkel és a kórussal együtt. Otthagyták az isteni „Dinaht“ és a rendőr kézen fogta őt és bekisérte . . .

A Dinah ott ült a fogságban és az ifjak körülvették a kis ablakát és bedobáltak hozzá selyemcukorkákat és mindenféle kedvességeket. És a „Dinah“ hálából ki-kidalolta az ablakon keresztül a „foglyok dalát“ . . .

És miután hazasupirozták az isteni Dinaht Lodzra, Gedálje nekilátott és irt egy dalt: A Dinah dalát, amely éppúgy kezdődött, mint a többi dalok:

Halljátok emberek, a világon szerte,
Hogy mi történt minálunk — — —

És ezzel a dallal altatták el a gyermekeket és ez a dal töltötte meg a varróműhelyek levegőjét mindaddig, mig meg nem történt az a hires szenzáció azzal a „vizbefulladt menyasszonynyal“, akiről Gedálje Klarinét egy gyönyörű dalt irt, amelynek az volt a cime, hogy: Dal a halott angyalról . . .

(Fordította: Kova A.)

NOMBERG: A BOLDOGSÁG. — (MESE.)

A végtelen messzeségben, a kimérhetetlen ürben repült, repült az angyal. Már nagyon, nagyon régóta nem csukta össze a szárnyait: már régóta szárnyal és szárnyal, szüntelenül, megállás nélkül. S minden napnál, minden holdnál s minden csillag és üstökösnél, akivel útközben találkozik, megáll egy pillanatra és kérdezi:

— Mondd meg kérlek, merre van az a Föld? —

De alighogy megkapja a választ „nem tudom“, megint suhint egyet a szárnyaival és tovább repül. Mert kár, nagy kár minden percért, minden pillanatért, amelyet az angyal, mielőtt a céljához ér, hiába eltölt.

Valaha régen, sok-sok ezer évvel ezelőtt azt hallotta az angyal beszélni az égiek között, hogy a földlakók nagyon szenvednek, nagyon sokat kínlódnak, az életük borzasztóan kínos élet és folyton sírnak és sírnak. Az angyal szive nagyon megesett ezen és leborulva a legmagasabb Trónus előtt könyörögve kérte, adassék át neki a Boldogság, hogy azt a föld szerencsétlen lakói közt szétossza.

Az Ur meghallgatta az angyal könyörgését, átadta neki a Boldogságot és igy szólt:

— Menj és vidd oda a Boldogságot az emberek fiainak.

S ekkor elhagyta az angyal a hetedik ég birodalmát s azóta szárnyal és szárnyal a Napok a csillagok és az üstökösök mérhetetlen ürjében és keresi a Földet. Jobbkezében tartja a Boldogságot, fehér szárnyaival pedig suhogva átmetszi az éterhullámokat s a könnyü finom lég-fátyolt.

Már sok ezer év mult el azóta, már millió Nap robogott el mellette, de senki nem tudja közülük, hol van az a Föld, melynek lakói olyan szerencsétlenek.

Néha egy csillogó könny is legördül az angyal szeméből és sóhajtva szomorkodik: Óh, ki tudja, hátha mindig messzebre távolodik el a Földtől?!

De nem a nagy fáradsága, nem a folytonos bolyongás fáj neki és nem az, hogy a bolyongása még hozzá bizonytalan is. Hanem az a gondolat, hogy a Föld emberei oly szerencsétlenül élnek és szenvednek és sóvárognak egy kis boldogság után, amely az ő jobbkezében van.

— Nagyon kérlek benneteket — fordul a csillagokhoz — nem tudjátok, hol s merre van az a Föld?

De a válasz mindig ugyanaz:

— Nem tudjuk.

És az angyal suhog egyet a szárnyaival és tovább repül, abban a sarkalló és biztató reményben, hogy majd megtalálja . . .

Közben pedig a Föld ezerszer átvedlik, megöregszik és újra megifjodik. Ezer meg ezer élet és nemzedék meghal rajta és újra születik, — de egy csepp boldogság sem található rajta sehol.

— Óh, jaj, ki adna nekünk egy kis boldogságot! — sóhajtoznak folyton a szerencsétlen emberek.

Egyszer pedig történt, hogy egy a Földön lakó öreg csillagász az egek felé irányitotta a távcsövét, ahol észrevett egy érdekes üstököst. Sokáig, hónapokig figyelte a távcsövére került üstököst és egy percre sem vette le szemét róla. Sőt mikor ebédelnie kellett, odaállitotta a fiát, hogy az figyeljen és alig hogy elvégezte az ebédet: mindjárt visszaült a távcsövéhez. Az üstökös ezt észrevette és bosszankodott: mit akar tőlem az a vén boszorkány? Miért néz ez folyton én rám? Hát mi vagyok én, tolvaj vagy rabló, hogy folyton kiséri a lépteimet?

De az öreg, komoly csillagász nem hagyta abba a figyelést, egy percre sem. Az üstökös pedig mindig mérgesebb és mérgesebb lett és mivel, hogy nem tudott segiteni magán, meghasadt mérgében és majdnem ketté vált.

És ezzel az üstökössel találkozott az angyal. Könyörögve közeledett hozzá s kérdezte:

— Kedves üstökös, nem tudod-e, hol van az a Föld, amelynek lakói olyan szerencsétlenek?

— Mit?! — válaszolt az üstökös haraggal — a Földet keresed? Amely tele van vén boszorkányokkal és ifjú rablókkal!

— Óh azok csak szerencsétlenek, válaszolt az angyal sóhajtva — és csak ott lakozik a bűn, ahol szerencsétlenség van. Nem, üstökös barátom, nem szabad igy itélkezni. A gyülölet nagy bűn . . .

Igy beszélt az angyal, miközben a jobbkezében levő Boldogság úgy tündökölt, ragyogott, hogy

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

az üstökös kemény és a gyűlölettel hideg szive is megváltozott a fényétől és lágy, szerető és jóságos szivvé vált. És az angyal ezt észrevéve, még egyszer kérdezte: — Mondd hát kérlek, ha tudod, hol van a föld?

Az üstökös kinyujtotta az egyik tűzcsóváját és a föld felé mutatott.

Az angyal szeme felvillant, de közben sóhajtott egyet: óh, de messze esett az el az égtől. — S aztán a föld felé kezdett szárnyalni.

A Földön pedig új szelek kezdtek járni. Az öreg csillagász, amint az üstököst figyelte, észrevette az angyalt, mint valami tündöklő pontot. És mert egy próféta már előre megjósolta, hogy egy boldogságot hozó angyal közeledik a Föld felé, mindjárt tudta a csillagász, hogy ez a szikrázó fényes pont, nem lehet más, mint a Boldogság. S egynéhány perc alatt elterjedt a hir, hogy:

— Ime, az Ég angyala már közeledik és magával hozza a Boldogságot. — Ezt híresztelték a Földön szerte az emberek. A csillagászok pedig kiszámították, hogy melyik napon, melyik pillanatban és melyik helyen érkezik az angyal a Földre.

Izgatottan várták az angyal érkezését és a Föld minden részéről odasereglettek az emberek, arra a helyre, ahol az angyal le fog szállani. És ekkor rettenetes tolongás lett azon a helyen. Az emberek nekimentek egymásnak, barát a barátnak, sőt testvér a testvérnek és fiú az anyjának, csakhogy jó helyre kerüljön, hogy első lehessen a boldogságosztásnál és hogy minél több jusson rá. A tolongásból verekedés lett, a verekedés pedig vérontássá fajult és úgy folyt az embervér a Földön, mint vizözön és az agyonszúrt emberek haldokló nyögése az egeket hasította.

Az angyal pedig közeledve látta, mi történt a Földön: hogy az emberek már majdnem teljesen kipusztították egymást, megfeszítette minden erejét és lekiáltott hozzájuk:

— Oh, emberek, csillapodjatok, várjatok türelemmel. Hiszen mindnyájatoknak hozom a Boldogságot, mindnyájatoknak eleget, eleget hozok mindenkinek!

De az emberek nem hallották az angyal szavait.

És midőn az angyal a Földre ért és meglátta a vérben fetrengő haldoklókat és meghallotta a már elnémuló nyögésüket — megtört a jóságos szive az emberek szerencsétlenségén és leejtett egy könnyet. A könny a Boldogságra hullott és foltot ejtett rajta . . .

S azóta a Boldogság a Földön van ugyan, de már nem ragyoghat a maga nagy, ős fényében... Az angyal könnye rajta maradt és az a könny ott van minden örömben és minden boldogságban...

Jehuda Epstein: Sámsont elfogják a filiszteusok. (Olajfestmény.)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

SZABÓ IMRE: VÁROSRÓL VÁROSRA.

APRÓ KÖZLÉSEK EGY NYUGATI ÚTRÓL.

Tizenöt-húsz esztendeje talán, hogy a legszebb sport vadonok bejárása és zord sziklatömbök megmászása volt. Ez akkor friss jelenség volt, amit nyomban követett az okoskodó magyarázgatás. A törvények és kultúrformák közé fejlődött egyénből kitört az ősember, akinek a levegő, a vad és a gyümölcs volt mindene — mondták a társadalombölcsek akkor.

Mostanában más divat járja: az emberek utaznak. Izzasztó fülkékbe zárkóznak be, szénport lehelnek, szállóból szállóba cihelődnek, ízetlen kosztot esznek, kiraboltatják magukat külföldi üzérektől, átnyargalnak dómokon meg képkiállításokon, nem alusznak, nem pihennek és annyi időt sem vesznek, hogy benyomásaikat a lelkükben lekössék. Mi az oka ennek a mohó, bordatörő, fárasztó divatnak? Talán a kultúra visszahatása ez a természethez való nekiszilajodás ellen, talán a vágy összehasonlítás útján magunkat értékelni, talán csak az, hogy kiszakítva magunkat a megszokott környezetből, látni kívánjuk, vajjon tudunk-e egyéni életet élni?

Luxemburgi kép. Balra Adelheid nagyhercegnő, amint anyjával kijön a moziból.

Túlságosan nem nyomozok az ok után. Istennek hála, vannak jó szociológusaink, nem illik belekontárkodni az ügyeikbe. De azt megállapíthatom és velem mindenki, aki ezt a pályát — Budapesttől Münchenen át Ostendeig és onnan Elzász-Lotharingia felé vissza — végiggaloppozta, hogy akár kétnapos pihenés után szívesen útra kelnék és szép tájak és érdekes városok kedveért szívesen ringattatnám magamat megint félholtra.

Megfigyeléseimet anzikszlapok írása közben a noteszembe iktattam; a figyelmem pedig akaratlanul is a külföldi zsidó felé irányult. Egyénekre és intézményekre. A szabad és humánus szellemre, amely a zsidó nép lelkéből sarjadzott és úgy származott át a másfajtájúakra. — A jegyzeteket még csak nem is rendeztem. Aki tanulságos adatokkal szeretné föld- és néprajzi ismereteit bővíteni, annak igen hasznos könyveket írtak igen komoly és igen alapos professzor urak. Ezek itt apró közlések, pillanatfölvételek, kis riportok, interjuk, utcán és födött helyeken kilesett jellemző esetek. Ez apróságok eredeti sorrendben, eredeti fogalmazásban kerülnek nyilvánosságra, hogy egyéb fogyatékosságukért a közvetlenségükkel kártalanítsák az olvasót.

LUXEMBURG.

Frivol dolog volt, hogy amikor Luxemburgba utaztam, magamban már jóelőre mulattam a kis államon, amely az én szűkebb hazámnál, Hont megyénél is kisebb (2587 □ kilométer). Egészen független ország, amelynek uralkodója van, udvartartással, miniszterekkel, kamarillával, nagyhercegi intrikusokkal. Bizonyára van vezérkara, különben ki intézné a háromszáz főből álló „hadseregnek" a sorsát? Van parlamentje, és legfőbb bírósága. Vannak falánk rendjel- és cím-stréberjei, álhírlapírói, politikai és rendőri botrányai; mindaz, ami nélkül egy jól nevelt állam manapság el sem képzelhető.

— Ejnye, — gondoltam, — ha a szolgabíró otthon egy szép napon a sörtedíszes kalapja helyett koronát csapna a fejébe (a fő- és alispán persze a protektorai lennének), bejönne az úri kaszinóba és azt mondaná a jegyzőnek: „Vince, te az udvarnagyom vagy", a városbírónak: „Károly, megteszlek legfőbb bíróságom elnökévé", a segédjegyzőnek: „Ön a mai naptól kezdve altábornagyi rangban hadseregem főfelügyelője". Ha kitűnő rendőrünk, *Mindigásit* érdemei elismeréséül főkapitányi rangba serdülne, ha a Józsi pincér a főszertartásmesteri bottal sétálná körbe a piactéri szentet — istenem, milyen pokoli operett volna ez! Mindezt pedig — gondoltam bolondos fejjel — belépődíj nélkül végigélvezem majd a Luxemburgiak liliputi országában.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Hát bizony *ezt* nem élveztem. Mert Luxemburgban a kicsinyek nagyzolásával nem találkozik az ember. Nagyszerű egyéni és nemzeti életet élő nép ez a luxemburgi. Nincs egy fél százada még, hogy Londonban a nagyhatalmak a nassaui ház javára semlegesitették és függetlenitették és a terméketlen, sziklás földből a nép szorgalma meg az uralkodó esze és hazaszeretete egy példás miniatür-államot teremtettek. A luxemburgi fajtában valósággal művészetté nemesbült a szomszéd vallon nép takarékossága és a flamandok munkaszeretete. A világ első keztyűgyára — egy *Reinhardt* Albert nevű zsidó kezében — Luxemburgban van. A kis földterületen negyedmillió ember él emberségesen kőfejtésből, bányászatból, börcserzésből meg sör-, papir-, posztó- és edénygyártásból. A fővárosa pedig különb a mi palóc megyénk székhelyénél. Ma talán ötvenezer lélek lakik benne, fejlett kultúra között. Az izlésük mindenben francia, a munkabirásuk német. Ó-városát, a Grund-ot az Alzette hidja választja el a törtető új várostól; a hid maga valóságos épitészeti csoda. Az az épületcsoport az ősi román-gót székesegyházzal és az új barokk nagyhercegi palotával pedig egy finom Goethe-vers architekturában kifejezve.

*

Itt bizony úgy, ahogy szerettem volna, nem lehet mulatni. Mert a nagyherceg a nagy magánvagyonánál fogva egy hatalmas úr, mint uralkodó *csak* egy lelkes hivatalnok volt, aki mindig arra törekedett, hogy népe javára kiszedegessen a belgáktól, a németektől és a franciáktól különböző előnyöket. Nem egészen úgy, mint a mi szolgabiráink.

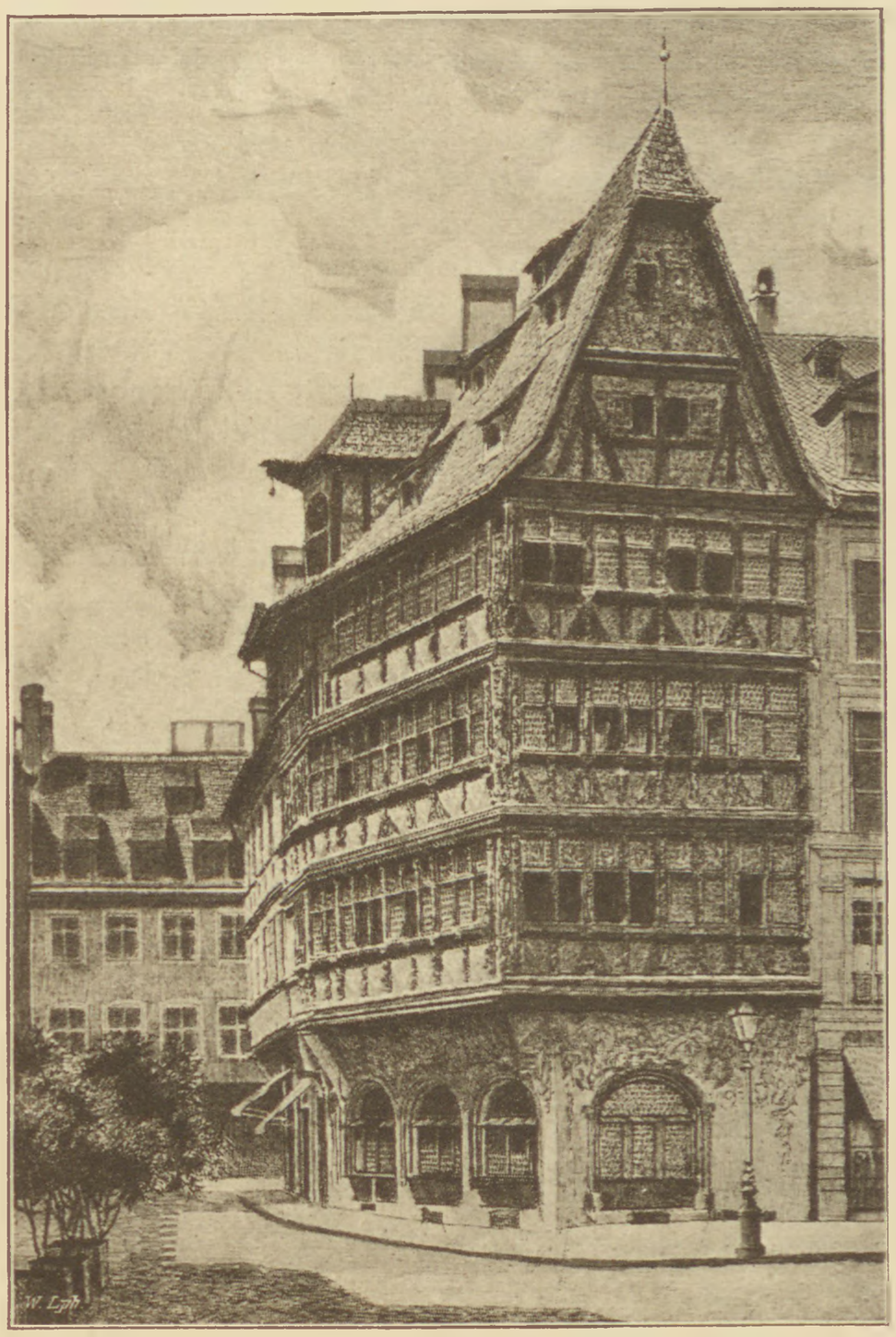
Volt. Mert nassau-walrami Adolf, Luxemburg újjáteremtője ebben az évben meghalt és trónbeli örökét novemberben tüneményes szépségű tizennyolc éves Adelheid leánya veszi át. Talán szerezhettem volna olyan összeköttetést, hogy eléje kerüljek. Megboldogult apja magyar ezredben szolgált és rajongott a magyar népért. De ottlétem napján a hercegkisasszony autókiránduláson volt és egy interview helyett meg kellett elégednem, hogy a kirakatokban a róla készült sok fotografiát nézegessem. Ahogy az autójába száll, ahogy egy ujságárustól mosolyogva átveszi a lapot, amint kisleányok bokrétát nyujtanak át neki, ahogy özvegy anyjával kijön a moziból.

*

A lendületes kultúra láttára izgatott a kiváncsiság: van-e vajjon ehhez az alkotáshoz a zsidóknak is valamelyes közük?

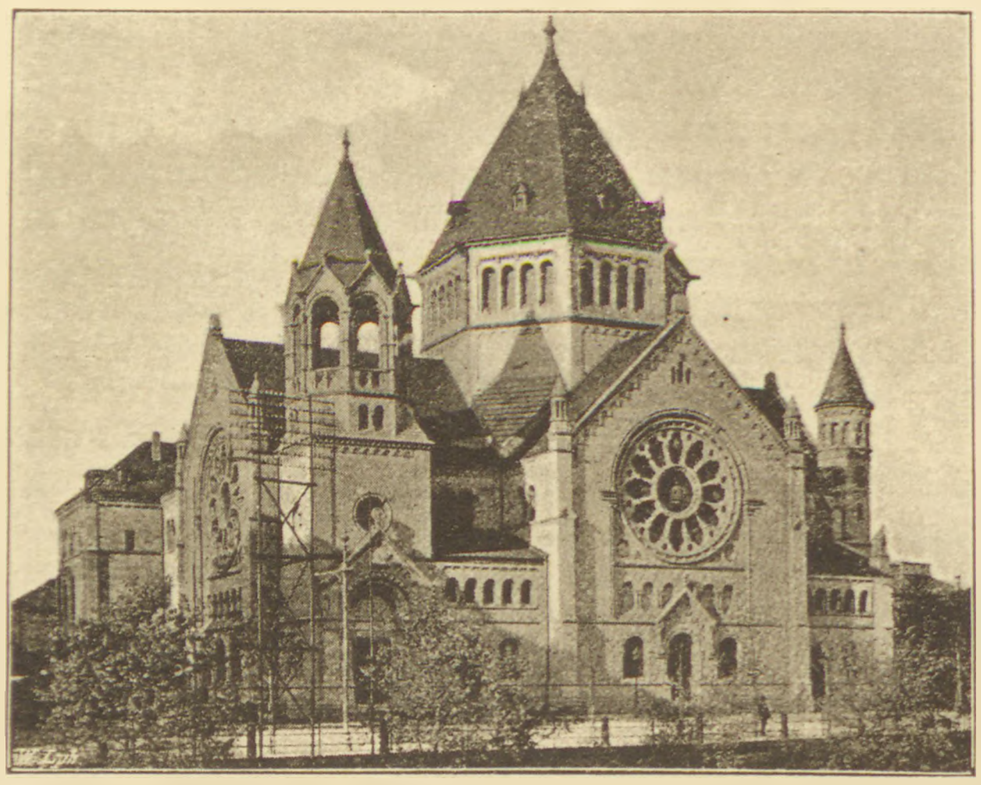
A rabbijukat dr. *Fuchsot* kerestem föl. Tiszta, világos könyvtárában találtam őt. Egy talmudkötetből csinált egy jogtörténeti tanulmányához jegyzeteket. A fiatal tudóssal magyarul beszélhettem, mert magyar eredetű. Trencsénből származik és Kecskeméten végezte a középiskoláit. Berlinben könyvtárnok volt és egy Hamurabiról, a világ első törvényhozójáról közreadott angol cikkével a tudományos világban feltünést keltett. Néhány évvel azelőtt hivták meg Luxemburgba dr. *Blumenstein* utódjául országos rabbinak. Blumenstein volt különben az, aki 1871-ben a metzi táborban a Kol Nidre-istentiszteletet végezte. Az erről készitett képek még most is sok zsidó család lakását diszitik.

A hitközség első rabbija dr. *Hirsch* Sámuel volt, akit a mult század derekán a dessaui hercegnő hivott meg Luxemburgba. Hirsch itt, a hercegnővel való régebbi ismeretségénél fogva, a nagyhercegi udvar bizalmasa és több fontos államügyben tanácsadója lett. A lelkes pap már akkoriban a szélső zsidó reformot képviselte és ezt az államtól fizetett új állásában akadálytalanul propagálhatta, noha a hivei jobbára vallásos lotharingiai zsidók voltak, akiken nem nagyon fogott az „új ige". Új állásában az első zsidó reformer azon volt, hogy elméletileg alapitsa meg a modern zsidó hitéletet, amelyet Németországban *Geiger* Abrahám később több sikerrel folytatott. Hirsch néhány évvel utóbb Philadelphiába került. Itt a reformnak már megszántott talaja volt; Hirsch már nemcsak iskolát, hanem

Strassburg legrégibb háza. (Metszet után.)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A strassburgi zsinagóga.

papi dinasztiát is alapított. Legidősebb fia a chigágói főrabbi, a világ legjobban fizetet zsidó papja. Évi fizetése: 72,000 korona.

A luxemburgi papi állásba Hirsch után egy *Szófer* nevű magyar származású pap jött. Ez már konzervativ ember volt. Legnagyobb ambiciója a mindennapi istentisztelet és hogy az állami ünnepségeken a zsidó felekezet méltón képviseltessék. Nem sok vizet zavart és egy meleg nyári délután egy szent könyv mellett csöndben, észrevétlenül végleg átszenderült a Leviátán birodalmába.

*

A luxemburgi Athenaeum (olyan gimnázium-féle) tanára, dr. *Welter* tavaly *Kölnben Pozsony* város díját nyerte el egy indulójával. A komponistát, aki egyben jeles dramaturg és irodalomtörténész, Pozsony város hatósága nemrégiben díszes ünnepségek között fogadta. A luxemburgi egyébiránt zeneértö és zenekedvelő nép. Nemzeti himnusza egyike a legszebbeknek. A zenéjét egy fiatal ácslegény — Dicks am Lentz — komponálta. A szobra egy idillikus kis téren áll. Fejetlen oszlop, alul stilizált rózsakoszorú között szövegiró és komponista kettős relifje. Az oszlopon végig a luxemburgi nép lelkéből fakadt himnusz refrénje:

„Mir welle bleiwe wat mir sin".

— — — — — — — — — — —

Ezt a kedves apróságot még lejegyzem.

Adelheid nagyhercegnő államának intézö és reprezentáló személyiségeivel még megkoronáztatása előtt akart megismerkedni. Többek között az országos rabbival, Fuchs doktorral is, akit az elhúnyt nagyherceg fogadások alkalmával mindig hosszabb magánbeszélgetéssel tüntetett ki. A beszélgetés rendszerint Magyarország, annak népe és földje körül forgott.

A hercegkisasszony főudvarmestere útján kérette magához Fuchs dr.-t és nejét. A meghivás azonban szombatra szólt, de ilyenkor a pap nem ül hintóba. Kényes helyzet volt, amelynek dr. Fuchs úgy akart véget vetni, hogy levelet irt a főudvarmesternek, arra kérvén öt, hogy az audienciát egy közös köznapra eszközölje ki. Még be sem fejezte a levelet, amikor a lakásán megjelenik egy udvari kurir az oberhofmeister bocsánatot kérő irásával.

A nagyhercegnő ő fenségének ötlött eszébe a kinos tévedés és ezt gyors intézkedéssel sietett helyrehozni.

A zsinagóga szimbolikus szobra a strassburgi Münsterben.

STRASSBURG.

Búcsúzom a csöndes, megelégedett luxemburgiaktól és átrándulok a nép közé, amely negyven esztendő óta ágaskodik a német uralom ellen. Az elzásziak és lotharingiaiak a Sedan után való években a nemzeti ellentállás páratlanul hősi példáját mutatták. Birósági és közigazgatási tisztviselői mind egy szálig otthagyták az állásukat, a védköteles parasztfiúk ezerszámra mentek át Franciaországba, és jaj volt annak, aki egy odatelepült némettel az üzleti érintkezésen túl is barátkozott. Olyan kiméletlen társadalmi bojkott alá került, hogy még a gyermekei is megérezték. A *revanche* eme fajtáját különben most is gyakorolják még, bár egyes vidékeken a béke angyala már teregeti a szárnyait. A németek okosan dolgoznak itt. Lassanként magukba forrasztják a szabad, finom és fölényes francia szellemet és kitünő adminisztrációjukkal békére hangolják a rebellis francia parasztságot. Az országnak adóssága nincs, a jövedelem folyamszabályozásokon és iskolák költségein oszlik meg. Éppen csak az iskolák miatt vannak bajok, mert nyelvkérdésben a német

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

nem ismer kíméletet. A francia papság pedig, amely századok óta birtokolta a szószéket meg a katedrát, retteg a közoktatásügy államosításától és időnként nekiszilajítja a jámbor lotharingiait a német ellen, aki viszonzásul olyankor egy-egy darabot tör le a papok jogaiból. De három-négy év óta, hogy *Combes* a papi birtokokat franciás könnyedséggel kisajátítgatta, az új német tartományban krisztusi megadással néz a klérus a sorsa elé. A törvényhozásban a klerikális elem van túlsúlyban, de ez nem aggasztja a német birodalom urait. Minden képviselő hűségesküt tesz — *Gehorsam der Verfassung und Treue dem Kaiser* — és ez minden köztársasági vagy franciabirodalmi gondolatot biztos pórázon tart.

Multjánál, de mai sajátos kultúrájánál fogva is Nyugateurópa egyik legérdekesebb városának *Strassburgot* tartom. A tizennegyedik században a landgrafjuktól — akkor egy Habsburgi volt — a strassburgiak a maguk számára egy olyan demokratikus városi alkotmányt verekedtek ki, amit más városok polgárai „ajkukat harapva irigyeltek". Csak az önállóság, jólét és függetlenség ilyen foka mellett költhette Gottfried von Strassburg csonkán maradt gyönyörű Tristánját, itt virulhatott a reformáció és itt állíthatta fel Gutenberg az első könyvnyomdát. Persze voltak itt reakciós idők is. A zsidó konzisztórium tanácstermében egy festményen a szomorú és szégyenletes jelenetet láttam megrögzítve, amint a tömeg a polgármestert, Pierre Schwarzburgot megtámadja, amiért ez megvédeni merte a zsidókat a vád ellen, hogy ők cipelték be a városba a feketehimlőt. Az 1344-ik évben, Jom-kippur napján háromezer zsidócsalád menekült a reakciósok által feluszított csőcselék elől a városból.

Adelheid luxemburgi nagyhercegnő.

A városban, ahol istentől kiválasztottak formálták a követ, a téglát, a bronzot művészetté, a zsidók sem maradtak a háttérben. Fájdalom, tudományosan már nem nyomozható ki, hogy mennyi igaz belőle, de Strassburgban erősen tartja magát a hagyomány, hogy a münsterbeli csillagászati órán nem egy zsidókéz és fej dolgozott és hogy a páratlan, a középkorból épen ittmaradt „Frauenhaus" tervezői között két zsidó mester volt. A münster szobrain azonban fajtestvéreink aligha dolgoztak. Ott látom a zsinagógát jelképező szobrot, egy bekötött szemű fiatal nőt, törött lándzsa mögötte. A szomszédja a kereszténységet szimbolizálja és ennek nyitott, a végtelenbe tekintő szeme van és ép kopja a háta mögött. Így csak a harcias egyház híve tudja az ó- és újtestamentum közötti különbséget érzékíteni.

A mai zsidók? Megannyian testvériesen, talán jobb, ha azt mondom, hogy napóleoni fölfogásban élnek a másvallásúak között. Egyes lotharingiai falvakban meg is parasztosodtak. Típusban és viseletben egyaránt. Strassburgban pedig előkelő állásokat is töltenek be. A híres egyetemen, ahol Göthe és Herder is tanultak, egy *Bresslau* nevű professzor a német középkort ismerteti. *Cahn* az ország legjobb belgyógyásza; *Levy* a legjobb bakteriológus. Egy másik *Levy* Colmarban, az *Oberlandesgericht* (megfelel a mi kir. Kúriánknak) egyik tanácselnöke és legjobb kilátásai vannak rá, hogy a magas bírósági testület elnökévé nevezzék ki. A főrabbijuk, dr. *Uri*, tavaly főrend lett, egy évvel utóbb, hogy fölavatták a Simon *Bloch* által tervezett román-stílű zsidótemplomot, a belső építészeti harmóninak ezt a csodáját. Az Ill folyó mellett széles, szabad területen, a börze szomszédságában épült. A külső fölírása: „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat;" bent a tóraszekrény fölött: „mert házam az imádság háza; tudja ezt meg minden nép". Az üvegfestészete csodás; zsidó fölírások: „Tora", „Aboda", „Salom", „Gemiluth Cheszed" művészien stílizált szőlő között. A világítása derűs: a zsinagógákban mogszokott titokzatos félhomályból semmi nyom. Talán eleven cáfolatát akarja adni a münster említett zsinagóga-szobrának. A zsinagógának a szeme nyitott és még csak a félhomályt sem tűri.

Strassburgi paraszt zsidó nő.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A luxemburgi zsinagóga.

A zsidó vallású magántanárok között tavaly nagy elégületlenség volt, mert érdemes férfiakat mellőztek a kinevezésnél. Már mintha az antiszemitizmus szele csapott volna a liberális strassburgi egyetem falai közé. Erre megtörtént a páratlan eset, hogy ebben az ügyben egy *klerikális* képviselő interpellálta meg a kultuszminisztert, követelve sürgős orvoslást. És a fölszólalás utáni három hónapon belül hat zsidó docens lett egyetemi professzor.

*

Csatangolokaz utcákon és megilletődve állok meg *Strassburg* nagy szülöttjének, *Kleber* generális szobra előtt. Egy kőfaragó fia volt Jean Baptiste Kleber. Katonának készült és az osztrák ármádiába lépett be. Nem használhatták magasabb állásban a kisded származása miatt. Hazajött és építészeti fölvigyázónak ment *Belfortba*, mert élni akart. Aztán jöttek a nagy francia napok és Kleber belépett Napóleon hadseregébe. Csatát csata után nyert. Bonaparte végül elvitte Kairóba, ahol rábízta az ottani francia csapatok fölötti főparancsnokságot. Egy fanatikus bennszülött — *Szuleiman* nevű — egy napon nyílt utcán tört döfött a szívébe. Ezt a szívet hazakövetelték a strassburgiak. Ott porlad a szobra alatt. — A kard halhatatlanjának a közelében a munka halhatatlanjának a szobra áll: a Gutenbergé. A legszebb téren, régi, középkori házak között.

Vonatra ülök, hogy *Metz* felé utazzam. Nézem, nézem a várost, amely el-elmaradozik; már csak a münster tornyát látom, annak is a tetejét csupán. És akkor elhomályosul minden előttem. Mi az? A szemem vizes lett.

Most tudom, hogy falakat és köveket is lehet szeretni . . .

(FOLYT. KÖV.)

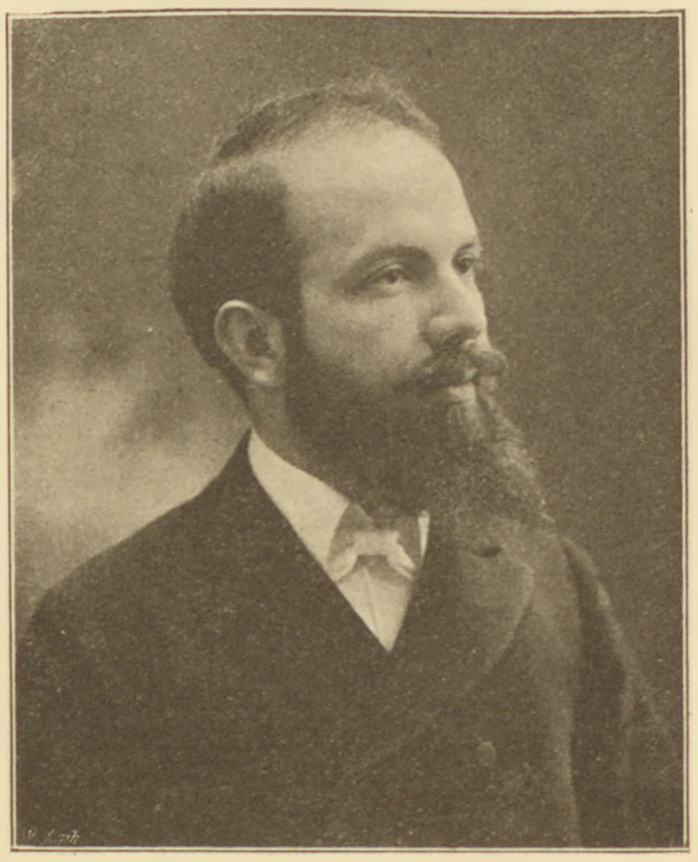
SOMLYÓ Z.: TERMÉKENYSÉG.

Künn a mezőn piros pipacsfolyam
és napsugáreső: áldott pirosság.
Ó, szirmok, mikben lágy élet fogan!
Ó, sugarak, mik sebeink' kimossák.

Burgonyaföld a másik oldalon:
szelíd, szegény, az ég pompázatában.
Istenszámlálta sok-sok kis halom,
csak Isten tudja: gyümölcs bennük hány van.

Megyek közöttük búsan, feketén.
Szívem felől piros pipacs viharzik,
de jobbfelől a burgonyaföld alszik:

Ha elfáradtam, hol pihenjek én?
Vörös szirmok közt forró imát mondjak?
Vagy feküdjem a burgonyába, holtnak?

Dr. Fuchs, luxemburgi főrabbi.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

VÁRNAY SÁNDOR: EGY ROKOKÓ ZSIDÓ. (GELDERN SIMON.)

Heine, amikor memoárjait írta, megemlékezett arról a benyomásról, melyet ifjú korában reá, mint gyermekre, egy rég elhalt nagybátyja elbeszélései tettek. Ez a nagybátya *Geldern Simon* volt, akinek neve körül egész legendákat font a családi hagyomány. Lovagnak meg keletinek nevezték el, mivel nagy utazásokat tett a keleten. Visszatérte után is mindig keletiesen öltözködött. Egy Jeruzsálembe tett zarándokútja után, ahol a Mória-hegyen végzett imája alatt extatikus látomása volt, egy északafrikai beduin-törzs sejkjévé választotta, vagy mint Heine fejezi ki magát, mint rablóvezér réme lett a karavánoknak. Ott eltanult lovas bravurjai, épp úgy mint szép megjelenése és állítólagos varázsoló tudománya nagyban járultak hozzá, hogy különböző európai udvaroknál feltünjön. Egy magasrangú hölggyel való szerelmi kalandjairól is beszéltek, amelynek felfedezése majdnem életébe került s csak kipróbált jó lovas voltának köszönhette megmenekülését, hogy végre Angliában találjon biztos, de gondterhes menedéket.

Heine maga azt írja róla, hogy rendkivülien foglalkoztatta a gyermek képzelődését mindaz, amit beszéltek róla, ifjú lelkemre eltörülhetlen benyomást tett s oly mélyen merültem bele sorsába és kalandjaiba, hogy sokszor világos nappal is valami kimagyarázhatlan érzés fogott el s úgy tetszett nekem, mint hogyha én magam lennék boldogult nagybátyám s mintha csak a rég elhúnyt életének volnék folytatója. Éjjel ugyanaz tükröződött vissza álmaimban. Életem akkor egy nagy naplóhoz hasonlított, melyben a felső rovat tartalmazta a jelent, a napot, a napi eseményeket és a beszédtémákat, míg az alsó rovatban a poetikus mult nyilatkozott meg fantasztikusan folytatólagos éjjeli álmokban, mint egy tárcaregény sorozata. Ez a csodálatos állapot egy évig tartott, s habár megint visszanyertem öntudatom egész egységét, lelkemben mégis titkos nyomok maradtak vissza. Sok idioszinkráziát, sok végzetes szimpátiát és antipátiát, mely természetemmel nem egyezik, sőt sok cselekedetet is, mely gondolkodásmódommal ellentétben állt, úgy kell hogy magyarázzak, mint azon álomidő utóhatását, amikor saját magam nagybátyja voltam.

Kaufmann tanárnak 1896-ban Boroszlóban megjelent „Aus Heinrich Heines Ahnensaal“ cimü müve azonban sokat eloszlat azokból a fantasztikus legendákból, melyek Geldern Simon nevéhez fűződtek. Ö hosszú fejezetet szentel egy tekintélyes család ez elfajult sarjának, abból indulva ki, hogy nemcsak Heine öntudatában, hanem költői lelke megnyilatkozásában is megtaláljuk Geldern Simon titkos nyomait és a költő sok dala emlékeztet gyermekkora álomvilágára, melyre oly hatást gyakorolt Geldern Simon alakja.

Geldern Simon 1720 nov. 12-én született Bécsben és Heine anyai nagyatyjának, Geldern Lázárnak s feleségének, Sara Leának volt fia. Valóságos csodagyerek volt s már atyja düsseldorfi házában s a mannheimi és frankfurti iskolákban a legjobb tanítók kezei alatt növekedve, arra látszott rendeltetve lenni, hogy a talmud tudomány világító szövétneke legyen. De természetének ingatag csapongása már tizenöt éves korában annyira felülkerekedett, hogy atyja elvesztette tudományos hivatásába vetett hitét s üzletében alkalmazta. Vére azonban itt sem hagyta nyugodni. Mint egy Ahasvér kóborolta be évtizedeken át a világot, egyrészt a kelet megszentelt helyein, főkép a galileai régi kabbalista fészekben, Szafedben, melyet akkor a Judith könyvéből ismert Bethália városának tartottak, rajongó vezeklések közt élve, részint pedig Európa székhelyein világias örömöket hajszolva. Ismert rabbinusok ajánló levelei, akik méltányolni tudták a gazdag családból származó elkényeztetett világfi önmegtagadó lemondását, bőséges eszközöket szereztek számára a hitsorsosok köréből. Ha pedig ezek a források kiapadtak, könyvekkel kereskedve tartotta fenn magát. Nem ok nélkül nevezi őt Kaufmann a buzgóság parazitájának, aki családjának becsült nevét könnyelmüen hurcolta meg Európa, Afrika és Ázsia minden vidékén, míg végre vándorlása közben fejezte be életét 1774-ben az elzászi Forbachban.

Gondosan vezetett naplója, mely azonban 1756 végén a szentföldre való utazása idejében, fájdalom, megszakad, lehetővé tette Kaufmannak, hogy nyomról nyomra kövesse vándorlásaiban. Kevesebb forrás áll rendelkezésünkre élete későbbi éveiből. Csak újabban fedezett fel ilyeneket dr. Adolf Schmidt a darmstadti udvari könyvtárban. Ezek részben héber betüs feljegyzések Geldern Simon hagyatékából, hozzá irott levelek, ajánló iratok, könyvkatalógusok, kiadási tételek, nyugták, számlák, melyekből mindenkori tartózkodási helye megállapítható. A legutolsók közé tartozik p. o. egy félévi lakbér nyugtatása Londonban 1774 jún. 3-án, s egy düsseldorfi kereskedő, Zanders nyilatkozata 1774 okt. 24-iki dátummal, hogy Geldern Simon megfizette neki 1743 és 44-ből eredő tartozását. Ha tehát Geldern Simon 1774-ben halt meg, akkor halála előtt néhány hónappal kellett csak visszajönnie Angliából, hogy szülővárosát még egyszer felkeresse. Néhány atyjára, Geldern Lázárra vonatkozó irat valószinüvé teszi, hogy Simon hagyatéka a családhoz került Düsseldorfba.

De a legérdekesebb a kéziratok közt egy fehér bőrbe kötött nyolcadrét kötet, melynek felirata: „Journal pour l'an 1757“, ami semmi egyéb, mint Simon első útinaplójának folytatása, melyet Kaufmann még nem ismert s mely ugyanazon beosztással, francia nyelven adja a végén a héber

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

abéce szerint városonként csoportosított címeket. A fedőborítékra alkalmazott zsebforma rekeszben a nevezett düsseldorfi cég, Zanders három nyugtája feküdt az 1742. és 1743. években „Simon Leiser zsidó" által vásárolt árúkért. Tudjuk, hogy a családnév akkoriban a zsidóságnál ritkaság volt s a személyi név mellé megkülönböztetésül az apa nevét tették. Simon Leiser tehát azt jelentette, hogy Simon, a Leiser vagy Eleázár fia, akit közönségesen Geldern Lázárnak ismertek. Geldern Simon Lázár névre szólnak a Simon ifjabb éveiből származó levelek borítékcímei is, míg később aztán elhagyta a Lázár nevet s csak Geldern Simonnak vagy Simon de Geldern-nek nevezte magát. A szentföldre tett zarándokútjai után hozzátette még, hogy „Jeruzsálemből" vagy a „galileai Bethániából". Ismételten említi, hogy ott egy birtoka is volt, mely körülbelül 1000 forintot hajtott neki évente. Az arabok azonban sokszor kifosztották, úgy hogy le kellett mondania arról a tervéről, hogy életét ott fejezze be. Utoljára a helységet földrengés pusztította el. Sokan doktor címmel is illetik, vagy Rabbi Simon von Geldernnek, Monsieur de Baron de „Geldern"-nek titulálják.

A papirok és a napló kiegészitik a Simon utazásairól való adatainkat s leírva látjuk benne a Mória-hegyen történt látomást is. Mindenekfelett azonban sokat tudunk meg belőlük franciaországi hosszabb tartózkodásáról 1757-ben.

Geldern Simon a XVIII. században oly gyakori kalandorok és szerencsevadászok soraiba tartozik, ahova Casanova, Cagliostro, Trenck báró, St. Germain és mások. Hogy nem volt jelentéktelen egyéniség, mutatja már az a benyomás is, melyet nemcsak hitsorsosaira, hanem más kiváló emberekre is gyakorolt, még Voltaire is, kinél néhány napig időzött, ajánlólevelet adott neki Lyonba. Természetesen ez a jóvélemény felőle nem mindig volt osztatlan. Egy „Seca" néven aláírt, máskülönben keletnélküli levélben ezt találjuk írva róla franciául: „Tudja meg uram, hogy az ország hivői önt szabadoncnak tartják, a szabadoncok hipokritának hiszik s a hipokriták valósággal buzgó életűnek gondolják. Ez elég arra, hogy mindenki utálja. Tetejébe még a hölgyek kedvesnek és szeretetreméltónak vélik, a tudósok nem szeretik, mert hozzájuk tartozik, a gazdagok tudják, hogy jó családból való, köztük a legtöbb csak talált gyermek".

Nagyjában meg is felelt ennek a jellemzésnek Geldern Simon egyénisége, aki míg hitsorsosai előtt jámbor vezeklőnek mutatja magát, aki családot, otthont, gazdagságot otthagyott, hogy csak Istennek szolgáljon, addig magas állású keresztyének előtt inkább tudományát hangoztatja, tekintélyes polcokat elfoglaló rokonaival dicsekszik, meg nagy utazásaival, melyeket közretenni készül. Úgy látszik mégis, mire megöregedett, valami állandó életmód után törekedett nézni. Felajánlotta a császárnak szolgálatait, tekintve hogy idegen országokban való jártassága hasznára lehet a kereskedelemnek, majd a párizsi és wolfenbütteli könyvtárakban folyamodik állásért s a keleti nyelvek tanszékére aspirál. Valószínű az, hogy gyakorlati nyelvismeretei jelentékenyek voltak. A braunschweigi herceghez írott egyik érdekes levelében azzal kérkedik, hogy birja a héber, kháldeai, német, francia, spanyol, olasz, angol és némileg az arab nyelvet. Ennek támogatásául egy kis nyomtatványt is mellékel melynek címe: „Prière que les Juifs font avant de se coucher. Traduit de l'Hébreu en faveur de ceux qui n'entendent pas cette langue. Par M. le docteur etc. R. S. de Gueldres. De Jérusalem MDCCLXX". (A zsidók lefekvés előtti imája, héberből fordította azok számára, kik a nyelvet nem értik Gueldres R. S. doktor, Jeruzsálemből 1770.)

Hogy a francia verköltéssel is megpróbálkozott, azt tudjuk Heine memoárjaiból, hol egy francia nyelven fogalmazott oratóriumról történik említés, melynek címe: „The Israelites on mount Horeb. An oratorio French and English from Doctor de Gelderen. London 1773". Irásaiban is gyakran szeret francia verseket idézni, igy különösen folyamodványaiban Voltaire Merope-jából (Acte IV. Scine II.) a következő verseket:

> Mais je suis malheureux, innocent étranger
> Si le ciel t'a fait roi, c'est pour me protéger.[1]

A „roi" szót azonban, tekintettel a braunschweigi hercegre, kihez folyamodik, „duc"-kel helyettesiti. Párisban egyszer, amint egy meg nem nevezett grófhoz irja, kétségbeesésében, hogy szórakozzék, a „Comédie Française"-be ment s ott egy tallérért jogot váltott magának, hogy az „Iphigénie en Taurise"-ban kedve szerint kisirhassa magát. Különösen meghatották e versek:

> „Suivons le désespoir, où ma vertu me livre,
> Où l'innocent périt c'est un crime de vivre."[2]

Ezeket a szavakat mondja ugyanis Iphigenie Claude Gaymond de la Touche 1557 jún. 4-én nagy sikerrel adott tragédiájának második felvonásának ötödik jelenetében. Különösen a második vers annyira megnyerte tetszését, hogy naplója héber szövegében is ismételten használja.

Óhajtandó, hogy Adolf Schmidt felfedezése a XVIII. század héberségében jártas tudósokat is arra birja, hogy Geldern Simon irodalmi hagyatékát részletesebben átkutatva kiegészitsék vele a XVIII. század társadalma ez érdekes rokokó karakteréről való ismereteinket.

[1] Boldogtalan, ártatlan idegen vagyok,
Azért tett királlyá az ég, hogy megvédjél.

[2] Menjünk a kétségbeesésbe, hova az erény vezet,
Hol az ártatlan elvész, ott bűn élni is.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

RILKE: RÉSZLETEK A „STUNDENBUCH“ ELSŐ KÖNYVÉBŐL.

Az óra kondul. Az ércritmusok
Ezüstverése szívembe kap.
Megreszket a lényem. Most érzem: tudok,
Kezemben a duzzadó nap.

Mindent csírájában lestem el én.
Még mind szunnyadt a lét.
Szemem érett s kényére idézi elém
A tárgyakat hű araként.

S ha festek — aranyra halk, égi színek —
A legkisebb is nagyra remeg.
S tartom magasra, ki tudja, kinek
A lelkét váltja meg.

Egyre táguló gyürűkbe futom
Az éltem a dolgokon át.
Megfutni a végsőt már aligha tudom
De meglépem az első fokát.

Az Isten, ez őstorony, égbe csíkar,
Körülte keringek, s évezerek
Peregnek azóta s én sólyom vagy vihar,
Vagy nagy, nagy dal lehetek.

*

Kényünk szerint nem festhetünk mi téged
Halk, nagy derengés, melyből kél a nap.
Vén csészékből szedünk szint s régi éket.
S a mellyel szented elrejtette képed
Kezünk a régi rajzba kap.

Elédbe képet építünk falakra
Úgy, hogy körülted már száz fal dagad.
Jámbor kezünk az orcád eltakarja.
Mihelyt szivünknek feltártad magad.

*

Ha egyszer úgy rám teljes csönd borulna
S a sok véletlen némaságba fúlna,
És nem zavarna száz, szomszéd kacaj
S mit érző érzékünk ébreszt, a zaj
És nem gátolna sok titkos moraj;

Úgy jönne tán százszorzó eszmeraj,
S fenékig tudnálak gondolni téged
S bírnálak, csak míg egy mosoly fonódott
S mindenre rácsókolnálak, mi Élet,
Mint hálacsókot.

*

Most élek épp, hogy egy század lekordul.
Egy szörnyű lapnak érzik hűs szele,
Amelyet Isten s én írtunk tele
S mely fenn, magasan titkos kézbe fordul.

És már új lapnak tündöklik le fénye,
Amelyen még minden lehet.
Sok halk erő, egymás hatalmát nézve
Sötéten néz farkasszemet.

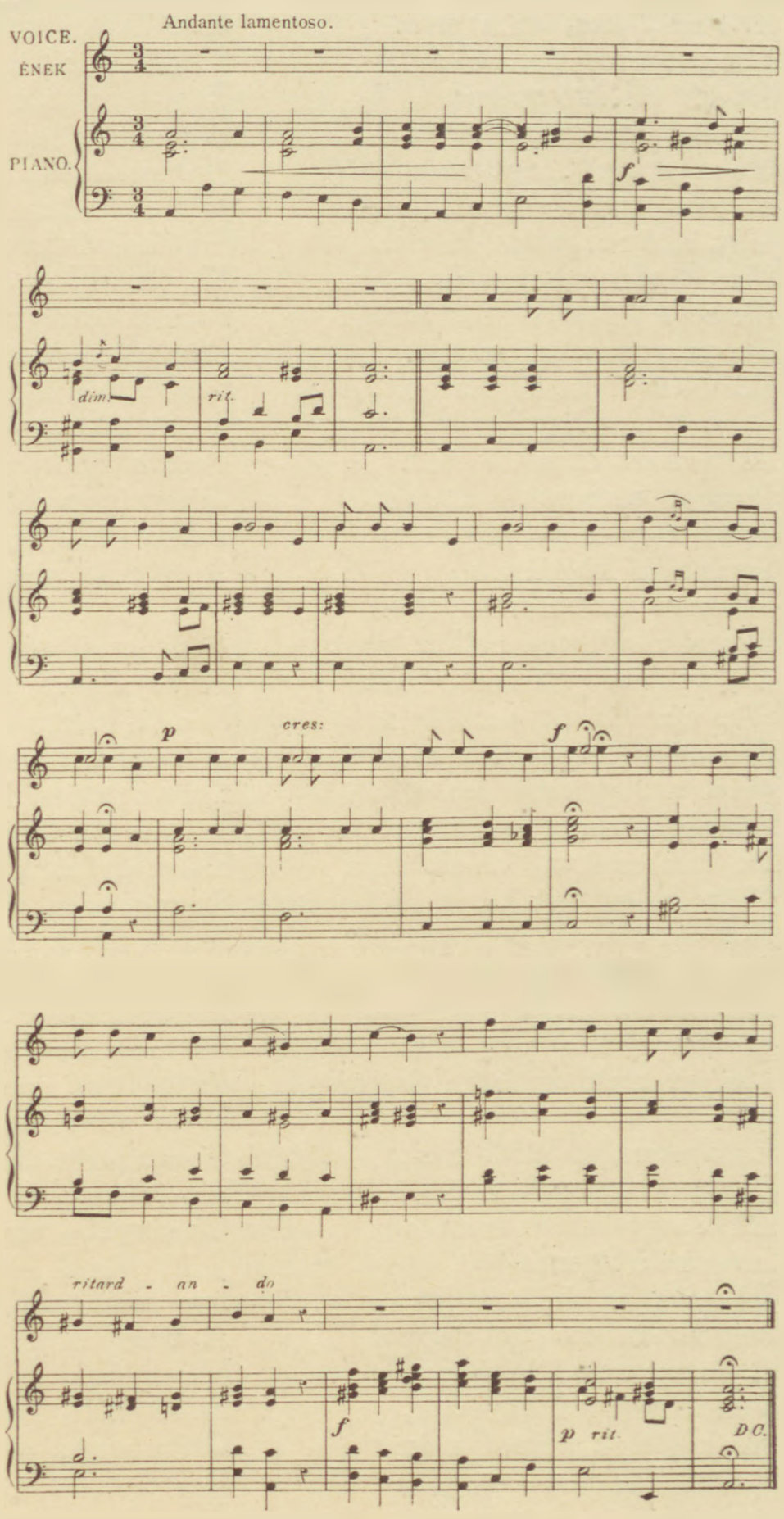
*

Akarhatunk, tudom bizonnyal
Abból, hogy már akartak téged.
Bár elkerüljük mind a mélyet,
Ha a hegy öble telt arannyal,
Bár bányász lába sem tapossa,
A víz mégis napfényre mossa,
Mert körmét kőbe vájja vérig,
A drága érig.

És bárha vággyal el sem érik,
A Isten érik.

(Fordította: Kállay Miklós.)

HÉBER DAL.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

BRÓDY ZSIGMOND: RABBI ELIAH. — LEGENDA. (1862.)

Aki látta a halálnak,
Az enyésztő léterőnek
Gyászos arculatját látta:
S aki látta égi üdvnek,
Túlvilági ihlettségnek,
Átszellemült nyugalomnak
Dicső arculatját látta,
Így feküdt már rabbi Eliah
Hónapok hosszú során át,
Se nem élve, se nem halva,
Mintha lelke, az a dicső
Fénysugáros égi csillag,
Az az éjetűző szikra
El se bírna válni innen,
Hova annyi fényt terjesztett,
Mintha teste, végpercében,
Ujra s újra győzelemmel
Megküzdene a halállal,
Hogy e lelket, ezt a dicső
Fénysugáros égi szikrát
Börtönéből ki ne hagyja!

És amerre és ahol csak
Jámbor emberek valának,
Akik egy Istent imádtak,
Izraelnak Istenét, őt,
Jehovát, az örök egyet:
Ismerék a beteg rabbi
Csodaszerű gyászos sorsát.
Aki nem is él, nem is hal,
Aki tápot nem vesz annyit,
Mint a legkisebb madárka,
Kinek szeme éjjel-nappal
Be van csukva, kinek ajka
Nem hallat egy árva szót sem,
Hanem aki éjjel-nappal
El nem fáradó ajakkal
Imádkozik néma nyelven,
Melyet ember még nem hallott,
Melyet csak az Isten ért meg!

És amerre és ahol csak
Jámbor emberek valának,
Akik egy Istent imádtak,
Izraelnek Istenét, őt,
Jehovát, az örök egyet:
Mindenünnen éjjel-nappal
A beteg rabbi lakához
Vendégseregek jövének,
Akik jöttek áldást kérni
Rabbi Eliah, a betegtől,
S kaptak nemcsak néma áldást:
Kaptak istenbizodalmat,
Boldog hitet a jövőben,
Kaptak égi reménységet!

Jött mankóján a betegség
Erőtvesztett áldozatja,
Arcán a közel halálnak
Vérfagyasztó árnya lengett,
Teste görbedt, mintha vágynék
Be a hideg föld ölébe —
S midőn elment, két szemében
Rég nem látott vendég ége,
Két szemében ott csillámlott
A reménység pisla mécse!
Jött az ádáz, dúló balsors,
Gyászos balszerencse fia,
Kinek arcán ott sötétle
Fekete kétségbeesésnek,
Rég eltompult tetterőnek
Iszonyatos Káin-jele;
S mintha a rabbi kezének
Puszta érintése által
Mély álomból fölocsudnék,
Lelke békóját lerázta
S új erőt vett új küzdésre!

S az is eljött, kinek szivén
A kétségnek férge rágott,
Kinek lelke eltévedve
A búvárlat pusztájában,
Célvesztetten kóborol most,
Ajkain az önmagán is
Kétségbe'ső fagyos gúnnyal,
Szemében a dac tőrével —
Az is eljött és meglátva
Azt az égi nyugodalmat,
Mely a rabbi arcán lengett,
És meglátva az örökkön
És örökké mozgó ajkat,
Mely nem halható nyelvével,
Önmagáról elfeledten
Az örök Urat dicséri:
Önmagába tért és jobb lett.

Így mindenki, aki eljött
A beteg rabbi lakába,
Megtalálta, mire vágyott
Sínlő teste, beteg lelke:
Csak maga a jámbor rabbi
Kórtestének nem talált írt,
Nem talált írt, azt az egyet
Sem bírhatta megtalálni,
Melyet még a legutolsó
Nyomorult se kér hiába.
Azt a végső orvosságot,
Azt a minden bajtól-jajtól
Csodaszerűn mentő gyógyszert,
A halált, a könyörülőt!

S egyszer egy szép tavaszestve
Egy leányka jött a rabbi
Egyszerű, csekély lakába.
Aki látta a leánykát
A rabbi lakába lépni,
Ámulattal visszanézett,
S ajakából akaratlan
A csodálat hangja tört ki:
Mit kereshet itt ez angyal,
Ez az égi szép leányka?

És valóban égi szép volt
Ez az ifjú, földi angyal!
Szőke fürtök csókolódznak
A hónál fehérebb nyakkal,
S játszi pajkos libbenéssel,
Mint a felszökellő hullám,
Mely a partvirágra hinti
Csókjainak édes árját,
Enyelegve körüllengik
A viruló gyermekarcot.
Égszín szeme mintha volna
Tengerszem, mély tó, amelyben
A legtisztább, a legszentebb
Érzelmeknek angyalkái
Ártatlan játékot űznek,
És ha egyik nagyon mélyen
Lebukik a vízfenékre,
Egy-egy csepp fölbugyborékol,
És mint fénylő gyémánt könycsepp
Lepereg a rózsás arcon,
Két ajaka nyíló rózsa,
Melyek ha mosolyra kelnek,
Egész arcát, azt a szende
Kristálytiszta lélektükröt
Olyan édes öröm lepi:
Hogy a fürge játszi kedvnek,
Az ártatlan pajzánságnak,
És az igéző kellemnek
Angyalkája ott az arcnak
Csábító gödröcskéjében
Mintha lenge táncra kelne,

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Pillantása csillagsugár,
Lepkelengés a járása,
Hangja: hegyicsengetyűnek
Szivet intő billentése!

S szólt a gyermek, óh bocsásd meg,
Jámbor rabbi, hogy nyugalmad
Megzavarom kérésemmel,
Nem is mertem volna tenni,
Ha magam számára kérnék,
Hanem látod, nem számomra
Hangzik hozzád esdő hangom,
Jó anyám részére kérek.
Nékem megvan, ami kell, mind,
Édes, áldott jó anyám és
Pajkos kis öcsécském, aki
Reggtől estig futkos, játszik,
S házunk mellett kert is díszlik,
S benne ékes rózsabimbók.
S ott, a százados diófa
Árnytadó tövében oly jó
Heverészni, ha a nap süt,
És az öreg asszony, aki
Hetek óta betegágyon
Tölti élte végóráit,
S nem volt semmi jóltevője,
Csakis az én jó anyácskám,
Az is már javulni kezdett.
Nékem, látod, nem kell semmi,
S mégis van kérésem hozzád.
Édes jó anyácskám holnap,
Születésenapjat üli,
S valamivel meg kell lepnem
Azt az áldott jó szülőmet.
Jo sokáig gondolkodtam,
Hogy mit adjak én ő néki,
Adjam e az aranygyapjas
Okosszemű kis báránykát,
Vagy vörösbársonykötésű
Csodaszép kis imakönyvem...
Nem tudtam, hogy mit válasszak,
S végre az Istenke bennem
Azt az eszmét ébresztette,
Hogy tehozzád idejöjjek.
S kérjelek meg, hogy add nékem
Édes jó anyám számára
Legszebb, legjobb áldásodat,
Az lesz a legszebb ajándék,
Melynél földön becsesebb nincs,
Add meg, add meg, jámbor rabbi!

S míg a gyermek ártatlanul
Így elmondta szivecskéje
Minden titkát, rabbi Eliah
Percről-percre növekedő
Csodaváltozáson ment át:
Amit hetek óta nem tett,
Fölemelkedett ágyában,
Szemei kinyiltak s bennök
Csodaszerű tűz csillámlott;
Karját mintha ölelésre
Tárta volna ki, lelkével,
Lelke minden erejével
A gyermeknek csevégését,
Csevegése minden hangját
Kéjittas szivébe szivta.
És midőn a szende gyermek
Az utolsó szót kiejté,
Amidőn oly szivinditón,
Oly igézően megkérte:
Add meg, add meg, jámbor rabbi,
Mintha örömét nem bírná,
Hangos zokogásba tört ki.
Rabbi Eliah meghajtotta
Ősz fejét a gyermek előtt,
S szive legmélyebb mélyéből
Így fakadt ki: óh nem úgy, te
Angyalarcú édes gyermek,
Te adj áldást, égi áldást
Nekem, bűnös nyomorultnak,
Nékem, a szegény betegnek!

És a gyermek, ki nem tudta,
Mit jelent e fölkiáltás,
Két kezével megfogta a
Beteg rabbi halántékit
S homlokára szűz ajkával
Hosszú, édes csókot ejtett.

S másnap reggel halva feküdt
Ágyában a jámbor rabbi,
Arcán égi boldogságnak
Túlvilági fénye rengett.

SZÉKELY BÉLA: HAJNALI IMÁDKOZÁS.

I.

A friss hajnali napsugár az ablak zöld, piros és kék üvegein megszínesedve és szinte megszűrve omlott alá a terem kemény kőkockáira és nehéz, barna padjaira. Benn, mélyén a teremnek nehéz bíborbársonyon súlyosan csillant meg az arany varrás, két oroszlán, amint a tízigés kőtáblákat tartja és az adományozó neve A padokon fekete, tépett könyvek hevertek. Szelíd nyugalom, templomos csönd töltötte meg a hosszútermű imaházat.

Züllött, komisz éjszaka után, kábuló fejjel és lelkében a hitetlen élet keserűségével ezen a józan hajnalon Tamás templomba került. Hogyan jutott be, nem tudta. Talán az ajtót törte be, talán nyitva is volt. Behajtotta ide a kis imaházba, a szédítő ismeretlen utakra, és régi szomorú, mindig szomorú emlékek közé űző bánatos részegség. Talán valami ismeretlen portára is tévedhetett volna, de a kis ház keleti cifrasága, egymásba ékelt háromszögei, az ablakok színes mozaikja megragadta és behozta.

Az utolsó padba ült le és kábulásig megfeszítve tűztelen, fáradt szemeit, a nap színes foltjait nézte a padlón és a padokon.

— Ni! csipke — gondolta magában a poéta — csipke... És az átzüllött éjszakából megvillant benne a szőke táncosnő emléke, ki finom csipkékbe burkolózva, a reflektor nehéz, port ragyogtató fénycsóvájában táncolt.

Felállt és előrebotorkált, a nagy színes ablak alá, a csipkés padlóig... csipke... zöld, piros, kék... Már az arcába hullott a fény. Mintha a nő finom fátylai borították volna be fejét. Meg akarta fogni... csak az arcát érezte, amely izzadt volt és lázas.

— Napsugár; eszmélt magában és az ablak felé fordította a fejét. Az erős fény bántotta és ragyogása kivetette lelkéből az előbbi perc érzéseit. Kábult is tőle, úgy érezte, hogy aludni kellene. És a mulatás utáni fáradtság hamar nyugtalan, vibráló álomba ringatta a kemény padon, amelynek pereme véresen, fájón vágott be sápadt arcába.

II.

Fáradt járással gyülekeztek a templomozók. Öreg, megtépett zsidók édes, soha sem zavart hittel gyűltek össze hajnali imára, hálával az Úrnak,

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

hogy élniök adatott, hogy öreg testük újra enyhülhet a nappali ragyogásban. A hajnali imádkozás tiszta áhitata beborította a lelküket. Később mások is jöttek. Kiket egy halottra való emlékezés imában enyhülő bánata és imába felejtkező emléke hozott a templomba: a gyászolók. A békességes gyülekezet lassan egybegyűlt a kis udvaron: tíz ember, vagy alig több. Már kezdődhetett az imádkozás.

A templomszolga a kulcsért ment, de nem volt szükség rá, az ajtó nyitva volt. Egy pillanatra meghökkentek. Átsuhant lelkükön a félelem:

— Valaki, rossz ember a templomban járt . . .

De azután bementek a templomba. Fürkésző szemük azonnal megakadt a poétán, aki terhes, nehéz álomban nyúlt el a padon. Az ablakon át megfestett fény éppen az arcába, a ruhájára esett, szelíden behintve a sápadt arcot és a gyűrött, kopott ruhát. Körülállották, tétován, öregesen, esetten. Felkölteni nem merték, hisz bűn megrontani az álmot. Az öregek lelkében kínos zavar ült. Féltek az idegentől, az alvótól... Az imájukat féltették, a kedves meghitt duruzsolást, amelyet most az idegen kiles, alvásával megront. Nem tudták odaadni magukat a behunyt szemmel való, tiszta áhitatú imádkozásnak. Hiába borították arcukra a nehéz, megsárgult tiszta gyapjúlepelt, hiába hullajtották szürke ősz szakállú arcukba a lepel nehéz ezüstpikkely szalagját. Ott érezték a hátuk mögött az idegen alvását és ez megrontotta, megzavarta odaadásukat. A reggeli imádkozás békés zöngésébe szinte jajjal hangzott az előimádkozónak fejezetkezdését jelző hangos szava.

Idegesen mormolták le az ismerős, megszokott imákat, gyorsan, sietve, lelkükben különös, zavart feszengéssel . . .

III.

Tamás álmodott . . . vagy tán csak pillanatra felvert pillájú szemén át lopódzott belé villanón egy kép, egy szín, amelyet a mámor hirtelen tünéssel gombolygatott tovább, a multba, azután hirtelen gyorsan előre, a jövőbe, a reménységbe . . .

Elöntötte a lelkét valami szelíd, jóságos malaszt. Amint álmodott, kép nélkül, csak tovább fürösztve a lelkét az érzésekben, nagy szeretettel telt meg. Az imádkozók ideges, de neki mégis olyan békés, nyugodalmas együttzengése szinte becsendült a lelkébe és fölverte benne a régi imákat, hitének meg nem csúfolt, kétséggel be nem szennyezett tisztaságát.

„A kis falusi templomban imádkozott. Homlokát szorította a kis fekete kockát tartó szíj. Vékony balkarján a szíj kétszer körülcsavarva. És az imakönyvében a betűk akkorák, mint a mogyoró . . . Azután a fiatal lelkének minden reggel beteljesülést kért vágyai. A nagy, erős, meg nem dönthető hittel hitt jövő . . . Szelíd esti imádkozások pihentek meg hirtelen az ajkán . . .“

Az előimádkozó hangos szava riasztotta fel, egy pillanatra csupán, hogy azután keserűbben fonja meg a hitetlenség korbácsát, mely annyi éven át verte, kínozta véresre a lelkét.

Álmodott: „Kopott szobában, — hónapos lakás — amint virrasztott éjeken átal. A csillagokba meredt a szeme és mivel hinni nem tudott, átkozta magát és életét. Még tudta a régi imát, hogy jobbján, balján és háta mögött virrasztó és őrző angyal vagyon, fölötte pedig az Úr dicsősége ragyog . . . De hiába akarta elmondani, hiába erőltette mozgásra az ajkát. Facér, keserű, pogány nótázások fakadtak belőle és nem tudott imádkozni . . .“

Még érezte testében, lelkében a hitetlenségének éji harcait, amikor a mámor újra elöntötte szelídségével a lelkét. „Felállt. Odament az emberek elé, a taleszes öreg emberek elé, akiknek homlokán és karján ott a fekete kocka és beszélni kezdett hozzájuk: — Testvéreim: az élet nagyon szép és nekünk is nagyon kell egymást szeretni. Hinni kell a mi szeretetünkben, mert csak így hisszük Istent. Én rossz vagyok. Az éjjel ittam, rontottam a lelkemet és azt mondtam, hogy nincs Isten. De én nagyon szeretem az embereket és kérlek beneteket, ne mondjátok, hogy én rossz, részeg vagyok és ne bántsatok, mert imádkozni nem tudok . . .

Ekkor odament hozzá a legöregebb ember, fehér volt a szakálla, a talesze már nagyon sárga és a homlokán a nagy fekete kocka olyan volt, mint egy korona. Megfogta a kezét és azt mondta:

— A te hitetlenséged az igaz lélek hite volt és ezért a te hited most kedvesebb az Isten előtt a mi imánknál. Mi szeretjük egymást és szeretünk téged is. Imádkozz!

Az öreg zsidó ekkor a kezébe adott egy könyvet — a betűk akkorák voltak, mint a mogyoró — és imádkozni kezdett. A betűk titkai feloldódtak előtte, megértette őket és megenyhült a lelke. Azután vége volt az imádkozásnak és ő nagy, soha nem érzett nyugalommal kiment a napos, a ragyogó utcára, hogy hirdesse az embereknek az Élet szépségét és Isten szeretetét . . .“

IV.

A reggeli imádkozásnak vége volt. Felcsavarták a szíjakat, betették a vörös bársonyból készült tarsolyokba a taleszt. Tamás még mindig aludt. A haja csapzott volt, az arca izzadt. De lehet, hogy könny öntötte el. A fáradt ráncok szelíden kisimultak, a sárga bőrön finom pirosság ült és arca mosolygott kedves álmában.

Az imádkozók csudálkoztak, hogy még nem ébredt fel az idegen, de nem bántották, hadd aludjon tovább. Magára hagyták, csak künn a samesz örködött a templom titokzatos vendégére.

Az átlumpolt éjszaka nehéz mámora még sokáig tartotta álomban Tamást. A nap is elfordult már keletről, amikor felébredt. A hideg kőkockákon az ablak színes árnyéka pihent. Mint valami nehéz, fekete csipke . . .

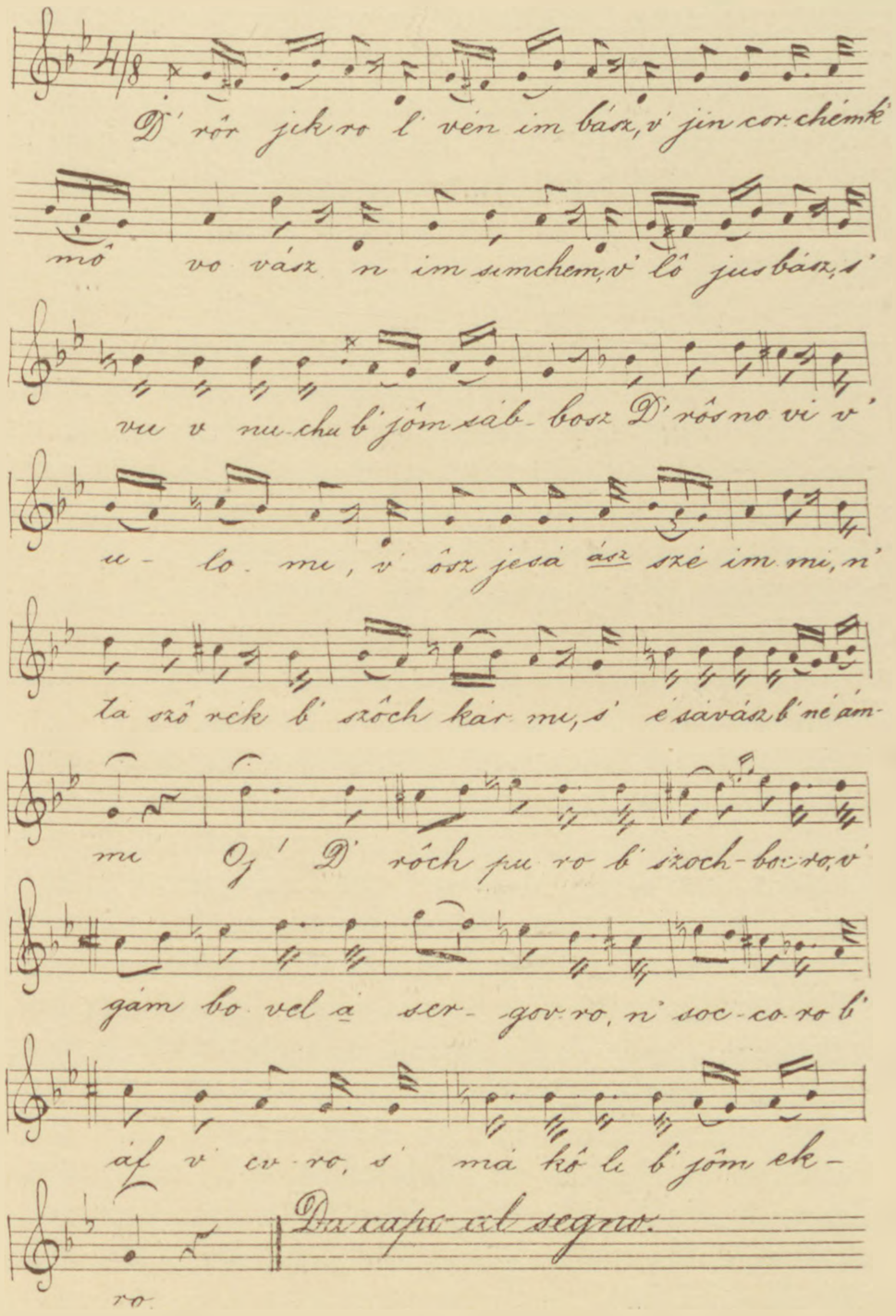
Künn az utcán ragyogva sütött a nap és az emberek arca is ragyogott. Tamás lelkében különös frissességel és megnyugvással surrant ki az utcára, a napsütésbe, az emberek közé.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KRAUSZ JAKAB: MAGYAR ZSIDÓ SZOMBATI ÉNEKEK.

Falumból hoztam ezt a melódiát, ahol a szombat harmadik lakomájának misztikus alkonyi csendjében énekelték az ünnepi hangulatoktól búsan búcsúzó hívek. A nóta három tagra oszlik. Az első csendes egyhangú melankóliával kezdődik, míg a másik részben a bánat mintha egyre fokozódna, a végén pedig már szinte szenvedélyes fáldalom-kitörésbe megy át. A melódia újabb keletű, szövege azonban már több mint ezer éves és a híres Dunas ben Labrat szerzeménye.

DEROR JIKRO.

KOMLÓS ALADÁR: EGY KIS FALUSI ZSIDÓ GYEREK.

Morogtam furcsa ó-latin imát
S én is, bár tiltva volt, hánytam keresztet.
S a parasztfiúk Ave Máriát
És messze Betlehemet emlegettek.

S akkor sötét szememben szinte láttam
Fehér sok házat, olyat mint falunkban,
És Máriát s sok szentet glóriásan
Láttam borzongva, áhítatra gyúltan.

A templom állt napos téren, magába.
S nem mertem lépni én a hűs sötétbe,
— Ó réveteg zsidógyerek, te gyáva.

S titkon kerestem Istent, a nagyot.
Nagyapám ő, sejtém magamba félve,
Ki ősz volt már s a városban lakott . . .

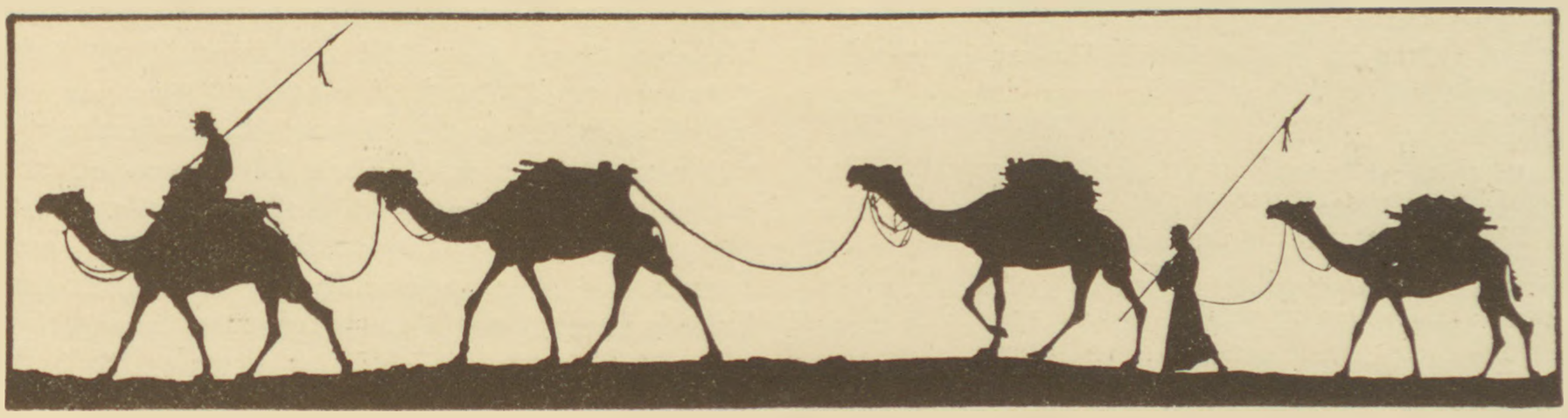
KOMLÓS ALADÁR: ÖS.

Koldus getthóban élt még biztosan,
Szeretve, búsan gondolok reája:
Én fényben élő, késő, kivert,
Szomorú unokája.

Kellett, hogy éljen s épp olyan volt, mint én:
Szent volt és bánatos zsidók között.
Estente gyakran könnyezett magában,
Pogány volt s üldözött.

Utolsó volt s mint engemet, letörték,
És nem maradt szegény szívébe hit.
Akárcsak én, semmit se bánt, de mégis
Várt egyre valakit.

Akár nekem, szép volt, csodás az álma,
Sírva dalolt, míg meghalt egymagába.
A lelke följár bennem néha . . . Búsan
Szeretve gondolok gyakran reája.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

DR. HELLER BERNÁT: TOLSZTOJ ÉS A ZSIDÓ LEGENDA.

Mintig hallhatjuk, hogy a zsidó nem alkotásra, hanem csupán közvetítésre termett. Közvetít a termelő és a fogyasztó közt a gazdasági. életben, szintúgy közvetít mint hirlapíró, fordító, kiadó egyrészt az alkotó művészek, költők, gondolkodók, másrészt a tömeg napi szükségletei közt. A multban is közvetítette a görög gondolatokat az araboknak, az arabs tudományt a keresztény középkornak, Kelet meséit az európai kiváncsiságnak.

Tudjuk, mennyi ebben az elfogultság, tudjuk, hogy gondolkodóink, görögöktől, araboktól okulva is, sajátosan zsidók, tudjuk, hogy a művészeti és tudományos teremtő munkásságból is kivettük, kivesszük a részünket.

Kivált egy téren — nem szólva a Szent Irásról, legfőbb nemesi oklevelünkről — épp a mai kutatás visszavisz a zsidósághoz mint éltető kútfőhöz: a legenda terén. Bármily szövevényes is a mondák vándorlásának útja s bármily kétségtelen, hogy a zsidó legendába is behatolt babiloni, perzsa, görög és más elem, legújabb kiváló mondakutatások, amelyek pl. Dähnhardt és Günther nevéhez fűződnek, a zsidó legendának tudományos diadalát jelentik. Itt a zsidóság többet adott, mint amennyit kapott.

De nemcsak a tudós elme ismeri el legendáinknak tág és mély hatását az egyház és az iszlám hitére, hanem az áhítatos lélek is érzi és vallja azoknak nemes bensőségét.

Tolsztoj is megérezte azoknak bűvös erejét. A zsidó legenda megihlette már, bár nagy közvetve, az orosz népről szóló kisebb elbeszéléseit. Harnack ezekben a paraszttörténetekben látja annak bizonyságát, hogy a keleti egyház formaságainak torlaszain át is elhatott az igaz vallásosság az orosz népbe.

Akad ezekben az elbeszélésekben egyik-másik, amely gondolkodásával vagy aszkétikus irányzatával távol áll a zsidóságtól. Például az egyikben két jámbor ember halom aranyra talál. Az egyik fut a benne rejlő kisértés elől, a másik fölszedi s épit belőle otthont özvegyek és árvák részére, menedéket elaggottaknak és megszálló helyet koldusok meg zarándokok számára. Amikor végigtekint alkotásain, angyali szó lelohasztja magával való elégültségét: „Testvérednek egyetlen ugrása, mellyel a kisértés elől szökött, többet ér minden jó cselekedetnél, amelyet te az arany segitségével műveltél".

De már az elbeszélés a három aggastyánról, akik tudatlan áhitattal hebegik el gyermeteg imájukat s mégis csodatételre méltók és képesek, számos párhuzamot talál a zsidó irodalomban is. (Imit Évkönyv, 1908, p. 239, és 1910, p. 44.) — A szeszfőzésre a főördög megbizásából kis ördög csábította a parasztot. A főördög úgy képzelte, hogy róka, farkas és disznó vérét keverte belé, pedig ez a háromféle vér amúgy is szunnyad az emberben és a szesz csak fölébreszti. Itt az orosz néphitre közvetve az aggáda hatot, mely szerint Noé a szőlő tövét különböző állatok vérével bekente. (*Magyar Zsidó Szemle*, 1908, 81, 82, Dähnhardt: *Sagen zum Alten Testament*, 298—314, 265, 1. j.)

De egy egész, bár kisterjedelmű gyüjtemény tellett ki azokból a zsidó legendákból, melyeket Tolsztoj földolgozott. (Leo Tolstoi: *Jüdische Legenden*, gesammelt von J. Teneromo, Deutsch von Eman. Mischnajewsky—Runin, Berlin—Leipzig, 1909.)

Az első összehasonlitja Izraelt menyasszonnyal, akinek messzire elutazott a vőlegénye; barátnői diadalmaskodnak, hogy jegyese elhagyta, de ő ennek utolsó levelében talál vigaszt. Mikor végre visszatér, akit úgy várt, nem győzi bámulni arája kitartását. Szintúgy Izraelt gúnyolják a népek, hogy elhagyta őt az Isten, de ő Isten parancsolataiból meriti az erőt a hűségre. A zsidó forrásokban (Bacher: *Die Agada der palästinensischen Amoräer* I, 247, 248.) nem jegyesről, de feleségről, nem szerelmi irásról, hanem házassági levélről van szó.

A második legendacsoport az embernek és az emberi léleknek teremtését mutatja be a midrás világitásában; az igazság tiltakozik az ember teremtése ellen, a szeretet könyörög érte, az ember tehát mint a könyörület fia létesül. Evvel az éllel Tolsztoj a maga kedvelt eszméjéhez hasonlitotta az aggádát. (*Sabbat* 88b, *Szanhedrin* 38b, *Beresith Rabba* 8, 5.)

A harmadik csoport Ábrahám legendájának kiemelkedő mozzanatait adja: Nimródnak előre jelentik Ábrahám föllépté, Ábrahám a bálványokat pusztitja, nevetség tárgyává teszi. Nimród fölszólítja: imádja a tüzet. A viz hatalmasabb, válaszol Ábrahám, hisz' eloltja a tüzet. Imádd hát a vizet! A felhő különb, hisz' ő adja a vizet. Imádd a felhőt. Szétszórja azt a szél. Imádd a szelet! Mit szólna hozzá a tűznek, viznek, szélnek az ura? Nimród megszégyenül, nem bántja Ábrahámot. Látnivaló, Tolsztoj enyhitette a befejezést. A midrásban (*Beresith Rabba* 38, 13) Nimród elveszté türelmét: mindez szóbeszéd, ő a tüzet imádja, abba beleveti Ábrahámot.

Az utolsó két legenda Jeruzsálem pusztulásával kapcsolatos. Nebukadnecár (a zsidó forrásokban: Nebuzaradon) a megölt Zakáriás főpap meg nem nyugvó vérét látván, magába száll és megtér. (*Gittin* 57b, *Écha R.* Bevezetés, 23.) Tolsztoj itt is modernizál. Az eredetiben Nebuzaradon a csillapodni nem akaró vérhez fordul: A nép javát megöltem a te csillapitásodra, kiirtsam-e az egészet? Erre a vér megszűnik háborogni. Tolsztojnál Nebukadnecart elfogja a megbánás, könnyei peregnek, mikor az első könny belevegyül a próféta kiontott vérébe, a vér nem háborog többé.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A gyüjtemény utolsó darabját Tolsztoj meg is rövidítette, meg is másította. A pusztulás réme napjaiban Jeremiás fölszólítja az ösöket, imádkozzanak népükért. Fölhívják a thórát tanúságul Izrael mellett, Isten kérlelhetetlen. Ábrahám és Izsák hiába hivatkozik az akédára, Jákob is hasztalan könyörög, végre Mózes imájára megharsan a szózat: Közeledik a megváltás. A midrásban *(Echa R.* Bevezetés, 24) csak Ráchel imájának van foganatja: ő legyőzte szerelemféltését Lea iránt, ne féltékenykedjék Isten se a semmis bálványokra, melyekkel Izrael vétkezett. Isten megbocsát.

Látnivaló, Tolsztoj nemcsak azokat a legendákat méltányolta, amelyek az embernek, a léleknek nagyságát, méltóságát hirdetik, megértette és megbecsülte a vallásos képzelet azon alkotásait is, amelyek a zsidóság sajátos gyászát, reményét vagy büszkeségét tolmácsolják. M. De Vogüe a szláv lélek felséges megnyilatkozását látja Tolsztojban. Anatole Leroy-Beaulieu *(Revue des deux Mondes,* 1910 dec. 15, LX. k. p. 820) pedig ezt a szláv lelket olykép elemzi, hogy az félig keleti, félig középkori. Ebből a lelki hajlandóságból érthető az a rokonság, mely Tolsztojt a zsidó legendához kapcsolja. Ezt a rokonságot bizvást vállalhatjuk s önérzettel iktatjuk ide a tüneményes írónak, a nemes elmélkedőnek ítéletét a zsidó legendáról és egyúttal a zsidóságról: „Ezekben a legendákban valami mondhatatlan lágyság, megindító nagyság rejlik, hasonlók a hajnali csillaghoz csöndes reggel Kivált nagybecsü bennük az emberi lélek örök titkainak örök nyomozása. Ha semmi egyéb, már ezeknek a legendáknak megteremtése is bizonyságot tesz ennek a népnek mérhetetlen lelki nagyságáról."

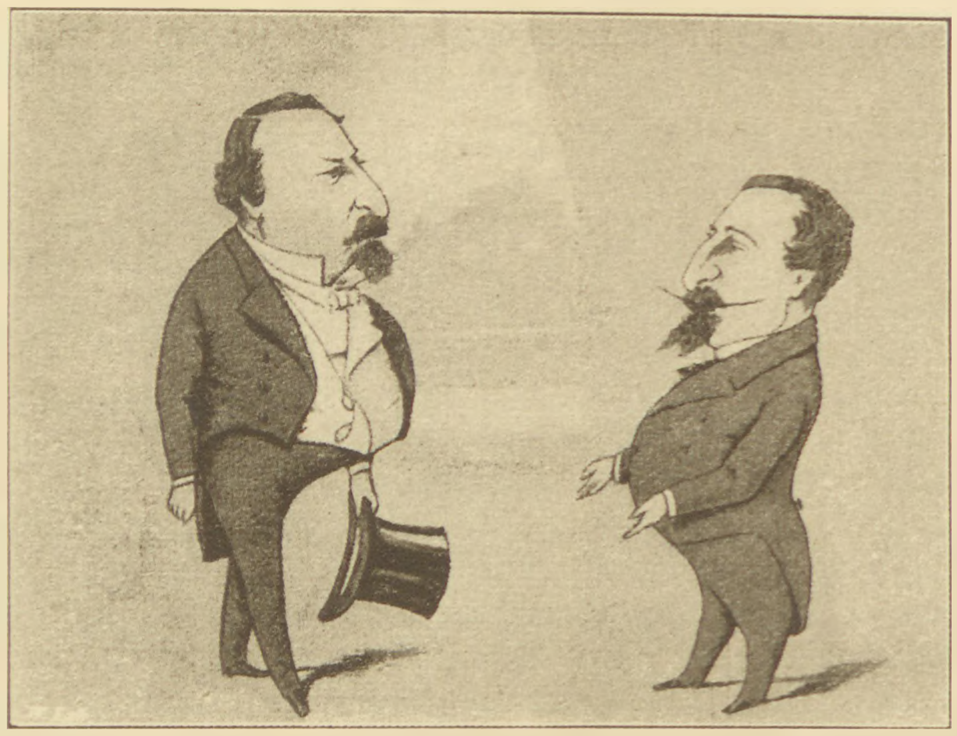
TOLLHEGYRŐL

A SÉMIGOTHA. A sémigothai almanachon alaposan elverték a port a sémi és philosémi lapok. Az almanach második kiadásának bizonyára lesz is egy függeléke, amely a sémi vérrel megfertőzött nemesi, bárói, grófi, hercegi, sőt fejedelmi családok leleplezéséhez hozzá fogja fűzni azoknak a lapoknak a jegyzékét is, amelyek a Sémigothából rosszat írtak. És valóban nem is olyan nagy a bűne a Sémigothának. Hiszen a társadalomtudomány különböző ágainak megbecsülhetetlen anyagot szolgáltathat az, aki az efféle „zsidó statisztika" összeállításával komolyan, tudományos apparatussal foglalkozik. Hogy az almanach szerkesztője, illetőleg kiadója nem erre törekedett, hanem üzletre, szenzációra, az az ő privát ügye. És hogy a szerzőknek kedvük tellett (és tudták, hogy a publikumnak is kedve telik majd) az effajta együgyüségekben, mint „Aehrenthal vom Stamme Ahron", „Eszterházy vom Hause Eszter", „Zelinszky aus dem Stamme Zebulon" vagy akár „Menelik aus dem Stamme Menasse" — az abból az általános emberi vonásból magyarázható, amelyet a gyengédebbek gyengeségnek neveznek, a kíméletlenebb természetbúvárok pedig a homo sapiensben lappangva rejtőző ösbutaságnak mondanak. Ezt azonban a rendőrség és ügyészség nem büntetheti, mert elvégre az ostobaság, amig másokban kárt nem tesz, minden embernek a magánügye. Miért avatkozott hát bele a Sémigotha-ügybe a rendőrség? Miért akarták ezt a könyvet mindenáron elkobozni? Hát csakugyan becsületsértés, ha valakiről kisütik, hogy az ősei között akad egy zsidó is? Hogy Sémigotha úr felületes és hamis adatokat közöl, azt nem a rendőrök tartoznak elbirálni, hanem az egyetemi professzorok, akiknek szerencsére azonban nincsen könyvkobozó joguk. Hiszen ha az ügyészség minden rossz és ostoba könyvet elkobozna, alig maradna a szegény

A Sémigotha címképe. Menelik császár mint zsidó tipus. A Sémigotha szerint zsidóktól származik.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Schindler zsidó vallású salzburgi képviselő. III. Napoleon.

A Sémigotha szerint III. Napoleon zsidótól származott. Innen a hasonlatosság.

unatkozó emberiségnek valami olvasnivalója. De a Sémigothát, mint mondottuk, nem a hibái miatt koboztatták el (szerencsére már későn), hanem inkább óvatosságból, hogy esetleg még igaz is lehet valami belőle. Az a szégyenletes tény pedig, hogy modern kultúrállamban elkoboznak egy könyvet, mert kiváló embereket zsidó származásúaknak mond, valósággal megdöbbentő perspektivát nyit az európai zsidóság előtt. És meg kell állapítanunk, hogy zsidó szempontból a Sémigotha-ügyben a legsértőbb az ügyészség és rendőrség beleavatkozása. Az almanachnak tudományos szempontból való értéke vagy értéktelensége teljesen közömbös körülmény ennek a verigsértő ténynek az elbírálásánál.

STIGVICZ. Forró temperamentumú és könnyen hevülő izraelita honfitársak bizonyára sietnek megtépázni Herczeg Ferenc babérait, amiért az egyik vezércikkszerű novellájában zsidónak kiáltotta ki Tisza István merénylőjét, Kovács Gyulát. Hát egy hazafias cselekedetnél differál-e az, hogy katholikus, vagy református vagy izraelita követi el? És aki még a hazafiságban is kikotorássza az ember zsidó voltát, az mindenesetre antiszemita, és az antiszemita a régi recipe szerint, alsóbbrendű ember, aki nem lehet se nagy politikus, se nagy tudós, se nagy művész. Pedig hát hiába. Herczeg Ferenc mégis csak kiváló író és ha ezuttal rossz vezércikkezőnek bizonyult is, művészi kvalitásait senki sem vonhatja kétségbe. Elvégre a nagyságnak nem elengedhetetlen kritériuma a zsidó faj szeretése. Tacitus, Mommsen, Bismarck és Schiller se dédelgették nagyon a zsidófajt, de azért ez mitsem von le az ő értékükből. Szóval Herczeg Ferencnek van kire támaszkodnia és még attól sem kell tartania, hogy a hazafiasságukban megsértett izraelita bakfis honleányok bojkottálni fogják ezentúl a nemes grófokról szóló bájos és elragadó történeteit. Sőt Herczeg Ferenc nem is antiszemita. Hiszen a boldogult emlékű Mikszáth Kálmán megmondotta, hogy antiszemita csak az, aki *kelleténél jobban* gyűlöli a zsidókat. Azt azonban konstatálnunk kell, hogy Herczeg Ferenc tévedett, amikor Kovács Gyulát zsidónak tette meg. Kovács Gyula maga nyomatékosan megírta a Zsidó Szemle szerkesztőjének, hogy őt a zsidóságból való származáson kívül más kapocs a zsidósághoz nem fűzi. A zsidó-származás pedig csak a sémigothai Almanachnál szerepel mint feltétlenül megbélyegző jelenség. A sémigothai almanachnak azonban tudtunkkal a „liberális" Herczeg Ferenc nem volt munkatársa és ha mégis szükségesnek tartotta, hogy Kovács Gyulát leplezetten mint zsidót leplezze le, csak hálásak lehetünk neki őszinteségéért. Az őszinteség mindig csak jót és mindenesetre tiszta helyzetet teremt. A mindenképen Szabin hercegék társaságába tolakodó izraelita Stigvitzek helyett valóban öntudatos, a maguk útjain járó zsidó férfiakra van szükség.

RABBIVÁLASZTÁS KISPESTEN. Mikorra e sorok napvilágot látnak, talán vége lesz már a kispesti hétéves háborúnak, illetve rabbiválasztásnak és a hatalmas kispesti zsinagóga évszázados oszlopcsarnokában már a boldog megválasztott szónokol a választó hívek tízezreinek. De lehet, és ez még valószínűbb, hogy a kispesti rabbiválasztás ismét „meddő" marad és harmadszor is kiírják a pályázatot, ezúttal azzal a feltétellel, hogy csakis fővárosok főrabbijai pályázhatnak nyelvre és országra való tekintet nélkül (de útiköltségeket csak a megválasztottnak térítenek meg). Mindegy. Tény, hogy megtörtént Kispesten, hogy vagy 50 okleveles rabbi pályázott a kiírt állásra, hónapokon keresztül válogatott próbaszónoklatokban volt részük a kispesti izr. polgároknak és a választás „meddő" maradt. Volt a pályázók között orthodox, neolog, status quo ante, chászid és szélső reformer, voltak fiatalok és vének, alacsonyak és magasak, szóval képviselve volt minden tekintetben minden árnyalat, sőt voltak országoshírű tudósok, akiket a főváros közelléte vonzott a kisebb községbe — és a pályázat mégis *meddő* maradt. Vagy talán annyira megkedvelték a kispestiek a próbaszónoklatokat, hogy ezentúl világéletükben csakis próbaszónoklatokat akarnak hallani? Hiszen a községnek szabad választási joga van, de mégsem egyeztethető össze ez a játék sem a község, sem a rabbiállás méltóságával. Valaha úgy történt a rabbiválasztás, hogy a községek kiküldötték az elnököt egy pár hozzáértő emberrel, hogy annak a rabbinak a szónoklatát, akit megválasztani akarnak, a saját templomában meghallgassák. Ma ritka az ilyen áldozatrakész elnök és még ritkább a hozzáértő ember, de legalább azt elvárjuk, hogy a rabbiállást annyira le ne alacsonyítsák, hogy derűre-borúra felhurcolják a neves rabbikat próbaszónoklatra, aztán egyszerűen és flegmatikusan kiírják, hogy a választás meddő maradt.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

HERZL A PESTI HITKÖZSÉG DÍSZTERMÉBEN. A pesti izr. hitközségnek f. év tammuz hó 20-ikán nagy és előkelő vendége volt. Tán a legelőkelőbb és legnagyobb, akit valaha a hitközség dísztermének falai között vendégül látott. Valamikor, nem is olyan nagyon régen, tán csak egy két évvel ezelőtt még sokan lehetetlennek hitték, hogy a pesti hitközség, amelynek egyik legfőbb képviselője az élő Herzlnek egy alkalommal majdnem ajtót mutatott, — tárt, sőt fekete drapériákkal díszített ajtókkal fogadja a halott Herzl szellemét. És ez valóban megbecsülhetetlen nagy lépés az európai tolerancia és a szó legszebb értelmében vett zsidó gondolkodás felé. Mert hát lehet a hitközségnek bármilyen álláspontja a cionizmussal szemben, lehet az ő legkomolyabb meggyőződése, hogy a jeruzsálemi zsidó koldusok számára való perselygyűjtés összeegyeztethető a hazafisággal, ellenben jeruzsálemi zsidó iparművészek és földmívesek nevelésére való gyűjtés a leghazafiatlanabb tettek egyike; lehet az ő legőszintébb hite, hogy a kiűzött orosz zsidóknak az ICA argentinai kolóniáira való telepitése honmentés, ellenben a cionisták palesztinai kolóniáira való telepités hazaárulás, — szóval lehet a pesti hitközség véleménye a cionizmusról magáról bármilyen, de egy bizonyos, hogy Herzl, aki az egész világ zsidóságát egy nagy eszme szolgálatába tudta terelni és az önmegtagadás fertőjébe fulladó zsidó tömegeket újra visszahódította a zsidóságnak, a zsidó történelem legnagyobb alakjai közé tartozik, akinek az emlékét az ellenfeleinek épp úgy kell tisztelniök, mint a rajongóinak. A pesti izr. hitközség tehát csak önmagát tisztelte meg, amikor a Herzl-gyászünnepély számára átengedte a dísztermét. Annál is inkább, minthogy Herzl pesti származású zsidó volt, szóval magyar zsidó, sőt a legnagyobb magyar zsidó. *Secundus.*

SZOCIÁLIS MUNKA

DR. PÁL JENŐ: AZ O. M. I. K. E. MENSÁJA.

Azok között a nagyszabású intézmények között, melyeket az Országos Magyar Izr. Közművelődési Egyesület fennállásának rövid három éve alatt életbehivott, egyik legnagyobb jelentőségű, filantropikus és kulturális szempontból egyaránt nagyfontosságú a zsidó mensa academica, amely a zsidó diákság felkarolását tűzte ki célul. Mert hiszen a mensa nemcsak egyszerűen filantropikus intézmény, nemcsak a szegény küzdő diák nyomorát akarja enyhiteni, hanem egyben azt az értékes anyagot és erősséget, mely az ifjúságban rejlik, meg akarja menteni a zsidóságnak. Különösen a vidékről felkerült zsidó ifjú néha alig tud eligazodni az egyetemi élet sokfajta szellemi áramlatában és ezeknél fontos, hogy mindjárt erős és biztos kéz vezetése alá kerüljenek. A mensa nemcsak tiszta és higienikus táplálékot nyujt a diákoknak, hanem szellemi táplálékukról is gondoskodik. A szellős és tágas étterem mellett ott találjuk a könyvtárt és olvasótermet, amely zsidó légkört teremt az ifjúság köré. És hogy mennyire méltányolta és megértette a közönség a mensa nagy jelentőségét, bizonyítja az, hogy míg más ilyen intézmények évekig küzdenek a kezdet nehézségeivel, az OMIKE mensájának a magyar zsidóság áldozatkészsége lehetővé tette, hogy már fennállásának első évében fényes eredménnyel működhessék. Hiszen már első szemeszterében több mint 400 egyetemi hallgató kapott ebédet az OMIKE mensájában.

Ez a fényes eredmény természetesen a közönség áldozatkészsége mellett csak céltudatos, energikus és mindenekfelett ügyszerető vezetés mellett volt elérhető. Erre pedig legjobb garanciát nyujtanak azok a nevek, melyek a mensa alapitásával és fejlesztésével oly szoros kapcsolatban vannak. A diákétkező[1] eszméje az OMIKE alapitójától és elnökétől, dr. *Hevesi* Simontól, indult ki, ő ismerte fél először a zsidó ifjúság felkarolásának nagy horderejét és a gondolatot nyomban tett követte és ismert energiájával egy csapásra meg is valósitotta a tervet, amelyet a kételkedők csak „pium desiderium"-nak tartottak. De a mensa természe-

[1] A diák-étkező tagjai:

1. Családi alapitványnyal biró tagok mindazok, kik a diák étkező alaptőkéjének gyarapitásához egyszersmindenkorra 10,000 koronával járulnak. Ezen összeg 10 éven át évi 1000 koronás részletekben is fizethető. A családnak jogában áll minden esztendőben mindkét egyetemi félévre (semester) egy diákot teljesen ingyenes ellátásra ajánlani.

2. Örökös tagok mindazok, kik a diák-étkező alaptőkéjének gyarapitásához egyszersmindenkorra 4000 K-val járulnak. Ezen összeg négy éven át 1000 K-ás részletekben is fizethető. Az örökös tagnak jogában áll minden esztendőben egy egyetemi félévre (semester) egy diákot teljesen ingyenes ellátásra ajánlani.

3. Alapitó tagok: mindazok, kik a diák-étkező alaptőkéjének gyarapitásához egyszersmindenkorra 1000 K-val járulnak.

4. Pártoló tagok: mindazok, kiknek évi járuléka a 10 koronát meghaladja.

A családi alapitványnyal biró, az örökös és alapitó tagok nevei a diák-étkezőben felállitandó emléktáblán örökittetnek meg, továbbá az egyesület könyveiben és évi jelentéseiben állandóan vezettetnek.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ténél fogva a férfias vezetés mellett női szakértelemre is szorul. És itt kezdődik a mensa második vezető egyéniségének, dr. *Neumann* Arminné udv. tanácsosné szerepe, aki igazi önfeláldozással állította nemcsak ritka praktikus tudását és szervezőképességét, hanem nagy munkaerejét is a kulturális cél szolgálatába. Idejének tekintélyes részét szenteli ennek az ügynek és aki ebéd idején a mensa helyiségeit meglátogatja, bizonnyal ott látja dr. Neumann Arminnét, amint sajátkezűleg szeleteli a húst és osztja ki a levest a mensa diákvendégeinek, ezzel mintegy nagyszerű példáját statuálva annak, hogy az igazi jótékonyság túlterjed a szavak és eszmék határán és a szó és tett harmóniájában nyilatkozik. És itt kell megemlékeznünk báró *Dirsztay* Béláról is, a mensa elnökéről, aki éppen mai számunkban szerkesztönkhöz intézett levelében reámutat a mensa messzemenő jövendő terveire. És bár ő szerényen elhárítja magától a vezetés külső díszét, bizunk benne, hogy — úgy mint eddig is — nagy befolyását és pénzügyi kvalitásait latba fogja vetni, hogy a terveket, melyeket megpendített, keresztülvigye, hogy a zsidó kultúrával egybekapcsolt zsidó jótékonyságnak új palotája minél előbb felépüljön.

Ezeknek a báró Dirsztay említette terveknek bővebb részletezését találjuk dr. Neumann Arminné cikkében, amelyet szintén mai számunkban közlünk. A mensát, amely máris kibővítve, kétszeres befogadóképességgel működik, *diákotthonná* akarják fejleszteni, ahol a modernül felszerelt tornaterem és előadóterem is álljon az ifjúság rendelkezésére, úgyhogy ez az intézmény hivatva legyen egy testben-lélekben egészséges zsidó generációt nevelni és így igazi védbástyájává váljon az annyi oldalról veszélyeztetett zsidó ifjúságnak.

Ezzel az új diákotthonnal egy csapásra megoldást nyerne két új zsidó intézmény, amelyeket a külföldön sok helyen külön e célra alakult egyesületek tartanak fenn: *Toynbee-Hall* és a *Zsidó liceum*. Előbbit megvalósítani a diákotthon tornaterme, amelyben különböző ünnepélyeket, ünnepi játékokat és versenyeket rendezhet majd az ifjúság, utóbbit pedig könnyen lehet majd megvalósítani a diákotthon előadó termében, ahol rendszeresített előadások fogják az ifjúságot és az érdeklődő nagyközönséget a különböző zsidó tárgykörű témákba beavatni.

A magyar zsidóság kétségtelenül teljesíteni fogja a maga kötelességét az új intézmény iránt és áldozatkészségével lehetővé fogja tenni minél előbb annak megvalósulását. Bízunk benne, hogy nemcsak a fővárosi zsidóság, hanem a vidéki is igaz szeretettel fogja az új intézményt felkarolni. Hiszen annak áldásait első sorban a vidékről feltóduló zsidó ifjúság fogja igénybe venni.

DR. LUKÁCS LEÓ: YEMENI ZSIDÓK BEVANDORLÁSA PALESZTINÁBA.

Yemenben, különösen annak északi részein hónapok óta belviszályok dúlnak. Az egyes arab törzsek egymás között és a kormánnyal állandó háborúskodásban állanak, aminek legnagyobb kárát az ottani zsidók látják, mert győzők és legyőzöttek egyaránt a zsidókon töltik ki bosszújukat. A konstantinápolyi központi kormány beavatkozása édeskeveset használ, a polgárháború borzalmas hatásait nem képes megmásítani, sem enyhíteni. Yemenben mintegy 40,000 zsidó él jelenleg, kiknek legnagyobb része folytonos rettegésben, nagy elnyomatásban és főkép borzalmas nyomorban sínylődik már hónapok óta, mert békés foglalkozás űzése teljesen lehetetlen.

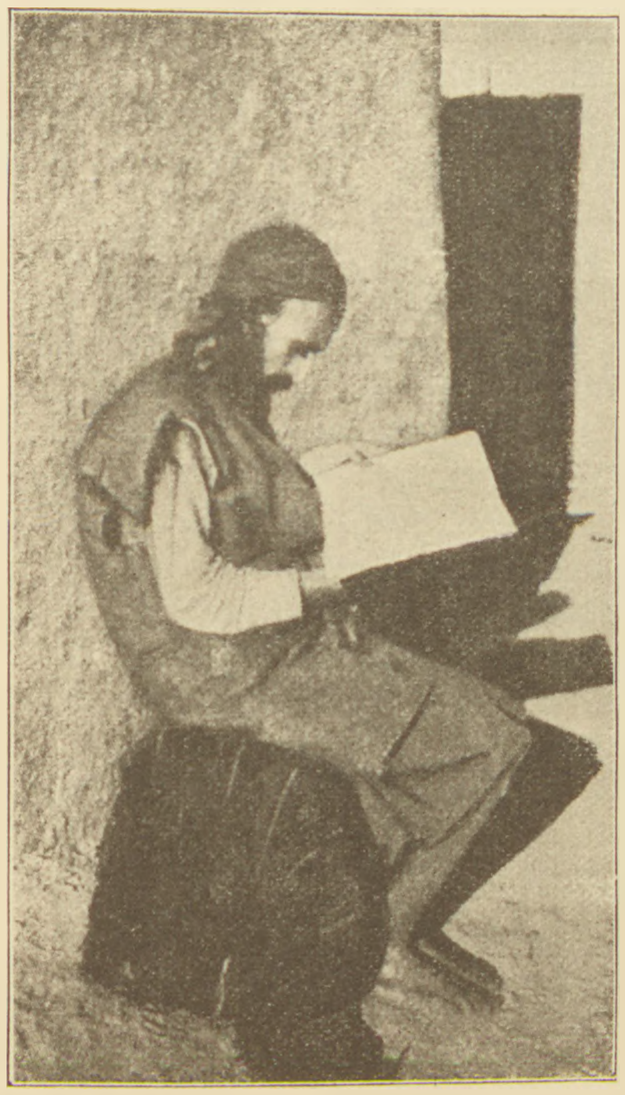
A tavasz óta a yemeni zsidók, csekélyértékű ingóságaikat pénzzé téve, egyre nagyobb mértékben vándorolnak Palesztinába. Bevándorlásuk a produktiv zsidó néposztályok értékes gyarapodását jelenti, amennyiben a yemeniták igen szorgalmas és szerényigényű emberek, kiknek legfőbb óhajuk csupán az, hogy Palesztinában munkájuk után becsületesen megélhessenek. Yemenben jórészt földmiveléssel foglalkoznak és ez okból könnyen sikerült őket a zsidó kolóniákban elhelyezni, ahol szívesebben alkalmazzák őket mezőgazdasági munkásoknak, mint a bennszülött arab fellahokat.

Az eddig bevándorolt 2000 yemenita Palesztinában nagyon meg van elégedve sorsával. Hozzátartozóikat mind Palesztinába édesgetik, akik annál is inkább készek Palesztinában letelepedni, mert Yemenben a viszonyok napról napra rosszabbodnak és számukra Yemen már valóságos pokollá vált, honnét szabadulni igyekeznek. Adenből érkezett jelentések szerint, nagyobb újabb csoportok már útban vannak Palesztina felé, igen sokan pedig alig várhatják a pillanatot, hogy szintén útrakeljenek. A legközelebbi hónapokban néhány ezer yemeni zsidó fog Palesztinába érkezni, kiknek elhelyezéséről már kellőkép gondoskodtak. Legnagyobb részük a zsidó kolóniákban fog mezőgazdasági munkásként alkalmazást találni, a többieket pedig a Becalel jeruzsálemi iparművészeti iskola fogja kiképezni és állandóan foglalkoztatni. Megélhetésük mindenkép biztositva van, csak egy kérdés veszélyezteti a letelepítés sima lefolyását, és ez: a lakáshiány.

A bennszülött munkások, kiket eddig a zsidó kolóniákban foglalkoztattak, az ezekkel szomszédos községekben laktak. Most, mikor helyettük yemeni zsidókat fognak alkalmazni, akik minden tekintetben jó zsidók és így letelepedésük több tekintetben a palesztinai zsidóság értékes gyarapodását jelenti, haladéktalanul gondoskodni kell arról, hogy ezek a testvéreink megfelelő és egészséges munkásházakban lakhassanak.

A Palesztinában működő zsidó szervezetek eddig is nagy gondot fordítottak megfelelő munkáslaká-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Yemeni zsidó.

sok építésére. A Zsidó Nemzeti Alap, Petach Tikva és Chedera kolóniákban 40,000 fr. költséggel nagy munkásotthonokat építtetett. Ugyanily célra Halperin Salamon kiewi mérnök 30,000 frankot adományozott, amelyből most építenek munkásotthont Merchavjában és 12 családi házat más kolóniákban. A Zsidó Nemzeti Alaphoz csatolt Wolffsohn Dávid és Fanny-alap eddig tizenötezer franknyi költséggel 15 családi házat építtetett. A berlini Ezra gyarmatositó egyesület is nagy összeget áldozott erre a nemes szociális célra.

Mindaz azonban, ami eddig történt, csak a már eddig bevándorolt munkások lakáshiányát szüntette meg. Az útban levő és legközelebb megérkező yemeni zsidók részére sürgősen újabb munkásházakat kell építeni. A zsidó kolóniák az egyes kolónisták és a Zsidó Nemzeti Alap tőlük telhetőleg mindent megtesznek, hogy a munkásokat otthonhoz juttassák. A legtöbb esetben teljesen dijtalanul adják a telket, segédkeznek az épitkezésnél, úgy hogy egy-egy munkás-családiház épitési költsége átlag mindössze 1000 frankba kerül.

A Zsidó Nemzeti Alap ismét a legelső szervezet, mely ezen mindenütt fontos szociálpolitikai probléma megoldásánál a munkából a maga számára részt kér. Még június elején 23,000 frankot utalt ki munkásotthonok épitésére. A legutóbbi napokban újabb 30,000 frankot, a jövő év elejére pedig legalább is 50,000 frank kiutalását helyezte kilátásba. Ezzel azonban a Zsidó Nemzeti Alap el is érte a maga teljesitőképességének határát, mert tekintettel kell lennie arra, hogy más fontos feladatai is vannak, melyekről szintén nem szabad megfeledkeznie.

A Palesztinában működő többi zsidó szervezetekre és a magánosokra vár az a feladat, hogy a Zsidó Nemzeti Alap munkásságát támogassák és folytassák. A zsidóság egészséges szociálpolitikai ösztöne fel fogja ismerni a kérdés fontosságát és a maga részéről lehetővé fogja tenni a yemeni zsidók letelepitését, kik produktiv munkájukkal, újabb és újabb zsidó értékeket fognak termelni az egész zsidóság dicsőségére.

NŐK MUNKÁJA

NŐEGYLETEK SZÖVETSÉGÉNEK ALAPSZABÁLYTERVEZETE.

Nőegyletek Szövetségét előkészitő bizottság a nyár folyamán teljesen elkészült az alapszabályok tervezetével, amely nagy gonddal terjeszkedik ki az összes eshetőségekre. Az alapszabály-tervezet nyomatékosan kiemeli, hogy az egyes nőegyletek autonómiája teljesen érintetlen marad és hangsúlyozza, hogy a Szövetség célja a nagyobbszabású közös, jótékony és kultúrális akciók lehetőségének a biztositása, a nőegyletek szociális munkájának modern alapokra való fektetése, egy központi szerv teremtése, amely az összes nőegyletek között kapcsot teremt és az egyes nőegyletek érdekeit minden ügyben képviseli, továbbá a zsidó nőknek a zsidó közéletbe (iskolaszék, stb.) való bevonása, a prostitució elleni küzdelem szervezése és általában a zsidó nő jogainak és méltóságának minden téren való védelmezése. A tagsági dij az egyes nőegyletek részére évi 20 koronára van kontemplálva. A Szövetség évente országos konferenciát tart, majd a fővárosban, majd a nagyobb vidéki városokban, ahol a nőegyletek ügyeit vitatják meg és alkalom nyilik az újonnan felvetett eszmék közös tárgyalására. Ezekre a konferenciákra a nőegyletek tagjaik számarányának megfelelően küldenek delegátusokat.

Nem ismertethetjük itt az alapszabálytervezetet teljes részletességében. Különben alkalmuk lesz azt az egyes nőegyletek kiküldöttjeinek nemsokára egész terjedelmében megismerni. Az előkészitő-bizottság ugyanis a napokban küldi szét a nőegyleteknek a felhivást, amelyben a „Mult és Jövő"-ben már többször kifejtett argumentumokkal csatlakozásra szólitja azokat a nőegyleteket is, amelyek eddig a Szövetséghez való hozzájárusukat szerkesztőségünknél még be nem jelentették. *Az alakuló országos közgyülést ez év október hó*

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

végére tervezik. És minthogy propagandánk folytán eddig már úgyszólván az ország legelőkelőbb nőegyletei csatlakoztak a Szövetséghez, méltán remélhetjük, hogy az alakuló közgyűlés népes és méltóságteljes lefolyású lesz. *A bizottság azonban ezúton is kéri mindazokat a vidéki nőegyleteket, amelyek az alakuló közgyűlésen képviseltetni fogják magukat, szíveskedjenek erről a Mult és Jövő szerkesztőségét (Podmaniczky-utca 6.) minél előbb értesíteni.*

A Szövetség iránt egyébként a nyári holtszezonban is nagy érdeklődés mutatkozott. Még számos vidéki nőegylet jelentette be csatlakozását, közülük kiemeljük és egész terjedelmében közöljük az erzsébetfalvai nőegylet átiratát, amely a Szövetség nagy jelentőségét és sürgős fontosságát oly találó argumentumokkal tárja elő.

Erzsébetfalván, 1912 augusztus 16.

Tekinteles Szerkesztőség!

A Magyarországi Nőegyletek Országos Szövetségének megalakítását célzó mozgalom, amelyet b. lapjában a kezdeményező dr. Eisler Mátyás tanár úr újból felszínre vetett, a nőegyletek jövő kultúrmunkásságának kétségtelenül egyik legszebb és megvalósításra érett eszméjét célozza megvalósítani. Akkor, midőn a zsidó egyház szervezése terén oly nehezen találunk egymásra, midőn *ott* keresve-kutatjuk az összekötő testvéri kapcsokat, íme itt a nőegyletek csendes, zártkörű munkásságánál szinte önként kínálkozik az egységesítő, a tömörítő eszme. A zsidó nőkben a jótékonyság érzete *egy* és *ez* az egység biztató reményt nyujt, hogy majdan az egyház egységes szervezése terén is megtalálják a zsidók egymásban a zsidó egységesítő eszmét.

A jótékonyság sikeres gyakorlásánál előfeltétel: a kellő szervezettség. Ha a helyi szervek már megvannak, *helyes és feltétlenül sürgős feladat az,* hogy ezen egymástól elkülönítve működő, egymást nem ismerő és egymást nem támogató, de homogén elemeket egy egységes táborban tömörítsük, nem azért, hogy az egyes elemek *otthoni* munkásságait megbénítsuk avagy talán életerejüktől megfosszuk, hanem egyesegyedül azon *közös és országos* célok miatt, amelyekről egyes nőegyletek — bármily hatalmasak is — csak álmodozhatnak, de amelyeknek megvalósítására csakis egy ily egyes elemekből rendszeresen szervezett nagy országos szerv lehet hivatott és képes.

Választmányunk nevében ezennel bejelentjük csatlakozásunkat a megindított mozgalomhoz, felajánlva természetesen bármely munkára szerény tehetségeinket és tudásunkat.

Teljes tisztelettel

az „Erzsébetfalvai Izr. Jótékony Nőegyl." nevében:

dr. Balázs Adolfné, a nőegylet titkára. — *dr. Krishaber Béláné,* a nőegylet elnöke.

Ugyancsak a napokban kaptunk a Nőegyletek Szövetségét méltató kitünő cikket *Hirtenstein Adolf* zalaszentgróti főrabbitól, akinek tartalmas írását csak helyszűke miatt nem közölhetjük egész terjedelmében.

A Nőegyletek Szövetsége, úgy látszik, megtalálta az utat a magyar zsidó szívekhez és most már csak napok kérdése, hogy megkezdhesse áldásdús működését.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

Figyelmeztetés. A Mult és Jövő szerkesztőségének és kiadóhivatalának új címe: Budapest, VI., Podmanicky-utca 6. Telefon-szám: 146—92. Postatakarékpénztári cheque- és clearing-számla száma: 29811.

KETTŐS SZÁMUNK. Mint előre jeleztük, augusztusi és szeptemberi számunkat, a nyári szünetre való tekintettel, összevonva adjuk ki, minthogy ilyenkor előfizetőink túlnyomó részben különböző fürdőhelyeken időznek, és igy könnyen elkallódhatnak a számok, ami által aztán az egész évfolyam megcsonkulna. Jelen számunk tehát kettős szám, amelyből méltán három számra is tellett volna.

ÚJABB BELÉPÉSEK AZ OMIKÉ-BE. Az a felhivás, amelyet az Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egyesület elnöksége a „Mult és Jövő"-ben közzétett, az úgynevezett nyári holtszezonban sem veszitett hatóerejéből. Sőt úgy látszik, hogy az OMIKE nagyszabású működésének talán éppen folyóiratunk révén való szélesebbkörű tudatossátétele, valamint másrészt a „Mult és Jövő"-nek rohamosan növekvő lelkes olvasóközönsége egyre fokozza az elismerést, amellyel az OMIKE munkásságát az egész magyar zsidóságnak övezni kell. Hiszen éppen e számunk megjelenésével egyidőben nyitja meg az OMIKE a nyár folyamán restaurált és kibővitett Mensáját, amely immár 7—800 egyetemi hallgatót láthat el. És ugyancsak kibővitve és minden tekintetben meggazdagodva

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

adja át az OMIKE a magyar zsidóságnak az első zsidó nyilvános könyvtárt. Ezeknek, valamint számos más intézményeinek (ingyen kurzusok, iskolaalap stb.) elismerését jelenti az a nagy érdeklődés, amelyet a magyar zsidóság országszerte újabban az OMIKE iránt tanusit és örömmel vesszük ki részünket ebből az elismerésből mi is, aminthogy az OMIKE pártfogó tagsága szorosan összefügg a „Mult és Jövő"-vel, amely a tagoknak mint díjtalan tagilletmény jár. És pedig 20 kor. után egyszerű, 30 kor. évi tagsági díj után diszkiadásban.

Újabban a következők jelentették be pártfogó tagságukat szerkesztőségünknél.

30 kor. tagsági díjjal: Dr. Chorin Ferenc förendiházi tag Budapest, Tihanyi József az Otthon-kávéház tulajdonosa Budapest, Zucker Henrik üvegnagykereskedő Budapest, Fái Géza úri szabó Budapest, Orsz. Szállitási és Automobilforg. r.-t. Budapest, dr. Domony Móric vezérigazgató Budapest, dr. Kovács J. orvos Budapest, Deutsch Ignác fia Budapest, Belvárosi takarékpénztár r.-t. Budapest, Beocsini cementgyár Unió r.-t. Budapest, Klein Géza fakereskedő Budapest, Kern Róbert vasnagykereskedő Budapest, Domán Arthur a Friedrich Wilhelm Biztositó intézet központi főfelügyelője Budapest, Maier Salamon gyáros Budapest, Langen és Wolf gépgyárosok Budapest, Kalmár J. mérnök, hites szabadalmi ügyvivő Budapest, Kramer Adolf fiai nagykereskedők Nyitra, dr. Kramer Emil ügyvéd Nyitra, Eiser Sándor szeszkereskedő Nyitra, Neubauer Sándor községbiró Vágujhely, Spitzer Lipót bőrgyáros Kismarton, Ernst Wolf gyáros Wien, Keller Arthur Torja, Oblath Károly cégvezető Szabadka, Hartmann és Glanz kereskedők Budapest, dr. Wickmann József és Bérczi József mérnökök, hites szabadalmi ügyvivők Budapest, Neufeld Ármin és Fenyő Henrik Budapest, Weinréb Fülöp épitész Budapest, Urikán-zsilvölgyi magyar kőszénbánya részvénytársaság Budapest, Adler Miksa mérnök Budapest, Grosz Nándor bankár Budapest, Schlesinger Berthold M. és Társa Budapest, Gizella Gőzmalom Budapest, Mautner Alfréd magnagykereskedő Budapest, Fleischl Sándor dán királyi főkonzul Budapest, Polgári serfőződe részvénytársaság Budapest, Kohn Benő Kiskunhalas, Fried József Kiskunhalas, Hoffmeister Juda igazgató Kiskunhalas, Kellner Samu Kiskunhalas, Krisháber Ignác igazgató Kiskunhalas, Fried József igazgató Kiskunhalas, Bergl Mór Kiskunhalas, Klauber Sándor Kiskunhalas, Hoffmeister Testvérek Kiskunhalas, Szabó Fülöp Kiskunhalas, dr. Szabó János ügyvéd Kiskunhalas, Schwarcz Mihály Kiskunhalas, Hoffmeister Mór Kiskunhalas, Büchler Miksa Turóczszentmárton, dr. Ferbstein Károly ügyvéd Eperjes, Eisinger Mór fűszernagykereskedő Szombathely.

20 kor. tagsági díjjal: dr. Vázsonyi Vilmos országgyülési képviselő Budapest, Keller Zsigmond tőzsdebizományos Budapest, Lengyel Bernát Budapest, Sternberg Regina Budapest, Toch Ármin Budapest, Guttmann Lajos és fia Budapest, dr. Reich Miklós Budapest, Adler és társa bankárok Budapest, Sebők Mór a Westend kávéház tulajdonosa Budapest, Luszthausz és Gerő a Kristály kávéház tulajdonosai Budapest, Kovács József a Kovács kávéház tulajdonosa Budapest, Hubert Vilmos kereskedő Budapest, Gárdonyi Kornél kereskedő Budapest, Palóc Gyula a City kávéház tulajdonosa Budapest, Stern Vilmos a Picoló kávéház tulajdonosa Budapest, Molnár Ignác a Menton kávéház tulajdonosa Budapest, Gonda Lipót a Royál kávéház tulajdonosa Budapest, Reich és Fach a Palermo kávéház tulajdonosai Budapest, Weisz Bertalan a Windsor kávéház tulajdonosa Budapest, Radó Dezső cégvezető Budapest, Katona Gyula a Club Kávéház tulajdonosa Budapest, Lukács Emil az újlaki téglagyár igazgatója Budapest, Kramer J. bankház Budapest, Neutra Mór vállalkozó Budapest, Szántó Béla a Keleti kávéház tulajdonosa Budapest, Fényes Marcel kereskedő Budapest, dr. Bernáth Dezső fogorvos Budapest, Weisz Miksa az Akadémia kávéház tulajdonosa Budapest, Fodor Miklós kereskedő Budapest, Bánd Zsigmond kereskedő Budapest, Stern Zsigmond az Unió kávéház tulajdonosa Budapest, Sternberg Ármin és testvére hangszergyáros Budapest, Láng Jakabné kerékpárnagykereskedő Budapest, Kardos Ármin Budapest, Gáspár Ferenc gyáros Budapest, Goldmann József tejnagykereskedő Budapest, Epinger Lázár fiai nagykereskedők Budapest, Fehér Gyula cégvezető Budapest, Springer Ármin a Cairó kávéház tulajdonosa Budapest, dr. Bródy Samu ügyvéd Budapest, Grünwald Gyula gyógyszerész Budapest, Pfeifer Lipót és fia Budapest, Goldberger S. G. a Párizsi nagy árúház tulajdonosa Budapest, Schvarcz Ferenc selyemnagykereskedő Budapest, Lusztig Ede nagykereskedő Budapest, Bleier Izsó a Gólya árúház tulajdonosa Budapest, Sommer Károly a Báthori kávéház tulajdonosa Budapest, Ulits Lőrinc kávéháztulajdonos Budapest, Kann és Heller nagykereskedők Budapest, Auer J. Gyula kereskedő Budapest, Weiler Albert kereskedő Budapest, Rusznyák Dávid kereskedő Budapest, Rákos József bőrkereskedő Budapest, ifj. Weisz Gyula üvegnagykereskedő Budapest, Lengyel Bertalan ékszerész Budapest, dr. Kelemen Samu országgyülési képviselő Budapest, Buchwald J. kereskedő Budapest, Magyar Kereskedelmi Csarnok Budapest, Messinger Sámuel Budapest, Berger szilárd a Lajos kávéház tulajdonosa Budapest, Herczfeld Lajos kereskedő Budapest, Rendes Sándor a Palace szálloda tulajdonosa Budapest, Kaufer Izidor a Siófok kávéház tulajdonosa Budapest, Lichtenstein Sándor kereskedő Budapest, Wiener Ede kárpitos Budapest, Grünwald Adolf vaskereskedő Budapest, ifj. Kohn A. Adolf kereskedő Budapest, Rottesmann Tivadar kereskedő Budapest, Lichtenstein Márton üvegkereskedő Budapest, özv. Fleischmann Manóné Budapest, dr. Wassermann

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Simon Mármaros Huszt, Szenderovits Aladár Mármaros Huszt, dr. Hartmann Ábrahám ügyvéd Mármaros Huszt, Izr. Hitközség elnöksége dr. Hahn Béla Kalocsa, Farkas Simon Kolozsvár, Schvartz Bernátné Dunavecse, Rátkai Lipót szeszgyáros Dunavecse, Vajna József Szabadszállás, Scheibel Lajos Szabadszállás, dr. Elek Endre ügyvéd Beregszász, Mandel Mór földbirtokos Beregszász, dr. Kertész Ede törvényszékibiró Beregszász, dr. Kertész Mór ügyvéd Beregszász, Viktor Weiss cand. Archit. München, Veisz Ferenc szesznagykereskedő Beregszász, dr. Klein Jenő ügyvéd Beregszász, Székely Dezső gőzmalomtulajdonos Soltvadkert, Grosz Adolf bankigazgató Kiskunhalas, Almásy József szállodatulajdonos Kiskunhalas, dr. Holländer Ignác ügyvéd Kiskunhalas, Ádám Dávid földbirtokos Kiskunhalas, dr. Klein Adolf hitközségi elnök Szabadka, Barón Dávid Szabadka, Reinitz Mór igazgató Szabadka, Halbróhr Adolf földbirtokos Szabadka, Hartmann József Szabadka, Pollák Sándor gabonakereskedő Szabadka, Kovács F. és társa kereskedők Szabadka, Weinmann testvérek nagykereskedők Szabadka, Ezra fiúnevelő intézet Szabadka, Kereskedők és Gazdák köre Beregszász, Wollák Rezső hitközségi elnök Csáktornya, Izr. Kereskedelmi iskola Nagykanizsa, Strausz Gyula Horgos, Steiner Jakab Horgos, Krall Lajos Magyarkanizsa, Deutsch Illés Zenta, dr. Glücksthal Zoltán Zenta, Grünwald Mór Zenta, dr. Vajda L. Zenta, Löbl Lipót tanító Marcali, Zentai János Szabadka, Brunner Gyula Szabadka, Deutsch H. gyáros Szabadka, Guttmann Mór Bajnok, Hirtenstein Adolf főrabbi Zalaszentgrót, Rainer Simon kereskedő Újvidék, dr. Gál Ödön ügyvéd Újvidék, dr. Kovács Bódog ügyvéd Újvidék, Klein Oszkár droguista Újvidék, Jelenik Vilmos Újvidék, Kürti D. Dezső Újvidék, Friedmann Mór m. kir. állatorvos Újvidék, Löwy Rezső fakereskedő Csantóvér, Franck Gyula kereskedő Újvidék, Lusztig Rózsika Újvidék, dr. Kassovitz Armin hitközségi elnök Újvidék, Lederer Leó kereskedő Zombor, dr. Gombos Ignác ügyvéd Zombor, Weidinger S. és társa kereskedők Zombor, Szőke József Zombor, Löbl Fülöp Újverbász, Brodes Jakab gyufagyáros Újverbász, Bleuer Mór Újverbász, Friedmann Sándor Újverbász, dr. Manheim J. hitközségi elnök Tapoly, Gellért Lipót Tapoly, Weinberger Ernő Munkács, Weiner Antal állomásfőnök Vejte, Izr. Hitközség Kecskemét, Freiberg Ármin Nyitrazsámbokrét, Weisz Ferenc kereskedő Budapest, dr. Flegmann Jenő ügyvéd Nyiregyháza, Burger Pál földbirtokos Nyiregyháza, Goldstein Antal kereskedő Nyiregyháza, Sarkadi Adolf főmérnök Nyiregyháza, Silberstein Ignác igazgató Nyiregyháza, dr. Berger Ernő Vágújhely, Leopold Lajos Szilfamajor, Rosenfeld S. Pestszentlőrinc, Fleischmann J. Kispest, dr. Weiler Béla Sopron, Weisz Henrik Rákospalota, Neuhauszer Jenő Nagymegyer, dr. Halász László kir. közjegyző Cegléd, dr. Czimmer Dávid ügyvéd Szolnok, dr. Ungár Aladár ügyvéd Szolnok, Kereskedelmi Bank és Takarékpénztár r.-t. Szolnok, dr. Rosenfeld Náthán ügyvéd Sopron, Müller József Sopron, Izr. Hitközség Sopron, Kláber Ödön Sopron, dr. Winkler Adolf Sopron, Gunszt Sándor kereskedő Szentes, Wister Tivadar szesznagykereskedő Vágújhely, Frommer Oszkár Nagykikinda, Kiss Bertalan kereskedő Hódmezővásárhely, Nagy Ernő kereskedő Hódmezővásárhely, dr. Neumann Lajos ügyvéd Nyitra, Vajda J. bútorkereskedő Nyitra, Kereskedők Egyesülete Makó, Freund Zsigmond fakereskedő Nagylak, Herzog Nusi Nagylak, Spitzer József főkántor Nagylak, Leopold Rezső földbirtokos Nagylak, Szebenyi Árpád tanár Nagylak, Glück Ignác gabonakereskedő Nagylak, dr. Austerweil Ferenc orvos Battonya, Kertész Jenő terménykereskedő Battonya, Grosz Ármin terménykereskedő Battonya, Kertész Miksa fakereskedő Battonya, Darányi Ferenc kereskedő Battonya, Fränkl Emil kereskedő Magyar-Pécska, Langer Simon igazgató Budapest, dr. Jünker Pál ügyvéd Budapest, Jeremiás Jenő igazgató Budapest, Vida Arthur építész Budapest, Ney Simon szobrász Budapest, Dános Géza bankpénztárnok Budapest, Löwenstein Arnold a Pallas-nyomda igazgatója Budapest, Schön Adolf cementgyáros Budapest, ifj. Spitzer Ignác Budapest, Adler Sándor bankár Budapest, Fuchs József gabonabizományos Budapest, Wottitz Baruch fiai Budapest, Keleti Henrik a Folies-Caprice igazgató-tulajdonosa Budapest, Roth Sándor színművész Budapest, Kánitz Jakab Budapest, Marosi Imre a Meteor szálló tulajdonosa Budapest, Keleti Herman Budapest, Saphir M. Imre tánctanár Budapest, Delli Arturné pensiotulajdonos Budapest, Schwarcz M. Fiai kereskedők Budapest, Deli S. kávéház- és étteremtulajdonos Budapest. Fleischman Oszkár kereskedő Budapest, Sátori Mór Budapest, Adler Lajos Budapest, Székács Imre nagykereskedő Budapest, Baumann Károly Budapest, Bloch Simon nagykereskedő Budapest, Bárdi József automobil r.-t. igazgatója Budapest, Schanzer Ignác Budapest, Központi kereskedelmi és iparbank Budapest, Hajnal Izidor Budapest, Meller József Budapest, Grünwald Simon szabó Kiskunhalas, Winter József Kiskunhalas, Kohn Lipót Kiskunhalas, Atlasz gyógyszertár Kiskunhalas, Stadler Izidor bornagykereskedő Szombathely, Bürger Mór cipőkereskedő Szombathely, Braun Dávid nagykereskedő Szombathely, dr. Heimler Ernő ügyvéd Szombathely, dr. Wurmfeld Zoltán Szombathely, dr. Reisfeld Adolf orvos Szombathely, ifj. Deutsch Samu terménynagykereskedő Szombathely, Marton Dávid kereskedő Szombathely, Löwenstein Samu könyvelő Győr, Kallós József vegyész Arad, Bing János bornagykereskedő Arad, Bisám Gyula szobafestő Arad, Assael Károly gépgyáros Arad, Chevra Kadischa Roth Ede elnök Magyarpécska, Illés Albert kereskedő Menyháza, Jaschkó Géza Kassa, Salpéter Zsigmond Kovarc, Klein Sámuel Torn-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

alja, Korach Sándor Kassa, Kassai Társas Olvasókör Kassa, Engel Ármin Kassa, Berger Samu kávés Eperjes, Tiferesz Bachurim Egylet Nagytapolcsány, Grün Lajos kereskedő Arad, Klein József bankhivatalnok Kőrösbökény, Feinküchen Jakab kereskedő Kőrösbökény, Grosz Ede üzemvezető Alváca, Berkovics Izidor kereskedő Alváca, Kohn József tanító Brád, Elekes Ignác királyi állatorvos Nagyhalmágy, Radó Adolf kereskedő Borosjenő, dr. Vajda Jakab ügyvéd Világos, Weisz Gyula borbizományos Világos, Steiner Jakab izr. fiúinternátus Arad, Reich Sámuel főrabbi Verbó, Kemény Sándor könyvelő Szombathely, Breinitz József nagykereskedő Szombathely, Krausz József kereskedő Sárvár, Sulzbeck Heinrich terménykereskedő Sárvár, Loschitz Erzsike Regőce, Fuchs Viktor Ujpest, Rothbart Jakab szesznagykereskedő Temesvár, Latter Mihály téglagyáros Temesvár, Grünberger Lajos kereskedelmi alkalmazott Temesvár, dr. Hartman Imre orvos Eperjes, Kun Lajos polgári iskolai tanár Baja, Spitzer Sámuel Szombathely, Hirschenhauser Sándor Szombathely, Auscher Viktor Temesvár, Lloyd Club Temesvár.

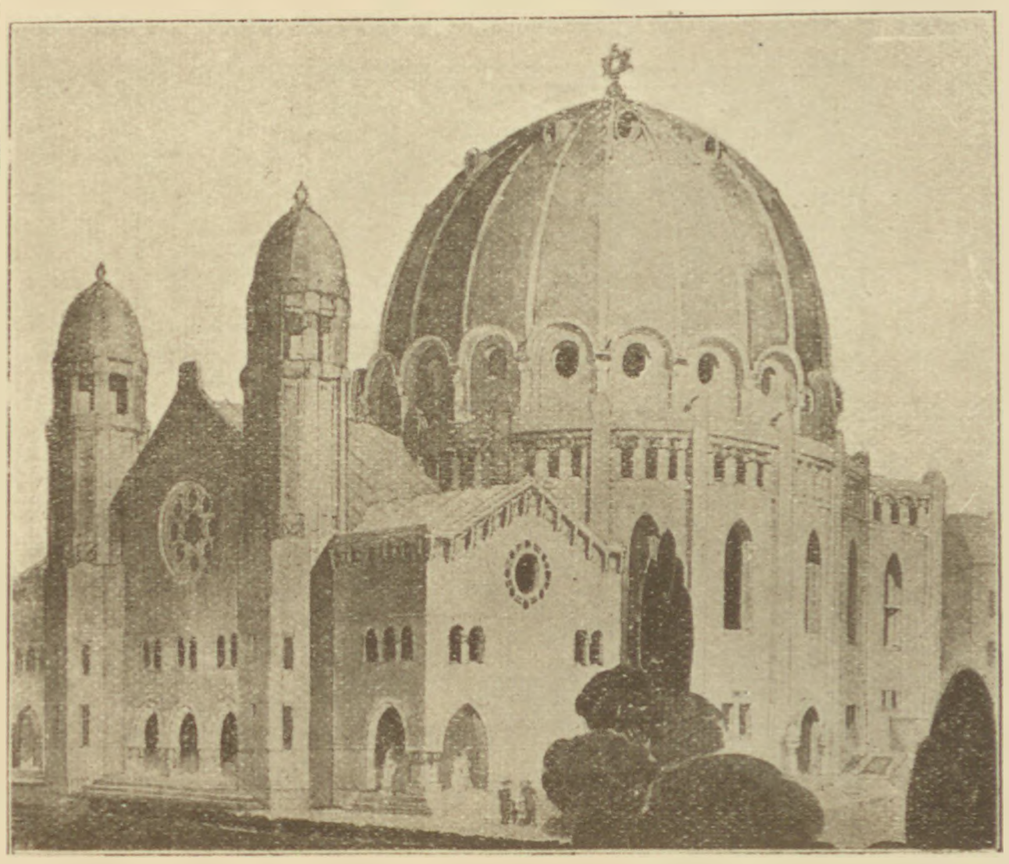
Az augusztus 15-ike után érkezett jelentkezéseket csak legközelebbi számunkban közölhetjük.

Ezúttal is meg kell emlékeznünk azokról, akik nemes buzgóságukban a taggyűjtés körül is fáradoztak: *Kohn* Izsák tanító Nyiregyháza, *Fürst* Jakab Szombathely.

MAGYAR ZSIDÓ RÉGISÉGEK. Fürst Aladár dr. székesfehérvári munkatársunk, aki legutóbb a kismartoni gettóról lapunkban megjelent tanulmányával széles körökben a zsidóság hazai emlékeire irányította a figyelmet, levéllel fordult hozzánk, melyben megpendíti azt az igazán invenciózus eszmét, hogy intézzünk felhívást a zsidó községekhez és közönséghez, hogy küldjék be a Mult és Jövőnek azoknak a zsidó kultúrtörténeti érdekkel bíró tárgyaknak a fényképét és leírását, melyek birtokukban vannak vagy amelyek nekik hozzáférhetők. A felhívás kétségtelen eredménynyel fog járni és akkor az elmúlásra kárhoztatott vagy a nagyközönségnek megközelíthetetlen műemlékek közkinccsé és a zsidóság históriájának értékes dokumentumaivá válhatnának, a Mult és Jövő pedig valóságos múzeuma lesz az összes magyar zsidó vonatkozású ereklyéknek. Készséges örömmel teszünk dr. Fürst kívánságának eleget, mert részünkről is teljes mértékben értékeljük egy ily akció jelentőségét és legközelebbi számunktól kezdve rovatot nyitunk „Magyar zsidó régiségek“ címén, melyben közölni fogjuk a hozzánk beküldött fényképeket megfelelő szakszerű ismertetés és méltatás kíséretében. Hogy pedig maguk az értékes eredeti felvételek is maradandó elhelyezést nyerjenek, át fogjuk azokat adni a Magyar Zsidó Múzeumnak, amelynek ez nagybecsű gyarapodást fog jelenteni, minthogy így az elmozdíthatatlan vagy meg nem szerezhető dolgokat is legalább eredeti finom felvételekben fogja együvé gyűjthetni és a kutató utókor számára kiváló értéket konzerválhat. Felkérjük tehát a zsidó kultúra minden igaz barátját, hogy régi zsinagógák, templomi szerek, okmányok, zsidó iparművészeti munkák, illusztrációk és mindenekelőtt zsidótárgyú festmények (bármilyen primitívek is), fényképeit, vagy ha lehetséges felvétel céljára az eredetieket küldjék be szerkesztőségünknek. A zsidó régiséggyűjtés munkáját meg akarjuk könnyíteni azzal is, hogy a felvétellel járó összes költségeket előzetes értesítés esetén a Mult és Jövő viseli.

PHILIPPSON LAJOS EMLÉKALAPITVÁNY. Philippson Lajos születésének századik évfordulója alkalmából a magdeburgi hitközség, melynek a nagynevű zsidó tudós éveken át rabbija volt, emlékalapítványt létesített, melynek alaptőkéje mintegy 9000 márkát tesz ki. Az alapítvány kezelését a magdeburgi hitközség a „Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentums“ nevű egyesületre bízta azzal a kikötéssel, hogy a nevezett egyesület az alapítvány kamataiból a nagyközönség számára írt, a zsidókról és a zsidóságról való ismereteket népszerűsítő könyveket adjon ki és azokat ingyen, vagy mérsékelt áron bocsássa a szegényebb hitközségek iskolái és hivatalnokai, továbbá a zsidó ifjúsági egyesületek rendelkezésére.

A BUDAI ZSIDÓ TEMPLOM TERVEI közül, amint a napilapok is annak idején megírták, az első díjat *Lajta* Béla művének ítélte oda a jury. Amint szerkesztőnk a Magyar Zsidó Almanachban részletesen kimutatta, Lajta Béla nálunk egy egészen új magyar zsidó építőművészstílt teremtett meg; azok a zsidó középületek, amelyek eddig Lajta nagy művészetének páratlan monumentumaiként állanak, zsidóbbak és eredetibbek, mint bármely hasonló külföldi alkotások; a budai zsidó

Gombos Imre: A budai zsidó templom tervrajza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

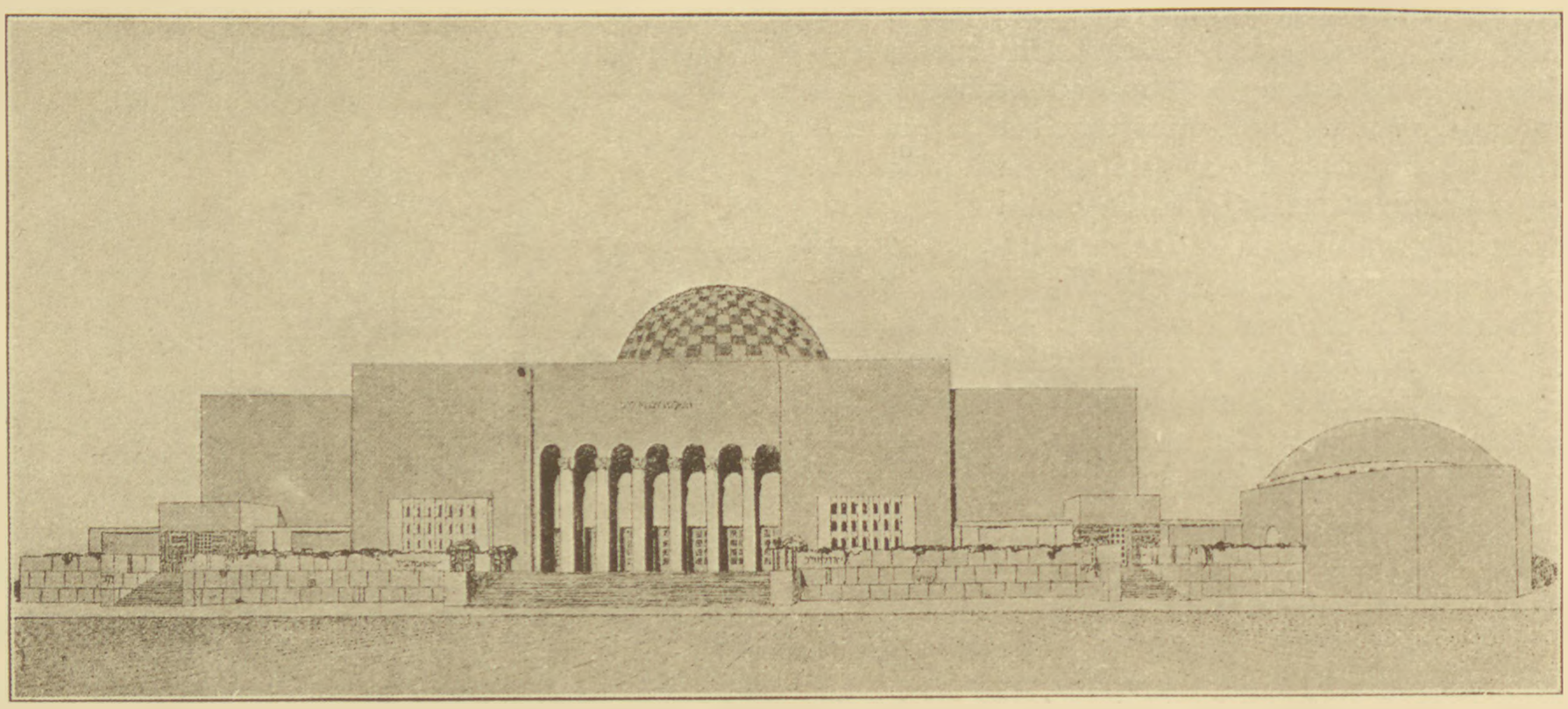
templom tervezetét pedig Lajta maga egyik legszebb munkájának mondotta. Minden méltatás helyett bemutatjuk a terv fotografiáját, amely azonban természetesen még mindig csak igen halvány képét adhatja a mű monumentális szépségeinek. De a pályázathoz méltók a másik két díj nyertesei is, Gombos Imre (II. díj) és Löffler Béla és Sándor (III. díj) gyönyörű tervei, amelyekről az elökelő jurytagok szintén a legnagyobb elismeréssel emlékeztek meg és szakkörökben méltán feltünést keltettek. A templomépitésre adandó megbizás ügyében már legközelebb dönteni fognak.

I. T. O. Az Egyenlőség mozgalmat indított legutóbbi számaiban, hogy a Zangwill vezetése alatt álló I. T. O.-nak (Jewish Territorial Organisation) Magyarországon híveket szerezzen. Az akciónak szép eredménye volt, számos alapító és rendes tag jelentette be csatlakozását. Az I. T. O. célja, hogy a hazájukból kiüldözött zsidóknak letelepedési territoriumot szerezzen. Legutóbb Afrikában tett az I. T. O. ilyen kisérletet.

A SAJTÓ JÚNIUS—JÚLIUSI SZÁMUNKRÓL. Június—júliusi kettős számunk, amely majdnem száz oldalnyi terjedelemben és körülbelül 100 illusztrációval jelent meg, méltán feltünést keltett és úgy a hazai, mint a külföldi sajtó a legmesszebbmenő elismerés hangján mint művészi albumot méltatta a hatalmas füzetet. „Az Ujság“ konstatálta, hogy a Mult és Jövő június—júliusi száma *mint művészi album is méltán feltünést keltene* és kiemelte a kettős szám gazdag és értékes irodalmi tartalmát, gyönyörű műmellékleteit és szebbnél szebb művészi és kultürtörténeti értékü illusztrációit. A „Neues Pester Journal“ megállapitja, hogy a szám *„ein herrliches Pracht-Album, wie es selten hergestellt wird“*. A „Művészet“ bő méltatáson kivül regisztrálja a Mult és Jövőben megjelent összes művészeti cikkeket. A Neues Politisches Volksblatt szerint a Mult és Jövő *„ein Werk, welches derzeitig in der ungarischen Presse ohne gleichen steht“*. Hasonló hangon irtak a Budapesti Hirlap, Pesti Napló, A Nap, Pester Lloyd stb. A varsói Hacefira héber napilap tárcát közöl a Mult és Jövőről, valamint Patai József egyéb munkáiról és külön kiemeli folyóiratunk június—júliusi számát, amelyet a márciusban megjelent Lilien-szám mellé állit. Maga Hermann Struck egyik levelében böven beszámol arról a fogadtatásról, amelyben e számunk a németországi és amerikai művészi körökben és sajtóban részesült.

A JÉMENITÁK BEVÁNDORLÁSA PALESZTINÁBA. Petách-Tikwáhba az utolsó hónapok alatt 300 jémenita vándorolt be. A bevándorlás és letelepités körüli összes nagy munkákat a cionista Palesztina-Hivatal (Jaffa) végzi. A petáchiak eddig egy 1500 frank értékü telket és ingyenes orvost bocsátottak a jémeniták rendelkezésére. Jeruzsálembe 35 jémenita érkezett. A Palesztina-Hivatal a zsidó iparműhelyekben munkát szerzett nekik. A bevándorlók beszélik, hogy további csapatok is útban vannak, mert Jémenben oly nyomasztó a helyzet, hogy lehetetlen tovább maradniok. Sichron Jákobban 150 jémenita telepedett le. A zsidó szabadkőmüves-rendnek, a Bnei Brithnek ottani páholya saját árban bocsát gabonát a jémeniták rendelkezésére.

ÚJ KOLÓNIA. Körülbelül egy évvel ezelőtt az „Agudath-Achvah“ egyesület St.-Louisban, földterületet vásárolt Galileában, melyet „Poriah“-nak neveztek el. A kolóniában, ellentében a többi galileai kolóniával, melyekben főkép gabonatermeléssel foglalkoznak, ültetvények gondozását üzik. Eddig mintegy 400 dunamot ültettek be mandulafákkal és 40 dunamot olajfákkal. Az ültetvények pompásan virulnak és a legszebb reményekre engednek következtetni a kolónia jövőjét illetőleg. Legközelebb további 1000 dunam területen fognak mandula- és olajfákat ültetni. Az összes munkákat zsidó

Lajta Béla: A budai zsidó templom tervrajza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

mezőgazdasági munkások végzik. Néhány héttel ezelőtt Mr. Harry Goldmann St.-Louisból, a kolónia egyik alapítójának testvére meglátogatta a telepet és mindenről a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott. Ennek jeléül 500 frankot adott a munkások részére beszerzendő könyvtár és mosógép céljaira. Jellemző az új kolónia agilitására, hogy alig egy év után vízvezeték építését tervezik, melynek költségei 40,000 frankra vannak előirányozva. Poriah gyors virágzását a palesztinai zsidó gyarmatosítás nagy sikerének tekintik az ott megforduló szakemberek.

KERÉKPÁR HITKÖZSÉGI SZOLGÁLATBAN. Egy kis németországi hitközség, a schloppei, pályázatot hirdetett egy hivatalnoki állásra, melyben feltételül azt is kikötötte, hogy a pályázóknak kerékpározni is kell tudniok. A kis hitközségnek néhány tagja ugyanis szétszórtan a környékbeli községekben lakik és igy az illető hivatalnok, kinek az állatok rituális levágatása és a vallásoktatás is kötelessége, ezen tisztét csak úgy töltheti be, ha az egyes hitközségi tagok közti nagy távolságot kerékpáron teszi meg.

ISRAELS FIÁNAK TÁRLATA. Amszterdamban a tavaly elhúnyt világhírű Jozef Israels fia, Izaak Israels képeiből kiállitást rendeztek. A kritika kivétel nélkül dicséri az ifjabbik Israels alkotásainak ritka finomságát és értékességét.

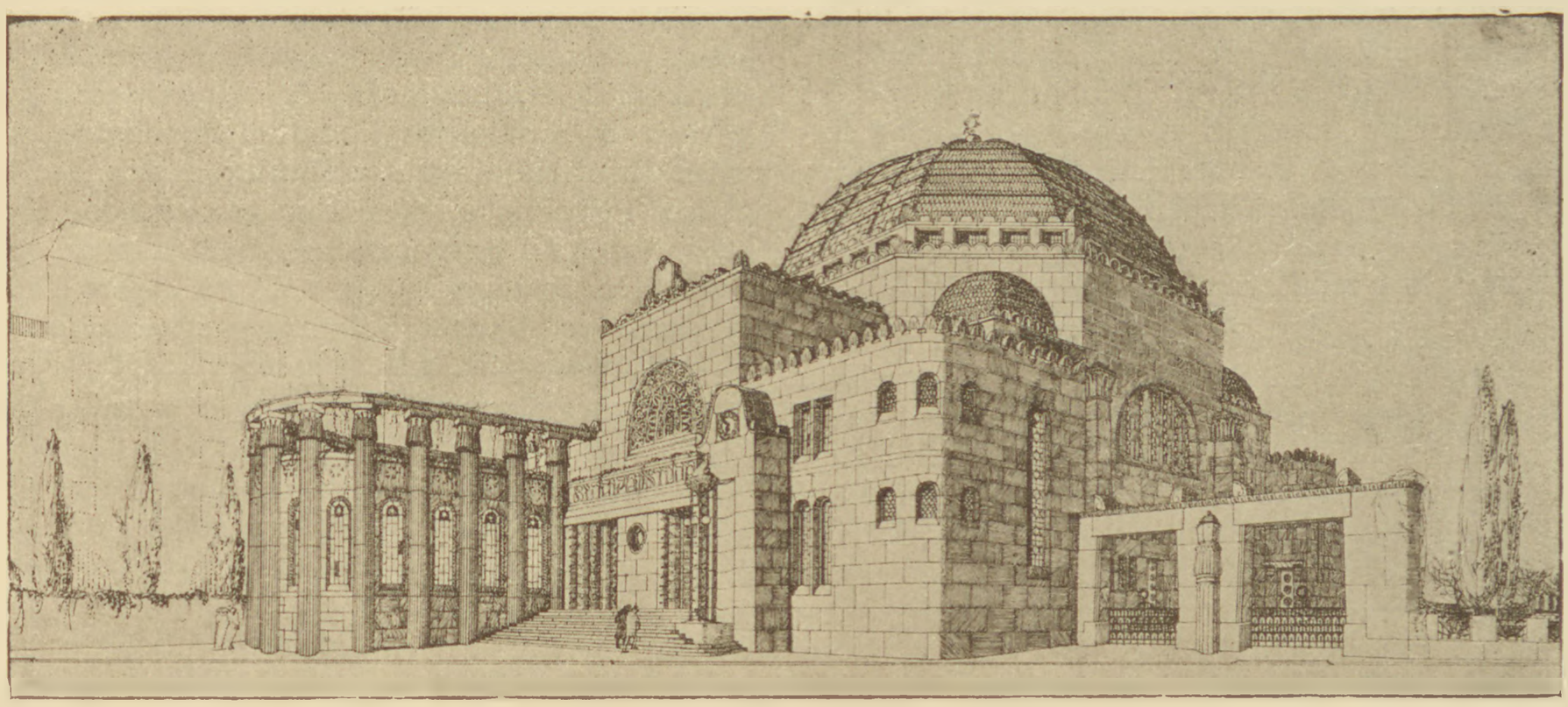
A BÉCSI TAVASZI TÁRLATON az állami aranyérmet, a legnagyobb kitüntetést, melyet festő Ausztriában elnyerhet, Kaufmann Izidor kapta meg „A magid“ című képéért.

A BIBLIA CIGÁNY NYELVEN. Az angol bibliа-társulat egyik legutóbbi jelentése szerint, a bibliа cigány nyelvre való lefordítása befejezést nyert és az rövid időn belül könyvalakban is megjelenik. Említésre méltó, hogy ez a 440-ik nyelv, melyre a bibliát lefordították.

ZSIDÓK A STOCKHOLMI OLIMPIÁDON. Dr. Fuchs Jenő, megismételve londoni győzelmét, újból megszerezte a kardvivás világbajnokságát, ami legfényesebb cáfolata ama bizonyos oldalról hangoztatott felfogásnak, mely szerint londoni győzelme nem volt reális. Kivüle nagyobb eredménynyel szerepeltek a következő zsidók: dr. H. Jacobs egyik futója volt a 4 · 100 méteren győzedelmeskedő angol stafétának; Bernhard Ödön mérnök, a bécsi Kadima cionista diákszövetség tagja, a modern pentaklonban 44 résztvevő közül 8-ik lett. A pentaklon úgy volt összeállitva, hogy főkép aktiv katonatisztek indulhattak benne, aminthogy 39 résztvevő tényleg az is volt. Emellett a svédek ezt a versenyt úgy látszik a maguk számára irták ki, amit az is bizonyit, hogy az első 10 helyezett közül nyolc svéd volt, 5-ik helyre egy amerikai került, 8-ik pedig Bernhard lett, akit az a szerencsétlenség ért, hogy az 5000 méteres futásban az irányt eltévesztette, úgy hogy ismét kellett indulnia, ami már nagy pontveszteséggel járt. Enélkül bizonyára a legelsők között lett volna. Megemlitendő még, hogy igen sok ország csapatversenyeiben is több zsidó vett részt, kik mind becsülettel megállták helyüket.

1001 ÉJSZAKA MESÉI HÉBERÜL. A Turgemán héber kiadó-cégnél (Odessza) most jelent meg az „1001 éjszaka“ héberül. Az átültetést zamatos héberséggel Jellin Dávid, a kiváló hebraista (Jeruzsálem) végezte.

„HADD FULLADJON MEG A ZSIDÓ!“ Az antiszemita elvadulás jellemző tünetét közli a „Russkoje Wjedomosti“ című orosz lap. A Dnyeszter melletti Chotin városkában zsidó és orosz ifjak fürödtek a Dnyeszter folyóban. A fürdőzők közül az egyik nagy távolra merészkedett a folyóban, úgy hogy az ár elragadta. Egyes jó úszók utána akartak menni, hogy kimentsék, de többen visszatartották őket ezekkel a szavakkal: „Hadd ful-

Löffler Sándor és Béla: A budai zsidó templom tervrajza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ladjon meg a zsidó!“ Tényleg abba is hagyták a mentési kísérleteket. Mikor később a szerencsétlenül járt holttestét a folyóból kihalászták, kiderült, hogy az illető orosz.

DR. ISAAK K. FUNK, a Jewish Encyklopedia kiadója, 75 éves korában elhúnyt. Dr. Funk ősi német luteránus család sarja volt, fiatalabb éveiben luteránus lelkészi hivatalt is viselt, utóbb azonban a könyvkereskedői pályára adta magát és megalapitója lett a világhirű newyorki Funk és Wangalt kiadócégnek. A zsidóvonatkozású irodalomnak kiváló ismerője és részben kiadója is volt. Az áldozatkészsége nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a Jewish Encyklopedia hatalmas kötetei aránylag oly rövid idő alatt megjelenhettek, miáltal maradandó érdemeket szerzett magának a tudományosság történetében.

A ZSIDÓ NEMZETI ALAP MUNKÁSHÁZAIT szamos vendég jelenlétében avatták fel Daganiában. A házak takarosak és jó benyomást tesznek.

PALESZTINAI BEVANDORLÁS. Az Oroszországból Palesztinába költöző zsidók egy része az odesszai Palesztina-Bizottság információs irodáját veszi igénybe. Az iroda közvetitésével f. év júniusában 300 zsidó ment Palesztinába, köztük 169 férfi, 131 nő. Mi sem bizonyitja jobban a cionizmus praktikus munkáját, mint hogy a 300 között egy sem volt, aki a chalukából való fenntartást tűzte volna ki utazása céljául.

IPAROSMŰHELYEK JERUZSALEMBEN. Gibbáth Saulban, Jeruzsálem új városnegyedében csaknem készen áll egy hatalmas épület, amelyet Sluzkin (Melbourne) emeltet, hogy benne szövészetet, szabómesterséget stb. tanulhassanak a chaluka által demoralizált ifjak. Az intézet 100 növendékre van berendezve. Vezetője Kuk Sámuel, aki most Svájcban van a szükséges gépek beszerzése végett.

HÉBER SZÍNIELŐADÁSOK. A „Chovevé Szefát Éver“ (Héber nyelv barátai) homeli csoportja a lodzi héber működvelő társaság közreműködésével előadta Gutzkow hires drámáját, Uriel-Acostát, héberül. Az előadást a városi szinházban tartották, amely zsúfolásig megtelt. A közönség meleg lelkesedéssel ünnepelte a közreműködőket s nevükre számos olajfát ültettek a Herzl-erdőben. — Hasonló sikerrel járt a darab vilnai előadása is. A héber szinielőadásokat rendszeresiteni fogják.

A PRÁGAI LÖW RABBI SZOBRA. Saloun tanár, a neves prágai szobrász egy emlékszobron dolgozik jelenleg, melynek tárgyát a prágai gettó legendaköréből és történetéből meritette. Prága egyik nagytudományú rabbija, a világhirű Löw alakja körül egész legendakör képződött, melyből a művész a rabbi haláláról szóló legendát dolgozza föl. A monda szerint ugyanis a rabbi magas életkort ért el, sok nemzedéket élt túl, mert végtelen bölcsessége még a halál démonjainak is tudott ellentállani. De egyszer mégis csak hatalmukba kerítették. Legkedveltebb unokája egy vérvörös rózsát hozott egyszer néki; és ez okozta halálát. Ezt a jelenetet örökiti meg a művész mesteri kidolgozású művével. A magas, életerős aggastyán némileg barátságos, némileg sejtelmesen, fájdalmas mozdulattal fogadja unokáját, ki a rózsát nyujtja neki át. A szobrot, melyet a zsidó városi székházban fognak felállitani, nemes kompoziciója és kiváló kidolgozása nagyértékű műalkotássá avatja.

A WASHINGTONI NEMZETI KÖNYVTÁR igazgatósága elhatározta, hogy a könyvtárban külön szakosztályt létesit a zsidó tudomány és irodalom részére. Az új szakosztály részére megvásárolta Deihardt Ephraim iró több mint 10,000 kötetből álló könyvtárát, mely főkép régi és becses judaikákat és hebraikákat tartalmaz.

IFJÚSÁGI EGYLET NAGYTAPOLCSÁNYBAN. Nagytapolcsányban újonnan „Tiferesz Bachurim“ névvel ifjúsági egylet alakult, mely a zsidó tudományoknak, a zsidó történetnek és kultúrának a kereskedelmi ifjúság minél szélesebb rétegeiben való terjesztését tűzte ki céljául. Az egyletet az ifjúság oly nagy tetszéssel és lelkesedéssel fogadta, hogy mindjárt az első alakuló gyülésen száznál több tag iratkozott be. Diszelnökké Schlésinger Náthán főrabbit, elnökké Fürst Leó rabbijelöltet választották meg, kik eddig is az egylet felvirágoztatásán sokat fáradoztak. Az egyletben működtek eddig fentieken kivül Schenk Herman bécsi rabbi, Felbert I. rabbijelölt, Schwarc I. bécsi hittanár és Kornfein H. könyvelő.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS. Jeruzsálemben kitünő szakemberekből és érdemes férfiakból külön bizottság alakult, hogy a jeruzsálemi talmudot, a palesztinai amórák e nagy alkotását a tudomány követelményeinek megfelelő alakban kiadja. A kiadás kritikai módon, kéziratok és egyéb segédeszközök alapján történik, a szöveget Rasi módjára rövid, világos kommentár, külön forrás-kimutatás kiséri. Hézagpótló mű, amely a Jerusalmi gazdag forrásait könnyen hozzáférhetővé teszi. Papiros és betű igen szép. A már megjelent füzetek minden várakozást felülmúlnak. A nagyérdemű vállalkozást, a rabbinikus irodalom becsületbeli ügyét, ajánljuk rabbijaink, tudósaink, maecenásaink jóakaró figyelmébe. Dr. Bacher Vilmos, dr Blau Lajos, dr. GuttmannMihály, dr. Hevesi Simon. Előfizetés egy egy füzetre 5 kor. Az előfizetési összegek dr. Bacher Vilmos igazgató cimére küldendők (Budapest, VII., Erzsébet-körút 9).

HELYESBÍTÉS. Wolf Sándornak legutóbbi számunkban megjelent „A kismartoni gettó művészete“ cimü cikkében helyesbitendő: 261. old. II. hasáb, felülről hetedik sor 5 helyett 12; 265. old. I. hasáb, felülről tizedik sor 407 helyett IV. sz.; 265. old. I. hasáb, utolsó sor 24 és 27 helyett 27 és 28; 265. old. II. hasáb, felülről ötödik sor 16 és 17 helyett 22 és 27; 265. old. II. hasáb, alulról második sor 16 és 17 helyett 24 és 27.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

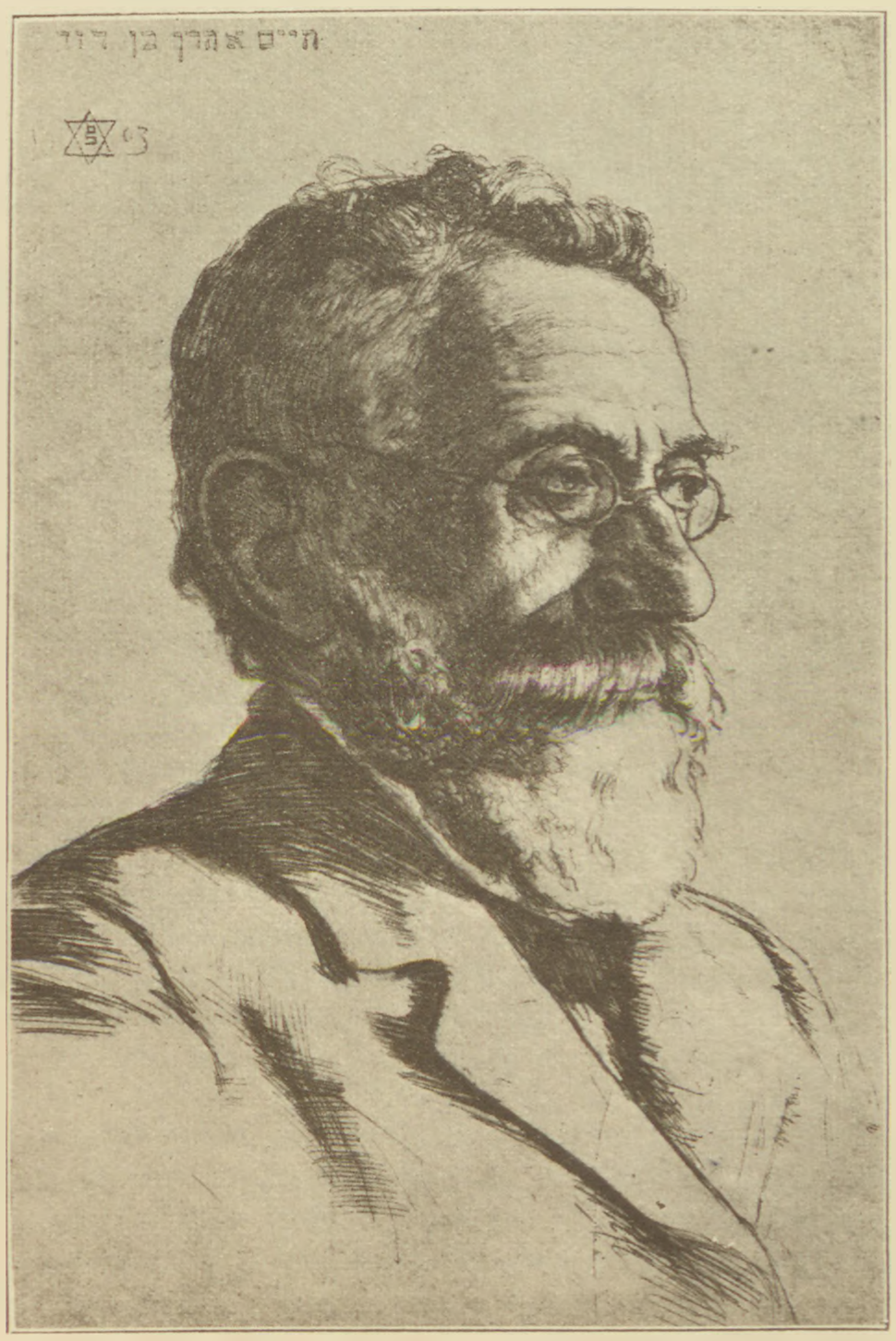
ÚJ ZSIDÓ FŐISKOLA. Philadelphiában az elmult hetekben nyitották meg a Dropsie College főiskolát, amely a héber nyelv és a többi szemita nyelvnek és az azzal összefüggő tudományok művelésére van szánva. A főiskola nevét alapítója, Dropsie Mózes Áron után kapta, ki egész vagyonát a főiskolára hagyományozta. A megnyitáson jelen volt a világhirű Haward-egyetem rektora, prof. George F. Moor is, ki hosszabb beszédben méltatta az új főiskola jelentőségét, különösen a zsidó tudományok szempontjából. Megemlékezett többek között arról is, hogy Philadelphia a szemita tudományok szempontjából több tekintetben is figyelemreméltó. Philadelphiában jelent meg 1814-ben az első Amerika földjén nyomtatott héber biblia. Ugyancsak ott jelent meg a biblia legelső eredetiből fordított, angol fordítása, végül az amerikai első zsidó rabbiszeminárium is Philadelphiában volt eredetileg.

Az új zsidó főiskolában a rendes tanitókon kivül más kiváló szakemberek is fognak előadás ciklusokat tartani. Igy jelenleg Salzberger Mayer, az Unió egyik legtekintélyesebb bírája, ki a zsidó tudományoknak is elsőrangú művelője, az antik zsidó politikáról tart előadást, szeptember hó végén pedig Achad-Haam, a kiváló héber publicista kezdi meg sorozatos előadását a zsidóság etikájáról.

FOLYÓIRAT HÉBER NYELVTUDOMÁNY MŰVELÉSÉRE. A szentpétervári héber egylet „Chovevè Szephath Ewer“ havonta egyszer megjelenő folyóiratot ad ki „Hasszapha“ cimmel, mely a héber nyelvtudománnyal fog foglalkozni és organuma lesz mindazon törekvéseknek, melyek a héber nyelv reneszánszát segitik elő. A folyóirat foglalkozik majd tudományos módon a mindennapi élet nyelvével, a terminusok gyűjtésével. Minden héberül megjelent munkát nyelvi szempontból birálat alá vesznek, egyúttal ügyelnek majd a héber zsurnalizmus esetleges nyelvi törvénytelenségeire.

BERLINER. A napokban ünnepelték Németországban dr. A. Berlinernek, a nagyhirű zsidó tudósnak 80. születésnapját. Berliner adta ki kéz iratok alapján Rasi és a Targum Onkelosz kritikai szövegét, ezenkivül megirta két kötetben a római zsidók történetét. Hasonló műve „Aus dem Leben der deutschen Juden in Mittelalter“. Nagyobb munkái ezenkivül: „Beiträge zur hebr. Grammatik in Talmud und Midrasch“ és „Beiträge zur Geographie und Ethnographie Babyloniens in Talmud und Midrasch“, továbbá „Aus meiner Bibliothek“. Berliner nemrég vonult nyugalomba a berlini rabbiszeminárium tanári állásából, amelyet évtizedekig töltött be.

ÚJ ZSIDÓ KÖZSÉGEK KONGRESSZUSA GÖRÖGORSZÁGBAN. A legközelebbi napokban tartják meg a görög zsidók kongresszusukat.

Dr. A. Berliner (Struck rézkarca).

Görögországban körülbelül 8000 zsidó él. A legnagyobb községek Tukula, Korfu, Larissa, Volo és Athénben vannak. A községek a kormánytól szubvenciót kapnak. Ambár a görögországi zsidók között igen tekintélyes, sőt gazdag zsidók vannak, de az általános közöny miatt nincs egyetlen valamirevaló zsidó intézmény. Igy pl. Athénben nincs zsidó iskola. Jóllehet, hogy az athéni hitközség elnöke, Constantinides már évekkel ezelőtt 500 font sterlinget adományozott az iskola céljaira, de miután a központi konzisztórium feloszlott, ebben az ügyben egyetlenegy lépés sem történt. Ugyanez okból nem lehet a hitközségi tagokat sem megadóztatni. Ezért hivták egybe a kongresszust, melytől egész Görögország igen sokat vár.

RABBIVÁLASZTÁS KISPESTEN. Lapzárta után értesülünk, hogy a kispesti izr. hitközség második pályázata folytán dr. Bánde Zoltánt, a csongrádi hitközség nagy kvalitású fiatal papját választotta meg rabbijává. Szivesen regisztráljuk e hirt, annál is inkább, minthogy a kispesti rabbiválasztás ügyét „Tollhegyről“ rovatunkban kénytelenek voltunk szóva tenni.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

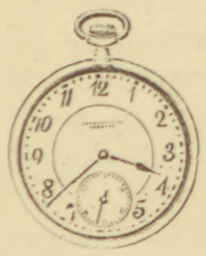
ÚJ KÖNYVEK

VÉRTES JÓZSEF: KÉTSZÁZ ESZTENDŐ.

A Székesfehérvári Kereskedelmi Társulat, amely Magyarország egyik legrégibb és legoszloposabb kereskedelmi tényezője, „Kétszáz Esztendő“ címmel adott ki most egy művet, amely a Társulat történetét tartalmazza. A mű, amelynek szerzője Vértes József, a Társulat titkára, 324 oldalra terjed, és jóval túlhaladja a hivatalos művek tartalmát, amennyiben nemcsak hogy igen értékes kútforrása lehet a magyar kereskedelmi élet megfigyelőinek, hanem bepillantást nyujt az egész magyar közélet kultúrtörténetébe is. De van a hatalmas műben egy fejezet, amely bennünket közelebbről is érdekel. Ez a fejezet a magyar kereskedelem fejlődésének egyik főtényezőjét, a zsidóságot tárgyalja, amely igen sok viszontagságnak és akadálynak hajtotta meg a fejét, míg azzá lett a hazai kereskedelem számára, ami ma. A mű XVIII-ik fejezete, amely ezzel a kérdéssel foglalkozik, a tárgyilagosság kedvéért csupán a száraz tényeket sorolja fel ugyan, de maga a történet is elég ahhoz, hogy a magyar zsidóság kereskedelmi szerepét más szemmel nézzük és hogy levonhassuk belőle azt a konzekvenciát, hogy: ki tudja hol tartunk ma, ha a hivatalos kereskedelmi fórumok nem bizalmatlankodtak volna annyira a „házaló zsidókkal“ szemben! Csupa akadály, csupa vád és csupa megtörési spekuláció az, ami a vezető embereket foglalkoztatta akkor, hogy az „idegen zsidó“ elől elzárják még a kereskedést is. Igy pl. a Pesti Kereskedelmi Társulat Sztankovics Miklós előljáróval az élén 1791-ben átiratot küldött a székesfehéevári Társulathoz, melyben figyelmezteti a Társulatot, ne engedje meg a zsidóknak, hogy kereskedelmet folytathassanak. Ugyanez a Sztankovics igen sok alkalmat keresett és ragadott meg, hogy „a Polgári Jus megnyeréséért esedezni sóhajtó zsidók kívánságát“ is meggátolja. A Pesti Kereskedő Társaság pedig, 1829-ben, midőn a zsidók a polgári jogok eléréséért törekedtek, újra levelet intézett a fehérvári társulathoz, hogy az is küzdjön a zsidók törekvései ellen. Egész sorozatát a zsidó elleni törekvéseknek látjuk itten, amelyeket az akkori viszonyokhoz mérve természetesen nem kell olyan tragikusan venni, de annál inkább szembetűnik a székesfehérvári Társulat nemes liberalizmusa, amely többek között imigyen válaszolt a türelmetlenkedő Pesti Kereskedő Társaságnak: „Ezen Észrevételek... tsak annyiban fogadhatnak el, amennyiben az itteni Nemes Társaság javára szolgálhatók lesznek.“ Tehát ugyanaz a szempont, amely a legjobb esetben másokat (mert hiszen valószínű, hogy nemcsak a pesti Társulatnak voltak kifogásai a zsidók ellen) a zsidók kereskedelmi életének megszoritására birt, ugyanaz a szempont arra vezette a székesfehérvári Társulatot, hogy a zsidóknak inkább szabad teret engedjenek. Jól tudjuk, hogy itt a konkurrencia, a kenyérkérdés dominált leginkább, de hát ki mer levonni a Deák Ferencek, Nagy Pálok és Bezerédyk nagyságából azért, amiért szintén „csak“ üzleti szempontból nyitottak és nyitnak utat a zsidóságnak? Csakhogy például a Sztankovicsok „üzleti szempontja“ mellett mindig ott van az a bizonyos előítélet, amely minden kultúrának ősellensége. Igy például a pestiek emlékirata, amit a székesfehérvári Társulatnak beküldtek, amidőn a bajok orvoslásáról beszél, épp olyan naiv, mint amilyen elfogult. Többek között pl. igy szól: „a zsidók hazánkban módfelett szaporodnak, *nemcsak szaporaságuk, a szombaton és ünnepeken való tétlenségük és korán való házasságuk által,* hanem a beáramlás által is... *ezen csakis letelepedésük-*

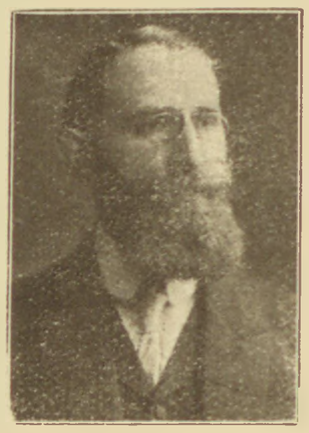

ALAPITÁSI ÉV: 1862.

SVÁJCI ÓRÁS!

CUENDET CONSTANT
BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5
Svájc, Francia-, Angol- és Németország zseb-, inga- és díszóra-gyárainak lerakata. Inga- és álló órák raktáron és rendelésre
KARCSATÓRÁK. ✉ JAVITÁSOK. ✉ GYŰRŰ-ÓRÁK. ✉ KÜLÖNLEGESSÉGEK.

FOGAK
Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.
Grossmann Simon
szerb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi akademia kiállításán arany érdemkereszttel kitüntetve. — Fogad egész napon át.
Rendelő szakorvos Dr. Káli H. P
Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.
Budapest, VI., Erzsébet-Körút 50., I.
Mérsékelt árak Telefon 86-50 Részletfizetésre is.
Figyelem az arcképemre, nevemre és az 50. házszámra.

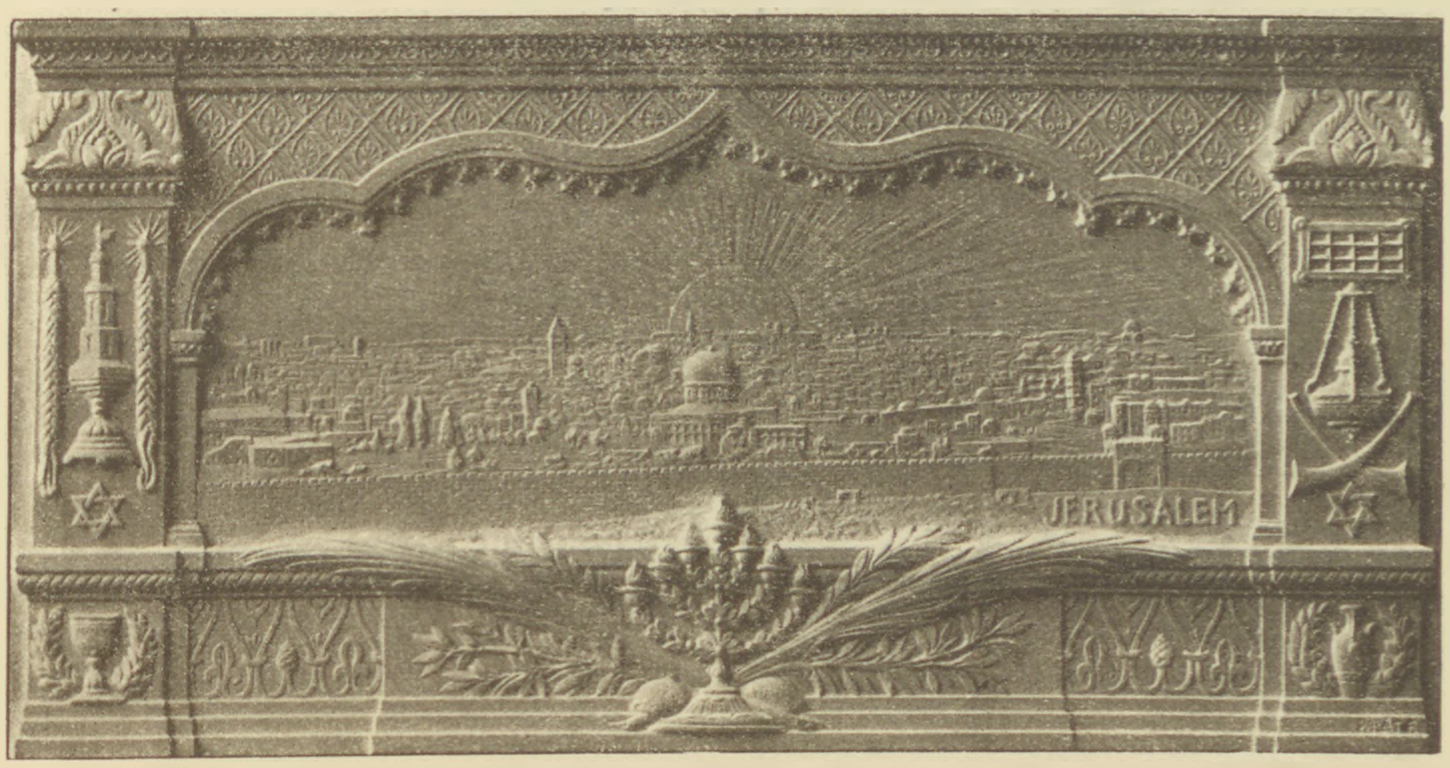
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

nek megszorítása, kereskedői szabadságuk korlátozása és *jól vezetett civilizálásuk* segíthetne".

Antiszemitizmusról tehát alig lehet itt szó; csupán az előítélettől irányított konkurrenciafélelemről. Amint azt az emlékirat másik helyén látjuk: „De ha a korszellem csakugyan elcsábit (!) bennünket (t. i. arra, hogy a zsidóknak koncessziókat adjunk), akkor csak művelt, becsületes zsidóknak adassék meg e jog".

Ezekkel a bizalmatlan számításokkal szemben a székesfehérvári Társulat volt talán az egyedüli az országban, amely arra törekedett, hogy a zsidókat bevonja a kereskedelmi életbe. Sőt sokszor a felsőbb fórumok törekvése ellenére is védte őket és lépéseket tett érdekükben és 1837-ben Sztojanovics Mihály, a Társulat elnöke már azt jelenthette be az egyik gyűlésen, hogy a városi tanács végre leküldte a végzést, amely szerint a béveendő zsidóknak mindennel szabad lészen kereskedniök". Persze ez az engedély korántsem volt még szószerint veendő és az egyik gyűlés alkalmával Vas János biztos meg is magyarázta a „*mindennel*" szót, hogy t. i. ez csak a „Landes Produktum"-okra vonatkozik. De még ez ellen is tiltakozott Linzer Vilmos városi főügyész.

A székesfehérvári Társulat azonban, amelynek majdnem a mai értelemben vett liberális gondolkodása jóval higgadtabb és előrelátóbb volt, törődve, nem törődve az ellenzékkel — amely pedig igen nagy számú volt —, csakis a kiskalmárok és a házalók ellen emelt kifogást, amennyiben azok a legjobban tudnak „túladni a lopott holmin" és „az idevaló nagykereskedők tetemes kárával hauziroznak", de a nagybani kereskedést helyeselték és 1837-ben fel is vették a Társaságba az első két zsidót: Baumgarten Izraelt és Schulhof Adámot.

Az izr. családi naptár címlapja. (Ney Simon szobrász műve.)

Azt hisszük, fölösleges volna annak bizonyításához fogni most, hogy a székesfehérvári Társulat zsidópártolása mennyire nem tévedett akkor, mikor a zsidókat a kereskedelembe bevonta.

Sok volna felsorolni a magyar kereskedelem zsidó mozgatóit és harcosait, és csak arra szorítkozunk itten, hogy a fehérvári Társulat élén ma Wertheim Armin, a zsidó községkerületi elnök áll, akit a főispán a Társulat jubileuma alkalmából a király kitüntetésével, nemességgel lepett meg. És nem minden érdekesség nélkül való az se, hogy a jubiláris mű a város mai közgazdaságáról szólván, többek között a következő közgazdasági tényezőkről emlékezik meg: Bernstein és Káldor. Bergmann és Bárdos, Deutsch Gyula, Deutsch Manó és fiai, Deutsch testvérek, Engel Sándor, Göndör Samu, Grosz Bernát, Grosz József és fiai, Havas és Weisz, Heller Ábrahám, Hermann József, Keresztes Zsigmond, Klein Márkus fiai, Kohn Adolf, Krén I. Pinkász, Pollák Gusztáv és társa, Rechnitzer és Schlesinger, Rechnitzer Soma utódai, Reinitz Lipót, Schmelzer Jákó, Schnetzer Nándor, Schubert és Schlesinger, Schützer Jakab és fia, Silberberg Soma és társa, ifj. Singer József, Stern Béla, Vidor testvérek, Weisz Antal, Weisz

Szőnyegjavítást elfogadunk!

PERZSA SZŐNYEGET
legolcsóbban szerezhet be
MAROKKAI-UTCA 4. (VÁCI-KÖRÚT SAROK).
Pontos cím! Pontos cím!
Perzsa szőnyegeket
rendkívül jutányosan vásárolhat
Összekötőt 26—35 45, 50 K-tól feljebb. Átvetőt 125—150 180 K-tól feljebb. Szalon- és ebédlő-szőnyegek különféle nagyságban és árban.
(Tessék a pontos címre ügyelni.)
PFEIFER LIPÓT ÉS FIA
MAROKKAI-UTCA 4. VÁCI-KÖRÚT MELLETT

Művészies szőnyegjavítás!

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

és Tull, Wiener Ignác és fia, Zachariás Lajos és Illés Károly. Ezek után a Társulat kissé megilletődve gondolhat vissza azokra az időkre, amidön a lovasberényi zsidó vásárosok kérését, „hogy engedjék meg nekik, hogy az éjszakát a városban tölthessék", a Tanács megtagadta...

Dehát épp ezért ünnepel a Társulat és ezért számol be a titkára, Vértes József ilyen vaskos kötetben, amely ékesebben beszél minden tósztnál.

A művet különben olyan mesteri gonddal állította össze Vértes József, hogy még a kereskedelemtől távolállók is élvezettel olvassák a magyar kultúrélet egyik legfontosabb szervének: a kereskedelemnek történetét és embrióból hatalommá való fejlődését.

IZR. CSALÁDI NAPTÁR, SZERKESZTI: ÖTVÖS KÁROLY.

Az Ötvös Károly naptára, mely évről évre mint kedves és szívesen látott vendég köszönt be a magyar zsidó családokhoz, az idén mint jubiláns a szokottnál is díszesebb köntösben és gazdagabb tartalommal lép fel és helyet kér magának az irodalomban is. Tizedik éve, hogy az izr. családi naptár napvilágot lát, ami az effajta műveknél sokat jelent, és Ötvös nem ülhette meg méltóbban ezt a jubileumot, mint avval, hogy kiemelte a művet a naptárak krónikás keretéből és az irodalomba helyezte át. A szokásos naptári részen kívül érdekes és sokoldalú közleményekkel szolgál az olvasóinak. Mindenekelőtt meg kell említenünk a szerkesztő meleghangú lírai költeményét, mely Izraelről szól. Érdekes dr. Eisler Mátyás cikke az asszonyok hivatásáról a zsidóságban. Dr. Eisler, aki a Mult és Jövőben is oly lelkes és eredményes propagandát fejt ki a zsidó nőegyletek szövetségének érdekében, úgy látszik minden alkalmat megragad, hogy utat jelöljön a zsidó asszonyoknak: „Elárvult istenházainkat népesítsék be szombatonként a nők" — írja többek között — „Tömörítsék a zsidó nőket társadalmi szervezetekbe, amiket lehetne pl. Szombati Társaságnak nevezni s aminek nem kell egyéb alapszabály, mint az, hogy e tagok szombaton és ünnepnapon istentiszteletre járnak". — Sok értékes és érdekes gondolat akad dr. Eisler ez írásában, amelyet a magyar zsidó asszonyok figyelmébe ajánlunk.

Dr. Groszmann Zsigmond „Századokon át" című tanulságos értekezésében visszapillantva a zsidóság évezredes történetére, összegezi mindazon eseményeket, melyek az 5673-ik zsinagógai évben százéves évfordulóhoz jutnak. Az angol zsidó nemességről szóló illusztrált cikk egyik főérdekes-

Dr KÁLLAY
jogi szemináriuma Budapest, IX., Lónyay-utca 18b
Készít elő Köztudomásúlag legsikeresebben
bármely jogi vizsgára

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Rebekka.

sége a naptárnak. Az angol zsidó nemesség az első a világon nemcsak azért, mert zsidó nemesség mint külön zsidó társadalmi osztály csakis Angliában létezik, hanem mert ezek rangjukat többnyire zsidó téren kifejtett munkásságért a zsidó érdekekért való küzdelemben szerzik. A Montefiórék címerében régi zsidó szimbólumokat látunk, rajta háromszor héber betűkkel: Jeruzsálem; a Sasson-címer szintén héber betűs, felirása „emesz veemuno" (igazság és hűség).

Ezután dr. Perles Felix érdekesen ismerteti a zsidó-ókor szociális életét. Végül egyéb szórakoztató és ismeretterjesztő közlemények, az év krónikája, ifjúsági krónika és apróságok következnek. Az év irodalmi krónikájában a szerkesztő megemlékezik, mint a mult év egyik legnagyobb irodalmi eseményéről, a Mult és Jövő megindulásáról és konstatálja, hogy a Mult és Jövő a világ legelőkelőbb zsidó folyóirata, amely egy csapásra meghódította az egész magyar zsidó társadalmat. Bemutatunk itt az érdekes naptárból egy pár illusztrációt, még pedig az eddigi tiz évfolyamban használt címlapképekből. Valamennyi *Ney* Simon szobrász munkái. Az izr. családi naptár ára 2 kor. Kapható a kiadóhivatalban Budapest, Dohány-u. 22.

Channa.

Jeremias.

Mirjam.

KÜLÖNLENYOMATOK A MULT ÉS JÖVŐBŐL. A Mult és Jövő irányánál és jellegénél fogva az aktualitásokra való tekintet nélkül főleg állandó értékű irásokat közöl, amelyek majd összegyűjtve, mint a folyóirat egész évfolyama maradandó becsű kötetet fognak adni. De a folyóiratban megjelenő egyes tanálmányok maguk is önálló egészet alkotva, rászolgálnak arra, hogy mint külön művek kerüljenek a közönség elé. Ezért folyóiratunk rövid fennállása óta is már számos különlenyomat jelent meg belőle, sőt némelyikök a külföld számára idegen nyelvekre fordítva is napvilágot látott. Legutóbb június—júliusi számunkból *Wolf* Sándornak „A kismartoni gettó művészete" cimű értékes tanulmánya jelent meg külön füzetben, magyar és német nyelven és az utóbbiról a külföldi sajtó nagy elismeréssel emlékezett meg. Majdnem ezzel egyidőben jelent meg külön füzetben legutóbbi három számunkból dr. *Schweiger* Lázárnak „A neodarwinizmus" cimű alapos értekezése, amely a szakkörökben is nagy figyelmet keltett. A különlenyomatok, mint a Hornyánszky cs. és kir. udv. könyvnyomda sajtótermékei, a Mult és Jövőhöz méltó díszes kiállitásban jelentek meg.

Ruth.

A NAGYVÁRADI ZSIDÓSÁG TÖRTÉNETE. Irta Lakos Lajos: A magyar zsidóság történetének megirását nagyon megnehezíti az a körülmény, hogy alig vannak az egyes nagyobb empóriumoknak megirott zsidó történeti monografiái, az egész ország zsidóságának históriáját pedig csak ezek alapján lehetne megszerkeszteni. Örömmel kell tehát üdvözölnünk minden kisérletet, amely valamely város vagy vidék zsidóságának történetével foglalkozik. *Lakos* Lajos nagyváradi levéltárnok, aki már több becses munkával szerzett érdemeket, azt a históriai anyagot dolgozta fel, amely hozzá a legközelebb állott. Ez egyszersmind garancia arra is, hogy adatai valóban megbizhatók és becsesek. A több száz oldalra terjedő kötet felvonultatja előttünk a nagyváradi zsidóság történetét az első letelepedéstől kezdve a mai napig. És a jelenkorból és a közelmultból összeállított adatok talán még értékesebbek a régieknél, minthogy itt teljesen biztos úton jár a szerző.

Lakos Lajos keresztény ember és egész mun-

Debóra.

Eszter.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

kájában olyan szeretettel foglalkozik a zsidósággal, hogy a legnagyobb elismeréssel kell róla megemlékeznünk. Annál jobban csodáljuk, hogy a *nagyváradi zsidóság* amint a szerző szerkesztőségünkhöz intézett levelében írja, egyáltalában nem tanusít érdeklődést a mű iránt. Nem tételezzük fel, hogy a nagyváradi zsidóság már csakugyan ott tartana, hogy resteli, ha valaki zsidó multját szólaltatja meg. Némi tanulság kedvéért leközöljük Lakos Lajos hozzánk intézett levelének idevonatkozó részét:

„Őszintén megvallva, szives érdeklődése rendkivül jól esett, mert én, amit az itteni hivatott izraeliták elmulasztottak, hosszas búvárkodás és fáradságos munkával s nem csekély anyagi áldozat árán pótolni óhajtván, a váradi zsidóság történetét megírtam, de sajnos a nagyszámú itteni *izraelita intelligencia dacára, nemhogy érdeklődéssel, de szinte érthetetlen és megdöbbentő közönnyel találkoztam, mely valóban ámulatba ejt.*

Eddig hét nagyobb önálló munkát írtam és adtam ki, melyek mindegyike meleg felkarolásban részesülvén, számításomat megtaláltam s egész talány előttem, hogy épp ezen speciális munkámnál, melynek legnagyobb felkarolását — keresztény ember létemre talán némi joggal is — várhattam volna, az itteni zsidóság részéről egy keserves, *de nagyon keserves csalódás ért.*

Szinte azt az impressziót nyertem, hogy talán érzék hiányában épp oly szép, mint rendkivül érdekes multjuk őket nemcsak hogy nem érdekli, de még az sem kellemes nekik, ha azt valaki egész objektiv és részrehajlatlanul örökíti meg.

Ez természetes, ízlés, nézet és felfogás dolga és ha nekik jóhiszeműleg szolgálatokat akartam tenni s legjobb intencióim hajótörést szenvedtek, *naivságomért* a konzekvenciákat csak magamnak tulajdonithatom".

SZÉKELY BÉLA: SZÁMÜZETÉSEK, VERSEK. Az első négy-öt vers elolvasása után alig érződik meg az a fiatal, nyugtalanul kereső lélek, amely mintegy önharcot végez mindegyik mondanivalójánál és végül győztesen kerül ki belőle. De ha végig olvassuk a verseket, olyasvalamire akadunk, ami kissé aktuális: az, hogy Székely Béla, aki minden fiatal bizonytalansága mellett is azon az úton halad, amely nagyon sok újat ígér, olyasvalamit is *érez* és *éreztet*, amit az ő forrongó gárdájából nagyon kevesen mernek: hogy zsidó. Ez Székelynél, mivelhogy inkább érezteti, mint fennen hirdeti: finomság és poézis. Ez a kettő különben is jellemzi a fiatal költőt, akinek formái és általában kangja olyan, amely biztos fejlődést ígér. A kötetben különben egy igen szép Feuerstein fordítás is van Székely azon fordításaiból, amelyek a Független Magyarországban látnak egymásutan napvilágot.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Lakos Lajos: A nagyváradi zsidóság története.

Ötvös Károly: Izr. családi naptár X. évfolyam 1912—1913.

Weimarer historisch genealogisches Taschenbuch des gesamten Adels jehudäischen Ursprunges. Aufsammlung all der im Mannesstamme aus jüdischem Geblüt, d. h. aus dem echt orientalischen Rassentypus der (eigentlich unrichtig Israeliten genannten) Juden oder Hebräer hervorgegangenen Adelsfamilien von einst und jetzt ohne sonderliche Ansehung ihrer eventuell derzeit christlichen Konfession, der etwaigen Blutzumischungen durch Einheirat arischer Frauen, vom Rassestandpunkte aus gesehen. 1912. Erster Jahrgang, Kyffhauser-Verlag, Weimar.

Geldmenschen: Schattenbilder nach dem Leben gezeichnet von Fritz Guttreu Berlin-Leipzig.

Budapest legelőkelőbb helyén!

OPERA PENSIÓ

BUDAPEST, ANDRÁSSY-ÚT 21. SZ., II. EMELET LIFT.

Gyönyörű, **feltétlenül tiszta szobák,** ellátás nélkül is. **Diner-Abbonnement.** Elsőrangú konyha, mérsékelt árak. Angol, francia, német társalgás.

TELEFON 82-14 SZ.

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 11. :: TELEFON 153—94.

Ajánl elsőrendű kivitelben, kizárólag mérték után készülő, legújabb őszi és téli öltönyöket és double felöltőket jutányos árak mellett. Nagy választék a most érkezett legfinomabb angol és skót szövet-különlegességekből ::

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

A Mult és Jövő szerkesztőségének és kiadóhivatalának új címe: Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. Telefon 146—92. Postatakarékpénztári cheque- és clearingszámla 29811.

DR. M. B. Luzattó szonettje célzás a talmudi legendára, amely szerint Isten körüljárta a Tórával a népeket és egyikük sem akarta elfogadni, míg végre Izraelre került a sor és az is csak úgy fogadta el a Tórát, hogy az Úr főléje borította a Sinai hegyet mint egy sátrat, mondván: „Ha elfogadjátok a Tórát, jó, ha pedig nem, itt lesz a sírotok". Luzattó erre a példára hivatkozva inti unokatestvérét, Ráchel Morpurgot, hogy ne legyen olyan büszke és válogatós, mert még könnyen hoppon maradhat. Hiszen a Tóra Istennek a leánya és mégis olyan nehezen tudta férjhez adni az Atyja, hogy Izraelt is csak kényszerrel vehette reá a házasságra.

K. P. Hogy ezek a dolgok „tényleg" úgy vannak-e még most is Kismartonban, mint ahogy azt folyóiratukban olvasta? Azt hiszem, hogy az eredeti felvételek, amelyeket közöltünk, eléggé meggyőzhettek mindenkit, hogy: igen. Különben a nyáron alkalmam volt a kismartoni gettót és annak érdekes kultúrhistóriai emlékeit személyesen megtekinteni. Azokon a tárgyakon kívül, amelyekről dr. Fürst és Wolf Sándor cikkei szóltak, van ott még számos nagyon érdekes kódex, amelyet szintén érdemes volna bővebben ismertetni. Futólag bepillantottam egyikbemásikba. Talán még visszatérünk a dologra.

F. SÁRVÁR. Az Egyenlőségben jelent meg, az 1906. évfolyamban.

TÖBBEKNEK. A Jüdischer Verlag címe: Berlin, Sächsische-Strasse 8. Ott kaphatók a kívánt zsidó tárgyú képek reprodukciói is.

Dr. S. S. CINCINNATI. Angol nyelven természetesen nem közölhetjük, de méltóztassék csak beküldeni, készséggel lefordítjuk magyarra.

*** EGER. Ahogy Ön adja elő a dolgot — az Ön ellenfelének van igaza. Meg kellene hallgatni őt is. Talán az ő előadása szerint — Önnek lesz igaza. A helyzet is különben a régi zsidó anekdótára emlékeztet.

— EF. NYIREGYHÁZA. Ön csodálkozott, hogy Geduly Henrik püspök székházában meglátta a Mult és Jövőt. Megnyugtathatjuk, hogy őméltósága nem az egyedüli előfizetőnk a püspöki karban.

FŐRABBI. Az a szonett nem Francistól való, hanem Manuellótól, dr. Bródy, aki a héber költészet története terén a legelső szakember a világon, csak tévedésből vette fel a szonettet Francis versei közé. A tévedésre még pár év előtt figyelmeztettem dr. Bródyt, aki a második kiadásban mindenesetre korrigálni fogja.

TÖBBEKNEK. Annyira túl vagyunk halmozva kéziratokkal, hogy 1915-ig sem helyezhetjük el mind. Várni kell tehát a sorjára. Kivételt csak a legritkább esetben tehetünk, ha azt eléggé megokoltnak találjuk.

— G. — R. SZABADKA. Minden intelligens ember tisztában van azzal, hogy egy művészeti lapban az illusztrációk nem a hasábok díszítésére, hanem mint önnálló művek jelennek meg. A festmény, szobor, vagy zenemű természetesen önmagáért való alkotás épp úgy, mint egy novella, vagy egy költemény. És zsidó szempontból is egy igazán művészi kép értékesebb és mélyebb hatást gyakorolhat, mint száz vezércikk.

HEBRAICUS. Szóval Ön úgy tesz, mint az a bizonyos talmudista, aki összeszámította, hogy hány éves, de azt a két esztendőt, amelyet egy rossz jesiván töltött, nem számítja bele.

S. A. ÚJHELY. Installációkról, folyóiratunk kerete és jellegénél fogva, nem írhatunk. Különben mi is olvastuk a helyi lapokban a dr. Goldberger Izidor beiktatásáról szóló nagy vezércikkeket és meleg tudósításokat. És kezünkbe kerültek a sátoraljaújhelyi ujságok is, amelyek még most is siratják dr. Goldberger távozását.

MALTA. Mindenek előtt külön kell választani a szerkesztőséget a kiadóhivataltól. Ezek majdnem egymástól teljesen független szervek. De maga a kiadóhivatal sem lehet felelős azért, amit valamely tisztviselője a kiadóhivatalon kívül és attól teljesen függetlenül tesz. Egyébként az illető, úgy tudjuk, nem is volt tisztviselője.

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Egy év után megtámadhatatlan kötvények.

Díjmentes háború-biztosítás. Evenként felvehető osztalék. Évenként csökkenő díjfizetés.

Newyorki Germania Életbiztosító Társaság

Európai vezérigazgatóság Berlin, Behrenstrasse 8, a társaság saját házában.

Ausztriai képviselőség: Bécs, Stubenring 18, a társaság saját házában.

Magyarországi vezérképviselőség: Budapesten, VIII. József-körút 9.

Díjtáblázattal és felvilágositással készséggel szolgálunk.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

NEUMANN M.

cs. és kir. udv. és kamarai szállító

FÉRFI-, FIÚ- ÉS LEÁNYKA-

RUHATELEPE

ezelőtt Múzeum-körút 1. és 3. szám,

most csak Múzeum-körút 3.

Kérjen árjegyzéket.

Telepek: Arad, Belgrád, Brassó, Debrecen, Fiume, Kolozsvár, Kassa, Linz, Miskolc, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Sofia, Szeged, Temesvár, Zágráb.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. ker., Síp-u. 12.

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség elöljárósága a *„Hertzka Ernesztin kiházasítási alapítványa“* kamataiból folyósítandó *380.— korona* összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyösszegre a pesti izr. hitközség területén lakó izr. vallású, szegénysorsú eljegyzett hajadonok tarthatnak igényt.

Az alapítónak közhitelű okiratokkal igazolt vérrokonai — honosságukra való tekintet nélkül — minden más pályázóval szemben elsőbbséggel birnak.

A kellően felszerelt pályázati kérvények *f. é. szeptember hó 30-ik napjáig* az alulírott elöljárósághoz küldendők.

Az alapító oklevél határozmányai szerint a segély elnyerője köteles lesz házasságát a zsidó vallás szertartásai szerint egyházilag is megkötni, mely házasságkötésnek Kiszlev hó 18-ik napján (1912. nov. 28.) kell megtörténnie.

Budapest, 1912 augusztus 1-én.

A PESTI IZR. HITK. ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. ker., Síp-u. 12.

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség alulírott elöljárósága a *„Reik Jakab és Rozália kiházasítási alapítvány“* kamataiból folyósítandó *1900.— korona* összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre kizárólag az alapító vagy neje családjából származó, bármilyen vallású, szegénysorsú, eljegyzett hajadonok tarthatnak igényt, kiknek az alapítók valamelyikéhez való vérrokonságukat közhitelű okiratokkal, szegénységüket és erkölcsösségüket pedig helyhatósági bizonyítvánnyal kell igazolniok.

A kellően felszerelt pályázati kérvények *folyó évi szeptember hó 30-ik napjáig* az alulírott elöljárósághoz küldendők.

Az alapító oklevél VIII. pontjának határozmányai szerint a segély elnyerője köteles házasságát a zsidó vallás szertartásai szerint egyházilag is megkötni, mely házasságkötésnek Kiszlev hó 4-én (1912. évi november hó 14-én) kell megtörténnie. Ez azonban — természetesen — csak a zsidó vallású pályázókra kötelező.

Budapesten, 1912. évi augusztus hó 1-én.

A PESTI IZR. HITK. ELŐLJÁRÓSÁGA.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

REMÉNY
A „MULT ÉS JÖVŐ“
IFJÚSÁGI MELLÉKLETE

SZEBENYEI JÓZSEF: A SECOND STREET GANG.

The Second Street gang, a második utcai banda, Bill Hardyval az élén és mintegy harminc elszánt és vakmerő legény — csupa 14—16 éves fiúk — alapjában véve nagyon derék és tiszteletreméltó testület volt. Newyorkban minden utcának megvan a maga bandája. A mi utcánk védelmére és tekintélyének megszilárditására is fontos feladatok háramlottak a Second Street gangre, amelynek tudvalevőleg ilyen és efféle feladatai voltak. A második utcának az Avenue A és First Avenue közé eső része tiszta, szép aszfaltos utca volt, anglikán templommal az egyik oldalán, — tehát korcsma vagy sörcsarnok sehol a közelben — apró, két-háromemeletes kis családi házak, két-három lakóval, szóval szép kedves utca volt, ahova alig alig hallatszott el a rémes, nagy város lüktető zaja, moraja. Öröm volt lakni a második utcában és mi meg is tudtuk becsülni a sorsnak ezt a nagyszerű kedvezését. Főleg az utca csendje és békéje lebegett a szemünk előtt. Ott más ne lármázhasson, csak mi. Se társzekér, se automobil, se gyümölcsárus a piszkos talígájával. Az utcaseprő ha nem sepert rendesen, úgy elvertük, hogy egy hétig nyomta az ágyat. A lámpagyujtogató, ha nem jött idején, oda se mert jönni aznap este többé, a rendőr pedig, — jaj volt neki, ha valami baj érte akár a lakosságot, akár a magántulajdont a mi utcánkban! Kérlelhetetlen hatalom volt a második utcai banda. Üldöztük a bűnt és rémesen megtoroltuk a sértéseket.

Bill Hardynak az öklei veszedelmes öklök voltak és Jim Nic Langhlinnal se szerettem volna összemérni a boxolóképességeimet. A mi utcánk szent és sérthetetlen volt, ahol a footballpasszióinkat nem volt szabad senkinek zavarni. Ha automobil közelgett, szegeket raktunk az aszfaltra, nehogy még egyszer kedve kerekedjék a mi utcánkon végignyargalni. Külön pneumatiklyukasztó szegeket szereztünk be ilyen célra, úgy hogy később arra ugyan nem merészkedett autó, még hajnalban sem. És szilárd volt az összetartásunk, erősek a bilincsek, melyek a közös cél érdekében összefűztek bennünket. Csak egyszer esett valami súlyos konfliktus, ami válságot idézett elő a banda beléletében. Ez pedig a következőképen történt:

Kresztin: Régi melódia.

A második utcától pisztolylövésnyire terpeszkedik a newyorki ghettó, az ő kétszázezer oroszlengyel zsidójával. A ghettók természetrajza szerint ezek az emberek nagyobbára egymással, egymásközt kereskednek. Idegen területekre nem igen mennek át. Igy van ez Londonban is, Newyorkban is, az Isten tudja miért. Talán mert nem igen értenek angolul, vagy mert idegenkednek a másvallásúaktól, az antiszemitizmustól, az előitéletektől. Newyorkban csak elvétve látni őket más negyedek-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ben. Akik mégis el-elmerészkednek, azok a talyigás tolókocsis gyümölcsárusok, akiknek megállani nem szabad sehol, mert a rendőr ott áll a nyomukban:

— Move on, move on! (Eridj tovább, eridj tovább!)

Aztán mennek szegények tovább és ha vevőjük akad, egy-egy banán, vagy alma erejéig, előbb széttekintenek, nincs-e rendőr a közelben és csak úgy mernek megállani egy percre az üzlet lekötése céljából.

Ezek a nagyszakállu, pajeszos öreg gyümölcsárusok csináltak egyszer rémes háborút a második utcai banda kebelében.

Mert mint minden nagyobb testület, a mi bandánk sem volt mentes az antiszemitizmustól. A Nic Langhlin és barátai, a hét-nyolc Irish fiú, akik Irországból szakadtak át Amerikába és akikben élt valami ir vadság és antikultúra ideát is, nem állhatták a zsidókat. A pajeszos zsidók ellen valami ősi ösztön tüzelte őket, mert talán nem voltak hozzájuk szokva Irország zöldre mázolt berkei között, ahova bizony nem igen jut el más zsidó, mint az angol Rothschild, vagy annak is csak a pénze. Mondom az ir fiúk, akik egyébként kitünő tagjai voltak a bandának, mert verekedő, vakmerő és kegyetlen fiúk voltak, szakadást idéztek elő a bandában egy öreg, szomorúszemű, sok nyomort, sok szenvedést átélt zsidó miatt.

Ez az öreg zsidó volt az egyetlen talyigás ember, akinek szabad útja volt a mi utcánkban. A szánalmat keltő szomorú külseje adott neki passzpartút.

— Lat the old man go! — mondta egyszer Bill Hardy és igy nem akadt, aki ellentmondott volna, bár az irek láthatólag rossz szemmel nézték ezt a kivételes protekciót.

Bill Hardy azonban úr és vezér volt a bandában. Ő volt a legszebb fiú, a legokosabb, a legjobb tanuló és a legjobb boxoló. Ezenkivül az apja képviselője volt a kerületnek és minden siker, amit a banda eddig elért, az ő eszének és ügyességének volt köszönhető. Az öreg zsidónak igy jó ideig nem esett bántódása, sőt vettünk is a banánjából, az almájából. Ő meg hálás volt és meleg tekintettel cirogatott bennünket ilyenkor.

Egyszer azonban baj esett vele. Az utca két sarkán, a lámpaoszlopokon felirás jelent meg egy este felé: „No guinies and jews.“ (Olaszoknak és zsidóknak tilos.)

Bill Hardy villámló szemekkel tépte le a papirosokat és szigorúan nézett végig a bandán. Tudta, hogy valamelyik ir fiú követte el a merényletet, csak azt nem tudta, hogy melyik.

— Mire való ez? kérdezte.

Pár pillanatnyi csönd, aztán előállt Nic Langhlin.

— Nem akarom, hogy az a vén zsidó idejárhasson. Ha másnak nem szabad, neki se legyen szabad.

Bill Hardy végignézett az ir fiún, aztán a bandához fordult és hangos szóval kérdezte.

— Ki itt a leader, (vezér) én vagy Nic Langhlin?

A többség csendesen mondta, hogy Bill Hardy, de hallatszottak más morgások is, hogy az a leader, aki erősebb, meg hogy nagyon sok jogot arrogál magának, meg hogy elvégre mi is vagyunk valakik a bandában.

— Ha ez a vén zsidó be meri tenni a lábát az utcába, megráncigálom a szakállát, mondja Jim Nic Langhlin és mint aki letette a garast, egy lépéssel odébb állt.

Bill Hardy megint elébe állt.

— Már pedig amig én leszek itt a vezér, vagy ha magam állok mindnyájatok ellen, addig itt ebben az utcában öreg embereket nem fog megbántani senki. Akár zsidó legyen az, akár Irish!

Az utolsó szó gúny volt és mélyen vágott, mert az irek nem valami kedves emberek a yankeek előtt és nem szivesen hallotta egyik sem, ha Irishnek nevezték. Különösen az irek szeretik magukat szabad amerikai polgároknak tartani és mert ők azok akikből a csavargók, részeges bünösök kerülnek ki, nem valami megtisztelő az Irish név. Jim Nic Langhlin anélkül is vörös arcát most elöntötte a vér.

— Ir ember nem jár taligával, — mondta dühösen.

— Nem ám, mert nem engedik ki a fegyházból!

A többi ir fiú is mozgolódni kezdett már és pár pillanat mulva már külön táborban álltak mintegy tizen a Nic Langhlin barátai. Összedugták a fejüket és tanácskoztak. Mi a templom lépcsőjére ültünk és vártuk a történendőket. Izgalmas percek voltak, mert tudtuk, hogy nagy harc kezdetét jelenti ez az elvonulás. Azok erős, markos fiúk voltak, mi ügyesek, fürgék, akik szintén nem ijedünk meg az árnyékunktól.

Amint igy vártuk a fejleményeket, a First Avenue sarkán, izzadó homlokkal, nehézkesen befordul, egy tolókocsit tolva maga előtt, az öreg zsidó. Mosolyogva közeledik hozzánk, mi meg sápadtan várjuk, hogy most mi lesz.

Az irek kissé távolabb álltak és gyilkos szemekkel néztek az öreg felé. Mozdulni azonban nem mozdult egyik sem.

— Do you want bananas? — kérdezte tört angolsággal az öreg, de választ nem igen kapott.

— Mi baj fiúk? Van valami baj?

— Igen van, — mondta neki Bill Hardy. — Az a baj, hogy az Irish-ek ott, nem akarják megtürni, hogy maga itt keresztüljárhasson az utcán.

— Mit? Nem akarják megtürni? Mboh, hát nem akarják! A harmadik utcában sem akarják, az ötödikben sem. Majd meg fogok halni éhen, aztán legyenek ők boldogok. Ha csak az kell nekik, azt megtehetem. Nem sok hiányzik már belőle. De majd beszélek velük.

Azzal egyenesen odaindult az irek felé. Valaki még utána is kiáltott:

— Ne menjen öreg, mert megverik!

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

— Hát megvernek, — mondta mintegy beletörödve a sorsába. Inkább ők, mint az Isten.

Bill Hardy azonban lassan húzódott utána, mögötte pedig a banda lépkedett, mintegy az öregnek testőrséget alkotva. Mikor odaért hozzájuk a kocsijával az öreg zsidó, alátámasztotta a taligát egy léccel, aztán elébük állott. Az írek csodálkozva néztek rája.

— Ha a ti apátok ilyen öreg lesz és elűzik Oroszországba és ott a gyerekek megvernék és ellopnák a kenyeret a szájából, akkor ugye ez nem volna szép dolog. Egy öreg embert nem szabad bántani.

Jim Nic Langhlin odamegy a taligához, kotorászni kezd a banánok között, kivesz egyet, odaad neki egy centet.

— Ki akarja magát bántani? Azok ott? — és mifelénk mutat.

— Nem, azok jó fiúk, azok amerikai fiúk, yankee boy az mind.

Bill Hardy most ért oda. Kezet nyujt az írek vezérének.

— Good old man, the jew, (jó öreg ember a zsidó.)

Aki közelébe ért, megveregette az öreg vállát, aki aztán boldogan ment tovább.

— Good american boys! — mormogta, good american boys.

SZÉKELY BÉLA: KESERGÉS.

Akinek lelke dús imákkal megrakott
és szive édes hittel ékes,
nem fér az éjjel életéhez.

Ki esti imával estende esdve kéri
az Urat, hogy körötte angyalsereg virrasszon,
álmát nem rontja semmi Démon-asszony.

Ki ha riad és mégis megbékélve lát
csillagharmóniát és éji tisztaságot,
szelíd éltébe a kétség soha se hágott.

De jaj! szivében az éjek keserű ízét érzi,
kinek lelkéből kikopott a hit.
Máglya annak az ágy, a sötét hevít,

és a felejtett imák az ajkára ülnek.
A sok gyermekemlék általuk egyre kisért
s nehéz bánattal tölti be az éjt.

Héber leányiskola Jeruzsálemben.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

RÉTI SÁNDOR: A KIS ÁLMODÓ.

A kis tüdőbajos Ferike lázálomban eszméletlenül fekszik párnái közt; csak néha-néha nyitja fel fáradt szempilláit és tér kissé magához. Forró arcát hiába csókolgatja édesanyja; a beteges pír majdhogy megégeti gyógyító ajkait. És csak sír, sír csendesen . . .

Odakünn alkonyodik már. Lusta szürke felhők úsznak az égen, az utcai lámpások is lassan-lassan kigyúlnak.

Ilyenkor szokott megjönni apuska. Nemsokára azután belép a doktor bácsi is. Megfogja Ferike kezét és érverését hallgatja. Kity-kety, kity-kety: beszélget a doktor bácsi zsebórája. Aztán becézőleg a kis beteg forró arcát simogatja és sajnálkozó hangon szól félig a szülőknek, félig az alvó fiúcskának:

— Délvidékre Ferike, gyorsan délvidékre!

A kis beteg felnyitja szemeit és zavart, kúszált szavakat, értelmetlen hangokat mond, álmában beszél:

— A Grósz Laci . . . Nem igaz . . . Ő beszélte . . . Bizony, a kakas . . . Sokat, egész . . . délelőtt . . . Cionról . . . ott héberül beszélnek . . . a fiúk . . . lányok . . . Mindig süt a nap . . . olyan szép . . . ő elmegy oda . . . én is . . .

És itt sipákoló, nehéz, fulladós köhögés vett erőt a kis Ferin, azután megint magához tért és felébredt.

— Anyukám, édes, oly szépet álmodtam . . . Amiről a Grósz Laci mesélt. Tudod, ott mindig süt a nap és a madarak is héberül csicseregnek . . . és meleg van ott . . . olyan jó lenne ott élni . . . a cédrus is zöldel és terem a narancs . . . o . . . oda . . . da . . . oda . . .

Pici kis tüdeje, az a beteg kis tüdő kifáradt a beszédben, lehanyatlott a kis szenvedő, aztán ismét elaludt és talán még szebbet álmodott . . .

*

Abbáziában, a tengerparton sétáltatják Ferikét. Ez már nem álom volt — valóság, szomorú valóság. Nézte a kék tengert, amint összeolvadt a mennyboltozattal, sétált pálmák alatt, narancsligetekben, fürdött aranyos napsugárban, és mégis, mégis — a lanyha szellőben ott lebegett utána a halál angyala . . .

Ha kinn üldögélt a park fái alatt, legszivesebben képeskönyvét nézegette. Nem is volt az képeskönyv, csak ő mondta annak: Utleirás Palesztináról, Cionról, a zsidó gyarmatokról. És mentől többet nézte a vidám arcú palesztinai gyermekek képét, szive annál erősebben vágyódott hozzájuk. Tudja a jó Ég, mi volt ez a kis Feri lelkében, de ott ült lelkében és szivét megragadta. Az az egy bizonyos, hogy a Grósz Lacinak nagy volt benne a része. Az óraközi szünetek, az unalmas órák alatt, míg a tanító bácsi az asztalon szundikált, oly szépen mesélt neki a héber nyelvről, a szántó-vető zsidó parasztokról, a narancsok és pálmák világáról. Hogy igazi, hogy megvan még a föld, hol az irás történetei lejátszódtak és ott élet sarjad a romokon: vidám, napsugaras, friss zsidó élet. — És a kis Ferike azt hitte, hogy az a jó, kedves föld neki is életet fog adni, és hogy róla egyedül csak ő hiányzik. Meggyógyul ő ott bizton és majd akkor játszik a kis zsidó gyerekekkel, énekelnek héber dalokat, datolyát szopogat és pálmával legyezi magát . . .

Hazafelé lépegettek. O meg ápolója . . . A nap már nyugovóra szállt és a tengerbe pihent. Amerre ment, piros volt az égalja s a zöld hullámokat is megfestette. Illatos volt a levegő és friss, betegnek való. Egy apró kis ház előtt Ferike megáll és a nyitott ablakon át bebámul a szobába. Fehér párnák közt kis fiúcska üldögélt, kis göndörhajú, kékszemű gyermek. Kezében imádságoskönyv volt és énekelt szép csengő gyermekhangon. Nézte Feri, hogy mint dalol a kis kollega annak a két szál gyertyának ott a fehér asztalon . . . Öreg, töpörödött anyóka ült az ágya szélén és örömtől sugárzó arccal gyönyörködött a kipirult arcú kis péntek-esti énekes jámbor ájtatoskodásában . . . A Ferike is kedvet kapott rá, a beteg kis Ferike és soká nézegetett be az ablakon . . .

Otthon előkeresett két kis darab gyertyát és nagy titokban besompolygott a leghátulsó szobába; ott szépen leragasztotta őket az asztalra és meggyujtotta. Egy darabig csak nézte, nézte a lángot, belebámult a sárga fénybe, aztán maga elé képzelte a beteg kis fiút, ott a fehér ágyban, amint

Rokhumovszky: Szenvedés.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

csengő hangon dalolt a duzzadó párnák közt, az öreg anyókát, a fonatos kalácsot az asztalfőn... Azután elkezdett énekelgetni, éppen csak amit tudott, ha össze is keverte a bróchót a bibliai verssel, a semát a tízparancsolattal, ami héber szó csak a nyelvére jött: mind, mind eldalolta — egy népdal dallamára... A kis gyertyavégek már utolsót lobognak... Otromba, lapos árnyékok mászkálnak a falon... a lángok kialvófélben, egyet-kettőt sercennek még, azután ismét sötét lesz a szobában, a Ferike pillái is lecsukódnak és csendesen rászáll az álom tündére...

Am másnap reggel a Ferike köhögni kezdett csúnyán, rekedten, azután lázas lett. Anyuka most sokkal jobban sírt, mint azelőtt és a doktor bácsi is sokkal gyakrabban látogatott el, és a kis beteg most sokkal kevesebbet tudott mindenről, mint azelőtt. A jó Isten, aki a kis gyermekeket nagyon szereti, elküldött hozzá egy hófehér angyalt, hogy ne unatkozzék. Ez az angyal azután álmodtatott vele sok szépet arról, amit ő úgy szeretett: Cionról.

— Apám, édes anyukám, ugye elmegyünk oda, ugye el, mert én meghalok... A kis fiút is elhozod, aki az ágyban imádkozott, olyan szépen énekelt... héberül... Ott meggyógyulok, meglásd, meggyógyulok...

Ilyeneket beszélt a kis Feri félig ébren, félig lázban. És ilyenkor az a kis beteges piros arc mindig mosolyogni látszott... Jött aztán egy nagyszakállú szemüveges professzor. Ez sokat beszélt apának képzelt betegségek beképzelt gyógyulásáról, autoszuggesztióról és más hasonlókról és hogy a Ferike most már igen nagyon beteg, nem jó habozni; egy a reménység: el, el Cionba!

*

... Megállott a hajó; a hullámok még néhány szót szóltak, azután nem csacsogtak többet: elhallgattak... Rálépett a földre és integettek néki a Libanon cédrusai, Hermonnak harmatja rájaszállott s a Jordánnak szellője csókolgatta arcát...

Egy kis galamb turbékolt az ágon: — Későn jöttél Ferike, megkéstél kissé.

Ferike talált egy helyet, hol illatos volt a lég, mint Gileád balzsama, és mosolygó képű narancsok előtt pálmák bókoltak, sárga citrom irigykedett rájuk s mindannyit csörgő patakocska ölelte át. Ide ültették ki a kis beteg Feriket.

Am igazat búgott a kis gerle... Nem sokáig örült Ferike; nagyon szerette e földet és az is őt: magához kérette és Ferike ment. A narancsok és pálmák ligete kitárta ölét és ott aludt el örökre, ahol annyira szeretett álmodni...

*

Fölötte pedig összeölelkezének a pálmák és harmatosak voltak, mert könnyezének... Sírt a Libanon keservesen és cédrusainak lombját megszaggatá a Jordánnak szellője... A kis galamb elszállt a Kármelnak hegyére, virágot hozván a sírdombra... A virág pedig illatos vala, akár a Gileádnak balzsama...

Szomorú volt a mennyeknek boltozata és zokogott a föld...

MAI HÉBER ÍRÓK

JUDA STEINBERG: ÚJ HÉBER ÁLLATMESÉK.

A VÍZ ÉS AZ OLAJ.

A vízeskorsóba beleesett egynéhány csepp olaj. A vízcseppek erre nagyon felháborodtak és kiparancsolták a hivatlan vendégeket. Az olajcseppek könyörögni kezdtek:

— Miért kergettek ki? Hiszen elég hely van itt. Vagy talán szégyenlitek magatokat velünk? Hiszen még nemesebb származásúak vagyunk nálatoknál!

— Igen — szólt a víz — de épp ez a baj. Hiszen ha belénk keverednétek és vízzé válnátok, akkor nem is volna baj. De ti fenn akartok maradni a vízszínén és így aki meglátja a színeteket és megérzi kellemes illattokat, meg is látja a köztünk lévő különbséget, hogy mi vízcseppek vagyunk. Menjetek hát innen.

A KAKAS ÉS A DENEVÉR.

A denevér kimászott egyszer korán reggel a sötét toronyból, ahol egy karfán csüngve aludt. A világ még álomban szunnyadott, a legyek még álmodtak az édes mézről s a zsíros morzsákról, szóval mindenki aludt, még csak éppen a kakas ott állt már a tyúkól tetején és énekelve kiáltotta, hogy: kukuriku!

A denevér nekibátorkodott, odarepült a kakashoz és illedelmesen megkérdezte:

— Bocsánat, uram, ne haragudj, hogy zavarlak, de mondd, óh uram, miért énekelsz te oly korán és mit énekelsz ilyenkor, mikor mindenki alszik még?

— A ragyogó Napot üdvözlöm — szólt a kakas büszkén — és énekelve dicsérem és hívom a világosságot, hogy széjjeloszlassa az éjjelt.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

— Akkor kérlek, kakas uram, nem tanítanál engem is erre az énekre?

— Nem lehet, barátom — felelt a kakas. — Nem neked való mesterség ez. Te vak vagy; aki pedig nem élvezi a világosságot, az ne is dicsérje!

AZ ISMERTETŐJEL.

Miután az aesopusi róka, aki halászás közben otthagyta a farkát a jég lékében, hazaballagott, útközben megpillantott egy egyedül bolyongó bárányt. Egyet csettintett a nyelvével és meggyorsította lépteit, hogy utólérje a tőle jókor menekülő bárányt. A bárány azonban olyan helyre menekült, ahová a róka nem érhette el.

— Ugyan, ugyan, kedves bárányom — kiáltott feléje a ravasz róka — miért félsz te tőlem? Hiszen látod, hogy én nem tartozom a ragadozó állatokhoz! Hiszen nincs is farkam, mint a falánk rókáknak! Gyere hát ki, nem bántalak én!

— No, no — válaszolt a bárány hamisan — nem is a farkán ismerik meg a ragadozó állatot, hanem a körmén és a fogán!

A HASZNOS: A JÓ.

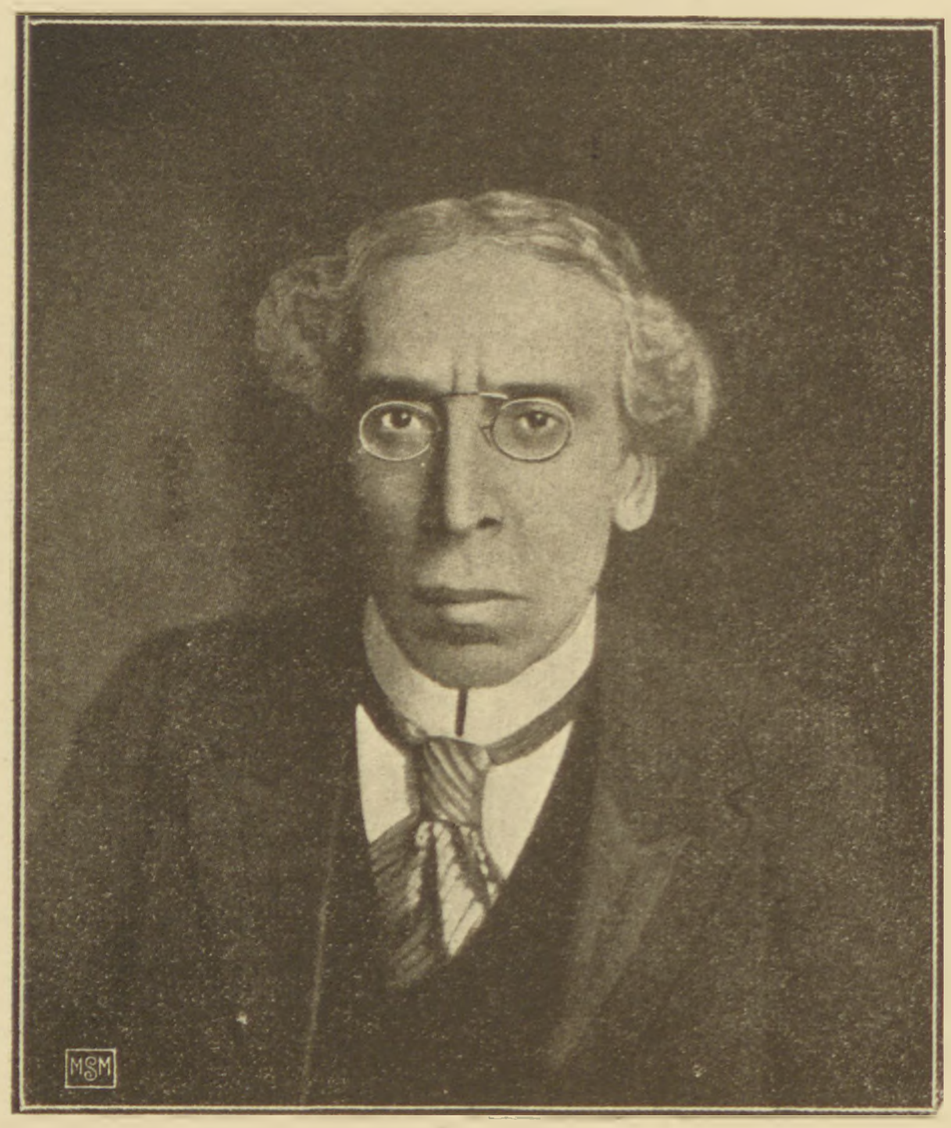
Egy hóterhes felhő így dicsekedett az esőfelhő előtt:

— De azt csak belátod, felhő barátom, hogy magasabbrendű lény vagyok, mint te! Én a szépség, a fehér tisztaság jelképe vagyok. Gyönyörű fehér mezbe ruházom a földet és a Természet fejét tisztes és ragyogó színbe vonom be. Míg te pocsékot és kellemetlen sarat csinálsz, hogy mindenki bosszankodik miattad és útál.

— Talán igazad van, hogy némelyek bosszankodnak, de nem így mérjük ám a magasabbrendűséget. Kérdés az: ki hoz több hasznot? Te szép mezbe burkolod a legundokabb piszkot is, én pedig melegággyá puhítom a talajt és a sár alól kivirágoztatom a természet leghasznosabb gyümölcseit és virágait!

VÁRNAY SÁNDOR: ZANGWILL.

A lefolyt londoni színházi évad egyik legnagyobb eseménye a „His Majesty's Theatre"-ban Israel Zangwill új darabjának a „War God"-nak bemutatása volt, mely tolsztoji tendenciájával, fölépítése újszerűségével és merészségével, de főként hatalmas dikciójával még azokat is lefegyverezte, a kik a háború és béke örök problémájával foglalkozó nagy szépségű drámai költemény színszerűsége tekintetében méltán tápláltak magukban kételyeket. És valóban, oly kortársaknak színpadra vitele, mint Bismarck, a vér és vas embere s Tolsztoj, az örök béke apostola, még a jellemzés akkora mélysége mellett is, mellyel Zangwill írói vénája rendelkezik, egy modern színpadon a legnagyobb mértékben kockázatos és nyaktörő vállalkozásnak volna tekinthető. De Zangwill zsenialitása túl tudta magát tenni ezeken a nehézségeken is és a maga részére tudta hóditani a közönséget.

Zangwill legújabb fényképe.

Nem célunk ez alkalomból kritikailag méltatni a nagyhírű zsidó költő irodalmi érdemeit, sem élete és pályája viszontagságos epizódjait, a helyett egyéniségét, magánéletét kisértjük meg röviden jellemezni azok számára, kik ez érdekes és originális írót nem ismerik közelebbről.

Izrael Zangwill olyan sokoldalú mint ember és író, hogy szinte lehetetlen csak egyetlen tulajdonságát ragadni ki a sok közül és abból a szempontból méltatni öt. Volt idő, mikor hírnevét humoros dolgai tartották fenn; később komoly hangú novellákat irt, azután ismét a cionizmus védelmében exponálta magát, ma főleg komoly színműveivel arat sikereket s bizonyos, hogy irodalmi foglalkozásának ez az ága a legjövedelmezőbb, habár az is kétségtelen, hogy nem ez csábitotta Zangwillt a világot jelentő deszkákra, hanem az, hogy eszméi, gondolatai terjesztésére a színpadot tartja legalkalmasabb eszköznek.

Nem is oly rég még Zangwill a leghanyagabbul öltözködött; fehér flanell nadrágja jól megfért testéhez álló zsakettjével s igen gyakran lehetett a kettőt nyilvánosan is együtt szerepelni látni. Újabb időben azonban majdnem dandyvé vedlett

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

át s mai öltözködésében még a „Tailor and lutter“ (Szabó és szabász) szerkesztője sem találna semmi kivetni valót.

Aki egyszer látta Zangwillt, az soha sem feledi el karakterisztikus arcát. Erős zsidó vonásai, hosszúkás arca, hosszú haja mindenkitől megkülönböztetik. Görnyedt válla fejét különös módon előrehajlónak mutatja. Nagy szemüvegek, melyekről hosszú biztonsági lánc csüng alá, fejezik be London ez egyik legeredetibb emberének arcképét.

London volt születési helye is: East End-ben ringatták bölcsőjét. Tényleg azonban autodidakta, akinek a legnyomasztóbb szegény sorsból kellett felküzdenie magát. Tanító lett, majd zsurnaliszta, író és végül drámai szerző. Legújabb színpadi műve a „War God“ („Hadisten“) valamint nálunk is többször adott „Mary Ann-je, mely utóbbi különösen az amerikai színpadokon aratott zajos sikereket, nem egyedüli termékei drámairói invenciójának. Ezeken kivül a „Ghetto gyermekei“ cím alatt dramatizálta azt a novelláját is, mely először emelte ki a névtelenségből.

Zangwill rendesen St. John's Woodban tartózkodott eddig, hol annyi írótársa él, jelenleg azonban a Middle Temple egyik házának legfelső emeletén lakik, hol egy picinyke könyvtárszobában dolgozik. Egy erős munkához szokott ember könyvtára ez: elrongyolt, kopott könyvek töltik meg a polcokat, az íróállvány tele van el nem olvasott levelekkel s kézirattöredékek hevernek rajta szanaszét amabilis konfuzióban. Japán nyomatok díszítik a falakat s egyik szögletben egy nagy, kényelmes pamlag csábít pihenésre és álmodozásra.

Zangwill mindig korán kelő volt, fiatal gyermekévei óta, amikor a megélhetés gondjai kényszerítették rá. Már tíz óra előtt munkánál ül és ritkán hagyja azt abba éjfél előtt. A közbeeső órákat roppant munkásság kifejtésével tölti ki.

Személyes érintkezésben csöndes, nyugodt beszédű s időnként bámulatosan szórakozott. Sokszor társalgás közben egyszerre csak exaltált, ábrándos fény gyul ki szemében s akkor egy időre látszólag egészen megfeledkezik arról, hogy mi történik körülötte. Ilyenkor talán az újra egyesített zsidóság víziója lebeg lelki szemei előtt, amikor véreit új hazájukban látja, menten az igaztalan üldöztetésektől, melyeknek oly sok országban vannak kitéve.

VÉRTES JÓZSEF: HEINE A KÁVÉHÁZ ELŐTT.

A korfui Heine-szoborról.

Chamissonak „Peter Schlemil“-je egy szép napon eladta az árnyékát; megél ő árnyékvetés nélkül is, gondolta az istenadta, de nemsokára hiányzott neki az árnyék, kereste az árnyékot s szerencsétlen volt hiányában.

Ez a Heine Henrik tragédiája!

A német literatura egyik legzseniálisabb alakja, leghangulatosabb poétája s legszellemesebb írója volt, s nemzete nem tartotta meg nevét kegyelettel, nemcsak hogy nem állított neki szobrot, hanem sem egy gazdag bankár által felajánlott szobornak nem adott helyet, sem a mi királynénk korfui szobrát nem akarta megengedni felállítani.

Szerencse, hogy a párizsi montmartrei temető egyik zugának elhagyott sírjában alussza vakmerő reményeinek álmait, mert különben otthon az anyaföld, — azaz nem, — a junker-szellem kidobná még porladó, hamvadó csontjait is.

S mi hát a bűne a szegény Heinenek? Hiszen a „dalok könyve“ költője, az északtengeri képek írója, a párizsi levelek szerkesztője nagy elme a germánok előtt is. Hogy van az, hogy a Rajna poétája, a Loreley melegérzésű lantosa mégis idegen nagy Németországban?

A szerencsétlen poéta eladta az árnyékát. Otthagyta Németországot, Párizsba költözött. Az a megfinomult ízlésű költő, az izzó érzés és a parázsló hangulat szubtilis lelkű lantosa, a természet, az igazság, az örök emberies liberalizmus fennköltszellemű költője érezte, hogy őt agyonszorítja a német levegő: az ő konzervativ árnyalatával s az ő megnyilvánuló junker-szellemével.

A párizsi élet az ő szabad gondolkozásával, az ő modern szellemével s demokratikus jellemével átgyúrta az ő német lelkét, elhagyta hazáját, vallását, tradicióit és egész multját, mivoltát és párizsi leveleiben erős fegyverrel támadt neki a porosz társadalomnak, a porosz állami életnek, a porosz uralkodó szellemnek s közfelfogásnak s a francia haladó szellem s új gondolkodás fényében feketére festette Poroszország ósdi, copfos közviszonyait s közéletének maradi jellemét!

Ez a Heine bűne, ezért törték be az utódok a fejét, mert a Heine-gyűlölet voltaképen csak Szedán után lett német kultusz s ennek a kultusznak az élére a junker-császár állott, mert úgy senki sem tud gyűlölni, mint a német!

Börne is zsidó volt, ő is Párizsban élt, de őt nem gyűlölik, Heine politikai áldozat. A mi Vas Gerebenünk, a mi Bacsányink is idegenben halt meg, az egyiknek hazahoztuk csontjait, de mindkettőt szeretjük. Lenau elszakadt tőlünk teljesen s neki a magyar nemzet mégis szobrot emelt itthon, magyar földön, holott, hogy csak egyet mondjak még, Kazinczynak sincsen szobra!

Heine eladta politikai árnyékát s a német nemzet kizárta a maga szívéből. Dalait olvassák, szeretik, de szobrát nem fogadta be az ő nemzete.

S akadt egy királyné, a magyar nép legendás királynéja, a második magyar szent Erzsébet, akinek érzése, hangulata, természetimádása, ember-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

séges gondolkozása hasonlatos volt a kiközösített poétáéhoz s akiben ez az érzés erősebb volt, mint a politika hamis szempontja, mint a német junkerszellem hamis sovinizmusa.

Ez a legendás királyné is úgy imádta a vadontermészetet az ő titokzatos bozótjával, az ő méla pagonyával, erdeinek madárdalával és völgyeinek virágszőnyegével; ő is rajongott a tengerért, viharzó vadharagjával és elmélázó csöndes csobogásával; ez a tisztaszívű úrnő is a hangulat, az érzés s az örökszép embere volt, és a meghalt költő lelke, meg az élő királyné szive annyira összeforrt a költő poézisében, hogy Erzsébet félretéve előítéletet és balhiedelmet, Heinének szobrot emeltetett a korfui kastélyban. Heinenek, a renegát Heinenek szobrot? A németek olybá vették ezt, mintha a királyné az ő korfui magános kolostorában egy hamis bálványnak állíttatott volna oltárt.

S amikor a poétikus lelkű királyné az udvari intrikák, a családi bajok, az emberi ármánykodás elől odamenekült az ő magányába, hányszor vigasztalhatta őt a poéta, mikor a királynét virágai között látta:

Wenn du eine Rose siehst,
Sag' ich lass sie grüssen.

És amikor a szerencsétlen királynő az ő bíboros életének fekete emlékeit felidézve, ott a korfui park pálmái alatt egy árva könnytől kért enyhítést, amelyik meg is jelent mélázó szelid szemeiben, hányszor szólhatott le a poéta márvány talapzatáról az ő királynőjéhez:

Was will die einsame Träne
Sie bricht mir ja den Blick.

Ezt a két sort vésette a királyné a szoborra. A szobrot 1891-ben Hasselrüss dán szobrász készítette karraraí márványból. Nem valami mestermű ez az ülőszobor; lehajtott fővel egy könyvet tart a költő, melybe a fenti két sor van belevésve.

...De jött egy rozsdás ráspoly... ott a genfi tó vize mellett... vége a hangulatnak, a poézisnek, az érzésnek, a gyásznak s a korfui kastély a junker-császár kezére került, talán éppen azért vette meg, hogy a költő szobrát onnan is számkivethesse.

S a hontalan Heine másodszor is hontalan lett.

Düsseldorf s Hamburg, a Heine városai sem akarták a száműzött költőt befogadni. S a szegény poétának halála után is kóborolni kellett, amíg egy kávéházba került. Igen, egy kávéházba!

Sülyesztették volna a szobrot a Rajnába, vagy temették volna el örökre a Loreley-szikla kötömkelegébe, vagy állitották volna párizsi sírja fölé, de az a hely, ahol jelenleg áll, kegyeletsértő, méltatlan és alacsony.

Amikor ugyanis az a szobor, a mi Erzsébetünk kedvenc költőjének szobra, a pellengért járta, egy hamburgi kávéház tulajdonosának az az ötlete támadt: jó lesz ez a szobor cégérnek, reklámnak.

A hamburgi Barkhof-kávéház olyan fényes vállalat, hogy azt részvénytársaság vette át s az új utcaszabályozás mentén a kávéház és a vendéglő céljaira két modern palotát épittettek. Ezt a két palotát az utcán át egy emeleti folyosóval kötötték össze, amelyik alatt két román boltív vezet a keresztező utca forgalmára. E két boltozat között, két román oszlop közepette egy üres fal maradt.

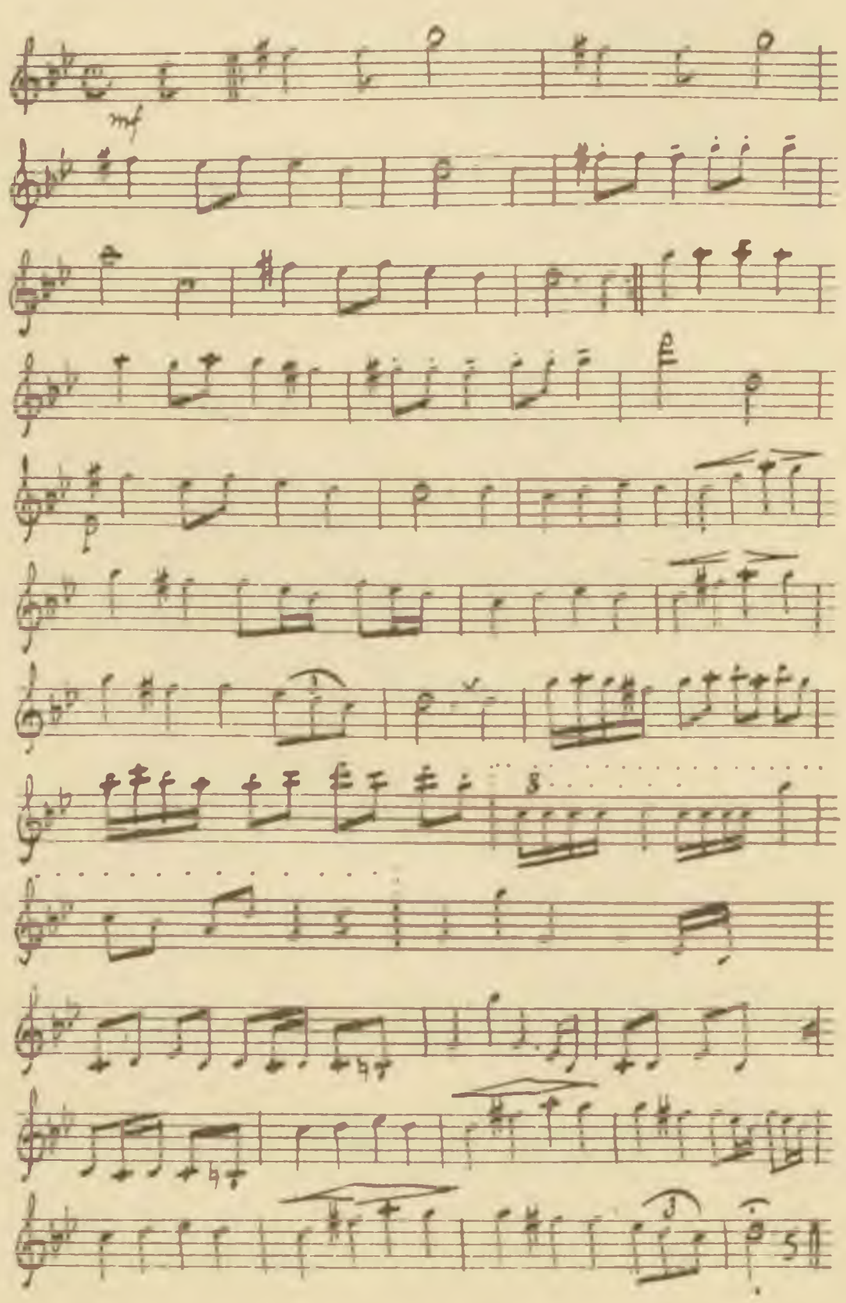
Mármost ez a Barkhof részvénytársaság azt gondolta, ha ő kvártélyt ad a bolygó poétának, ennek hirejár, s a márvány Heine maga lesz a Loreley, aki mint egy kávétündér majd odacsalogatja az embereket — nem a Rajnába, hanem a kávéházba.

S így lőn! A kávés Heinenek helyet adott a két román oszlop között — faldiszül. Így lett a szegény Heine egy kávéház törzsvendége, cégére, reklámja, mert szobrát a falnak még csak nem is az élénk utcára szóló oldalára tették — ezt talán a patrícius Hamburg nem engedte meg — hanem a belső felére, jóformán egy udvarra.

Így került a hatalmas Loreley-szikla lángelméjű énekese egy kávéház bejáratához. S a kávéházban, ha rossz a kiszolgálás, szállóige lett:

Wenn du einen Kellner siehst
Sag' ich lass ihn grüssen.

ZSIDÓ NÉPDAL.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KÖZGAZDASÁG

MAGYAR DIVATMŰVÉSZET.

Budapest nagyvárosi lendületét és hatalmas fejlődését a metropolisok között nemcsak a lakosság szaporodása, a palotás utcák kiépítése, a forgalom szédítő emelkedése mutatja, hanem az ipar és kereskedelem gócpontjainak megnövekedése is.

Egy hatalmas árúház, melynek üzleti forgalmában európai arányok érvényesülnek, majdnem olyan bizonyítéka a nagyvárosnak, mint akármelyik közintézmény. A kereskedelem nagy emporiumaiban lüktet a legészrevehetőbb elevenséggel a társadalmi élet ereje és mondhatni, hogy az idegen egy nagyváros színvonalát legközvetlenebbül az üzleti kirakatokból is megitélheti. Ha kisebb vidéki városban jár az ember, nem kell az épitkezés, a kövezet elmaradottságát szemügyre venni, hogy az illető város közéletéről tiszta képet nyerjünk. Elegendő néhány kirakatot megtekinteni és azokban minden ott van: a szegénység, a költőietlenség, a társadalmi erőtlenség, a lakosság egész jellemrajza. Ezért igen nagy okunk van büszkélkedni Budapest ama kereskedelmi árúházaival, amelyek az európai nagyvárosok külsőségéhez való kapcsolatunkat mindennél közvetlenebbül és szemléltetőbben demostrálják. Ezek között kétségtelenül a rang tekintetét és méretek viszonyait figyelve, első helyen áll az az árúház, amely a Kossuth-Lajos-utcában Holzer európai hirű cégnek diadalát hirdeti immár több mint 40 év óta. Nem kell Budapest monografiáit végig lapozni és felesleges dohos leveles ládák emlékei között kutatni, ha Budapest legutolsó negyven esztendejének társadalmi történetét meg akarjuk ismerni. Ez a ragyogó árúház, amelyből ma már teljes pompájával árad ki az európai ízlés, a nyugoti kultúra, a világvárosok szociológiája, többet beszél fényes kirakataival, vagyont érő árúival, berendezésével, forgalmával sok monografiánál. Gondoljuk csak el, mennyi munka, mennyi igyekezet, mennyi törekvés és mennyi siker vetette meg alapját a mai Holzer cégnek, amely a kereskedelem terén nemcsak alkalmazottainak és közönségének nagy számával, hanem megállapodott tekintélyével is olyan, mint egy kis fejedelemség.

Gondoljuk csak el, hogy a társadalommal együtt hogyan fejlődik igénytelen szerény keretekből európai arányuvá egy ilyen árúház. Át kell esnie az ilyen alkotásnak a kultúrális fejlődés minden periodusán. És nem történelem-e az, amikor egy ilyen kereskedelmi intézmény változó idők és változó viszonyok veszedelmeit átlépve, korszakot teremt működésében a hajdani krinolintól, nagyanyáink selyem tunikájától a mai perzselően modern igényekig? Ezen cég mindig kifejezője volt a társadalmi élet fejlődésének és működésének s nemcsak az örökké változó és nagy művészettel tolmácsolható divat fejlődését tükrözi vissza, hanem egy gyönyörű perspektiváját annak az érdekes históriának, hogy változott maga a régi Budapest lázas életü nagyvárossá, hogyan alakultak át úgyszólván évszakonként Budapest hölgyei abban a káprázatos metamorfózisban, amely a divat, ízlés és kultúra varázsa alatt a negyven év során tüneményessé tette Budapest híres szép asszonyainak toilettművészetét. Az ilyen árúházba, amelyről bizvást elmondhatjuk, hogy egy sereg művészetnek a csarnoka is, nem is azzal az érzéssel lép be az ember, mint a régimódi üzletekbe, ahol csak vásárolni lehet, hanem azzal a tudattal lépi át Budapest szép asszonya a cég műtermei küszöbét, hogy azokban toilette-szükségletével együtt részesül Páris, London, Berlin, Bécs egész divatkultúrájában.

Ezen cég mindig lépést tartott a világvárosok társadalmi életének igényeivel és becsületes kereskedelmi és józan elvvel a közönség minden rétegében helyet talált. Ezért találja meg az árúházban a társadalom minden rétege a módjának és tehetségének megfelelő kielégitését. És ezért vált úgyszólván fogalommá, hogy az a nő, aki ízléssel okosan és tökéletesen akar gondoskodni egyéniségének, szépségének, természetének legjobban megfelelő toilettekről, az csak Holzer mester művészetére bizza igényeinek kielégitését.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

BÓNI GYÁRTELEP ÉS MEZŐGAZDASÁGI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

az 1900-ban alakult részvénytársaság átvette, a néhai Mandel Eduárd által 1856-ban alapított „Bóni“ gyártelepet és mezőgazdaságot. ✍ A részvénytőke ma 1.800,000 K, különböző tartalékok 600,000 korona. ✍ A részvénytárs. üzemben tart ma három mezőgazdasági és egy ipari szeszgyárat cca 6000 hl. kontingenssel, egy szabadraktárrá nyilvánított szeszfinomítót 30,000 hl. finomítási képességgel, egy mű- és vámőrlő malmot 15 pár henger és kőjárattal, egy növényolajgyárat (napraforgó- és repceolaj) 50,000 q feldolgozási képességgel és olajfinomítóval; egy szappangyárat 15,000 q gyártási képességgel; egy mészhomok téglagyárat 9.000,000 drb gyártási képességgel; végül ellátja Nyirbátor nagyközség közvilágítását villanynyal egy 50 éves koncessió alapján. ✍ Mezőgazdasága, amelynek legnagyobb része hosszú évekre biztosított bérlet, cca 11,000 magyar holdra terjed, 130 magyar hold homoki szőlő-teleppel. Gyártmányok a következők: Finom és nyers szesszel kapcsolatosan denaturált szesz, rum, anizs és Bóni sósborszesz. Repce- és napraforgó-olaj, valamint repce- és napraforgó-olaj-pogácsa őrölve és darabosan, különböző mosó és mosdószappanok. Termel mezőgazdaságában: búzát, rozsot, burgonyát, dohányt, csemegeszőlőt és bort és tenyészt nagyban szarvasmarhát és sertést. Foglalkoztat állandóan mintegy 40 irodai és külső alkalmazottat, valamint cca 6—800 munkást. A telep, nagy forgalma folytán, lényegesen elősegíti Nyirbátor községnek tovább fejlődését. ✍

NYIRBÁTOR

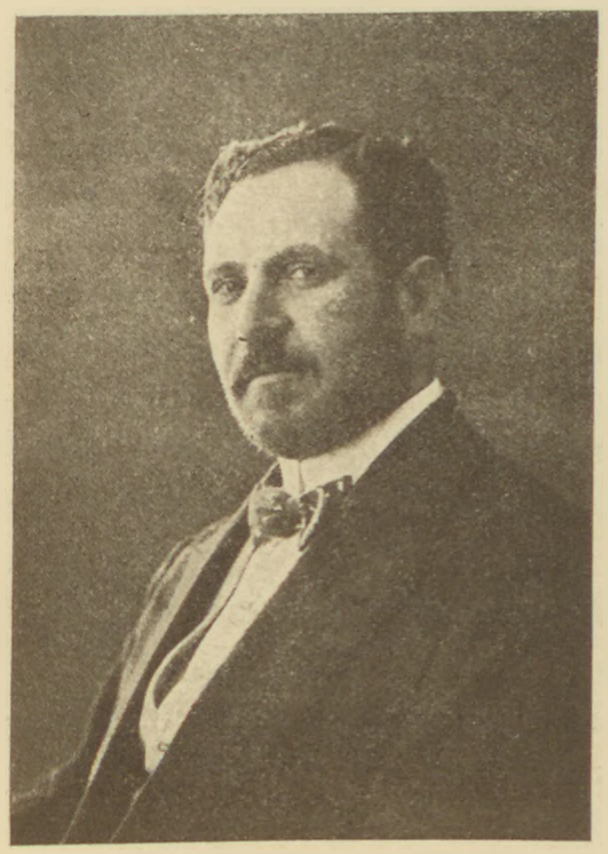
A Bóni gyártelep alapítója, néhai Mandel Eduárd, a következő utasítást hagyta meg kőbe vésve utódainak:

· ÖSSZETARTÁS, DE HÍVEN ·
· SZORGALOM CSAKIS IDEJÉBEN ·
· REND ÉS TISZTASÁG MINDENBEN ·
· MÁSÉT NEM KIVÁNVA ·
· SOHASEM ·

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A modern iparművészet haladásával csodálkoznunk kell azon, hogy hány kereskedő halad el a legújabb vivmányok mellett anélkül, hogy azokat a saját, valamint az ipar és kereskedelem érdekében felhasználná.

Amikor ezen elmélkedünk, önkénytelenül is elénk tolul a Kossuth Lajos-utca 15 sz. a. levő lakásberendezési áruház tulajdonosa, Szöts, kinek neve ma már fogalommá vált s annak említése a jó ízlés netovábbját jelenti, épp úgy, mint például a dohányzóknál az Uppmann, vagy az édességnél a Gerbeaud név.

Ezen agilis és tetterős kereskedő minden alkalmat megragad, költséget és fáradtságot nem kimélve, ma már oly tökéletest nyujt, hogy — ami eddig lehetetlenség számba ment — 24 óra alatt teljes lakásberendezést képes szállitani.

A különböző gyáraknak hozzáértő módon való csoportositása eredményezte ezt, melyek közül első helyet foglal el a „Slavonia“ faipar r.-t. tömör keményfa-bútorgyár, melynek gyártmányai az egész kontinensen a legelső helyre küzdötték fel magukat és méltán, mivel ezek, dacára hogy gyárban készülnek, nem viselik magukon a gyülöletessé vált sablon bélyegét.

Ezen bútorok csupán elsőrendü nemes fákból készülnek és igy a szépség mellé a tartósság is társul.

Ehhez szegődvén aztán — last but not least — Szöts közismert ízlése a lakásberendezés terén, szőnyeg, függöny, ülőbútorok és ágynemüekben, egy ilyen lakást készen látva mindenkit arra késztet, hogy a Szöts-céghez forduljon megbizásaival.

Mindezen felsorolt előnyöket felülmulja a legnagyobb előny: a mérsékelt és szabott árak!

Hogy mindezekről a nagyközönséget vásárlás előtt meggyőzhesse 18 gyönyörü mintaszobát létesitett, amelyekből mindenki már előre láthatja, hogy miként fog jövendő fészke kinézni.

Minthogy ezen látványosságot bárki vételkényszer nélkül megtekintheti, nem mulaszthatjuk el ennek megtekintését különösen a házasulandók figyelmébe ajánlani.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A MAGYAR MOZGÓFÉNYKÉP-IPAR.

Ide s tova két évtizede annak, hogy a mozgófényképek vasmarokkal kapcsolódtak bele minden országok kulturális életébe. A távol külföld nem egy mechanikai műhelyében, halhatatlan nevű tudósok laboratóriumában lázas izgatottsággal javitgatták a mult század kilencvenes éveinek elején Edison Alva Tamás eme korszakalkotó találmányát s amikor a mozgófényképezés technikája elérte a tökéletesedésnek ama fokát, amely alkalmassá tette a kinematográfiát arra, hogy a nép százezreit oktassa és szórakoztassa: álomszerű gyorsasággal megjelentek a kultúrát minden könyvnél, ujságnál pompásabban és hatásosabban terjesztő mozgófényképek Magyarország fő- és székvárosában, Budapesten is.

Magyarország lakossága az évszázadok során megszokta, hogy a kulturális értékű találmányok csak akkor jutnak el hozzá, amikor a külföld már hosszú évekig élvezte azoknak áldásos voltát s éppen ezért alig birt ocsudni meglepetéséből, amikor a mozgófényképek ugyanakkor jelentek meg nálunk, mint a külföldön. A külfölddel egyidőben jutottunk a kinematográfia áldásaihoz, a kinematográfia nagyszerű berendezettségű iskoláját együtt kezdtük járni a külfölddel, s ami szépet és jót, tudományosat és hasznosat a kinematográfia a külföldnek nyujtott, ugyanazt és ugyanakkor nyujtotta nekünk is. Nem maradtunk el a külföldtől e téren egy lépéssel sem, ma is lépést tartunk vele s mert tudjuk, hogy a magyar mozgófénykép-ipar a legjobb kezekben van, nincs okunk félni attól, hogy a jövőben nem jutunk a kinematográfia áldásaihoz, mint amikor hozzájuk jut a külföld.

Távol perspektivákat átlátó világos fő, rendkivüli üzleti érzék, a szép, a jó és hasznos feltétlen szeretete és mindezek mellett a Magyarországon szokatlan vállalkozási kedv és a közönség indolenciájától nem rettegő férfias bátorság kellett ahhoz, hogy egy csecsemőkorban levő s kizárólag a nagyközönség támogatásától függő új találmánynak valaki hajlékot merjen Budapesten adni.

Két honfitársunk: *Neumann* József és *Ungerleider* Mór vállalkoztak e nehéz feladatra. Feláldozták a rendelkezésükre álló eszközöket és férfikoruknak minden egyes percét, a szó szoros értelmében éjszakát is nappallá tevő kitartó robotmunkájukkal meghonosították születése percében nálunk is a kinematográfiát, emberfeletti energiájukkal felvirágoztatták és soha meg nem szünő munkakedvük eredményekép megteremtették, vezették, irányitották s a legmagasabb tökélyre fejlesztették a külföldi kinematográf-iparral minden téren sikerrel versengő magyar mozgófénykép-ipart.

Neumann és Ungerleider tudták, hogy a közönség nem megy el olyan helyre, ahol azt sem tudja, mit kap pénzeért s ezért ők mentek el eleinte a közönséghez. Népes kávéházakba vitték el mozgófényképeiket, ingyen mutogatták a kinematográfia ezernyi csodáit az ámuló tömegnek s amikor e merész vállalkozásukkal felkeltették a közönség tudományszomját és érdeklődését, Budapest szivében, a Népszinház tőszomszédságában palotát emeltek mozgófényképeiknek. Apollószinházukat egy csapásra a magyar főváros egyik legjelentősebb kultúrpalotájává avatta a közönség, az a közönség, amely már az első napokban meglátta, megérezte, hogy e palotában csak szépet és jót, nemeset és hasznosat kap azért a csekély dijért, amellyel belépőjegyét megváltja. E hitében a közönség egyetlen egyszer sem csalódott s éppen ezért egyetlen percre sem fordult el szeretete az Apolló-szinház palotájától.

Jó ideig a Neumann és Ungerleider névhez fűződött a magyar kinematográfia fogalma s tán e kettős név valóban fogalommá vált volna, ha viselőik szerényen le nem mondanak e dicsőségről s nem alakitják át vállalataikat részvénytársasággá, ha nem alapitják meg a „Projectograph magyar mozgófénykép és gépgyár részvénytársaságot". De megalapitották nevük árán is, csak azért, hogy az ő személyes vezetésük alatt működő mozgófénykép- és gépgyárral ajándékozzák meg a magyar ipart, hogy itt Budapesten állithassanak a külföldi kinematográf-gyárakkal mindenben sikerrel versenyező s ma már a legszebben viruló gyárakat.

Ennyi önzetlenség, ekkora önfeláldozás nem maradhatott jutalom nélkül s ez volt az oka aztán annak, hogy a magyar mozgófénykép-ipar megteremtése körül szerzett érdemeikért József főherceg Ő cs. és kir. Fensége az udvari szállitói cimet ajándékozta legutóbb a Projectograph részv.-társ.-nak, illetve igazgatótulajdonosainak Neumann Józsefnek és Ungerleider Mórnak.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

BLUMENTHAL FERENC

saját gyártmányú zsebkendő- és vászonárú-raktára

Alapíttatott 1884. évben **Telefon-Interurban 95-25**

Az üzletet néhai Blumenthal Ferenc 1884. évben alapította. Eleinte kézműárúkat „kicsiben“ en detail árúsítottak, az üzlet azonban oly rohamosan fejlödött, hogy rövid pár év alatt nagykereskedés lett. A néhai üzletfő, mint hithü, vallásos ember, szigorúan vallásunk szabályai szerint élt és üzletét szombaton és ünnepnapokon zárva tartotta, mint teszik azt tovább utódai is. Az üzlet rohamosan fejlödött, úgy hogy a kézműárúkon kivül szőnyeg és újabban fehérnemü nagyban és kicsiben való árúsitását is bevezették. Legújabban a cég a **Király-utca 41. sz.** háromemeletes modern házat megvásárolta és ott az üzlet kényelmes és modern otthont fog kapni, hol a technika modern vivmányait felhasználva, kényelmes és modern helyiségek fognak a cég rendelkezésére állani. Itt már a kézműárúkereskedés mellett a teljes **férfi és női fehérnemü készletet** fogják bevezetni.

Szolid, megbízható bevásárlási forrás.

BUDAPEST, VII., KIRÁLY-UTCA 23

HERMES

MAGYAR ÁLTALÁNOS VÁLTÓÜZLET R.-TÁRS.

BUDAPEST,

IV., KORONAHERCEG-UTCA 5. HERMES UDV.

ÜZLETÁGAK:

Katonai házassági óvadékok beszerzése. — Értékpapirok, sorsjegyek, ércpénzek, külföldi váltók vétele és eladása, valamint utalványok és hitellevelek kiállítása az összes piacokra

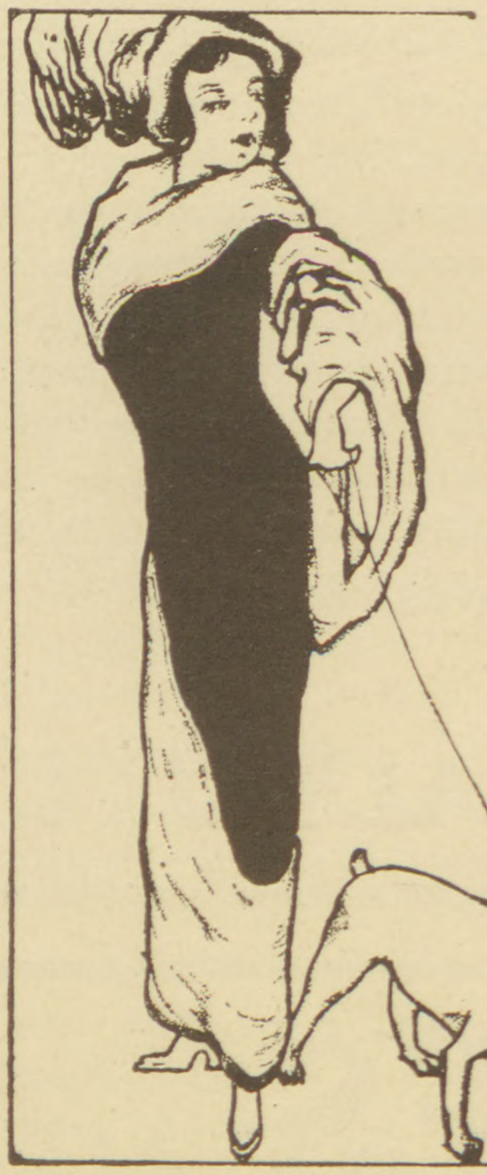
FIÓKPÉNZTÁRAK:

BUDAPESTEN: V. KER., NÁDOR-UTCA 23. SZ. (TŐZSDEPALOTA) ÉS VII. KER., BAROSS-TÉR 16. BÉCS: I. ST. IM EISENPLATZ 3.

ÜZLETÁGAK:

Előlegek értékpapirokra. Értékpapirok és sorsjegyek biztosítása. Betétek folyószámlára és takarékkönyvecskékre. Osztálysorsjegyek eladása. *Safe deposits.*

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Elkán Gyula szűcs

Károly körut 19

NEWYORKI GERMANIA ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.
BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 44

Olcsó díjak. Háborúkockázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés. Díjtáblázatot és felvilágositást ad azonnal a Vezérképviselőség.
HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.

„ERZSÉBET“
gőzmalomtársaság
Budapest, Garam-u. 4. Alapittatott 1868.

Őrlőképesség napi 3500 mm búza
Őrlőképesség napi 400 mm rozs
HUSVÉTI LISZT-GYÁRTÁS

Kivitel Angliába, Franciaországba, Németországba, Braziliába, Kelet-Indiába stb.

KOVALD FEST, TISZTÍT.
Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A kifogástalan elegancia tájékoztatóját kívánatra ingyen és bérmentve küldi a

PLATSCHEK ÁRÚHÁZ

BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 22. SZ. (Röser-bazár)

A főváros legmodernebb teljes férfiruházati árúháza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

TELEFON
21—25

NEMZETI BALESETBIZTOSÍTÓ R.-T.

Olcsó díjtételek ellenében elfogad egyénenkénti balesetbiztosításokat, utazási biztosításokat, vasuti balesetek ellen való biztosítást az élet egész tartamára egyszeri díjfizetéssel, gyermekbalesetbiztosításokat, a befizetett díj visszatérítésével; biztosítást nyujt ipari és gyárvállalatok tulajdonosainak, mező- és erdőgazdasági üzemek, valamint ház és állat tulajdonosainak, orvosoknak, gyógyszerészeknek és állatorvosoknak a törvényes szavatosság esetére, nemkülönben kerékpár- és automobiltulajdonosok szavatossági kötelezettségeire.

Befizetett részvénytőke:
2.000,000— K

Biztosítéki alapok:
5.860.001,72 K

Kívánatra prospektust küld és készséggel ad felvilágosítást az igazgatóság és minden nagyobb városban lévő képviselőség.

BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 13. SZ.

Tantál- és Wotán-lámpák ✻ Ívlámpák ✻ Kuhló-huzalok ✻ Zetakapcsolók ✻ Diazed-biztosítékok Ívlámpa-szénpálcák ✻ Szénkefék ✻ Peschel-csövek ✻ Szellőzők ✻

TELEFONSZÁM 128-91

MAGYAR SIEMENS-SCHUCKERT-MŰVEK

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRÚT 36

GYÁR: POZSONYBAN

Készít: Villamosvilágitási és erőátviteli központi telepeket és berendezéseket. ✻ Különlegességek: Felvonók, ventilátorok, szivattyúk, hordozható villamos fúrógépek, villamos bányafúrógépek, villamos berendezések mezőgazdasági és ipari célokra. ✻ ✻

MAGYAR FÉM- ÉS LÁMPAÁRÚGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

ÍZLÉSES ÉS MODERN VILÁGÍTÓTESTEK, PETRÓLEUM, GÁZ- ÉS VILLAMOS VILÁGÍTÁSRA MINDEN ÁRBAN
FÉMDÍSZMŰTÁRGYAK

BUDAPEST—KŐBÁNYA

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

HŰTTL TIVADAR

CS. ÉS KIR. UDV. SZÁLLITÓ PORCELLÁNGYÁROS ÉS NAGYKERESKEDŐ BUDAPEST, V., DOROTTYA-U. 14.

SAJÁT PORCELLÁNGYÁRA Ó-BUDÁN

ALAPITTATOTT 1854-BEN
TELEFONSZÁM 31—53.

Bel- és külföldi **porcellán, fayence- és üvegárúk** legnagyobb választékban. Használati és dísztárgyak.

Legújabb képes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve.

UNGÁR

NŐI DIVAT-HÁZA

Toilettek :: :: ::
Costumeök :: ::
Őszi felöltők :: ::
Pongyolák :: ::
Blouseok :: :: ::

SZABOTT ÁRAK!

legolcsóbb bevásárlási forrása

Budapest, Kossuth Lajos-u. 2

MAGYAR ÁLTALÁNOS HITELBANK

KÖZPONT:
BUDAPEST, V., NÁDOR-UTCA 12.

ALAPITÁSI ÉV 1867.

Alaptőke . . . 80,000.000 korona
Tartalékalap . . 56,300.000 korona

BUDAPESTI FIÓKOK:
V., Váci-körút 80. IV., Egyetem-u. 11

VIDÉKI FIÓKOK:
Brassó, Debrecen, Fiume, Győr, Kassa, Kecskemét, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szabadka és Temesvár.

ÜZLETKÖRE:
Subskriptiók és konversiók. Intézvények és hitellevelek. Idegen pénzek beváltása. — Kifizetések Magyarországon, Ausztriában és külföldön. Mindennemű bankügyletek. Különféle vállalatok alapitása. Takarékbetétek. Áruosztály. (Gabona, gyapjú, cukor, szén, textil.)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

10
koronától feljebb nagy választékban
Sírkövek
Löwy nél
Budán

Főüzlet:
II., Fő-utca 88 sz.
(saját házában).

Fióküzletek:
I., Németvölgyi-út 15
és III., Lajos-utca 98.
(volt Gellért-féle üzlet).
Telefon: 146-99.

Bizományi raktárak
Vecsés és Ujpest.

Telefon: 25-02 és 66-97. Telefon: 25-02 és 66-97.

Magyar Élelmiszer Szállító Részvénytársaság

Budapest, IX., Tóth Kálmán-u. 8—10. sz.
Fiókok: Wien, Berlin, Breslau és London.

A társaság működési köre:

1. **Hűtőház**. A modern technika eddig elért vivmányainak felhasználásával berendezett hűtőházban bárki tetszés szerinti időre mindenféle élelmicikket hosszabb ideig kifogástalan minőségben eltarthat, mérsékelt díjtételek mellett. A beraktározandó árúk kezelésére, illetőleg a beraktározás feltételeire részletes útmutatással készséggel szolgál a társaság igazgatósága.

2. **Jéggyár**. Napi 1000 métermázsa tartós kristályjeget termel.

3. **Kiviteli osztály.** Wien, Berlin, Breslau és Londonban saját alkalmazottainak vezetése alatt fenntartott fiókjai mérsékelt jutalék mellett mindenféle hazai élelmicikk bizományi értékesítésével fogla koznak.

4 **Szállítási osztály**. Fuvardíjkedvezményeket folyósít a nyugoti vámkülföldre feladott élő és leölt baromfi, tojás, vad, vaj, friss főzelék, zöldség, friss gyümölcs, túró és mézküldemények feladási okmányai alapján.

5. **Gyűjtőforgalom**. Az élelmicikkek pontos és olcsóbb szállítása érdekében Budapest-nyugoti pályaudvar Budapest-Józsefváros, Wien-Stbhf és Berlin állomásokra élelmiszer-gyűjtőforgalmat tart fenn.

PALLAS
nyugdíj-, élet- és katonai biztosító R.-T.

Köt felette előnyös feltételek mellett nyugdíj-, élet-, hozomány-, nép-, katonai szolgálati és orvosi vizsgálat nélküli életbiztosításokat. A hitközségi tisztviselők részére külön kedvező nyugdíjcsoportot létesítettünk

Kérjen prospektust!
Képviselők kedvező feltételek mellett alkalmaztatnak

Erzsébet-körút 24

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

EGÉSZSÉGÉRŐL VAN SZÓ

Igyék naponta 1–2 palack

dupla maláta-sört, de Szt. István védjegyűt

mert ez a legelső, a valódi.

A söriparban korszakot alkotó a **Kőbányai Polgári Serfőződe** ezen világhírű söre, amelyet ma már minden országban utánoznak. Nemcsak a **legélvezetesebb üdítő ital,** de csodálatos gyógyhatása is van **idegesség, étvágyhiány, vérszegénység, álmatlanság, tüdő- és gyomorbajoknál;** igen ajánlandó **lábbadozó betegeknek és szoptató nőknek is.**

AJÁNLJA: NOORDEN tanár Bécsben; KORÁNYI tanár Budapesten; GLAX tanár Abbáziában és számos más szaktekintély.

Bécsváros kényes ízlésű közönsége évenként két millió palacknál többet fogyaszt ezen magyar sörből. Kapható mindenütt.

MUNGO

textilipar és vattagyár Fürst Bertalan

Központi iroda: Budapest, V., Szalay-utca 2. Telefon: 162-75. Gyár: Budakalász. Telefon: Békásmegyer 3. Ajánlja: Juta-, konfekciós-, szabó-, paplan-, tucat-, hygienikus vattagyártmányait, valamint vattelineket, elismert elsőrendű tisztítóanyagokat, mint mungocsepűt, fehér és tarka pamutfonalakat és törlőkendőket. Állandó raktár kárpitos célokra szolgáló kócból.

ANGOL ÚRI ÉS
:: NŐI SZABÓ ::

KATZ LAJOS

KÉSZÍT LEGMODERNEBB ANGOL ÚRI ÉS NŐI RUHÁKAT A LEGFINOMABB KIVITELBEN

ELSŐRENDŰ SZABÁS, FIGYELMES KISZOLGÁLÁS

BUDAPEST, IV VÁCI-UTCA 67

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

PETROL EGGER

POUR LES CHEVEUX

A hajhullás leggyakoribb oka a fejbőr korpázása. A korpaképződést kell tehát megakadályozni. A kinek pedig már korpás a fejbőre, alaposan kell azt tőle megtisztítani. Mindkét célra a legjobbnak bizonyult szer a

Petrol Egger

Aki ezen hajszeszt használja, annak fejkorpája nem lesz és így nem is fog hullani a haja.

Egy üveg ára 2 K 40 f.

A Dr. Egger-féle zamatos FOGPÉP

használata kellemes, hatása jó, tartós, a fogakat rövidesen csillogó fehérré teszi. Egy eredeti nagy tubus ára **70** fill. Kapható minden gyógyszertárban és drogériában. — Készíti:

Dr. Egger Leo és Egger J. laboratoriuma
Budapest, VI. Ker., Révay-utca 12. szám.

Minden néven nevezendő **ÓVADÉK** helyett ajánlunk

ÓVADÉKBIZTOSITÁST.

„Minerva" Általános Biztositó Részvénytársaság,

mely köt még **Kezességi és ÓVADÉK-** biztositást.

Eltulajdonitás, Lopás, Hütlen kezelés és Sikkasztás elleni biztositást.

Baleset-, Szavatossági és Automobil- biztositást.

Versenylovak. Telivérek és értékesebb Tenyészállatok biztositását.

Továbbá minden néven nevezendő **TŰZ és Betöréseslopás** elleni biztositást.

Budapest, V., Eötvös-tér 2. (a Generali házában).

TOCH ÁRMIN

HÚSFÜSTÖLDE

ANKER-PALOTA KIRÁLY-UTCA

Ajánlja kitünő felvágott- és virsli-féle különlegességeit.

Telefon 27–44.

Számos kitüntetés.

Postai megbizások pontosan eszközöltetnek.

Bőrszék-ipar Kendi Antal

Budapest, IV. Kerület, Semmelweis-utca 7. sz.

Angol bőrbútor
Készítése, festése és renoválása saját műhelyemben.

Ebédlőszékek
irodai és egyéb karosszékek valódi bőrrel. Székátalakitások. Ülőbútorok javítása.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Alapíttatott 1864-ben.

FONCIÈRE, PESTI BIZTOSÍTÓ-INTÉZET

Központi székhely:
Budapesten, V., Sas-utca 10. sz.

Készpénzben befizetett részvénytőke	4,000.000 korona
A nyereség- és díjtartalékok az évi díjbevételekkel együtt mintegy	58,000.000 koronára
az intézet összes biztosítékai tehát mintegy rúgnak.	62,000.000 koronára

48 évi fennállása óta kártérítések fejében fizetett az intézet:

az elemi kárbiztosítási ágazatokban	211,080.097 koronát
az életbiztosítási ágazatban	31,780.444 koronát
a baleset- és szavatossági biztosítási ágazatokban	4,259.944 koronát
összesen	247,120.485 koronát.

Az intézet működési tere kiterjed a következő biztosítási ágazatokra:
1. **Élet-, járadék-, kiházasítási-, katonai szolgálat-esetére** való biztosítás.
2. **Tűz, villámcsapás** és **robbanás** által okozott károk elleni biztosítás.
3. **Betöréses lopás** elleni biztosítás.
4. A törvényes **szavatosság** következtében beálló kötelezettségek elleni biztosítás.
5. **Tükörüvegekben** eshető **töréskárok** elleni biztosítás.
6. Az emberi testet érhető **balesetek** elleni biztosítás (utazási, élethossziglani vasuti balesetbiztosítás).
7. **Szállítmányozási** tengeri-, szárazföldi- és folyamszállítmányozási) károk elleni biztosítás.
8. **Jégverés** okozta károk elleni biztosítás.

Olcsó díjak! **Előnyös feltételek!**

TISZTÁN MAGYAR INTÉZET!

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Baromfikereskedő

כ ש ר

Ne essék kétségbe, ha vendéget kap, ha éhes, ha eljegyzést vagy lakodalmat tart, akkor telefonáljon 57—21, **Stein Bernát** 20 év óta fennálló, legjobb hírnévnek örvendő **baromfi-kereskedőhöz, Budapest, IX., Ráday-utca 3.**, ott kaphat a nap bármely szakában idei libát nyersen vagy sülve, úgyszintén olvasztott libazsirt házhoz szállítva.

"KULATÁR"

szobrász és építőművészek által tervezett kész művészi

SIREMLÉKEK

állandó kiállítása Budapest

Érdeklődőknek felvilágositást készséggel ad kizárólag

BLUM LAJOS

VIII., Köztemető-út 4. sz.

SIRKŐKIÁLLITÁS

Telefonszám 91-76

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Kőszénbánya- 's Téglagyár Társulat Pesten
(ezelőtt DRASCHE)

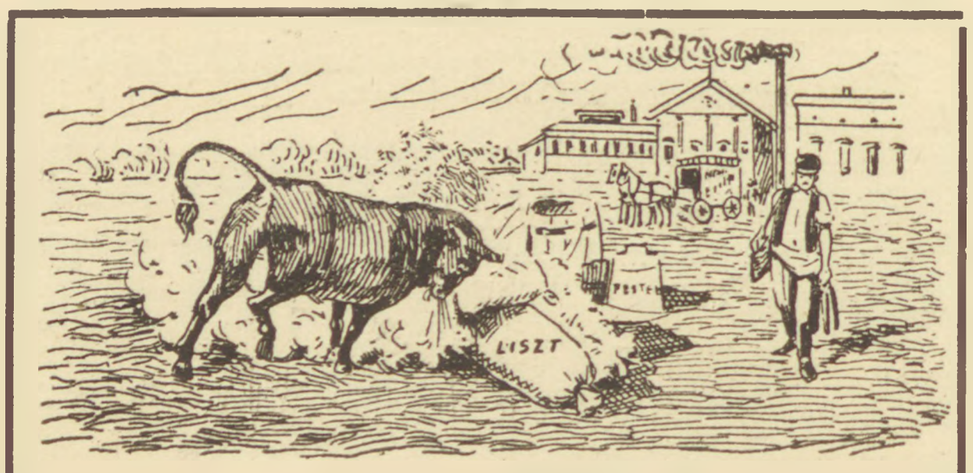
Budapest, VII., Király-utca 67. szám
Telefonszám: 34-51 és 34-61

•

Keramit Kocsiút-Kövek
Keramitlapok, Keramit-, steró-, pillértéglák
Traversz-téglák, falburkoló-téglák
Fayence porcellán-lemezek, porcellán szigetelők
Egészségügyi és használati cikkek
Tűzálló chamotte-téglák

•

A társulat elvállalja a burkolati munkák elkészítését is. Árjegyzék díjmentesen.

Nagy és Eichner
„HUNGÁRIA“
szalámi-, húscsemege- és kolbászárú-gyár

BUDAPEST
Váci-körút 9. szám
Telefon: 48—36

כשר כשר

WIEN
Rotenturm-Str. 27
Telephon: 19933

Ajánlja I-ső rangú simmenthali faj hízott marháiból készült gyártmányait, amennyiben az összes árúikból burgonyalisztkeveréket vagy festéket teljesen kizártak, joggal vállal érte a cég legmesszebbmenő felelősséget

ÜGYELJÜNK A FENTI CÉG CIMÉRE.

BUDAPESTI BANK RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRÚT 22.

Elfogad betéteket takarékpénztári könyvecskékre és folyószámlára. Előleget ad értékpapirokra és sorsjegyekre. Tőzsdei megbízások teljesítése. Leszámítol váltókat. Idegen pénzek vétele és eladása.

ALAPTŐKE: 10,000.000 KORONA.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Magyar Kereskedelmi Hitelbank Részvénytársaság
Budapest, V. ker., Erzsébet-tér 18

Teljesen befizetett részvénytőke 8.000,000 Korona.

Elfogad betéteket takarékpénztári könyvecskékre, folyó-(cheque)-számlára és pénztárjegyekre. Leszámitol váltókat, utalványokat, kötelezvényeket és nyilt számlákon alapuló künlevőségeket. Előleget nyujt értékpapirokra és közraktári zálogjegyekre. Vesz és elad értékpapirokat, külföldi váltókat és idegen pénznemeket. Elfogad letéteket megőrzés végett (safe deposit). Letesz mindennemü óvadékot és szavatosságot vállal a magyar királyi kincstárnál igénybe vett szeszadóhitelért. Kiállit hitelleveleket a világ minden piacára. Foglalkozik alapitásokkal és finanszirozásokkal.

Mindennemü tőzsdei megbizást úgy helyben, mint a külföld nagyobb pénzpiacain a legjutányosabban teljesit.

"MINIMAX"

az összes kultúrállamokban szabadalmazott és bevezetett kézi tüzoltókészülék, mely a veszély pillanatában kéznél áll és bármely laikus, vagy gyermek által könnyen kezelhető. Eddig több mint 30,000 esetben kitünő szolgálatot tett. Felvilágositással szolgál a

Magyar Minimax Részvénytársaság Budapesten
Gyár és iroda: VI., Rózsa-utca 85.
Telefon 37—31. szám.

Kriszhaber Leó

Első magyar bőrruhagyár · Uri szabó · Egyenruha szállító

Köszvény és reuma elleni villamos-szőrméből alsóruha. · A magyar kir. posta és távirda, valamint több vasút szállítója. · Többször diszoklevéllel és aranyéremmel kitüntetve. ·
Telefon 96-93

Budapest, V., Nagykorona-utca 13. szám

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

SZÉCSI GŐZMOSÓ TELEFON 99—93. SZ.

GYÁR ÉS IRODA: III., BÉCSI-ÚT 96. SZ. | **FIÓK ÁTVEVŐ: VI., LÁZÁR-UTCA 14.**

GŐZMOSÁS • KÖLCSÖN FEHÉRNEMŰ • FÜGGÖNYTISZTÍTÁS

Elvállal: háztartási fehérneműmosást kilónként és vasalva; legszebb gallér- és kézelőtisztítás. — Kölcsönbe ad: bankettekre és minden egyéb alkalmakra damaszt asztalneműeket a legfinomabb minőségben, vidékre is Berendez: szállodákat, pensiókat, vendéglőket és kávéházakat legfinomabb damaszt fehérneművel.

RÖSER-TANINTÉZET

Alapittatott 1853-ban.

I Háromosztályú felső kereskedelmi iskola II. Négyosztályú polgári iskola. III. Nevelő-internátus. — Értesitő kivonatot küld az igazgató.

Igazgatóság: Budapest, VI., Aradi-utca 10. sz.

Dr. RENNER phys. diät. szanatórium **Gizella Telep**

Posta: VISEGRÁD (Pestmegye).

Távbeszélő: környék, Visegrád 3.

LAHMANN-féle berendezés: légsátrak, nap- és légfürdők. Hízlaló, soványító és fekvő kúrák.

Városi vízgyógyintézet: Budapest, VII., Valéró-utca 4. sz.

Hol biztosítsuk magunkat?

Magyar Élet- és Járadékbiztosító Intézet mint Szövetkezet

Budapest VI., Andrássy-út 8. Saját palota

A szövetkezet elnöke: gróf Széchényi Aladár. Az igazgatóság: báró Rudnyánszky József elnök. Dénes Tibor, Forray Miklós, dr. Lévay Zsigmond. Vargha Sándor vezérigazgató.

Az intézet szövetkezeti alapra lévén fektetve, az összes nyereség 70 százaléka a díjfizetések arányában a tagok között felosztatik. Az intézet az életbiztosítás összes nemeit műveli, jutányos díjak és előnyös feltételek mellett. Ajánlja különösen a halál esetére szóló biztosítást, a család ellátására, a kölcsönös biztosítást a házastársak részére, a halál és elérés esetére szóló vegyes biztosítást, kiházasítási biztosítást leányok részére, esetleg nevelési járadékkal kapcsolatban. Ajánlja magánhivatalnokok részére a nyugdíjbiztosítás különböző nemeit, azonkívül özvegyi járadékbiztosítást, továbbá állami és közhivatalnokoknak nyugdíjaztatásuk esetére lakbérpótló járadékot. Az összes biztosítási módozatoknál kívánságra a rokkantsági kockázatot is elvállalja az intézet, olyként, hogy munkaképtelenség esetén a biztosított a díj fizetése alól felmentetik.

Az intézet orvosi vizsgálat nélkül is köt a legelőnyösebb feltételek mellett biztosítást. Bővebb felvilágosítást készséggel ad az intézet igazgatósága

BRAUN SÁNDOR

CIPŐÁRÚHÁZA BUDAPESTEN, VIII., NÉPSZINHÁZ-UTCA 18. SZÁM

Ajánlja dúsan felszerelt saját készitményü cipőraktárát.

Nagy választék valódi amerikai és francia női és férfi cipőkülönlegességekben.

Mérték utáni megrendelések jutányosan és a legjobb anyagból gyorsan készülnek.

Szives pártfogást kérek

Braun Sándor

DIGESTOL

A gyomor- és bélműködést szabályozza

Kapható minden gyógyszertárban

Biztosan és állandóan ható emésztő- és étpor

Eredeti doboz ára 1 és 2 kor.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Telefon 16—44, 148—09.

Lift! Lift!

Fischer Simon és Társai

selyem- és női divatárúház

Budapest,
V., Bécsi-utca 10.

Magyar Országos Központi Takarékpénztár

Budapest, IV. ker., Deák Ferenc-utca 7-ik szám (saját ház).

Fiókpénztárak: V. kerület, Szabadság-tér 3. szám (saját ház), VI. kerület, Podmaniczky-utca 2. szám, VI. kerület, Teréz-körút 2. szám, VII. kerület, Rákóczi-út 28. szám (saját ház), IX. kerület, Ráday-utca, II. kerület, Fő-utca 28. szám (saját ház).

Alaptőke: K **18.150,000**

Tartalékok: K **19.700,000**

Elfogad **betéteket** takarékpénztári könyvecskére, pénztárjegyre, cheque- és folyószámlára. **Előleget** ad értékpapirokra és azok vételét és eladását lelkiismeretesen eszközli. **Leszámitol váltókat** és **jelzálogkölcsönöket** nyujt előnyös feltételek mellett.

Tőkebefektetésül ajánlja 4% és 4½%-os zálogleveleit, valamint 4½%-os községi és vasúti kötvényeit.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Weisz-Árúház

Magyarország legnagyobb nőidivatháza

Budapest, IV., Váczi-utca 24

Telefonszám 856. Lift minden emeleten

AZ ÁLTALÁNOS IPARBANK R.-T.

Budapest, VII., Erzsébet-körút 39.

ÜZLETKÖRE: ÜZLETKÖRE:

Értékpapírok, külföldi pénznemek és ércpénzek vétele és eladása a napi árfolyamon. Sorsjegyek eladása részletfizetésre vagy letétre. Kölcsönök értékpapírokra, kedvező visszafizetési feltételek és olcsó kamatok ellenében. Szelvények és kisorsolt értékpapírok díjmentes beváltása esetleg olcsó leszámítolása még az esedékesség előtt is. Tőzsdei megbízások előnyos keresztülvitele a budapesti, bécsi és bármelyik külföldi tőzsdén. Igérvények kibocsátása minden húzáshoz. Ingyenes sorsolási ellenőrzés. Osztálysorsjegyek árusítása. Takarékpénztári betétek és folyószámla-(cheque)-betétek átvétele előnyös feltételek mellett. Váltóleszámítolás mérsékelt kamat mellett. Hitelegyleti hitelek nyujtása.

Államilag engedélyezett

Gerő Ferenc-féle fiúnevelő internátus

VI. ker., Podmaniczky-utca 6. sz.

Telefon 79—34

Bennlakó, félbenlakó s correpetálásra bejáró gymnasium, reál-, kereskedelmi vagy polgári iskolai tanulók részére. Lelkiismeretes nevelés és tanítás, kitünő ellátás, zene, idegen nyelvek, sport. Prospektus díjtalan.

NEIGER JAKAB

BUDAPEST, VI. KER., TERÉZ-KÖRÚT 4. SZ.

Elsőrangú כשר étterem

Lakodalmak és alkalmi lakomák részére külön dísztermek. Nagyobbítva és átalakítva

VIDÉKI INTELLIGENS KÖZÖNSÉG KEDVENC TALÁLKOZÓHELYE

ELSNER OSZKÁR NŐI DIVATÁRUHÁZAI.

FŐÜZLET: BUDAPEST, IV., PÁRISI-UTCA 3. (KORONAHERCEG-UTCA SAROK)

FIÓKÜZLETEK: II., FŐ-UTCA 52. (BATTHYÁNY-TÉR SAROK). IV., KÁLVIN-TÉR ÉS KECSKEMÉTI-U. SAROK. VII., RÁKÓCZI-ÚT 32. VII., KIRÁLY-UTCA 35/37.

Angol divatkelme, bársony, selyem, csipke, szalag és mindennemű női divatcikkek. :: Maradékok minden árban!

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MAGYAR ORVOSI MŰSZERTÁR

Saját érdekükben felhívja az összes sérülteket, hogy az összes kultúrállamokban szabadalmazott, különösen a nyári idényben **páratlan** célszerűségű kicserélhető nyomlappal ellátott **MULTIFORME sérvkötőkről** prospektust kérjenek. Ezen

SÉRVKÖTŐ
a legmesszebbmenő igényeknek is megfelel

MŰLÁB
a lehető legjobb kivitelben

MŰKÉZ
a legizlésesebb kiállításban

MŰFŰZŐ

Támgépek, egyenestartók, hasKötők, gummiharisnyák stb. mérték szerint jótállás mellett készülnek

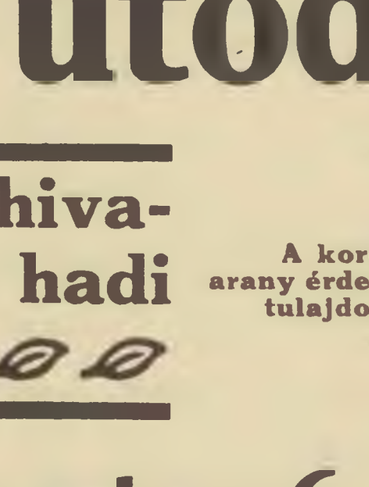
HYGIENIKUS KÜLÖNLEGESSÉGEK

KÉPES ÁRJEGYZÉKET kbl. 1000 ábrával ingyen, bérmentve és diszkréten küldünk.

Budapest, VII., Rákóczi-út 32. szám
a Rókus-Kórházzal szemben.

RENAULT ÉS OPEL
AUTOMOBILOK

A MODERN TECHNIKA LEGTÖKÉLETESEBB VIVMÁNYAI.

VEZÉRKÉPVISELET:
HAZAI AUTOMOBIL R.-TÁRS.
BUDAPEST, V., BÁLVÁNY-U. 12.

Rosenthal H. utóda

Császári és királyi udvari szállító.

Mindennemű katonai, hivatalnoki egyenruha- és hadi felszerelések intézete

A koronás arany érdemkereszt tulajdonosa.

Budapest, V., Akadémia-utca 6. sz.

A magyar királyi darabont testőrség, a magyar királyi koronaőrség, a magyar királyi honvédség, a magyar királyi csendőrség, a Ferenc József nevelőintézet, a Budapest fő- és székvárosi magyar királyi rendőrség, a magyar királyi határrendőrség stb. stb. szerződéses szállitója.

Legfinomabb angol úri ruhák. Valódi olasz vívóeszközök

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

ÁLTALÁNOS ÓVADÉK-BANK RÉSZV.-TÁRS.

BUDAPEST, IV. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 4. SZ.

Magyar Ált. Takarékpénztár R. T.

Központ:

Budapest, V., József-tér 14 (az intézet házában).

Fiókok:

IV., Kossuth Lajos-utca 14—16, V., Lipót-körút 11, VI., Andrássy-út 46, VII., Erzsébet-körút 23. szám.

Alapíttatott 1881-ben.

Teljesen befizetett alaptőke: 32 000,000 korona. — Tartalékalap: 6.000,000 korona. — Záloglevél biztosítéki alap: 5.000,000 korona.

Elsőrangú tőkebefektetés:

A Magyar Általános Takarékpénztár Részv.-Társ.

4%-os és 4½%-os adómentes záloglevelei

A **Magyar Általános Takarékpénztár Részvénytársaság** földbirtokokra és lakóházakra engedélyezett jelzálogkölcsönök alapján 4%-os és 4 és fél %-os 50 és 65 éven belül kisorsolás útján visszafizetendő zálogleveleket bocsát ki.

A zálogleveleket **a budapesti, bécsi, trieszti és amsterdami tőzsdéken** jegyzik.

A záloglevelek minden közpénztárnál **óvadék- és bánatpénz** gyanánt a cs. és kir. **közös hadseregnél**, a cs. és kir. osztrák **Landwehrnél** és a magyar kir. **honvédségnél házassági óvadék** gyanánt elfogadtatnak és azon papirok közé tartoznak, amelyekre **az osztrák magyar bank kölcsönt nyujt**; továbbá pupilláris biztonságúnak ismertettek el, minélfogva az 1879. évi XXX. t.-c. értelmében **gyám- és közalapok** pénzeinek elhelyezésére szolgálnak.

A **Magyar Általános Takarékpénztár Részvénytársaság jelzálogos törlesztéses kölcsönöket** engedélyez **földbirtokokra**, fővárosi kész- és épülőfélben levő **bérházakra** és nagyobb **vidéki városok** legforgalmasabb részében fekvő **modern bérházakra.**

Elfogad betéteket betétkönyvekre, pénztárjegyekre, valamint **cheque- és folyószámlára. Leszámitol váltókat, előleget ad tőzsdén jegyzett értékpapirokra** és **vidéki pénzintézetek részvényeire.** Megbízásból **vesz és elad értékpapirokat.** Elvállal **jótállást szesz, sör, cukoradó** és **vámhitelre, Ovadékcélokra és bánatpénzül** letesz értékpapirokat és betétkönyveket.

„UNIO“

Élet- és Gyermekbiztosító-Intézet (mint szövetkezet) (Első Leánykiházasító-Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40-42

(Az intézet saját házában.) **Alapíttatott 1863. évben.**

Díjtartalék 1911 december 31-én	**19,144.393 korona**
Biztosított tőke 1911 december 31-én. . . .	**79,950.000 korona**
Eddig kifizetett tőke	**18,478.883 korona**

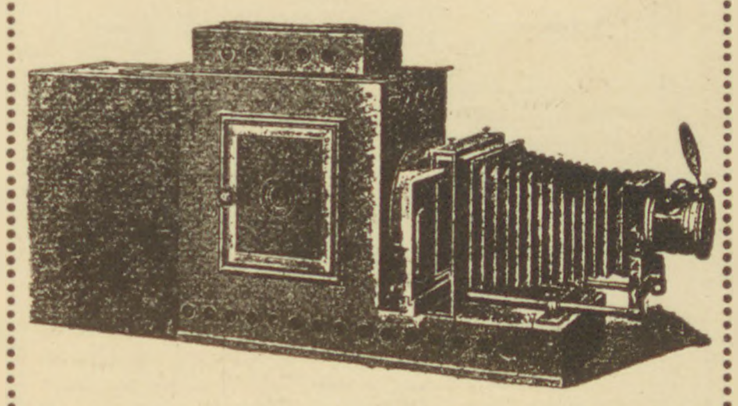
Az intézet az ember életére minden szokásban lévő módozat szerint a következő biztosításokat vállalja el: Kiházasítási biztosításokat, járadék-biztosításokat, fiú-biztosításokat, ú. m.: tanulmányi, katonai és nagykorusági esetekre; családi biztosításokat, biztosításokat halálesetre; vegyes biztosításokat élet- és halálesetre; biztosításokat két ember életére. — Az intézet a legelőnyösebb feltételek és a legmérsékeltebb díjszabások mellett a havonkénti fizetések kedvezményét nyujtja. Ismertetővel, tervezetekkel és mindennemű felvilágosítással, készséggel szolgál úgy az intézeti igazgatósága, mint az egyes vidéki ügynökségek.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Árverésen és csődtömegben vett régi és új bútorok, mahagóni-, palisander
HÁLÓ-, EBÉDLŐ- ÉS ÚRISZOBÁK,
úgyszintén irodai berendezések legolcsóbban kaphatók:
ANCSEL MÓRNÁL
BUDAPESTEN, DOB-UTCA 22. SZÁM

SPITZ LAJOS
egyenruha- és polgári szabó
BUDAPEST, WESSELÉNYI-UTCA 1. (TEMPLOM-BAZÁR).
Angol lovagló bricseszek bármely színben és minőségben, elegáns kivitelben darabonként 30 koronáért készittetnek.
ELEGÁNS ANGOL FÉRFI OLTÓNYÖK 60 K.-TÓL. VIDÉKRE MINTÁKAT BÉRMENTVE KÜLDÖK.

MARX ÉS MÉREI
TUDOMÁNYOS MŰSZEREK
GYÁRA BUDAPEST, VI.,
BULCSU-UTCA 7. SZÁM.
TELEFONSZÁM: 21—06.
FIZIKAI, KÉMIAI, GEOMÉTRIAI ÉS GEODÉZIAI MŰSZEREK, TÁVCSÖVEK, RÖNTGEN-BERENDEZÉSEK.
FESZMÉRŐK, LÉGÜRMÉRŐK, HŐMÉRŐK. AZ ORSZÁG EZIRÁNYÚ LEGNAGYOBB ÜZEME. 100 MUNKÁS 16 HP.

Központi Kereskedelmi és Iparbank R.-T. váltóüzlete Budapest, Váci-körút 26

Elad: Konvertált Jelzálog-Hitelbank és Pesti Hazai Első Takarékpénztár sorsjegyeket.
Készpénzfizetésnél: a napi árfolyamon.
*__Részletre:__ K **6.**— havi részlet mellett.
*__Letétre:__ K **12.**— lefizetés ellenében.

*) A tulajdonos ép oly joggal vesz részt az összes huzásokon, mintha az eredeti sorsjegyeket birtokolná.

Tőzsdei megbízások a legelőnyösebben keresztülvitetnek.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

RÁCZ SÁNDOR FŐV. TANÁR

fiúnevelő- és tanintézete

Budapest, V., Személynök-u. 7. sz., I. em.

elemi, közép- és kereskedelmi iskolai tanulók számára. Német, francia, angol társalgás. Zene, torna, sport. Korrepetició bejárók számára. Magántanulóknak rendszeres tanfolyamok. Elsőrendű fővárosi és állami közép- és kereskedelmi iskolai tanárok. — Akadémiai és egyetemi hallgatók számára külön penzió és jogi szeminárium. — Nyári szünidei telep: Párisban és Abbáziában. — — Prospektus ingyen.

Budapest-Terézvárosi Takarékpénztár Részvénytársaság

Budapest, Andrássy-út 47. sz.

Budapesti Ipar-, Kereskedelmi és Közgazdasági Bank R.-Társ.

BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 27.

Elfogad betéteket. Vesz és elad bel- és külföldi értékpapirokat és pénzintézeti részvényeket, vagy előleget ad azokra az érték 90% erejéig. Vesz ház- és földbirtokot, egyszóval ingatlanokat saját számlára. Elvállal parcellázásokat saját költségén és arra szükség esetén a félnek előleget ad. Jelzálogkölcsönöket ad és konvertál.

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

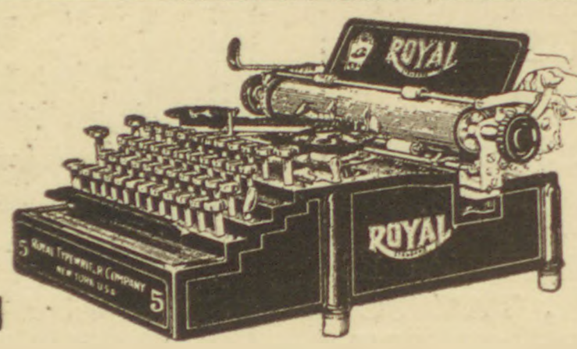
Mindennemü templomi aranyhimzések készitése, parochesz. Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa stb. Izléses, müvészies kiállitás. Jutányos árak. Rajzok, minták s részletes ajánlatok ingyen és bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakból, templomi és házi használatra. Szefer tóra, klékédes, tóradiszek, kina- és valódi ezüstből. Selyem talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi müvek nagy raktára. A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultúregyesületi könyvtárak berendezése

ROYAL

az egyetlen teljesen tökéletes amerikai irógép, látható irással! Bemutatás díjmentes!

KOVÁCS A. ÉS TÁRSA BUDAPEST

V., Nádor-u. 26. Telefon 34—96.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KÉZIMUNKA

OSZTÁLY

VI. DESSEWFFY UTCA 5.

3070 ÁBRÁS ÁRJEGYZÉKEM VIDÉKRE DIJTALAN

ALAPITTATOTT 1883ba

BÉRCZI

D. SÁNDOR

BUDAPEST

VÁSZON

ÉS FEHÉRNEMÜ

OSZTÁLY

VIII. ÜLLÖI ÚT 4.

MEGHÓDITOTTUK A VILÁGOT!

GEREBEN BÉLA most ANDRÁSSY-ÚT 1.

Ez az, a mit én akarok:

„Palma Kaucsuk Cipősarok"

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Országos Iparbank Részv.-társaság

a Živnostenská banka, Prága alapitása

Budapest, V., Ferenc József-tér 6. szám. (Gresham-palota)

Sürgönycim: **„Industriale“**
Telefon: 131—65, 131—66. szám

Váltóüzlet:
V., Ferenc József-tér 6. szám
Fiók: Munkács.

A Zivnotenská Banka alaptőkéje 80 millió korona, tartalékalapjai :: 20 millió koronára rúgnak. ::

Takarékbetéteket
4½% netto
kamatozás mellett fogad el.
Leszámitol váltókat. Előleget nyujt értékpapirokra. Elvállal megbizásokat értékpapirok vételére és eladására, valamint mindennemű bankszerű ügyletekre.

BOROS ÉS KOHN

sirkőraktára, Budapest, VI., Váci-körút 7

Egyszerű és diszes kivitelű, valamint nagyobb szabású SIREMLÉKEK nagy választékban jutányos áron.

Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállitunk

DIESEL

MÓTORAINK ÉS SZÍVÓGÁZ-TELEPEINK

határozottan elismert legjobb üzemgépek, rendkivül gazdaságosan dolgoznak!

Garantált **nyersolaj**-fogyasztás óra lóerőnkint 180-200 gr. a mótor nagysága arányában tehát 1-1½ fillér.

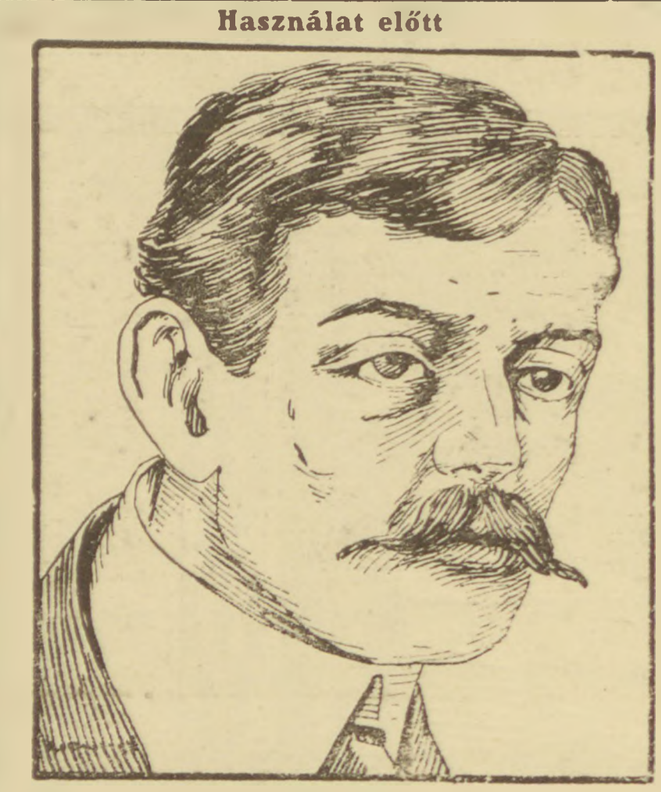
Fontos! Mindenki, aki a mótorszakmában csak némileg tájékozva van, tudja, hogy gépeink „a világ“ legelsőrangú gyártmányai közé tartoznak! Kényelmes fizetési feltételek! Tessék árjegyzékünket kérni, teljes felvilágositást nyújt és ingyen küldjük.

RAJNAVIDÉKI

mótor- és gépgyárak magyarországi vezérképviselete.

Levélcim: KELLNER ANTAL ÉS FIA BUDAPEST, VI., VÁCI-ÚT 2.

Használat előtt

ILYEN CSODÁLATOS VÁLTOZÁST IDÉZ ELŐ A

KOLA

TABLETTA (KOLA DULTZ)

A TERMÉSZETNEK LEGJOBB AGY- ÉS IDEG-TÁPLÁLÉKA

Használat után

Hangulat, gondolkodás, tevékenység, valamint a testnek minden mozgása az agytól függ. Fáradtság, levertség, kimerültség, ideggyengeség és általános testi gyengeség a hiányos életerő jelei. Ha mindig élénk akar lenni, világos fővel és erős emlékezettel, ha a munkát és erőlködést élvezetnek akarja találni, akkor vegyen Kola tablettát. Ez az agynak és idegeknek természetes tápláléka, amely egyszersmind javitja és megfiatalitja a vért és igy az erőt fokozva, a test minden szervére hat. Kola tabletták **életkedvet és tetterőt adnak,** továbbá az ifjúságnak üdeségét, a siker és szerencse zálogát kölcsönzi. Szedjen Kola tablettát egy ideig naponta, meg fogja erősiteni az idegeit, minden gyengeség el fog tűnni és hatása alatt erővel telik meg. Kolát az egész világ legnagyobb orvosi kapacitásai ajánlják és kórházakban és idegszanatóriumokban használják. **Kérjen Kola tablettákat ingyen.** Most alkalma nyilik, hogy megerősitse az idegeit, irjon egy levelezőlapot pontos czimével és azonnal kap ingyen és bérmentve egy mennyiséget Kola tablettákból, a mely elég lesz arra, hogy önt a Kola tabletták csodálatos erejéről meggyőzze. Ha tetszik, többet is rendelhet, de irjon azonnal, mielőtt elfelejti. A Szentlélek-gyógyszertár szétküldési helye, Budapest, Wesselényi-utca 10. szám, Kola-osztály.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MODERN LEVÉLPAPIR ÚJDONSÁGOK. PAPÍRÁRUK

Pauer Mór
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST FŐÜZLET V. VÁCI KÖRÚT 60 TEL.: 47-37 FIÓKÜZLET: VÁCI KÖRÚT 75 TEL.: 86-73 M. K. POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA 1952

1878—1912 1878—1912

KELETI J. BUDAPEST, IV., Koronaherceg-u. 17.

Orvos-sebészeti műszerek és kötszerek gyára ezidén üli meg fennállásának 34. évfordulóját. A cég ez alkalommal egy a maga nemében páratlan, dús ábrás

JUBILEUMI ÁRJEGYZÉKET

bocsájt ki, amely ezen szakmában minden tudnivaló, legmodernebb újdonságot tartalmaz, szakszerűen rendezve és megmagyarázva és mely bárkinek kívánatra ingyen és bérmentve megküldetik.

A cég főcikkei és specialitásai:

Hygiéniai gummiárúk. Cs. és kir. szab. sérvkötők. Testegyenesítő gépek. Műkezek és műlábak. Műfüzők, haskötők, mellfüzők, melltartók, hátegyenesítők. Gummigöresérharisnyák. Gyógyvillanykészülék. Betegtolókocsik és szobaürszékek. Betegápolási és a beteg kényelméhez szükséglendő, kozmetikai-, utazási-, massage- és manikure mindenféle cikkek.

Elegáns כשר vendéglő a nyáron át kerthelyiség.
Újonnan berendezve. — Ízletes, jó ételek. — Kitünő italok. — Lakodalmak és ünnepélyek alkalmával külön helyiségek díszes szalon.
NEIGER J. Budapest, VI., Teréz-körút 4.

Hirdetéseket
felvesz a kiadóhivatal, Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon 146—92

Egyéves önkéntességre
jogosító vizsgára előkészit legrövidebb idő alatt **HOROVITZ**
Tandíj csakis sikeres vizsga esetén fizetendő. Az intézet VII., Akácfa-utca 5, I. em. alatt van.

Figyelem! Erős új כשר éttermei
Pilseni és Müncheni Sörcsarnoka, elegánsan, fényesen berendezve, **VI., Nagymező-utca 9. sz.** alatt az Európa Nagyszálloda épületében (Szerecsen-utca sarkán, az Andrássy-út közvetlen közelében). Estélyek, eljegyzések, lakodalmak részére a t. megbizóknak pompás nagy fényes priváttermek állanak rendelkezésre.
Kitünő izletes ételek. Polgári árak. Előzékeny kiszolgálás.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Rácsokat, rácskerítéseket, ajtókat, vasablakokat a legolcsóbb kivitelben szállít

ABELES EMIL
Budapest, V., Váci-út 14.,
a nyugati pályaudvarral szemben

NEUMAYER FÜLÖP
Bpest, V., Deák-Ferenc-tér 1, Erzsébet-tér sarok
Bútorszövetek, terítők, függönyök, szőnyegek gyári raktára. Kívánatra mintát bérmentve küldök. Telef. 11-21.

E F C O

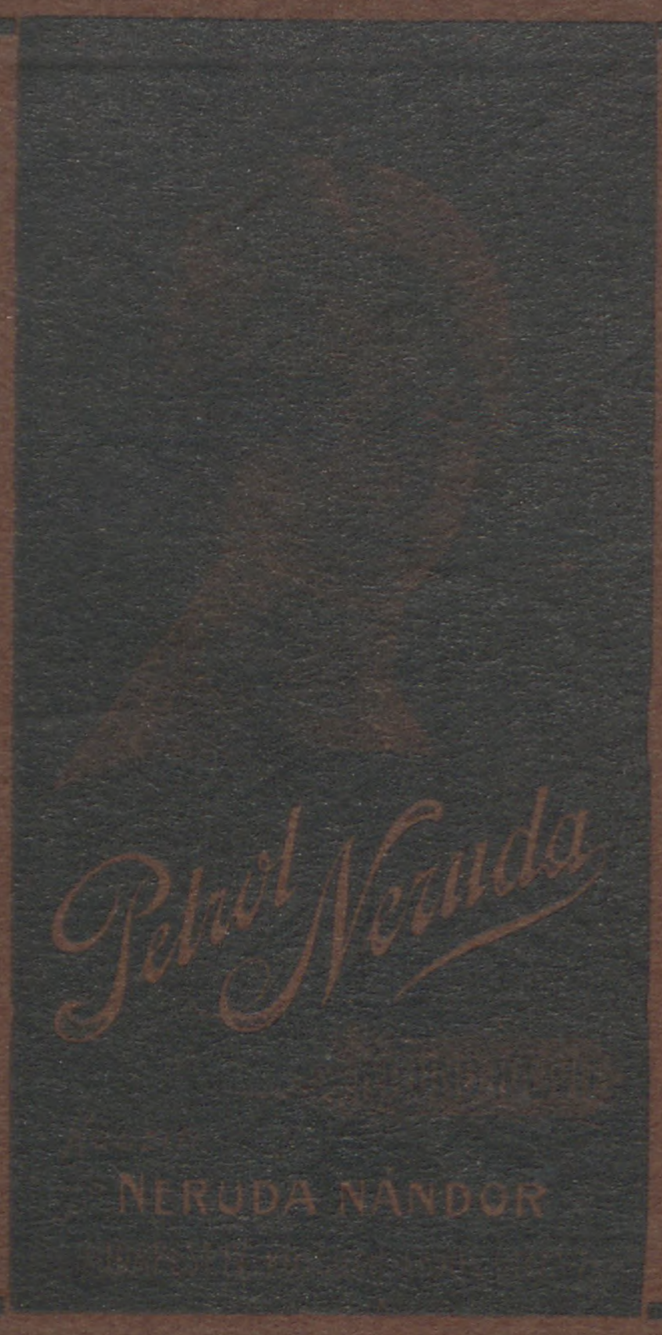
Porosz kőszéntégla a

legjobb fűtőanyag

Pongrácz és Pongrácz
VII., Erzsébet-körút 59.

Telefonszám 177—41 és 138—16.

E F C O

A legjobb hajápoló szer

Üvegje K 1.50

Legjobb, legtartósabb s így leggazdaságosabb a
Metzeler auto-pneu
METZELER & Co. K. T. MÜNCHEN

Magyarországi vezérképviselet és állandó raktár
KÁLLAI GY. és TSA
cégnél, Budapest, VI. Ker., Hernád-utca 12. sz.
Ugyanott megrendelhető a legjobb auto-olaj és a Budapesti ásványolajgyár vezérképviseletében benzin.

KOVALD FEST, TISZTÍT.
Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Óbuda-Ujlaki Takarékpénztár Részv.-Társaság
III., Lajos-utca 148. sz.

KOCH Testvérek újítása a
FÉLIGKÉSZ ÖLTÖNY
mely **2 óra alatt** minden testalkatra teljesen mérték szerint elkészül.
Angol szövetekből minden alkalomra K 48.— és feljebb
KOCH TESTVÉREK 26
Budapest, Károly-körút

HORNYÁNSZKY V. CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA BUDAPESTEN. 54522

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára